

= 57577 =

= Գրքագրություն 1928, 25-րդ հատված =

Օ. Պրոխորովի և Կարապետյան

= ԵՐԱՅՈՒՆ =

(Ներդրումներ 1928-1929)

19293

Գ. Երանյանի և Կարապետյանի +)

1908

+ ը նյախ պիտուի որ 1908 թվ. ը ինչպիսիք ընդհանուր գրքագրության և Կարապետյանի գրքագրության մասին հարց-պատասխանները հրատարակելու համար հրատարակվելու էին: -

(Handwritten signature)

1909 R.O. 276.
(1909 R.O. 276.)
1909 R.O. 276.
1909 R.O. 276.
1909 R.O. 276.

ახალი გატონეზი

მოთხრობა

„ერთობის“ ღრმადან

გულსავესებით ვუძღვნი
ჩემ ძვირფას მასწავლებელს

სოფრონ მგალობლიშვილს.

... დრომ მოიტანა და საქართველოს ასის წლობით დაჩაგრულმა ხალხმაც თვალები მოიფშვნიტა, მზესა და მთვარეს თამამად შეხედა, თავისუფლება მოითხოვა.

ხალხის გამოფხიზლებამ თავზარი დასცა ყველა იმათ; ვინც-კი ამ ხალხის შრომით მუქთად იკვებებოდა, ვინც მას გონებით აბრმავებდა და დაფაცურდნენ: მსგავსი მსგავსს მიეკედლა, ხალხს წინ გადაედო.

მაგრამ აღელვებულ მდინარეს მალე ვერავენ დაარუევებს! საუკუნოებით დაგუბებულმა ბოდმამ გადმოხეთქა ხალხის გულიდან და, ყველასაგან ყბად-აღებულნი ხალხი იგი, ბრალიანსა და უბრალოზე შურს იძიებდა.

რუსეთის შორს მკვერეტელმა და ჩვენთვის უკუღმართმა პოლიტიკამ ამ დროისათვის თავისი ნაყოფი უკვე გამოიღო: საქართველოს წარჩინებულნი გადაგვარების გზას დაადგნენ, უჩინონი და რუსის სკოლებში აღზრდილნი ჩინებსა და ჯამაგირებს ეძებდნენ... ვინც-კი თავზე ხელი მოისვა, მიატოვა სოფელი და განცხრომით ცხოვრების ძებნას შეუდგა.

სოფელი, — უვიცი და დაჩაგრული სოფელი, — დარჩა უბატრონოდ, უგულშემეტკივროდ, თავისი სიბეჩავისა და ათასის ჯურის დაწვრილმანებულ და გულგონება ამღვრეულ ვიგინდარების ანაბარად.

no 102231. 24m 10/30

1. 10/30 2m 6h 10/30

1. 10/30. 10/30

10/30 10/30

10/30 10/30

2015/10/28

No. 11 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100

2015/10/28

0. 11. 23 191. 198.

0. 11. 23 191. 198.

~~23 191. 198.~~

Երևան

"

ՆՅ. ՆԱԳՆՄԱՆ

ՅԱՅՅՈՒԹՅԱՆ ԵՐ
ՆՅՐՈՅ

(ՆՅ.
"ՅՈՒՆԻՍԿՈ"

"

1908 N 172)

ՄԱՅՅՈՒԹՅԱՆ ԵՐ
ՆՅՐՈՅ

ՅՈՒՆԻՍԿՈ
~~ՅՈՒՆԻՍԿՈ~~
Երևան
" Երևան

ახალი გატონები

მოთხრობა

„პროტოვის“ დროიდან

გულსავესებით ვუძღვნი
ჩემ ძვირფასს მასწავლებელს

სოფრონ მგალობლიშვილს.

... დრომ მოიტანა და საქართველოს ასის წლობით დაჩაგრულმა ხალხმაც თვალები მოიფშვნიტა, მზესა და მთვარეს თამამად შეხედა, თავისუფლება მოითხოვა.

ხალხის გამოფხიზლებამ თავზარი დასცა ყველა იმათ ვინც-კი ამ ხალხის შრომით მუქთად იკვებებოდა, ვინც მას გონებით აბრმავებდა და დაფაცურდნენ: მსგავსი მსგავსს მიეკედლა, ხალხს წინ გადაეღობა.

მაგრამ აღელვებულ მდინარეს მალე ვერავენ დაარუევებს! საუკუნოებით დაგუბებულმა პოლმამ გადმოხეთქა ხალხის გულიდან და, ყველასაგან ყბად-აღებული ხალხი იგი, ბრალიანსა და უბრალოზე შურს იძიებდა.

რუსეთის შორს მქვრეტელმა და ჩვენთვის უკუღმართმა პოლიტიკამ ამ დროისათვის თავისი ნაყოფი უკვე გამოიღო: საქართველოს წარჩინებულნი გადაგვარების გზას დაადგნენ, უჩინონი და რუსის სკოლებში აღზრდილნი ჩინებსა და ჯამაგირებს ეძებდნენ... ვინც-კი თავზე ხელი მოისვა, მიატოვა სოფელი და განცხრომით ცხოვრების ძებნას შეუდგა.

სოფელი, — უფიცი და დაჩაგრული სოფელი, — დარჩა უპატრონოდ, უგულშემამტკივროდ, თავისი სიბეჩავეისა და ათასის ჯურის დაწვრილმანებულ და გულ-გონება ამღვრეულ ვიგინდარაების ანაბარად.

ჩვენმა ხალხმა დაჰკარგა პოლიტიკური იდეალი, თავისუფალი, უძლეველი სული ეროვნებისა... სამშობლო და მისთვის თავის-განწირვა სასაცილო საქმეთ მოგვეჩვენა.

უველამ თავისთვის მოიკალათა და კაცე კაცის მგლად გადაიქცა.

ამ დროს კვლავ გაისმა ერთობის ხმა, მაგრამ უფრცხა და გონება-ბნელ უმრავლესობას ერთობა კვლად ~~ეროვნის~~ გან მეორეს დაჩაგვრის მოძღვრებათ მოეჩვენა.

დანიავებულმა და რუსეთის ბუმბერაზობით დამფრთხალმა უმცირესობამ-კი—(ასე ვსთქვათ ქართველთა შორის უფრო განსწავლულმა)—დაჰკარგა თავისი თავის იმედი და დაიქსაქსა: ერთმა ნაწილმა თავში აიწია და იმ დროს, როდესაც ჩვენის ქვეყნისა და იმის ტკივილებისა არა ესმოდათრა, მთელის კაცობრიობის ხსნასა და ექიმობაზე დაიწყო ფიქრი და ზრუნვა, ხოლო მეორე ნაწილმა ჩაიკეტა სახლის კარები და მარტო თავისთვის მოსთქვამდა თავისსავე უბედურებას, და, აი, როცა სოფელმა წინამძღვრობა მოგვეხოვა, ჩვენ ის ვერ ვიცანით და იმანაც ჩვენ ვეღარ გვიცნო!

აბობოქრებული ცხოვრება-კი მაინც თავისას თხოულობდა და... ვინც უფრო თავიში და ან თავხედი იყო, სოფლის მეთაურობაც იმან იკისრა. ქალაქიდან სოფლად მრავალი „მქაღვებელი“ გავიდა, დაარსდა სოფლისათვის მზრუნველთა წრეები—ორგანიზაციები—და, შინაურ ბნელ-ძაღვებთან საბრძოლველად, შესდგა პატარ-პატარა შეიარაღებული ჯგუფები, რომელთაც შავისაგან გასარჩევად, წითელი რაზმები უწოდეს.

ბევრი რამ სახეირო დაიწყო სოფელმა და უფრო ბევრ სხვა სიკეთეს მოელოდა იგი, მაგრამ ახლა ეს—მონობაში აღზრდილნი და უვიცობით დარეტყანებულნი—ახლად მოვლენილნი შეიქმნენ ბრძანებლებად და გაღვიძებულ სოფელს გასაქანი, სარბიელი, აღარ მისცეს...

მათი გადამკიდე სოფელი „ვანის“ გაექცა და „უის“ შეეყარა!..

— ნუ წახვალ, ნუ—დედა გენაცვალოს!.. საცაა დაღამდება: ქვეყანა ამღვრეულია, ყაზახები და „სტრატეგები“ ბუზებივით ირევიან, ფათერაკს არას გადაეკილა!—ემუდარებოდა ზაფხულის ერთ საღამოს მელანო გიგაური თავისს ერთად ერთ შვილს—ნიკას.

— ჩემი წაუსვლელიობა შეუძლებელია, დედი! ვიცი დიდი საფრთხე მომელის, მაგრამ მთელი სოფელი, მთელი ჩვენი ქვეყანა უფრო დიდ განსაცდელშია! იმ თავზე ხელ-აღებულებმა კიდევ რომ რაიმე სისულელე ჩაიდინონ, მთელ ხეობას ააწიოკებენ, გაანადგურებენ... ერთობას შეგვიგინებენ, გლებობას გული წაუხდება და ჩვენც აბრუ გავგიტყდება... არა! რაც იყოს, იყოს, უნდა წავიდე!—უპასუხა ნიკამ დედას და თავისს პატარა სახლის პაწია აივანზე ბოლთის ცემა დაიწყო.

— კარგი რამ არის, შვილო, ერთობა... მე ხომ ერთობის წინააღმდეგი არა ვარ, მაგრამ თავი მარტო შენ რით გამოგიდვია? აბა შეხედე—გენაცვალოს დედა—ლეკიანთ ბილასა, კირაანთ ბლვერიასა, დიაკენიანთ ზინოსა, მალხაზაანთ თედოსა, ი ყვიციან სიკასაც-კი,—ეგენიც ხომ ერთობის ხალხია, მაგრამ ხომ ხედავ, როგორ იქცევიან? ვისაც ხარი არა ჰყავდა, შვილო, ხარი გაიჩინა; ვისაც ვენახი არა ჰქონდა, ვენახი იყიდა; ვისაც შიმშილით სული სძვრებოდა, დღეს ხაქაბურებს შიირთმევს... ლეკიანთ ბილას ქალამნის ჯღანებიდან ფარატინები სცივოდა, მაგრამ ახლა უჩექმებოთ ველარ გაუვლია. მართალია გუშინ დილით შემოგწუწუნებდა: ცოლ-შვილი შიმშილით მებოცება, ერთობის საქმემ გადამიტა-

ნაო, მაგრამ გატყუილებს, შვილო, გატყუილებს! იმდენი ცეცხლი ჩაუვარდეს გულ-მუცელში, რამდენი მანათი და თუმანი ხალხის ზურგიდან აუტყავებია. დღეს დილით ნათლიიანთ ილიკოსაგან ერთი ხოდაბუნი უყიდნია და თვრამეტი სულ ოქროს თუმნიანი მიუცია. საიდან, შვილო, თუ არამამაძალოებითა და დედაძალოებით შენაძენი!?!.. ყურებიდან ბაშბა გამოიღე, შვილო, და კარგათ გაიგე, რომ ერთობას თავის ჯიბისათვის ებლაუჭებიან... სოფელიც იმდენად ყრუა, რომ კარგი ხალხი ჰგონია და ათისთავებათა და ასისთავებათ დაუსკუბებია. დამიჯერე, გენაცვალოს დედა, და ჩამოშორდი მაგ ხალხს: აგრე კრიჭაში ნუ უდგახარ, თორემ ჩაგკვლენ სადმე და მაშინ დაუდგება დედაშენს ორთავ თვალები!—ჩურჩულითა და ხვეწნით ეჯბნევიდა დედა შვილს.

— დედა ჩემო, ნუ იცი ეგეთი ლაპარაკი!—გააწყვეტინა ნიკამ—ყველაფერი გამოჩნდება თავის დროზე, სოფელს არაფერი დაემალება და ჩვენი მოვალეობაც სწორედ ის არის, რომ სოფელს დავეხმაროთ, გამოვაფხიზლოთ.

— ბიჭო, შვილო! გეუბნევი: სოფელმა ყველაფერი კარგათ იცის, კარგათ ხედავს ყველას მამაძალოებას, მაგრამ ხმას არ იღებს: ეშინიათ-მეთქი შვილო, ეშინიიიათ!—გაიწვრილა ხმა მელანომ და დაუმატა: შენ ხომ რკინის ადამიანი არა ხარ! თუ-კი მთელი სოფელი ხელში დაიჭირეს, შენც გკვრენ ერთ ტყვიას—უწინამც ხელი გაუხმებათ—და მერე წადი და ირიკავე!

— შიში ვერ იხსნის სიკვდილსა, ცუდია დაღრეჯილობაო—სიტყვა ბანზე აუგდო ნიკამ და დედის გასამხნეველად დაუმატა:

— სიკვდილს, დედილო, ზურგით დავათრევთ... იმ დღეს არ იყო, რომ ჩვენებიანთ ნენეს ტახტზე ასვლის დროს ფხი დაუსხლტა, თავით აგურის იატაკზე დაეცა და ჩვენი ჭირი წაიღო?! იმასაც ხომ არავინ გადამტერებია! ხა, ხა, ხა!—გადიხარხარა ნიკამ, მერე დედას მხარზე ხელი დაადო და განაგრძო:

— ნუ გეშინია, დედა ჩემო, ჩემი მომკვლელი ჩვენინებში ჯერ არავინ დაბადებულა, ხოლო თუ მტერი დამეცემა, არც მე დავუსვამ იაფად, ამასა ხედავ?—ამ სიტყვებით ნიკამ ჯიბიდან ბრაუნინგი ამოიღო და ხელში დაატრიალა.

— იქით წაიღე ეგ ეშმაკის გაკეთებული!—არც თუ წყრომით, მაგრამ არც თუ გულ-მშვიდათ უთხრა დედამ და დაუმატა:

— თქვენისთანა ლაწირაკებს რო ხელში იარაღი ჩაუვარდათ, სწორედ იმან დალუბა ქვეყანა... მაგითი მარტო შინაურებს აშინებთ...

— არა, დედა! იარაღი მხოლოდ მტრის მოსაგერებლათაა გაჩენილი და ვინც ქვეყნის მტერია, ტყვიაც იმას უნდა მოხვდეს გულში.

— მე ბევრი რაკარუკისა არა ვიცი რა—ახლა კი გაჯავრდა დედა—თუ მე არ გეცოდები, ი გოგო მაინც შეიბრალებ, შე გიჟო, შენა. გადაეკიდე, სიტყვა მიე და ახლა მთელი დღე ტყე-ველად დახეტიალებ? თვალში ჩინი აღარ შერჩა იმ უბედურის შვილს, მთელი დღე შენ გზას შეპყურებს...

„ი გოგო“ დედამ განგებ ახსენა. ნიკა ახალი დანიშნული იყო, გაგიჟებითაც უყვარდა მეზობლიანთ თინა და იფიქრა: იქნება წასვლა დაიშალოს და ამ საღამოთი მაინც სახლში დარჩესო.

თინას სახელის გაგონებაზე ნიკას სიწითლემ გადაჰკრა, სიამოვნებით გული აუძგერდა და დედისკენ ზურგ შექცეული კარგა ხანს ჩაფიქრდა, მერე თავი გაიქნია, თითქოს რაღაცას დასძლიაო, და გადაჭრითა სთქვა.

— ნუ, ნუ მტანჯავ დედილო!.. არ შემიძლიან... უნდა წავიდე... ხალხისა უფრო მოვალე ვარ... ნახვამდის... თინა მომიკითხე! — ყრუთ დააბოლოვა ნიკამ, ვეფხვივით შემოტრიალდა, წალის ყელები ამოიჭიმა და საჩქაროთ კიბეზე დაეშვა.

— ბიჭო, შვილო! ნეტა ვიცოდე მაინც, სად მიხვალ?—ხაზავით მიაძახა დედამ და თვალებიდან ცრემლები წამოჰყარა.

ნიკამ ხელი ჩაიქნია, უკან მოუხედავად ფენს უფრო აუჩქარა და მალე თავიანთ საბძელს მიეფარა.

ჩამავალი მხე შარავანდედით დასდგომოდა სოფელ ვაშლოვანს, მაგრამ აივანზე ქანდაკებასავით გაშეშებულ და მომტირალ ბებერ მელანოს მისი ოქროს-ფერი სხივებიც კი შეებნელად ეჩვენებოდა...

II

მდინარე კლიანას ხეობა ულრანის ტყითა და ხშირის ბუჩქნარებითაა დაფენილი. ზოგან ისეთი ყრუ და დაბურული ხეგ ხუვია, რომ ყუავიც კი ვერ ჩაფრინდება. მაგრამ ადგილ-ადგილ. შუაგულ ტყეში, თითქოს განგებ გაუჩეხნითო, მწვანე ბალახით აბიზინებულ ველებსაც შეხვდებით. ამ ველებზე უზარმაზარი კაკლის-ხეები ხარობს და ტყით გარეშემორტყმული იგი ველები, საოცნებო სამყოფელი და მიუვალი საფარია.

ერთ ერთ ამ გვარ კაკლოვანში ხშირად იკრიბებოდაწენ ხოლმე ქართლის შეიარაღებული ყმაწვილ-კაცობა—წითელ რაზმად წოდებული.

იმ დღეს, რა დღიდანაც ჩვენი მოთხრობა იწყება, ნიკამ გაიგო რომ კლიანას ხეობაში რაზმელებს კრება უნდა ჭკონოდან და სწორედ აქეთ გამოსწია, თუმცა დედისათვის არა უთქვამს-რა.

ნიკა გიგაური სოფლის შვილი იყო. მამა მისი, ს. ვაშლოვანის დიაკვანი, ადრე გარდაიცვალა, მაგრამ მელანო ვაჟ-კაცით დატრიალდა და თავისი ობოლი სასწავლებელში მი-აბარა. სწავლის დამთავრების შემდეგ ნიკა ერთ ხანს ქალაქში მსახურებდა, მაგრამ როცა ხალხის მოძრაობა დაიწყო, სამსახური მიატოვა და სოფ. ვაშლოვანს მიაშურა: შეძლები-სა დაგვარად სურდა სამშობლო სოფელს დახმარებოდა.

ერთობის ტრფიალსა და მშობელი ხალხის წინმსუღღრობა-გამოფხიზლების ოცნებას ნიკა გიგაური იმ თავითვე მიეტა.

ჯერ სულ პაწია ბიჭი იყო, როდესაც ნათლად იგრძნო და მერე განიცადა კიდევ ხალხთა უკულმართი ცხოვრება-დამოკიდებულება და მთელის თავისის არსებით ყოველ გვარ ძალმომრეობასა და მხაგრელობას მტრად გადაექცა. ხალხი, მისი გათვითცნებირება, გააღამიანება და მონობისაგან განთავისუფლება—აი რა იყო ნიკას საოცნებო საგანი და თავდავიწყებითაც შეუდგა ხალხის სამსახურს. როცა ჩვენმა დაჩაგრულმა გლეხობამ თავისუფლება მოითხოვა, ნიკა არც ერთ პარტიას არ ეკუთვნოდა. იგი საერთოდ დაუძინებელი მტერი იყო ყოველ გვარის ბატონობისა და მბრძანებლობისა, ხოლო კერძოთ-კი მას ასულდგმულება: საქართველოს, მშრომელ ქართველების გამოცხიზლების შესახები ფიქრი და სხვებზე იმდენად ზრუნავდა, რამდენადაც ეს სხვები არა სჩაგრავდნენ მისს სამშობლოს. გულით შშინდა და საქმით უებრო ნიკა ყველგან და ყველასაგან სამართლიანობას თხოულობდა და როცა სოფლად ზოგიერთა სინიდისზე ხელ-აღებულებმა თარეში დაიწყეს და „ერთობის“ სახელით გაბატონება და თავის ქვენაგრძობათა დაკმაყოფილება მოინდომეს, გადასწყვიტა გამოემხვევებინა თითოეულის მოქმედება და ამით სოფელი ახალის მონობისა და შეცდომებისაგან დაეხსნა.

სხვათა შორის სოფლად გაბატონებულიყო ნაყაჩაღარ კირაანთ ბღვერიასი და გასალახანავებულ ლეკიანთ ბილას რაზმი.

აი ამ რაზმის სანახავად მიეჩქარებოდა ახლა ნიკა გიგაური.

ნიკას ათი-თორმეტი ვერსი ჰქონდა ფეხით გასავლელი და მგლურის ნაბიჯით მიდიოდა.

დაღონებულ-დაძმარებული რაღაცა ფიქრებს გამოჰკიდებოდა და დრო გამოშვებით ოხრავდა.

გზის პირებზე ლამაზათ ტან-აყრილი სიმინდის უანები ზღვასავეთ ღელავდნენ, განუწყვეტლად შრიალებდნენ და მათ მომზირალ გლეხებს გულს უხალისებდნენ. გლეხები-კი მინდვრად ბლომად გაფანტულიყვნენ: ზოგი სიმინდს მარ-გლიდა, ზოგი რწყავდა, ზოგი ძნას ეზიდებოდა.

შრომა და ჯაფა ძველებური შერჩენოდათ, მაგრამ თითოეული მათგანი თითქოს უფრო გათამამებულიყო, სახიდან უნგი გადაჰფეროდა და იმედინათ გამოიყურებოდა.

ერთობას სოფლისათვის ფრთები გამოება, ხალხთა საერთო მოძრაობას გული გაემაგრებინა.

შორით მოისმოდა ვილაცას სიმღერა. მაგრამ ეს ძველებური, ნაღვლიანი სიმღერა აღარ იყო. ზავთიანი და მკვირცხლი სიმღერა იგი ხალხის მტრებს დამხობას უქადალა!..

ის ის იყო ნიკა მინდვრებს უნდა გასცდენოდა,—ერთი უანა-ლა ჰქონდა გასაფლელი,—რომ ხშირ სიმინდებიდან ვილაცამ რეზიანად გამოსძახა:

— ნიკას გაუმარჯოს, ნიკას! საით გასწიე ამ სალამო ჟამს?—ნიკა შედგა და მიიხედ-მოიხედა.

უანიდან შარა გზაზე გამოვიდა პეტრიანთ სინა.

სინა მოხუცი კაცი იყო. გაბარჯლული უღვაშები და ხშირი ყომრალი წარბები ასასტიკებდნენ წელში ოდნავ მოხრიდლს, მაგრამ ჯერ კიდევ კარმაგ გლესხ. სინას თავზე წითელი ჭუჭყიანი ხელსახოცი ჰქონდა წაკრული და ფეხშიშველა, დაძონძილ ახალუხიანი და საკინძე ჩამოხსნილი, განხორციელებული შრომა გეგონებოდათ.

— შენა ხარ სინა? გაგიმარჯოს! ძან სიმინდო არა გქონია, ღმერთმა შრომა დაგიფასოს!—ლიმილით მიესალმა ნიკა.

— ღმერთი-კი მიფასებს, მაგრამ არ ვიცი ე ხალხი რას იზამს?!—ყრუთა სთქვა სინამ და ნიკას დაკოყიებული და მორივით გარუჯული და გახრეკილი ხელი გაუწოდა. ნიკამ ხელი ჩამოართვა.

— ხომ არაეინ გაგაჯავრა, ბიძია? ხალხი ახლა იდეიძებს, სამართალსა თხოულობს და შენ-კი იმღურები?—ლიმილითვე შეეკითხა ნიკა.

— გამაჯავრა-კი არა, შენმა მზემ, ამ დროულმა. კაცმა ღამის სული გავწირო და ჩემივე ხელით ყელი გამოვიჭრა!—ნაღვლიანათა სთქვა სინამ, მერე შეშინებულივით გაიხედა.

გამოიხედა და განაგრძო—კარგია შეგხედი, შენთან მინდოდა მოსვლა, მაგრამ ვერ გაეხედე: შემეშინდა, არ გაიგონ და ბეზღობაში არ ჩამომართვან—მეთქი... რა ვქნათ, შენი ჭირიმე, საქმე გაგვიჭირეს, მოსვენებას არ გვაძლევენ, დღე და ღამ ძილი არა გვაქვს...

— ვინა, სინა, ვინ არის შენი შემწუხებელი?—სიტყვა გააწყვეტინა ნიკამ.

— ვინა და... ე ჩვენი რაზმელები, ჩვენი ასისტავი ბილი, თავი გაუხმეს იმას! აბა შენ რა უნდა დაგიმალო, შენი ჭირიმე, ვიცი რო ტელორი არა ხარ, ვიცი რო ამ დროულ კაცზე იმათსავით საცემრად არ მოიწევ—ამოიოხრა სინამ, ერთი კიდე მიიხედა-მოიხედა და საიღუმლო ხმით განაგრძო: — ე ხმას ხო აღარ მალბინებენ და არა, ერთ ორ გროშს მეგულებიან და იმის წართმევასაც მიპირებენ... კაცს კაცზე მიგზავნიან, ფულები მოგვეცი, თორენა მოგკლავთო. ვინ მომცა, შენი ჭირიმე, იმდენი ფული, ან თუნდა მქონდეს, რათ უნდა მივცე? იმ დღეს ხუთიოდე თუმნის ღვინო გავყიდე, იმას მედავებიან... სადა აქვთ საშართალი მაგ ურჯულოებს? მთელი წელიწადი ვენახში თავი ჩავიკალი და ი ორიოდე გროშიც რო იმათ მივცე, ე ცოლშვილი რილათი გამოვკვებო, მტერსა და მოყვარეს რილათი დავუხვდე? ე „ერთობის ფულს“ ხო მახდევინებენ და სხვა რაღა უნდათ? რაც ერთობა დაიწყო, მგონია, სამი ფოჭტის ფულის ოდენა გადამიხდია. შენი ღვთის გულისათვის დამიხსენი, შენი ჭირიმე ნიკა, მაგათ ხელიდან, დამიხსენი მაგათ რისხვისგან... ამბობენ რო შენც კომინეტის კაცი ხარ!—ხვეწით დაეღრიჯა სინა ნიკას, ამოიოხრა, მხრიდან თოხი ჩამოიღო, გზის პირად ჩამოდგა და თოხს დაეყრდნო.

— ვინ მისცათ ნება ხალხის შეწუხებისა? ან იქნება რაზმელები არ არიან?—სიტყვა გაუქარწყლა ნიკამ, თუმცა რაზმელებზე სხვაც ბევრი რამა ჰქონდა დანამდვილებით შეტყობილი.

— რას მიბრძანებთ, შენი ჭირიმე! მა ვინ არიან? მთელი სოფელია და ეგენი... იმ დღეს ჩვენებიანთ ქეთევანას მისკროდნენ, გინდა თუ არა ვახშამი გვაჭამეო, ქათმები დაგვიკალიო. აბა, ვინ მიაქვავა ქათმები ქერივ-ოხვრ დედაკაცს? ერთი კრუხი თურმე უჯდა კვერცხებზე, საბუღრიდან ამოიყვანა და ის კრუხი დაუკლა. იქიდან მე გამომიარეს და კიდევ დამემუქრნენ... რაჯქნა, რა წყალში ჩავვარდე—როგორ არა ვსთქვა, შენი ჭირიმე—თუ-კი ასე გაგვიძალიანდებოდნენ, ერთობა რაღათ გვინდოდა?—ჩავარდნილისა და გაუბედავის ხმითა სთქვა სინამ.

— ერთობა აქ რა შუაშია, ჩემო სინა!—უპასუხა ნიკამ—რაზე ებრიყვებინებით ვინც უნდა იყოს, რატომ სოფელი ხმას არ იღებს, რატომ თავიდან არ მოიშორებთ, ხომ ყველას იცნობთ?

— ვინ გაუბედავს, შენი ჭირიმე, სიტყვის შებრუნებას, ვისა აქვს თავი მოსაკლავი? მაშინვე ჰკვრენ თოფსა და გადააბრუნებენ. ი ოჯახ-დასაქცევ ბილას მთელი ხეობა მუჭაში უჭირავს! ი რაღაც კომინეტი ყოფილა, იმათი დაყენებული ვართ და ურჩობას არავის შევარჩენთო, ასე მოგახსენებენ... ტელორები ვართო...

ნიკამ მწარეთ ჩაიციხა, მოხუც სინას უვიცობამ გული ატკინა.

— განა რომელი კომიტეტი მოიწონებს მაგათ საქციელს? ან იცი-კი რა არის კომიტეტი... ტერრორი?—ნაღვლიანად შეეკითხა ნიკა.

— აბა, რა ვიცი, შენი ჭირიმე!.. ეს-კი ვიცი, რო, რაც ი კომინეტის სახელით ჩვენი ხეობიდან ტელორებმა ფული გაზიდეს, ლიახვს დააგუბებდა, აღარ ეყოთ? მაგრამა, ასე მგონია, სუ თითონ ჩაჯიბეს... აგერა, შენი ჭირიმე, მალხაზაანთ თედუმ სახლები აიშენა, ცოლი მოიყვანა. ი სიკალამ კიდევ მღვევივით კაშხები იყიდა, ი ბილამ ხო...—სინას კიდევ რაღაც უნდა ეთქვა, მაგრამ უცბად ხმას დაუკლო და შეშინებულმა ნიკას წასჩურჩულა

— შენი ჭირიმე, ეს სიტყვა ჩვენში დარჩეს... ვიღაცები მოდიან.

ყანის თავში გამოჩნდნენ ორი გლეხი და ერთი აზნაური. აზნაური გლეხებზე უარესი დაბეჩავებული იყო. მარტო გრძელი ჩერქეზული, ოცგან დაკონკებული ახალუხი, ასეთივე ჩოხა, ძალზე გაქუცული კალმუხის ქუდი და უვაქსობით გაწითლებულ-გარუხვებული, ქუსლებ დაცვინული ყელიანი წაღები თუ-ღა მოწმობდა მის „კეთილშობილებას“.

აზნაური ნიკას კარის მეზობელი და ნათესავი იყო, გლეხები-კი—მისივე ნათელ-მირონები და თან-შეზრდილნი.

მათ დანახვაზე სინამ თავისუფლად ამოისუნთქა, — უცხოები არ გამოდგნენ, — ნიკა-კი შორიდანვე მიესალმა.

— გამარჯობათ, ამხანაგებო! ერთობას გაუმარჯოს! — თავის მზრით მიესალმნენ მოსულები ნიკასა და სინას.

— ამისთანა ერთობაც დაიქცეს, ე სული-კი გაგვიმწარეს და! — ღრეჭით დაუმატა აზნაურმა. ეტყობოდათ, რომ ახლად-მოსულებიც ერთობასა და რაზმელებზე მოლაპარაკობდნენ.

— ნუ ხარ, კაპიტანო, ე დოდრიალა! — აზნაურს მეტსახელად „კაპიტანს“ ეძახდნენ, ოდესღაც თავისუფალ ჯარისკაცად იყო — თუ გაგიგონეს? — სიცილით გააწყვეტინა სიტყვა სინამ.

— თუ გამიგონეს, მამა უცხოვნდებათ, ხოდბუნები არ ჩამომართვან! ამაზე მეტს რაღას მიზმენ, შეილოსან: გინდა შიმშილს მოუკლავარ, და გინდა რაზმელის ტყვიას, განა ჩემთვის სულ ერთი არ არის? — აღარ ისვენებდა აზნაური — სადაური ერთობაა, სადაური მეზობლობაა? რომელი მუხრან-ბატონი მე მნახეს მაგ ოხრებმა, რომ ლუკმას მიწყვეტენ და სახლის შეკვრას მემუქრებიან — აზნაური ხარო! აღარ მინდა მაგათი აზნაურობა, ახა ღმერთო ჩემო, რას ჩამცივებინ! წაიღონ ი რაღაც გახრეკილი დებლომი მაქვს და მეზობლებში კი ნუ გამომაკლებენ. არა, რომელი უპირული კაცი მე

მნახეს? ი ცინგლიან სიკალას აღარა ვჯობივარ, იმაზე მეტი მაინც აღარ მესმის, იმაზე მეტათ აღარ მიყვარს სოფელი და ხალხი? მაშინ მოკვდეს ჩემი თავი, თუ ყველანი ჯიბეში არ ჩავისხა, მაგრამ გაგონება რო აღარა აქვთ? აუღიათ, ბატონო, თოფები და სოფელ-სოფელ თულებივით დაძვრებიან, როცა შავი-რაზმი იყო, კიდევ ჰო, — მოწინააღმდეგეებს გამკლავება უნდა, — მაგრამ ე შავი რაზმიც ხო დაიშალა, რატომ ეგენი კი არ დაჰყრიან ი ვერანა თოფებს! რას დაათრევენ? ვის აშინებენ? როცა საჭირო იყო და ყაზახები აქაურობას იკლებდნენ, პირველათ მაგათ მოსოცხეს ტყეში და ახლა ჩვენ გვიდიდგულდებიან?! ხალხნო, ქრისტიანებო, ასე უნდა დავებრიყვინოთ?.. რუსები კურდღელს ურმით იჭერენ და ეგენი კი ჩემისთანა დაბეჩავებულებს, თავისსავე მეზობლებს, თოფებს გვიმიზნებენ! რა ვაჟკაცობაა? — ცხარობდა „კაპიტანი.“

— ჩვენში კი დარჩეს და — ჩაუროთ სიტყვა ერთმა გლეხთაგანმაც — ცოცხლები რო არ ვიყოთ მაგათ გადამკიდე, ის გვირჩევენია... საცა კარგი ღვინოა, შვილოსან, მაგათია; საცა მსუქანი დედალია, ეგენი მიირთმევენ; საცა კაი ქალია, მაგათ უჭირავთ თვალი, საცა კარგი ცხენებია, ეგენი დააჯორითებენ! ყაზახებმაც მეტი კი არა გვიყვეს-რა! გააჩანაგეს სოფელი მაგ სათოკეებმა, მაგათ... სუ ი ჩვენი ასისთავი კია სოფლის ამომგდები! — თავის ქნევით დააბოლოვა სიტყვა პირველმა გლეხმა.

— ხეჯად კი არ წაავლო კუდში ხელი! — დაცინვითა სთქვა მეორე გლეხმა — ვერა ხედავ რა პტყელ-პტყელებსა ლაპარაკობს ხოლმე ჩვენი ბილაი? პოლეტარმა ბძანაო... პოლეტარმა გამომგვზავნაო, ყველაფერს ი პოლეტარს აბრალებს, მაგრამ მე კი ვიცი, რო გაბრიყვებული, თუ მოსყიდული ჰყავს ქალაქში ნაგდები და გაწუწუკებული ჩვენი ბიჭბუჭები და რასაც უნდა, იმას აქნევენებს... რომელი ერთი უნდა სთქვას კაცმა...

— ეჰ, შვილოსა!—ამოიოხრა სინამ—სოფელი არ ვარ-
გა, თორენა უნდა სათითაოდ დაიჭირო, გააწვინო და იმდენი
სცემო, რო რაც სიგრძე აქეთ, ის სიპტყე მისცე!

—ჰო და ეგრეც მოიქეცი!—გულიანათ წამოიძახა გა-
ნაგონვეით აღშფოთებულმა ნიკამ.—ხალხნო, ჩვენ ცხვირწინ-
კი ნუ ვლაპარაკობთ, საქვეყნოდ გამოვაცხადოთ ჩვენი გუ-
ლის-წყრომა... სოფელი შევეყაროთ და იქა ვსთქვათ, რაც
სათქმელია!

— მერე ვისა აქვს თავი მოსაკლავი?—სოფელი, ჩემო
ნიკა, უპიროა, შენ როდი იცი!—გულ ნაკლულადა სთქვა
სინამ—ისევ ი კომინეტს თუ მივმართავთ, თორენა...

— მხდალებო, მშიშარებო!.. ნეტა როდის რა გვეშვე-
ლება, რომ ჯერ ჩვენი ძალ-ღონეც არ შეგვიგნია!?—ბოლმა-
მორევით წარმოსთქვა ნიკამ და მეზობლებს განშორდა. მათ-
მა ნალაპარაკევა გულზე ცეცხლი უფრო მოუკიდა და ნაბიჯს
მოუმატა.

— ვნახოთ, რა გამოვა რისგანა—მიბუტბუტებდა ნიკა და
მიჰქუსლავდა.

— სად მიხვალ, ბიჭო, ამ დროს?—როდის-როდის მია-
ყვირა კაპიტანმა და დიდხანს თვალი გააყოლა...

ნიკას ხმა არ გაუცია.

— ეჰ, უმსხვერპლოთ არა იქმნება-რა!—ხმა მალლა ინუ-
გეშა თავი ნიკამ, როცა ნაცარ-გორას გადასცდა და წუნარის
წვრიმალადან მონაბერმა სიომ საყვარლად დაჰქროლა.

— წინ, წინ! ან სიკვდილი, ან სიცოცხლე თავისუფა-
ლი!—კიდევ წამოიძახა ნიკამ და შესდგა, მუხლებს ქარი ამო-
აღებინა, მალლიდან დაბლა გაშენებულ სოფელს გადმოხედა.

ჩამავალი მზის სხივები კავკასიონის მთის მწვერვალებს
ეთამაშებოდნენ. ჩამუქებულ ხეობაში სახლები და ეკლესიები
თეთრად მოსჩანდნენ. შორს მთის ძირში-კი უდარდელად მი-
იზღაზნებოდა ლიახვი და ლაჟვარდოვან ტალღებს მიათამა-
შებდა..

ნიკამ თვალი ვეღარ მოაშორა ტურფა წალკოტად გადაქცეულ ხეობას. რამდენჯერმე აათვალიერ-ჩაათვალიერა იგი ხეობა და ბოლოს ერთ წეჭტილს დააცქერდა. იქ, კაკლის ხეებსა და ვენახებ შუა, მოსჩანდა მისი სახლი, ხოლო ცოტა იქით,—თინაანთ სახლიც. უყურა, უყურა ნიკამ ამ ორ, თავის თვალის ანდამატ სახლს და... გულმა მწარედ შემოჰკვნესა...

III

სწორედ იმ დროს, როდესაც ნიკა მეზობლებს ელაპარაკებოდა, კილიანას ხეობის ერთ კაკლოვანში ჯერ მხოლოდ ხუთი რაზმელი მოსულიყო: ბღვერია, ბილა და სამიცი სხვა. ეს ხუთი ბიჭი ერთმანეთისა დიდი მეგობრები იყვნენ, უერთი-ერთმანეთოთ ჩხირსაც არ აბრუნებდნენ და ერთმანეთს არაფერს არ უმაღავდნენ. მართალია დანარჩენ რაზმელებს „ამხანაგებს“ ეძახდნენ, მაგრამ ერთმანეთში-კი ბევრი ისეთი საიღუმლო საქმეები ჰქონდათ, რომ სხვებს არ ანდობდნენ. და, როგორც უფროსები, „ხალხის სამსახურის დროს“ მათგან სრულ მორჩილებასა და ქვეშევრდომობას თხოულობდნენ.

რალა თქმა უნდა, რომ ასეთი მათი ურთიერთობა და ზოგი რამ მათი საიღუმლოებიდან დანარჩენ რაზმელებთან თვის შეუმჩნეველი არა რჩებოდა და... დღითი-დღე უშური და მტრობა რაზმელებშიაც ფეხს იკიდებდა.

— ამხანაგებო! — მიჰმართა ბღვერიამ დანარჩენებს, როცა ყველანი კაკალ ქვეშ წამოწვნენ. — საცაა დაბინდდება და ჩვენი ბიჭებიც მოვლენ... ადი, პეტრე, სოფელში და ათის თავს უთხარი: სოფელს კარგი ვახშამი მოამზადებინოს. ცხოვრებაშვილს ჩინებული ღვინო აქვს... ქვევრი მოგვიხადოს, თორემ დედას ვუტირებ!.. ჰა, აბა, ჩქარა იარე!

ერთმა ხუთთაგანმა თოფი მხარზე გაიღო და უსიტყვოთ გაუდგა გზას.

— ეგეც ხომ მოვიშორე თავიდან — განაგრძო ბღვერიამ და საარაკო ქოლგასავით შეკრულ კაკლის ხეს თვალი შემოავლო—ამ ბოლო დროს რაღაცებს ვამჩნევ მაგ ყურუშსაღს, თითქოს აღარ მოსწონს ჩვენი საქციელი. ბილა, სანდოლაა ე ბიკი?—გადასძახა ბილას.

— ვინა? პეტრეი? დიდი ამოსავარდნელია... მოსაკლავია! ყრუთა სთქვა ბილამ და ორ-აზროვნად ჩაიცინა.

ლეკიანთ ბილა ნიკას სოფლიდან იყო, სარაიონო ორგანიზაციის წევრად ითვლებოდა და მთელი ხეობის ასისტანტის თანამდებობას ასრულებდა.

ჯამუხი, კარგათ ჩასხმული და მღვრიე თვალებიანი, სწორედ ტურასა ჰგავდა ლეკიანთ ბილა. იქნებოდა ასე 26—28 წლისა, ქოსა, სახეზე ჟანგი გადაჰკვროდა და ეშმაკურად გამოიყურებოდა. ტანსაცმელად ხმარობდა ბლუზას, ხოლო ბლუზის ზემოთ მუქ რუხვ ჩოხას ატარებდა. თავზე ნაბღის ქუდი ეხურა.

ბილამ წერა-კითხვა არ იცოდა, მაგრამ ქალაქში ყოფნის დროს,—სადაც საღურგლოზე მუშაობდა—ბევრი რამ გაეგონა მუშათა ცხოვრების შესახებ. მიტინგებსა და კერძო კრებებს არ აკლდებოდა და ყველა განაგონი დომხალივით არეოდა თავში. თავისებურათვე ესმოდა სხვის მიერ მისთვის წაკითხულ პროკლამაციების შინაარსიც. ქალაქში ყოფნისავე დროს ბილა დაახლოვებოდა პარტიის ხალხს, მათი ნდობა დაემსახურებინა, მათი მიხვრა-მოხვრა და კილო ლაპარაკისა შეეთვისებინა და ბოლოს „მქადაგებლადაც“—კი გადაიქცა.

მთელ ხეობაზე ბილა „ახალ-თაობის“ უპირველესს კაცად იყო მიჩნეული და მალე ისე გააბრიყვა მთელი ხეობა თავისი დაუსრულებელის ლაქლაქით, რომ გაეშმაკებულ-გათუთიყუშებული ბილა ყველაზე ერთგული მუშაკი ეგონათ.

ბილასთანა „მქადაგებელი“ ბევრი მოველინა ჩვენ დაბასოფლებს, მაგრამ იმისთანა მოხერხებული-კი მეორე არავის უნახავს. თუმცა ერთსა და იმავე დროს რაზმელიც იყო,

ასის თავიც და „მქადაგებელიც“, მაგრამ როცა თავისზე გამოცდრილ და ნასწავლ „ამხანაგს“ შეხედებოდა ხოლმე, კალმახით უკვდებოდა კაცს ხელში და ისეთ სახეს ღებულობდა, გეგონებოდათ, ჭიას ვერ გააღვიძებსო. სამაგიეროთ, თუ-კი მოიხელთებდა, ან დაიმარტოვებდა ხოლმე სოფელს, მეხივითა გრგვინავდა და რაღაც „კომიტეტის“ სახელით მთელ ხეობას შიშის ზარსა სცემდა. გარეგნობით მშვიდი, უწყინარი და საპყარი—ცბიერებისა და ბოროტების განხორციელება იყო. ახლაც იმიტომ ჩაიცინა ორ-აზროვნად, რომ თავის „ამხანაგ“ პეტრეს დიდი ხანია მახეს უგებდა, რადგანაც გულუბრყვილო და უბირი პეტრე ბოლოს მაინც მიხვდა რაზმისა და მის მეთაურთა ყალთაბანდობას და ნელ-ნელა ჩამოშორებას აპირებდა.

— ვინ არის, ბიჭო, მოსაკლავი, პეტრეი? რათაო მერე, ჰა?—იკითხა მესამე რაზმელმა, რომელიც თავქვეშ თოფ-ამოდებული, გულადმა გაწოლილიყო.

— მაშ, შენა?—შეუტია ბილამ და ამღვრეული თვალები შეანათა.

— თუ საქმე წავვიხდება, იცოდეთ მაგისგან იქნება—განაგრძო ბილამ—ენახე ცხრა პირი ტყავი ამძგრა, ძლივს დავიმორჩილე მთელი ხეობა, გლეხებს ღმერთივით ეშინიათ ჩემი, ეგ-კი გამომდგარა და ჭკუას შარიგებს...

— ჰო-და ვნახოთ, რასაც გაიტანს!—დაუმატა ბლვერიამ.

— რატომ „კომიტეტს“ ანგარიშებს აღარ ვაძლევთო,—იმ დღეს მეჩხუბებოდა პეტრეი!—წამოიბუბუნა პირალია და დორბლიანმა თედომაც (მეოთხე რაზმელმა).

— კამიტეტი ვინ ოხერია, კომიტეტიც ჩვენა ვართ და ხემწიფეებიცა... კამიტეტმა რა ჩემი ფეხები იცის, ჩვენ აქ რა ტანჯვაში ვართ... თუ კარგი კომიტეტი იყო პირველათ რომ მოგვესივნენ ბურჯუები და ყაზახები, სოფელს გაამაგრებდა. ახლა-კი ჩვენ შევკარით სოფელი და მე კამიტეტებისა აღარა ვიცი-რა!—გაცხარდა ბილა და ზეზე წამოდგა.—

აბა მობრძანდეს ი კომიტეტი და ნახოს, როგორა მაქვს ზურგი აქრელებული ყაზახების მათრახებითა?!—ალარ ისვენებდა ბილა—სად იყო მაშინ კამიტეტი, როცა ყინვა-ზამთარში აქა-იქა ვიმალებოდი და შიმშილით კუჭი მეწოდა, ჰა?

— წავიდნენ, იმათი სულიც არ იყოს—კვერი დაუკრა ბღვერიამაც—ისინი თუ ი ქალაქში ყრიან და ქეიფობენ, ჩვენ გვერდებში გაგვიჯდება—არა?

— ღვთის წინაშე, ქეიფით-კი ჩვენც კარგად ვქეიფობთ! ფითომდა იოხუნჯა პირალია თედომ.

— ე მა ყბედობასა, ისა სჯობია კარგად დაიხსომო, რა საქმეცა გვაქვს გასაკეთებელი!—გაუჯავრდა ბილა და ბღვერის სთხოვა: ერთხელ კიდევ გაემეორებინა დავალებანი.

ბღვერია ნახევრად წამოდგა, თოფს დაეყრდნო და ბოხის ხმით დაიწყო.

— შენ, პირალია, უნდა ჩამოუარო გამოღმა მხრის ხუთ სოფელს და გამოუცხადო: ვინც ი კუდა კნიაზს ბოიკოტს არ დაარტყავს, სულს ამოვართმევთ-თქო.—ჩვენ უგინებივართ. ვინც ამავე სოფლებში ზეგამდე კომლზე ათ შაურს არ გადაიხდის, უბედურ დღეს დავაყენებთ-თქო.—ფული აღარა გვაქვს. ოთხ ჩვენ რაზმელს ცხენები აღარ უვარგათ: ერთი თვეა, რაც ზურგი წაუხდათ. ეს ზურგწამხდარი ცხენები პატრონებს მიღგვარე, ან იმ სოფლის მინდორში გაუშვი და ახალი ცხენები წამოიყვანე. შენ კიდევ—გია, — მიუბრუნდა ახლა მეორეს—გახვალ ლიხვ გალმა და ჩვენ ბიჭებს შეატყობინებ, რო ი ცაციას სიკვდილი გადავუწყვიტეთ,—ამ დღეებში გაისტუმრონ საიქიოს—ყაზახებით ღაღები აუკრფდია. იქიდან გამოიარე ვაშლოვანში და „კაპიტანსა“ და იმის ძმას სახლი შეუკარი—გაწყდეს აზნაურების ქოქი! ბატონიანთ მოურავს-კი დაემუქრე, თუ ამ დღეებში ათი თუმანი არ გამოგიგზავნია—მოგკლავთქო. იქიდან ჩამოუვლი თამარშენს და კნიაზის ლურჯა კვიცს წამოიყვან, აი მატარებელს, ჩემი ცხენი ჩაქჩა გამოდგა ი ოხერი. თუ არ გამოუგზავნია, მერე მე

19293

ვიცი! სხვა საქმეებს-კი მე და ბილა გავაკეთებთ... ვაი-გეთ?—შეეკითხა ბღვერია თედოსა და გიას.

— როგორ არ ვავიგეთ, სუ ღმერთს ამოვაცლით, თუ არ შეგვისრულეს!—სიცილითა სთქვეს ორივემ.

სიჩუმე ჩამოვარდა. ბღვერია წამოდგა და კაკლებ ქვეშ ფოთილი დაიწყო და როცა დრო იხელთა, ბილას თვალი უყო. ბილაც მიუახლოვდა.

— ურია რო ჩავაძაღლებინეთ, ფული და ფარჩა ხომ კარგ ადგილსაა შენახული? უჩურჩულა ბღვერიამ.

— ფიქრი ნუ გაქვს... მეც რა ბიჭი მნახე?—ჩუმათვე უპასუხა ბილამ, შავ-ბნელად ჩაიციინა და ნაგერალა უღვა-შებზე ხელი გადაისვა.

— მაშ ხვალ საღამოთი ამოვალ შენთან.

— კარგი! გელი... იქნება ი გოგოცა ვნახოთ... კიდევ გაიდრიქა ბილა და მარსელეზას რაღაც მაგვარის ღიღინი დაიწყო...

ამასობაში კარგა დაბინდდა. დაბურული კაკლები უფრო აბნელებდნენ იქაურობას. მხოლოდ ცერად, ორ კაკალ შუა, მოსჩანდა განათებული ცის-კიდური—მთვარე ამოდიოდა.

— ნეტა რა იქნენ აქამდის ჩვენი ბიჭები? დაარღვია სი-ჩუმე ბილამ და ამღვრეული თვალებით დააკვესა.

ამ დროს მოისმა ფრთხილი დასტვენა.

აქედანაც სტვენით უპასუხეს.

რამდენიმე ხნის შემდეგ ტყის პირებიდან გამოვიდა ათი-ოდე შეიარაღებული ბიჭი, ზოგი ცხენებით და ზოგი ქვევითათ. გავიდა ცოტა ხანი კიდევ და ახლა სხვა მხრიდან გამოჩნდა ათიოდრე-ვე რაზმელი.

აქამდე დაყრუებული კაკლოვანი ახმაურდა. მისაღმება, სიცილ-ხარხარი, ბალახზე გაშვებულ ცხენების ფრუტუნნი და იარაღის ჟღარუნნი ერთმანეთში აირია.

ბადრი მთვარეც ფასკუნჯივით ამოცურდა-ღრუბლებიდან და მთელ ხეობასთან ერთად კაკლოვანსაც უწყალობა თავისი საოცნებო საამური სხივები.

დიდებული და თან საზარელი სანახავი იყო ამ დროს კაკლოვანი! ნიგვზის ხეების უზარ-მაზარი ჩრდილები მდევებივით წამოწვენენ ველზე, ხოლო პატრონტაშებითა და პატრონებით აჭრელებული რაზმელები ჭერხებივით წამოყრილიყვნენ კაკლების ქვეშ და მათი თოფ-ყაწიმები მთვარეზე საარაკოთ ბრწყინავენ. გულის წარმტაცი სანახავი უნდა იყოს ასი და ათასი დარაზმული—მსხნელნი სამშობლოსა, მაგრამ იმ ღამეს კაკლოვანში მყოფნი კი უფრო თულებსა და ყაჩაღებსა ჰგვანდნენ!

კარგა დრო რომ გავიდა და სხვა რაზმელი აღარ გამოჩნდა, ბილამ ჩაახველჷ და ამხანაგებს მიჰმართა:

— „დღეს იმიტომ დაგიბარეთ, ამხანაგებო, რომ ძალიან დიდი საქმე გვაქვს გასაკეთებელი. ჩვენ, როგორც ხალხის პატრონები და როგორც ბურჯუებისაგან დაჩაგრული პლორეტარი ამხანაგები, მოვალენი ვართ ხალხს წინ გაუფლვეთ. როგორცა რომა ვთქვათ, წისქვილს რო წყალს დაურუებენ და წისქვილის ქვები ტრიალს დაიწყობენ და ხორბალს დაფქვამენ; ისე ჩვენ თუ მივესიეთ ხალხის ბურჯუებს და ბატონებს, ისინი დაიფქვებიან და ჩვენი ცხოვრება წაღმა დატრიალდება, ან როგორცა რომა, აი, თუნდა ამ კაკალს რო ქოლოკი ვესროლოთ და კაკალი ხრიალით წამოვიდეს, ისე თუ ჩვენ მივესიეთ ბურჯუებსა, თავადებსა, აზნაურებსა, მღვდლებსა, დიაკვნებსა და ნახვავლებსა, მაშინ გლეხ-კაცო მარტო დარჩება და ბედნიერი იქნება. ასე და ამგვართ, ამხანაგებო, გინდათ რომ ჩავუხტეთ იმ სტრატეგიებს, ჩვენ სოფელში რომ დაბინავებულან, თუ არა? თუ ამხანაგების უმრავლესობა თანხმა იქნება, მაშინ ჩვენ ამოვირჩევთ კაი, კაი ბიჭებს და გავზავნით თოფების წასართმევით“!—დაათავა სიტყვა ბილამ.

სიჩუმე ჩამოვარდა. უნდა მოგახსენოთ, რომ ამ გვარი და სხვა ათასგვარი საჭირ-ბოროტო საკითხების „გადაწყვეტა“ რაზმელებს მარტოოდენ შეიკრების საბუთს აძლევდა ხოლმე და ასეთი კრებები მხოლოდ ისევ სოფლებსა სცემდა თავზარს...

— «სიტყვა მოგეცი, ამხანაგი!—დაარღვია სიჩუმე ერთმა რაზმელმა, ოსმა—გუშინ იყავ, თუ გუშინა წინა მე ვერ მოხედი ჩვენი კრებოზე, ცოლი ავით გაგიხდა. დღესა მე პირველათ გესმის, რომელიცა რომა ჩვენ უნდა წახიდე და სტრაჟნიკები დაგეცე. მაგისა ახლა ვერაფერი გეტყვი, აქა ჩვენ ძიელ ცოტანი ხარ. სულ რაზმის ბიჭები, ამხანაგები და პოლეტერი ას ოცი ბიჭი უნდა იყო. აქ-კი ბერი, ბერი ოცი, ოცდა ხუთი თუ იქნები. სომეხი ბიჭები აქ სულ არა ხარ; ოსები და ქართველებიც ცოტანი ხარ, ამიტომაც ჩვენ ვერაფერს იტყვი... ვერაფერს გადაწყვეტ...»

ოს—ორატორს ნახევარზე მეტი მიემხრო და უმცირესობაც გაუბედავათ ლაპარაკობდა, რის გამოც კამათი აღარ გამწვავებულა და ამ საკითხის »გადაწყვეტა« სხვა დროისათვის გადასდეს.

იმ დროს ქართლში გახურებული რეაქცია იყო და რაზმელები არც ისეთი გამბედავნი იყვნენ, რომ თავი გადაეღოთ. გარდა ამისა, მოკამათენი მოარბილა ვახშმის დანახვამაც.

ს. წ—ის მხრიდან მთვარისაგან განათებულ ფერდობის ბილიკზე გამოჩნდა ამ სოფლის ათისთავი. მას უკან მოსდევდა ხუთი თუ ექვსი ვეებერთელა ხონჩებით დატვირთული ბიჭი. ხონჩებზე ეწყო: ცივ-ცივი დედლები, ცხელ-ცხელი ხაჭაპურები და ხმიადები. ერთი ხელ-მარჯვე და ღონიერი ბიჭი ღვინით სავსე ორ დიდ ღორას ხვნეშით მოათრევდა.

იმათ დამნახველმა რაზმელებმა დიდი სიამოვნება იგრძნეს და ერთ კაკლის ქვეშ რიგ-რიგათ მოიკეცეს...

ბღვერიას ბრძანებით, ვახშმის დაწყებამდე, ოთხს, უფრო მცირე წლოვან რაზმელს, თითო ფიალა ღვინო დაალევინეს, ქათმის თითო ბარკალი და თითო ხაჭაპური მისცეს და ოთხ-კუთხივ გაგზავნეს სადარაჯოთ—სტრაჟნიკები არ მოგვეპარნენო...

ჩინებული, ხმა-დაბალი ღვინის გაიმართა. დატრიალდენ ჯამები, გაისმა ქათმის ძვლები ტკაცა-ტკუცი და ოხუნჯო-

ბა-სიცილი. ჩვენი რაზმელები ისე ერთგულად შეექცეოდნენ ვახშამს, რომ „საზოგადო საქმე“ ჯერ-ჯერობით გადაავიწყდათ და არც ის გახსენებიათ, თუ რისთვის, ან რა მოღვაწეობისათვის, რა საბუთის ძალით ართმევდნენ სარჩოს უიმისოდაც აწიოკებულ სოფლებს...

IV

ვახშამი თითქმის გათავებული ჰქონდათ, რომ ერთი ყარაულთაგანი მოიჭრა ბღვერიასთან და ყურში რაღაცა უჩურჩულა.

ცოტა შეზარხოშებულმა ბღვერიამ წარბი შეიკრა, მაგრამ მალე შუბლი ისევ გაიხსნა და ხმა მალლა უთხრა.

— არა უშავს-რა, ჩვენია... მოვიდეს!

ბილამ კურდღელივით ყურები აცქვიტა და ბღვერიას შეეკითხა.

— ვინა? ვინ უნდა მოვიდეს?

— აი, თქვენბური ნიკა რაა, ის მოსულა და ჩვენ ნახვასა თხოულობს.

— ერთი ეგ-კი არ არის მოსაკლავი! — გაიფიქრა ბილამ თავის გუნებაში და აიძრიზა.

ბილასა და ნიკას ერთმანეთი ქირივით ეჯავრებოდათ. ნიკამ იცოდა მისი გაიძვერობა, იცოდა რომ იგი ერთი იმ თავხედთაგანი იყო, რომელნიც—ნებსით და უნებლიეთ—ერთობის მქადაგებელნი შეიქმნენ და ყოვლად გამოტყვევებულნი, ყოვლად უვიცნი, ყოვლად ხებრენი და უზრდელ-უწვრთნელნი დიდსა და პატარას ვერ არჩევდნენ, მტერსა და მოყვარეს ვერა სცნობდნენ, სინათლესა და სიბნელეს ერთ გვარად ემსახურებოდნენ. ნიკამ იცოდა, რომ ბილა ერთი იმ უკუღმართთაგანი იყო, რომელთაც არ გაეგებოდათ არც ჩვენი ქვეყნის წარსული, არც მისი დანიშნულება მომავალში, არც გლეხკაცის გულის-თქმა, არც მშრომელი ხალხის ქირნახულობა, არც ხალხთა ურთიერთობა, არც სოფლის ძალ-ღონე, არც

მისი პოლიტიკური და ეკონომიური ვითარება, ერთის სიტყვით, არ იცოდნენ ცხოვრების ავ-კარგი, მაგრამ დიდს რიხით-კი უქადაგებდნენ ხალხს ათას გვარ სისულელეს და უიმისოდაც გულ-ამღვრეული სოფელი უფსკრულის პირამდე მიჰყავდათ. ხალხთა უკმაყოფილების ვითომდა გამომხატველი იგი უკმენები ბოროტათა ხმარობდნენ ერის ნდობას და ნიკას შეგნებულ მტრებზე უარესად ეზიზღებოდა იგინი!

ბევრჯელ უგლეჯია სიმწარისაგან თმა და წვერი ჩვენ ნიკას, როცა მოუსმენია ხოლმე ბილას ნაქადაგევი: დაჰკარით, მოჰკალით, დასწვითო!

— ვინ? რათა? რისთვის?— ეკითხებოდა ხოლმე აღმფოთებით ნიკა, როგორც ბილას, ისე აბობოქრებულ, აზვირთებულ ხალხს, მაგრამ პასუხი-კი არსით იყო!

— ხალხნო და ჯამათნო! ქუდი დასდეთ და სამართალი ისე ჰქმენით! ერთმანეთი-კი არა, ხალხის ნამდვილი და საერთო მტერია დასანიავებელიო!— ყვიროდა ხოლმე გულ-მოკლული ნიკა, მაგრამ უბატრონო და ათასი წლობით ბოღმანასვამი ხალხი ჯერ-ჯერობით ყურს არ იბერტყდა. სამაგიეროთ ბილა და მისი მაგვარები კარგადა გრძნობდნენ, რომ ასეთი ქადაგება ნიკასთანებისა, სასიკეთოს არას უქადდა და რაკი დღეს ხელში ეჭირათ ხალხის „ქუდიც“ და „სამართალიც“, ზეგავლენის განსამტკიცებლად ყველა თავისი მოწინააღმდეგე სასიკვდილოთა ჰყავდათ განწირული... ასე გარყვნა ეს უკეთურნი უკუღმართმა შთაგონებამ და უღირსთა ღირსეულად აღიარებამ! ნიკამ მშვენივრად იცოდა ამ უგვანოთა გულის-თქმა, მაგრამ სოფლისა და ზოგიერთ რაზმელთა მოიმედე, მაინც გულს არ იტებდა...

იგი თამამად მიუახლოვდა მოქეიფე რაზმელებს და მოციხარის სახით მიესალმა...

— ვინც მოვიდეს გაუმარჯოს!— ყველაზე პირველად წამოიძახა ბილამ, ფეხზე წამოიჭრა და გველურის ღიმლით ნიკას ხელი გაუწოდა.

— გაგიმარჯოთ, ამხანაგებო, გაგიმარჯოთ! — დალაღულის ხმით სთქვა ნიკამ, ნაცნობ რაზმელებს ხელი ჩამოართვა და კაკლის კუნძზე ჩამოჯდა.

დალაღულ-გაფითრებული, გამტვრიანებული და თმა-ხუჭუქა ნიკა ტყის ანგელოზსა ჰგავდა. მისი ცხვრის ფერი, დიდრონი თვალები სიკეთით იყო სავსე და დანაოჭებული მაღალი შუბლი მის სევდა-მოსილებას ამტკიცებდა.

— ახლო მოიწიე, კაცო, ღვინო დაგვილიე! — მიიპატიჟა ისევ ბილამ.

ნიკამ გადახედა ხონჩებს, ღვინის დიდ ღორებს, ასახებივით მდგომ დაღვრემილ მასპინძლებს, ბილას თვალი აარიდა და ბღვერიას ნაღვლიანათ გაუღიმა. ამ ღიმილში გამოიხატებოდა მისი გულის-წყრომაც და უკმაყოფილებაც, მაგრამ ბღვერია ვერ მიუხვდა. აკოკრებულ ლამაზ უღვაშებზე მედიდურად ხელი გადაისვა და როგორც დარბაისელ რაზმის უფროსს შეშვენის, — ამაყად შეეკითხა ნიკას.

— ალბათ საქმე გექნება რამე, ამხანაგო? ქალაქში ხომ არა ყოფილხარ? რა ახალი ამბავი მოგვიტანე? როგორ არიან ჩვენი უფროსი ამხანაგები, რეაქციამ ხომ გული არ გაუტეხათ?

— რეაქცია როგორ გაგვტეხს, თუ-კი ჩვენ ღირსეულად დავუხვდებით ჩვენ მტრებს — მოკლედ უპასუხა ნიკამ და განაგრძო — ქალაქში დიდი ხანია არა ვყოფილვარ, არც ჩვენი უფროსი ამხანაგებისა ვიცი რამ, მაგრამ თქვენთან-კი მოციქულათა ვარ გამოგზავნილი.

ყველამ ყურები აცქვიტა. ნიკა ფეხზე წამოდგა და დაიწყო:

— სოფლად ხმა დადის. რომ ვითომც ჩვენ სოფელში ჩაყენებულ სტრაჟნიკებზე აპირებდეთ დაცემას და, რადგანაც სოფელს ასეთი თქვენი საქციელი ჯერ-ჯერობით საზარალოთ მიაჩნია თქვენთვისაცა და თავის თავისათვისაც, გთხოვს რომ ამ განზრახვაზე ხელი აიღოთ. მე, ჩემად, დარწმუნებული ვარ,

რომ ასეთი ხმა ჭორი უნდა იყოს. ამის თავდები თქვენი კეთილ-გონიერებაა! თავი მოუქონა ნიკამ.

უნდა მოგახსენოთ რომ რაზმელები თავის თავს პარტიის ხალხათა სთვლიდნენ, — პარტიის ნება დართვით არსებობდნენ — და თუმცა პარტიულ კითხვებისა არც თავი გაეგებოდნენ და არც ბოლო, მაგრამ ცოტათ თუ ბევრად ცნობილ კაცს, გარეგნობით მაინც, თავაზიანათ ეპყრობოდნენ. ნიკა პარტიის მეთაურებს კარგად იცნობდა, რაც ყველას შეტყობილი ჰქონდა და ამიტომ სოფლები მას „დიდ კომიტეტათა“ სთვლიდნენ. „დიდი კომიტეტი“-კი ჩვენ სოფელელს რაღაც ცხრა-თავიანი მღვეი ეგონა, რაღაც მიუწდომელ და უხილავ არსებათ ეჩვენებოდა. რაზმელთაგანიც ბევრი უბირი ბიჭი იყო და ნიკას ისე შეხვდნენ, როგორც „კომიტეტის“ კაცს. მარტო ბღვერია და ბილა იყვნენ გაცვეთილები. ისინი რამდენჯერმე ყოფილან „თვით კომიტეტში“ მაგრამ, რადგანაც სოფელს ამავე „კომიტეტის“ სახელით აშინებდნენ, მათთვის ხელ-საყრელი არ იყო, ყველაფრის გამოაშკარავება და იმის განმარტება, რომ „კომიტეტი“ ზღაპრული არსება-კი არ არის, არამედ კრებულია უბრალო მომაკვდავთა, რომელიც შეიძლება ისევე შესცდეს, როგორც თითოეული ჩვენთაგანი. გლახთა საზოგადო შეუგნებლობამა და უფიცობამ, ბევრი თავხედი გააბატონა სოფლად, მათ შორის ბღვერია, ბილა და სხვა იმ გვარები და რომ ეს ბატონობა ხელიდან არ წასვლოდათ, სოფელში „კომიტეტის კაცად“ ცნობილ პირებს ჯერ-ჯერობით „ამხანაგურად“ ეპყრობოდნენ. ნიკასაც დღეს ასე მოექცნენ.

— შეგიძლიანთ დაარწმუნოთ სოფელი, ამხანაგო — სთქვა ბღვერიამ, რომ ჩვენ მხოლოდ ხალხისთვისა ვზრუნავთ და რასაც მთელი ჩვენი პარტია ხმის უმრავლესობით გადასწყვეტს, ჩვენც ისე მოვიქცევით... სტრატეგიკებზე დაცემას ჯერ არა ვფიქრობთ.

— ძალიან პატიოსანი! — უპასუხა ნიკამ. და სიტყვა რომ

არ გაეგრძელებინა, პირდაპირ თავის გადაწყვეტილების აღსრულებას შეუდგა.

—ახლა, მეზობლებო და ამხანაგებო!—დაიწყო ნიკამ—პირადად მე უნდა გთხოვოთ რამე- მაგრამ ვიდრე გთხოვდეთ რასმე, გაფიცვით იმ ტანჯულ ხალხს, რომელსაც თქვენ უნდა ემსახუროდეთ, გაფიცვით იმ მაშვრალ და წამებულ მუშებს, რომელთა სახელითაც და შემწეობითაც ორივე მხარე უნდა გავადამიანდეთ, გაფიცვით იმ წმინდა საფლავებს, რომელიც ამოაფსეს ხალხისათვის თავ-დადებულმა უმანკო და უანგარო მებრძოლებმა, გაფიცვით ამ ჩვენის სამშობლოს მთა-ბარს და სისხლით მორწყულ ველ-მინდორს, ჩემი სიტყვები და თხოვნა ჩემ პირად ინტერესად არ ჩასთვალოთ. თქვენში, აი აქ, პევრია იმისთანა, რომელიც ასეთ ჩემ სიტყვებს ვერც-კი გაიგებს, მაგრამ ამავე კრებულში უნდა იყვნენ შეგნებულნიც, ისეთები, რომელთაც თვით „კომიტეტი“ სოფლის ისე ღირსეულად რომ ქვეყნისა და სოფლის ბედ-იღბალს აბარებს და, მაშასადამე, უნდა იცოდნენ კიდევ, რომ ამ ჟამად არავისი დამცირება არ მინდა. თავისთავადაც დამცირებული და შერცხვენილია ის კაცი, რომელიც ლალატობს საშვილიშვილო საქმეს, რომელიც ლალატობს მშრომელ ხალხს, სამშობლოს, თავისუფლებას, ძმობას და ერთობას. ასეთი მოლალატეები-კი, როგორც ეტყობა, ძალიან გამრავლებულან ჩვენში. ბედმა და ხალხის გამოფხილებამ ჩვენ გვარგუნა ის ბედნიერება, რომ დღეს თავისუფლებისა და ერთობის დროშა უკვე ფრიალებს. აი, ამ დიდებულ დროს გამოსულან ვიღაც თავზე და ნამუსზე ხელალებულნი და ჩვენისა და ერთობის სახელით არბევენ, სძარცვვენ და აოხრებენ ჩვენ სოფელს. განა საკმარისი არ არის ვარეშე მტერთაგან დარბევა? განა საკმარისი არ იყო ის უსინი-დისო ვაყვლეფა გლეხისა, რომელსაც ჩვენი ტანჯული ხალხი საუკუნოების განმავლობაში ითმენდა? მაშ რათ უნდა მივცეთ ნება იმ ვიღაც არამზადებს ჩვენის სახელით თარეშობისა? რათ უნდა გავუტეხოთ აბრუ „ახალთაობას“. ნუ თუ

ჩვენ მოვალენი არა ვართ გამოვაჩინოთ, გამოვამზევოთ ის ქვემძრომნი, ის ჩვენი დამლუპელები, ჩვენი იმედებისა და მომავლის შემაგინებლები? განა ჩვენ მოვალენი არა ვართ: წავავლოთ ყურში ხელი იმ უმსგავსებს, მივცეთ სოფელს პირში და ვუთხრათ: აი, ვინა ყოფილა შენი შემავიწროებელი, დასაჯეთ როგორც გინდათ, ოღონც ერთობაზე-კი გულს ნუ გაიტებით. მართალია ძველი შთავრობა ხელს აფარებს „ახალ-თაობის“ სახელით მოთარეშე ნაძირალებს, პირ-იქით ეხმარება კიდევ, მაგრამ ჩვენ ვიპოვეთ იგინი და, აჰა, თქვენ წინაშე დგანან გაწბილებულნი თავსლად დასხმულები-თქო!

როცა ჩვენ ასე მოვიქცევით, როცა, ჩვენ დავუმტკიცებთ სოფელს, რომ ჩვენი მოქმედება უანგაროა, როცა ჩვენ დავანახვებთ სოფელს, რომ ჩვენ მარტოოდენ სამართლიანობით ვხელმძღვანელობთ და ყველა ძველი წესები, ძველებური ბოროტ-მოქმედება გვძავს და დევნილია ჩვენგან, მაშინ სოფელი წელში გაიმართება, თავის თავის ბატონი, თავისუფალი შეიქმნება და ვერავითარი, ჯოჯოხეთური ძალაც-კი, ვერ გასტეხს მის ერთობას. თორემ, აბა, რასა ჰგავს დღევანდელი ყოფნა სოფლისა? თუ წინად თითო გლეხი წელიწადში ათსა და ოც მანათს იხდიდა, ახლა თავისიანებისგანვე ერთ თვეში მოსდის ამოდენივე ზარალი. თუ წინად საზოგადოების თვით უპატიოსნო წევრიც-კი უშიშრად მუშაობდა და სცხოვრობდა, დღეს პატიოსან და ხალხის ერთგულსაც-კი ვერ მოუსვენია: ვაი თუ „ახალ-თაობის“ სახელით შინაურებმავე შუბლში ტყვია მკრანო... ასეთი აუტანელია კერძო კაცის ცხოვრება და სოფელი ხომ უარესად იტანჯება ამ ვიღაც სათოკეებისაგან. როგორც ყოველივე პარტია, ისე დიდი თუ პატარა კომიტეტები, მოვალენი არიან შეიტანონ სოფლად ცოდნა და სამართლიანობა. თორემ ყოველივე ცდა ხალხის განთავისუფლებისაკენ მიმართული, მარტოოდენ წყლის-ნაყვა იქნება. ჩვენ თუ ჩვენის მოპყრობით, ჩვენის უანგარობითა და თავდადებით არ დავანახვებთ გლეხს, რომ ჩვენი ხელმძღვა-

ნელობა სჯობია ძველ მოხელეთა ხელმძღვანელობას, ჩვენც შერცხვენილი დავრჩებით და ხალხიც ისევ ძველისკენ გადავა. ჩვენდა საუბედუროთ, დღესაც ვხედავთ ამის ნიშნებს: მთელმა ჩვენმა ხეობამ ლამის ისევ პოლიციას შეჰძალადოს: გვიშველეთ, ვილუბებითო. განა ეს თავის მოჭრა, სიკვდილი არ არის ჩვენთვის? ამხანაგებო, მოვმართავთ თქვენ, როგორც პარტიის სახელით ხალხის დასაცველათ გამოსულთ და, მთელის ხეობის დასახსნელად, გთხოვთ დანიშნოთ რამდენიმე კაცი და ხალხის შემავიწროვებელი ნაძირალები აღმოვაჩინოთ. აი, ეს არის ჩემი თხოვნა, ამით დავეუმტკიცებთ ხალხს ერთგულებას, წინააღმდეგ შემთხვევაში „ახალი თაობა“ საგინებელი შეიქმნება და მტერი-კი იხარხარებს!..—ნიკა აღელვებული დაეშვა კაკლის კუნძზე და თავი ჩაჰკიდა.

იგი კარგათა ხედავდა, რა მღელვარება(ა გამოიწვია იმისმა სიტყვებმა ზოგიერთების სახეზე, კარგად ხედავდა, რა ჩოჩქოლიც შეუდგა რაზემელთა ერთ ჯგუფს, კარგათა ხედავდა რა თანაგრძნობითაც უსმენდა ამ რაზემელთა მეორე ჯგუფი და გული უღელავდა; ათას გვარი ტკბილი და მწარე გრძნობანი მის არსებას ეჯარებოდა.

არის ხოლმე ისეთი წუთები როგორც კერძო კაცისა, ისე ბრბოს ცხოვრებაში, როდესაც ადამიანი, თუ ბრბო თავის მოქმედებას უქვემდებარებს ოდესღაც ნაგრძობს, მაგრამ იმ წუთში გახსენებულ აზრს. შეიძლება ასეთი ქცევა ბუნებრივი დასკვნაც იყოს გრძნობათა შეჯახებისაგან გამონაწვევ ქარ-ტეხილისა, ან და შედეგი იყოს მხოლოდ „ბედნიერი შემთხვევისა“, მაგრამ ნიკას სიტყვამ ისეთი გავლენა მოახდინა, რაზემელებზე, რომ თვით ნიკაც არ მოელოდა.

თუმცა ლეკიანთ ბილა გველივით იგრიხებოდა და ი დიდნი ენა მუცელში ჩავარდნოდა, თუმცა ბღვერია ხარივით ატრიალებდა შავ-თვალებს, თუმცა ბევრი რაზემელთაგანი ბოჩოლასავით გაბუტებული იდგა და ნიკას სიტყვებისა არა ესმოდა, მაგრამ გაათავა თუ არა ნიკამ ლაპარაკი და გაჩუმდა, უცბათ გაისმა შეერთებული ხმა დიდის უმრავლესობისა.

— მართლა და დროა სოფელი დამშვიდდესო.

ნიკამ თავი მალლა აიღო, თვალები გაუბრწყინდა და ის იყო პირის დაღებას აპირებდა, რომ კიდევ ეთქვა რამე, მაგრამ ბილამ დაასწრო და ენის მოკიდებითა სთქვა.

— დიახ, ბევრი სარგებლობს ჩვენის სახელით, ამხანაგებო, დროა გამოვაჩინოთ ის მოღალატენი.

ბილამ აქაც პირველობა მოინდომა, ამ შემთხვევაშიაც მოსწყურდა ხალხის მოტყუება, იგი ყოველთვის სხვის ხელითა გლეჯდა ნარს და ისეთი სახელი ჰქონდა, ისე ოსტატურად მოეწყო თავისი საქმე, რომ არაფრისა არ ეფიქრებოდა.

— მაშ კომისია ამოვირჩიოთ—წამოიძახა პეტრემაც.

კოტა რამ ჩოჩქოლისა და გახმობ-გამოხმობის შემდეგ, კომისიაში სამი კაცი დასახელეს.

— აი, ამხანაგო, — მიუბრუნდა ბღვერია ნიკას — ხვალ დილითვე გადმოვა შენთან ეს სამი კაცი და პირველად შენ უნდა დაუსახელო, თუ იცი ვინმე ჩვენი მოღალატე. თანხმა ხარ?

— თანხმა ვარ! — აღტაცებით უპასუხა ნიკამ — დაე, მსხვერპლი გავხდე უმსგავსი შურის-ძიებისა, ოღონც-კი ერთობასა და ამ ერთობისათვის ნამდვილ თავ-დადებულთ ხელი არ მოეცაროთ...

ამ სიტყვებით გამოეთხოვა ნიკა რაზმელებს და შინისაკენ პირი იბრუნა.

ნიკა რომ თვალს მიეფარა და რაზმელებმაც დაშლა დაიწყეს, ბილა და ბღვერია თავისდა უნებურად ერთმანეთს შეაჯერდნენ... ერთ დრანგზე ორივეს თვალელებში თითქო რალაცა შიში გამოკრთა, მაგრამ იმავე წუთს ერთმანეთს ჩვეულგვარად გაუღიმეს...

— ნიჩავო! — თითქოს დასამშვიდებლად ჩაილაპარაკა ბილამ და დაუმატა: — ჯერ კიდევ ბევრ მაგისტანას გავაცურებთ ყინულზე.

შუალამე კარგა ხნის გადასული იყო, როცა ნიკა გამოსცდა წუნარის წვრიმალას და სამშვიდობოს გამოვიდა. ნაცარ-

გორაზე ცოტა შეისვენა და უკან მიიხედა... მთვარისაგან გაკაშკაშებულ წვრიმალას რომ თვალი გადაავლო და წარმოიდგინა სადაც იყო, გულმა ჩქრქოლა დაუწყო, თვლებში სისხლი მოაწვა. ნიკამ მხოლოდ ახლა იგრძნო რა განსაცდელსაც გადაარჩა. იქ, კლიანას ხევში, სამი-ოთხი მძარცველთაგანი მაინც იყო. მათ შეეძლოთ დასდევნებოდნენ და ყრუ წვრიმალაში სადმე ჩაეკლათ...

ნიკა მხოლოდ ახლა აიტანა შიშის ქარმა. თმები ყალყზე დაუდგა, მთელი სხეულით თრთოლა დაიწყო, და დამფრთხალი ირემივით დაეშვა თავისს შინისაკენ...

ჴ

ჯერ კიდევ კარგა გათენებული არ იყო, რომ სამი შეიარაღებული რაზმელი ცხენების თქარა-თქურით ნიკას ოთახის თანჯარას მიაღწენ და თანჯარა დაუკაკუნეს.

ნიკამ ხელათ ჩაიცივა ტანთ, პირი დაიბინა და რაზმელები სახლში შეიწვია.

მათ დანახვაზე მელანო მუშტის ოდენათ მოიკუნტა და კინალამ გული არ წაუვიდა.

— ნუ გეშინიან, დედი! — წასჩურჩულა ნიკამ — ჩვენები არიან!

— მე-კი გული გამისკდა და! წაილულულა დედაბერმა.

— ჩვენ ცოტა სალაპარაკო გვაქს, დედი — ხმა მალლა უთხრა ნიკამ — შენ-კი მინამდე ჩაი მოგვიმზადე.

მელანო აკანკალებულის ხელებით სამოვარსა სდგამდა, რაზმელთა „კომისია“-კი ქურდების აღმოსაჩენ გეგმას ადგენდა.

როცა კარგად მომზეურდა, ნიკა და რაზმელები სოფელში გავიდნენ. კვირა დღე იყო და გლეხები ჯგუფ-ჯგუფად გამოშლილიყვნენ შარა გზაზე და მასლაათობდნენ. პირზე სულ ერთობა და ერთობის ამბები ეკერათ.

ნიკა მიესალმა ერთ უფრო დიდ ჯგუფს, სთხოვა გაჰყოლოდნენ და პირდაპირ ლეკიანთ ბილას ძმის სახლისკენ გასწია.

რაზმელები შეუდგნენ სახლის ჩხრეკას... ნიკა თრთოდა, მაგრამ, არა! მთხრობელს არ მოუტყუებია!! ტახტის ქვეშ ჩაფლულ ქვევრიდან ორმოცი თუმნის ნაძარცვი ამოიღეს: ვერცხლის ქამრები, ხალიჩები, იარაღი, ფარჩა, ბეჭდები, სამაჯურები და სხვ.

ბილა იმ დღეს სხვა სოფელში იყო წასული... იგი ვერასოდეს ვერ წარმოიდგენდა თუ პირველად იმის ძმას გაუჩხრეკდნენ სახლს და ან ვინმე გაუბედავდა მას ასეთ „თავხედობას“. მაგრამ ანგარიში წაუხდა და როცა, სალამოზე, შინ დაბრუნებისას, ეს ამბავი შეიტყო, თავხარი დაეცა, დაიბნა, აირია...

ვითომდა არაფრის მცოდნე ბილა მეღიასავით თვალებსა ბლიტავდა, ჩაქანგებული სახე უარესად აღანძოდა და გარყვნილი ბერივით ხალხის დასანახებლად თმას იხოკდა და გულში ხელს იბრახუნებდა—ძმას სიკვდილით ემუქებოდა ამგვარ გაწბილებისათვის.

მეორე დღეს, სალამოთი, ერთ მიყრუებულ და ტყით გარეშემორტყმულ ადგილას, სადაც ძველი ეკლესია და სასაფლაოა, მოულოდნელად დიდებული მიტინგი გაიმართა.

ვაშლოვანის მეზობელ სოფლებს ხელადვე გაეგოთ, რომ ბილას ძმის სახლში ნაძარცვი ნივთები აღმოუჩენიათო და ძარცვა-გლეჯისაგან შეწუხებული გლეხობა ერთბაშად მოხლევადა,— დღევანდლამდე თითქმის ყურ მოჭრილი მონა შინაურ მძარცველებისა, უცბად წელში გაიშალა და ანგარიში მოითხოვა. უცნაური რამ არის ხალხი!

პირმცინარი ნიკა შემდგარიყო საფლავის ქვაზე და სოფელს სიმწარისაგან ჩაფერფლილ ბილას-ძმაზე უთითებდა.

— ხალხნო და ჯამათნო! აი თქვენი მძარცველი! თქვენის დახმარებითა და შეწევნით კიდევ ბევრს გაჩვენებთ თქვენ შემწუხებლებს, მაგრამ განა ამისთანა უღირსი შვილების გულისათვის ერთობას უნდა ვუღალატოთ? განა ამ ნაძირალეების გამო „ახალ-თაობაზე“ გული უნდა ავიყაროთ? არა და

არა! სოფელი ღონიერია და მაშ, გონიერებაც მოვიკრიბოთ: თუ ძველი ბატონები მოვიშორეთ, ახალ ბატონებსაც ნუ ვინდომებთ! შევკრათ პირი და როგორც ძველ წურბელებს, ახლებსაც დღე გავუმწაროთ. გაუმარჯოს სოფლის გონიერებასა და ერთობას!

— გაუმარჯოს! გაუმარჯოს! ღაღადებდა ყრილობა და მისი ყრიაშული ცასა სწვდებოდა.

— ამხანაგებო!—დაიყვირა მეორე საფლავის ქვაზე მდგომმა ბილამაც— ამხანაგებო!

სხვა დროს ბილას ამ გვარ მიმართვაზე მთელი ყრილობა სულს განაბავდა და მოლაპარაკე ბილას ყოველ გვარ სისულელეს ტაშს დაუკრავდა, მაგრამ დღეს ხალხს გული გადაბრუნებოდა და, შეურაცყოფილ-მოტყუებული, ყრუთა გმინავდა, კბილებს ილესავდა, ბრაზის გახეთქას ეპირებოდა... ვაი იმას, ვისაც ხალხის წყრომა თავს დაატყდება!.

— ჩვენ თქვენი ამხანაგები აღარა ვართ!—წამოიძახა ხალხი დამ ვილაცამ—ამხანაგები რომ ვყოფილიყავით, ბატონებთან აღარ გავგიხდებოდით.

ბილა სიმწარისაგან დაიხლაკნა, კისერი წაიგძელა, მოლაპარაკისაკენ გაიხედა, მაგრამ ვერ გაიგო, ვინა ლაპარაკობდა

— ამხანაგებო!—აღარ იშლიდა თავისას ბილა,—თუმცა ახლა ძველებური ზავითი აღარ შესწევდი—შერცხვენა ჩემ თავს...

— ჰაი, ჰაი!—კრდე წამოიძახა ვრლაცამ.

— შერცხვენა ჩემ თავს—გაიმეორა ბილამ—რომ პირველი ქურდი ჩემი ძმა გამოდგა, სირცხვილი მე, რომ მთელ ხეობას გივლიდით და ჩემი ძმისათვის-კი თურმე ვერ მომივლია!—მოიკატუნა ბილამ თავი.

— რა ურიგო მოვლაა, შვილოსან, ჩვენ გვართმევდი და შენ ძმას აძლევდი!—დაიბუბუნა უკანა რიგიდამ ჩვენმა ნაცნობმა სინამ.

— ბიჭო, თუ კი ქურდი და ქურდის ძმა იყავ, სახლს რაღა პირით მიკრავდი, შენი ძმისათვის შეგეკრა ხელები, შე

ყურუმსალო!?. — დაიღრიალა საიდგანლაც „კაპიტანმაც.“ ხალხმა ტაში დაჰკრა და გულიანად გადინხარხარა.

ბილა აირია, რკინასავით გაშავდა.

— მაგრამ ჩემ ძვას ამხანაგები ბევრი ეყოლება...

— განა არ იცი, რო ჰყავს... შენი ცოდვები შენვე გალაპარაკებს. — აყაყანდა რამდენიმე ხმა — პირველი შენა ხარ, შეილოსან!

— ვინც უნდა იყოს, გამოვაჩინოთ და სახალხოთ დავსაჯოთ — სხვა რომ ვერა მოახერხა — რა წამოიკნავლა ბილამ, ქვაზე პირქვე დაემხო და ქვითინი ამოუშვა. არა მგონია, რომ მართლა ეტირნოს! ხალხმაც არ დაუჯერა და დაცინვით იქარვებდა ბოღმას.

— მე, შეილოსან ძველი ბატონი მერჩივინა, სიტყვას შაინც შევუბრუნებდი ხოლმე, ამ ახალ ბატონებს — კი შიშით ხმას ვერა ვცემდი. დახე, დახე, როგორ მოგვატყუეს: ამხანაგები ვართო. ძალლი იყოს თქვენისთანა ხალხის ამხანაგი! — იძახდა ერთი.

— აღბათ ჯადო ყოფილა გლეხის ლუკმა, რომ ჩვენნივე ძმა და შეილი გაგვიბატონდა! — ოხუნჯობდა მეორე.

— კაპიტანო! შენი დეპლომიც ხომ არ გაუტაცნიათ? ხარხარებდა მესამე.

— მუშაობასა და ოფლის ღვრას უზრუნველათ ყოფნა არა სჯობია? — მა, რითვინ მიატოვეს ხელობა ზე გუთან-კევრი, — იმიტინა, რომა ჩვენვე ვეცარცვეთ, მაშა! — უხსნიდა ერთი მეორეს.

— ახლა-კი სხვებიც გამოჩნდებიან... ყველას იარალი უნდა ჩამოვართვათ! — ცხარობდა ვიღაცა.

ხალხის უკმაყოფილებასა და გულის წყრომას ბოლო არ უჩანდა. თითოეული გლეხი თავისებურათა სჯიდა აღმონაჩენ ნაძარცვის შესახებ, მაგრამ საერთოთ-კი იმ აზრისა იყვნენ, რომ რაზემეღებს თოფები მართო საყაჩაღოდ ეჭირათ ხელში.

— ხალხო და ჯამათნო! — კვლავ გაისმა ნიკას ხმა — ხალხმა სული განაბა.

— ხალხნო და ჯამათნო! ურემი რომ ჯადაბრუნდება, გზა მაშინ გამოჩნდებაო, თქვენგანვე არის ნათქვამი, მაგრამ

რატო წინდაწინვე არ უნდა გავწინჯოთ ხოლმე ურმის გასაყვლედი გზა! ნუ ვიქნებით უპირონი, ერთობით ვიმოქმედოთ, ხალხის მტერი ყველამ დავასახელოთ და, აბა, მაშინ დავინახავთ, თუ ვინმე გაბედავს სოფლის მასხარად აგდებას. განა აქამდის არ იცოდით, როგორ იქცეოდა ზოგიერთი წითომ-და „ამხანაგი?“ იცოდით, მაგრამ ხელს აფარებდით...

— მა, რა გვექნა, შენი ჭირიმე, თოფ-იარაღი მაგათ ექირათ ხელში და გვეწინოდა!

ხალხი კვლავ ახარხარდა. ნიკამ-კი განაგრძო:

— თუ სოფელი პირს შეჰკრავს, თუ მეზობელი მეზობელს მხარს დაუჭერს, ოცი ღოცდა ათი თოფიანი ვერას უზამს! უბედურება იმაშია, რომ ჩვენ თვითონ უნდობლად ვეკიდებით ერთმანეთს. ათასი წლობითა ვართ დაჩაგრული და დღესაც, როცა თავისუფლება კარზე მოგვდგომია, დღესაც არ გვინდა შევიგნოთ, რომ სოფლისათვის ბატონი და სხვისგან დაყენებული მოხელე საჭირო არ არის. თუ მეზობელს მშვიდობიანათ მოვურიგდები, რათ მინდა ძალათ-სუდია, თუ მე ქურდი და ყაჩაღი არ ვიქნები, რათ მინდა პრისტავ-სტრაჟნიკები, თუ მე სოფელი მეყვარება და სოფელს მე ვეყვარები, რათ მინდა სხვა მსაჯული და სხვა შუა-კაცი? თუ-კი მტკიცე ერთობა გვექნება, თუ-კი ერთი ყველასათვის იცოცხლებს და ყველა ერთისათვის, განა მაწანწალა ნაძირალები დაგვაკლებენ რასმე?

— მაგდენი რომ არ გვესმის, შენი ჭირიმე?—წაპოძახა ვილაცამ.

— როგორ არ გესმით, მაგრამ არ გინდათ დაფიქრდეთ—განაგრძო ნიკამ—განა არ იცით, რომ ვინც შეგნებისა და სამართლიანობის გზაზე არ გაყენებთ, ვინც ერთ ბატონს იწუნებს და თითონ კი ბატონდება, ის მტერია სოფლისა! ვინც ძველი გადასახადების მიცემას გიკრძალავს და თითონ კი უფრო მეტს გახდევინებს, ისიც მტერია სოფლისა! ვინც ზეგარის უსამართლობაზე გითითებს და თითონ კი სოფლის ცხენებით დაჯირითობს, მტერია სოფლისა! ვინც გიქადაგებს

წართვი, მოკალ, დასწვი! შენი მეზობელი, — ყველაფერი შენიაო და თითონ კი მამულებს ყიდულობს, — მტერია სოფლისა! ამის გაგებას დიდი ცოდნა არ უნდა, ამას მხოლოდ დაკვირვება და ერთი პირი უნდა, რომ ყველა მატყუარას საჯაროთ პირში ჩააფურთხოთ... ხედავთ, როგორ ცახცახებს ჩვენი ბილას ძმა? რათა? იმიტომ რომ სცხვენია სოფლისა. დიდებულია ქვეყნის ხმა, ჯალათსაც-კი სინანულში ჩააგდებს! მაშ, მომეცით ხელი, ყველა ერთად შევეუდგეთ ჩვენი მტრების აღმოჩენას და როცა ვიპოვნით, სამაგალითოთაც დაესაჯოთ...

— დაესაჯოთ! პირში ჩააფურთხოთ... ყურები დავაჭრათ, რომ სიკვდილამდე სირცხვილეულნი დადიოდნენ! — გუგუნებდა ხალხი და გაღვიძებულ-აღფრთოვანებული მღვლვარე ზღვასა ჰგავდა... გულში დაგუბებულ ბოლმასა ღ შეურაცყოფას სიტყვების შადრევენად ისვროდა.

მიტინგი ნაშუალამევს დაიშალა.

მთელი კვირის განმავლობაში ამორჩეული რაზმელები და ნიკა დადიოდნენ სოფელ სოფელ და „ახალ-ბატონებს“ ჩვენებას ართმევდნენ: — ვის რა ზიანი მიეყენებინა სოფლისათვის. „ახალი ბატონები“ კი ადვილი საპოვნელი გახდნენ: პატარებმა დიდები გასცეს, დიდებმა კიდევ უფრო დიდები და მთელ ხეობაში სამოცამდე „ახალი ბატონი“ ანუხსეს, მათგან ჩადენილი ნაწევნი: — განატაცი, გაძარცული, ვადამწვარი და დაზარალებული — რამდენიმე ას თუმნად შეაფასეს, ხოლო ხალხისადმი მიყენებული ზნეობრივი ზარალი-კი მათსავე კისერზე დარჩა.

როცა ყველაფერი გამოირკვა, ნიკას მოწვევით მთელი ხეობის ხალხი შუა-სოფლის ერთ-ერთ ტყეში შეიკრიბა. აქვე მოვიდნენ აღნიშნული ახალი ბატონები და თავის პირით საჯაროთ აღიარეს თავისი დანაშაული, ხალხის წინაშე თითი მოკაკვეს და მუხლმოდრეკით პატივებაითხოვეს. შვაფთ აღიანძული და შერცხვენილი ბილა და ბღვერია ყველაზე უფრო იცრემლებოდნენ, ყველაზე მეტად იხვეწებოდნენ!

ზიზლით სავსე თვალებით უყურა, უყურა ხალხმა ამ თავის მატყუარა და უღირს შვილებს, პირში ჩააფურთხა და ხმა-ამოუღებლივ დაიშალა.

ოხ, ზოგჯერ რა შმაგი, განუკითხველი და ზოგჯერ-კი რა მიუწვდომელი და ამაყია ხალხი!...

VI

გავიდა რამდენიმე ხანი. წმინდა-წყლის რუსთა უმსგავსობისა, მცონარეობისა და სიბრიყვისა გამო, რეაქცია თან და თან გაძლიერდა. დროებით გამარჯვებულმა მოხელეობამ ძალა მოიკრიბა და მთელი თავისის სივერაგით რუსეთში უფრო გაღვიძებულ განაპირა ქვეყნებს მიესია. საქართველოც ჯარებითა და დამსჯელი რაზმებით აივსო. სოფლის მყრალი მამასახლისიც-კი ლამის გუბერნატორად გადაიქცა.

სოფელს უიმისოდაც გაჯახირებული ცხოვრება უარესად გაუმწარდა და უკან დაიხია, ენაზე იკბინა... რაზმელებმა იარაღი დაჰყარეს და ბევრმა ახალმა ბატონთაგანმა სამშვიდობოს მიაშურა, რადგანაც სოფლად თავისიანებისა სცხვენოდათ და გარეთ კიდევ პოლიცია სდევნიდათ, როგორც „მებრძოლებს“. ბილა და ბღვერია აჩრდილებივით დახეტიალებდნენ სოფლიდან სოფლად და ნაცემი კატებივით ათასში ერთხელ თუ წამოიკნაველებდნენ ხოლმე: ხალხისაგან ძველებური ღირსება ჩამოერთვათ, ნიკას თავ-გამოდებამ ცოცხლივ დამარხა იგინი და მარტო ნიკასადმი შურის-ძიება-ლა ასულდგმულებდათ.

შხოლოდ ერთად ერთი ნიკა არც არავის ემაღებოდა და არც გულს იტებდა, იგი კარგად ხედავდა, რომ ხალხი კვლავ ემზადებოდა ერთობისათვის: უფრო შეგნებით, უფრო მტკიცე და სწორის ნაბიჯით...

ზაფხულის მიწურული იყო. მზე უკვე მოჰფარებოდა ნაცარ-გორის მთას და კავკასიონიდან წამონაბერი სიო გახურებულ დედა-მიწას შუბლს უგრილებდა. ბინდ-ბუნდი ფეხაკრეფით ეპარებოდა სოფელ ვაშლოვანს, თუმცა ირგვლივ

ჯერ კიდევ ყველაფერი ნათლადა სჩანდა. გაჭრილი ყანების ნაწვერლები, ახლად გაჩეხილი ახლები და გრუხა ბუჩქნარები ფერად არშიად შემოვლებოდა ლამაზად ტან-აყრილ, მობიბინე სიმიანდებს. დასავლეთით, — შორს, — ცის-ტატნობზე, ბამბის ქულასავით გადაპენტილი ღრუბლები საოცნებოთ დარაზმულიყვენენ: ერთი მეორეს ჩაჰკონებოდა და ხელთ-უქმნელის კოშკით გადმოჰყურებდა მთის კალთებზე გაშენებულ სოფლებს. აღმოსავლეთით-კი — ტყით დაფენილი მთა-გორაკებო უკვე ჩამუქებულიყვენენ, ჩაშავებულიყვენენ და თითქოს დარაჯობა მოსწყენიათო, სთვლემდნენ.

სოფელი ვაშლოვანი გაშენებულია ვიწრო ხეობაში. მარჯვნივ და მარცხნივ არც თუ მაღალი მთა-გრეხილები ასდევს, მაგრამ რაკი მზე ჩაესვენება ხოლმე, მთელი ეს ხეობა დიდებულ ჩარჩოში ჩასმულ დიდებულ და საარაკო სურათს ემსგავსება.

უმზერთ ამ ტურფა ბუნებას და გენატრებათ უკვდავება: გინდათ რომ დაივიწყოთ თქვენი თავი, თქვენი „მე“ და გადაიქცეთ ოცნებათ, დაუსრულებელ ზღაპრათ, ან და აედერდეთ ხმა-შეწყობილ ჰანგებათ, რომ ბუნებასა და მის უმანკოებას მუდამ უმდერდეთ ქებათა-ქებას... გინდათ, რომ დადნეთ ცრემლად ნეტარებისა, ან იქცეთ ნისლად იმ მაღალის მთებისა — კავკასიონის მთებისა — რომელიც ასე ერთგულებითა და მოთმენით სდარაჯობს ჩვენ სამშობლოს და თმა-წვეგრძალარა უკეთეს მომავალზე მაინც გულს არ იტეხს...

მარჯვნივ გაწოლილ მთა-გრეხილსა და სოფელ ვაშლოვანს შუა მშვენიერ ქალწულის გულ-მკერდით გაშლილია სახნავ-სათესი მიწები, ხოლო მარცხნივ, უფრო მაღალ მთა-გრეხილსა და ამავე სოფელ შუა გადაჭიმულან ხავერდოვანი ვენახები, ვენახების იქით-კი, შიგ მთის ძირში, მოშხუის დიდი ლიახვი და მისი გაუთავებელი ქვითინი დატყვევებულისა და იმედ დაკარგულის ადამიანის დაუსრულებელი გლოვა და ზარი გეგონებათ...

ვინ იცის რამდენი თაობა გაუზრდია ამ ხეობას, რამდენი ოფლი, ცრემლი და სისხლი შეუსუტავს ამ მშვენიერ ველ-

შინდორს, რამდენი მოღალატე უტარებია თავის მხრებზე, ან რამდენი მეოცნებე მამულიშვილი მიუბარებია თავისს წიაღში, მაგრამ დღესაც ისეთივე ტურფა და უმანკო სჩანდა ეს ხეობა, როგორიც ყოფილა უხსოვარ დროსაც...

ერთ-ერთ ფარულ ყრილობიდან დაბრუნებული ნიკა გიგაური გადმომდგარიყო კუსირეთის მთაზე და გულ-ხელდაკრებილი აღტაცებით გაჰყურებდა სამშობლო ხეობას. თვალი ვერ მოეშორებინა თავისის აღმზრდელის მშვენიერის სახისათვის და, ვით უიმედოთ შეყვარებული, გულით უაღერსებდა თითოეულ ბორცვს, თითოეულ გორაკს, თითოეულ მთას.

გრძნობით აღვისილს სახე გადაფითრებოდა და თვალები ცრემლებით ევსებოდა. «ქა იქ, მთა-გორაკებზე აღმართულმა ციხე კოშკების ნანგრევებმა ფიქრით გადაიტაცეს შორეულ წარსულში, როდესაც ქართველის ერი ჯერ ისე არ დაძაბუნებულიყო, რომ უღირსთა გასამათრახებელი, ფეხით გასათელი ყოფილიყო.

— ბევრი, ტანჯვა გამოუვლია საქართველოს—წამოიძახა ნიკამ—მაგრამ შეიძლება მწუხარება ნეტარებათ შეეცვალოს. დღეიდან ჩვენი ხალხი უფრო შეგნებულად ეკიდება თავის თავს, თავისუფლების მოპოვებას... ოხ, ნეტა იმას, ვინც მოესწრება იმ დღეს, როდესაც ამ ყოვლად შემკულ ქვეყანას შემწუხებელი აღარ ეყოლება და ჩვენი მშრომელი ხალხი არავისი გასათელი არ იქნება!.. დედავ, თინავ, ყველა ჩემიანო! რა ბედნიერი ვიქნებით, რომ ჩვენც შევესწრათ იმ სანეტარო დროს, მაგრამ... ეს ჯარები, ეს მათრახები, ეს სიბნელი და უვიცობა?

ნეტა შემეძლოს სამსონივით სახედარის ყბით
თავი ვუჩიხო გაავზნებულ ფილისტიმელებს
და გედეონათ გარდაქცეულს მოძმეთათვისა
ლამპართ სიმრავლით თავ-ზარი ვცე სიბნელის მცველებს!

გრძნობით წარმოსთქვა ნიკამ, ერთი კიდევ შემოავლო თვალი მიდამოს და თავქვე დაეშვა...

ცოტა კიდევ და... ღია ცასავით მოწმენდილი ჟუჟუნა თვალები თინასი სულს აუმაღლებდნენ დღევანდელ დღისსიცხადიდ დანადვლიანებულ ნიკას; ცოტა კიდევ და... საოცნებო ალერსი და დაუსრულებელი ღუღუნა თინას პირველის, ჯერ კიდევ უმწიკვლო სიყვარულისა, გულს უპოვნიდა უჯეროდ სევდა-მოსილ ნიკას, ხოლო ფეხ ჩაუდრეკელი ფუსფუსი ბებერი მელანოსი კვლავ საბრძოლველად გაამხნეებდა მას, მაგრამ გამოსცდა თუ არა მთის ფერდობზე აქოჩრებულ წვრიმალას, იგრიალა ვილაცას თოფმა და ნიკა უსულოდ პირქვე დაეცა: მუხთალი კაცის მუხთალმა ტყვიამ ზურგი შეუწვრია და ქვეყნის მოსიყვარულე გული შუაზე გაუგლიჯა!

გლოვის ზარად მოედო მთელ ხეობას ნიკას მოკვლის ამბავი. კკუიდან გადავარდნილი ბებერი მელანო თმა-გაშლილი და ფეხ შიშველა მთელ სოფელს უვლიდა და ცრემლ გამშრალი თავში ცემითა და ბლუილით ყველას შესთხოვდა..

— მომეციო ჩემი ნიკა, მომეციო!

მელანოს ცოდვით დამწვარი სოფელი-კი ცრემლად იღვრებოდა.

თინა ღიახევაში თავს ირჩობდა, მაგრამ დროზე მიუსწრეს და გადაარჩინეს. ნიკას დასაფლავების დღეს უგონოთ იწვალოგინში.

მთელმა ხეობამ ღირსეულად დაიტირა უდროოდ მოწყვეტილი ყვავილი გაღვიძებულის სამშობლოსა.

ახალ ბატონთაგან დასაფლავებას არავინ დასწრებია. ალბათ ხალხის შურის-ძიებისა თუ ეშინოდათ.

მინც რომელმა მათგანმა მოჰკლა ნიკა?

ბილამ? ბღვერამ?

დანამდვილებით ვერავინ იტყვის...

მაგრამ... განა სულ ერთი არ არის?..

ია ეკალაძე

იანვარი 1908 წ.

მიჯაჭვული ამირანი

(მხედრად ერთი კარი პანა ფოცხვერას ნაამბობიდან)

...გმინავს ამირანი. სული ეხუთვის. მაგრამ იმედს მაინც არ ჰკარგავს. ფინიას მუშაობამ ფუქად ჩაიარა. ოოო... კოკლ ყარიბს დაანახევებს იმის გაჩენის დღეს, თუ აიშვა თავი!.. მაგრამ სად არის?.. „მხნედ... მხნედ... ამირან... მედგრად შემოჰკარ ურო პალოს! ავმა სულმა ამირანი რო მიჯაჭვა მარჯვენა ფეხით და მარცხენა ხელით, მარჯვენა ხელზე ჯაჭვით მოაბა რკინის ურო. იმის მოწაფეს, კოკლ ყარიბს, გამოაკვერინა ავმა სულმა ჯაჭვი, პალო და უროც. ჯავრი მოსდის, რო ის კოკლი ყარიბი გაწრთენა, მაგრამ ეხლა სხვა ხსნა არა აქვს, გარდა თავის თავის მეცადინეობისა. აკი კიდევაც იბრძვის თავის ასაშვებად. მედგრად ჰსცემს რკინის უროს გარდიგარდმო პალოს, რომელზედაც მიჯაჭვული აქვს მარცხენა ხელი. ცდილობს შეანძროს პალო და... თუ შეანძრია, ამოძრობაც შეიძლება. დღე და ღამ არ ისვენებს ამირანი. ანჯღრევს პალოს. აგერ-ოდნავ შეაჩუჩუნა! ოხ, ნეტარებავ!.. სიხარულის აღ-მულმა აიტაცა. მისუსტდა კიდევაც და ცოტათი შესასვენებლად მიწვა. ალერსით ულოკავდა ფინია ხელ-ფეხს, ამხნევებდა. ამირანი-კი ოცნებობდა თავისუფლებაზე. ფინია იმის ბაგეს, შუბლს შეეხო და გონს მოიყვანა ამირანი. შეუდგა ისევ მუშაობას. რაც დრო გადის, და ამირანი მედგრად მუშაობს, პალო თანდათან უფრო ლაყლაყებს, ამოძრობაზეა. ოჰ, ნეტარებავ!.. ამირანი ამოძრობს პალოს, შეჰმუსრავს

ფეხის ბორკილსაც და უფსკრულში გადუძახებს, მაშინ... მაშინ განთავისუფლებული ამირანი ააყვავებს ქვეყანას და თავისი ჯიხვას ქალიც ისევ ქალად გადიქცევა!.. მაშინ დადგება დაუსრულებელი ბედნიერება!..

„აი, კიდევაც უსწორდება დღე-ღამეს. დასწორების შემდეგ დღე იმატებს და ღამე-კი იკლებს. ამირანი არ ჰსცხრება, აწყვეს პალოს. რკინის უროს ურტყამს პალოს გვერდებზე და თან მარცხენა ხელით ანჯღრევს. შუაღამე გადასულია!.. განთიადიც მოახლოვდა. კოჭლმა ყარიბმა, თუ სხვამ, აახმაურა კვდარი... ფინიას ნამუშევარი შეიმუსრა... მაგრამ ამირანს წინანდებურად გული არ მოჰსვლია კოჭლ ყარიბზე. ფინიაკი აწავწკავდა. ამირანი შეებრძოლა პალოს. პალომ საშინლად ლაყლაყი დაიწყო. ერთი-ორი შემოკვრაც და...“

„ახმაურდა არე მარე... გაზაფხულის სუნით გაჟღენთილი ჰაერი შემოიჭრა ამირანთან... გული აუფანცქალდა და მოდუნდა. სიამოვნების ღიმილად გასკდა იმისი ბაგე და გონება განთავისუფლების ოცნებას მიჰსცა. ქუჭრუტანაში შემოიჭრა უცხო ფრინველი უცხო ჰანგების მოთქმით და ხელის პალოზე წამოსკუპდა. ამირანი დაითრო გაზაფხულის ჰაერით, რომელიც სხვა-და-სხვა სუნნელოვანებით და ხმებით იყო გაჟღენთილი. საცოდავი ფინია-კი წკმუტუნებდა... თავს ევლებოდა ამირანს, გამოფხიზლებას ევედრებოდა, რომ დროით ამოეძრო პალო და გამოსულიყვნენ ამოქვავებულ კლდის მწვერვალის გამოქვაბულიდან...“

„კარზე მიმდგარ თავისუფლებით დამთვრალს ამირანს არ ეყურება ერთგულ ფინიას წკავ-წკავი. ფინია კი ეხვეწება: „დროით, დროით, ერთხელ კიდევ შემოჰკარ პალოს, შეარყიე მედგრად და ჩვენ თავისუფლები ვიქმნებითო“!.. მაგრამ ამირანს არ ეყურებოდა ფინიას მუდარება“.

„ფინია შეეცადა უკანასკნელად ამირანის გამოფხიზლებას. იმის მკერდს დაეკონა. უცხო ფრინველი პალოზე წამოსკუპული გატაცებით მოსთქვამდა თავის ჰანგებს, თავი-

სუფლები დიდებას, მკერდზე შეხებამ გამოარკვია ამირანი... გადაჰხედა პალოს და რასა ჰხედაეს?!

„რალაც ფრინველი წამოსკუბულა პალოზე და რალაც ჰანგებს გატაცებით მოსთქვამს. წამს შეკრთა ამირანი. ფინიამ უფრო წკმუტუნი მორთო. კლანჭები ჯაჭვს გამოჰკრა...“

„—ხა, ხა, ხა, ხა!...—ისე ძლიერად გადიხარხარა ამირანმა, რომ მთამ, კლდემ, ნაპრალმა და ველმა ხანი მიჰსცა. შემდეგ ფინიას, რომელმაც უფრო საცოდავად აწკმუტუნდა, უთხრა: „ჩემო ფინიავ, ნუ თუ გგონია მაგ რალაც ფრინველმუ თავის სიმძიმით პალო ჩაამაგროს?... ესლავე ჰნახავ, რა დღეს დავაყენებო!..“

„თქმა არც-კი გაათავა ამირანმა, რომ მედგრად ურო მოიქნია და პალოს ზევიდან დაუშო... მხის ქეკვას ემგზავსებოდა, როცა პალოს ურო ზევიდგან მოჰხვდა... ისე ძლიერად მოიქნია ამირანმა ურო. საშინელი ქარი ჰქონდა. უცხო ფრინველი ამ ქარმა პალოს აჰგლიჯა და ქუქრუტანისკენ მიჰსტყორცნა. ფრინველიც გასრიალდა ქუქრუტანაში და მიიმაღა... ხოლო პალო უფრო ძლიერად ჩაერქო, ვიდრე პირველად ავმა სულმა ჩაურქო...“

„ჯერ განთიადი არ გათავებულებო, რო უკვე შემოღამდა და გაზაფხულის მაგიერად ზამთრის სუნით გაიჟღირთა ჰაერი... ამირანი გაქვავდა... ფინია-კი ატირდა და ამირანის მკერდზე ცრემლს აფრქვევდა. ფინიას უნდოდა ამით მოეღობო ამირანის სასოწარკვეთილებით გაქვავებული გული...“

„მოალბო კიდევაც...“

„გამოერკვა ამირანი. მოაგონდა ყოველისფერი და თავის შეცდომის შედეგიც ნათლად დაინახა. ისე ახლო იყო განთავისუფლება და ასე საშინლად დააშორა თავის დაუფიქრებელ მოძრაობით... გული გაეწურა... გუნება შავმა სუდარამ წაფუჩნა ..“

„ფინია მაინც თავისას არ იშლის. ტირის, ცრემლცხს ამირანის მკერდზე აფრქვევს, ღმობიერებით ავსებს და გულ-

ში იმედს უნერგავს. სასოწარკვეთილების ფარდას ალპობს ფინიას ცრემლი და კლანჭი იმისი მედგრად ჰფხრეწავს..

„ამირანი ისევ აპირობს მხნელ შეუდგეს თავის განთავისუფლებას და, მგონი, ისეთი შეუწყნარებელი შეცდომა აღარ ჩაიდინოს...“

ასე დაბოლოვა თავისი ამბავი პაპა ფოცხვერამ და ლასტიც გაათავა...

უკვე სამხარს ჰსკამდნენ მხვნელნი. ჩვენც ვიგრძენით სიმშლი და პაპა ფოცხვერა და მე პურის საჭმელად წავედით...

შ. ავაგვისპირელი

განკითხვის ღღე

პიესა ოთხ მოქმედებათ

ბრწყინვალე თავადი გრიგოლი, 52 წლისა, პოლკოვნიკის მუნდირში.
კნეინა მარიამი, 40 წლისა, გრიგოლის მეუღლე.

მერი, 17 წლისა, ამათი ქალი. ახლად კურს დასრულებული „ზავედენკა.“

ქეთევანი, 22 წლისა, ამათი მოსამსახურე, მარიამის ნათლული.

თავადი ნესტორი, 25 წლისა (ჩიხაში)

მიხეილი, 40 წლის, გრიგოლის მამულების გამგე, ვეკილი, რუსულ ტა-
ნისამოსში.

მაზრის უფროსი.

მსაჯული.

არჩილი, 25 წლის, მუშა, ლურჯ ხალათზე პიჯაკი აცვია (ხანჯალს
ატარებს).

ნუცა, მისი და 22 წლისა.

თომა, 60 წლისა, ამათი მამა.

ვიქტორი, სტუდენტი პროპაგანდისტი, 23 წლისა (წითელ ხალათზე სტუ-
დენტის ტუყურკა).

დათია

ალექსი

ანდრია

შუა ხნის გლეხებ.

გენერალი.

ფრიდონ გლეხიშვილი, შუა ხნის აზნაური.

ქიტესა, მეურმე გლეხი.

ნიკო

ილიკო

რემა

ფარნა

სოფლის ბიჭები 13—14 წლისა.

თავად-აზნაურობის წინამძღოლი, მოსამსახურე, ქალიშვილები, ყმა-
წვილები, თავად-აზნაურობა, გლეხები, რაზმელები, დარაჯება და ჯარის-
კაცები.

მოქმედება პირველი

(მოქმედება სწარმოებს გრიგოლის სისხსლეში. სცენა წარმოადგენს მდიდრულად მართულ კაბინეტს. მაკიდასე სეფით სარკეი წაწას. მარცხენა კარები შედის მარიაშის საწოლ ოთახში, შუა კარები წაღასში და მარჯვენა ბალკონზე. მარცხენა კარებიდან გამოვა ქეთევანი და მიეშურება შუა კარებისაკენ.)

ქეთევანი. ღმერთმა დასწყევლოს ამათი თავი და ტანი! (გადის შუა კარებში. მარჯვენა კარებიდან შემოვა რამოდენიმე ხნის შემდეგ ნესტორი და აქეთ-იქით იხედება.)

ნესტორი. ისე აპირებს პეტერბურგში წასვლას, რომ ერთხელაც არ უთქვამს, წამომყევით. რა შეილია!.. ჩემს კლანკებში ჩავარდნა ადვილია, ხოლო თავის დაღწევა, განთავისუფლება ფრიად ძნელი; ჯერ უინი არ მომიკლავს და, როდესაც მოვიკლავ, როდესაც მომბეზრდება, მე თვითონ მოვიშორებ თავიდან... ბევრი კი მაწვალა, ღმერთს წინაშე, მარამ ბოლოს გატყდა, დამნებდა (თითებს დაატკაცუნებს, ცერზე შემტრიალდება, უღმვაშებს გადიგრესაფს და გუფსე სეფს დაიკრავს) ეებს, მაშინ ეს გული გახმეს, რომ მე ქალი ნიშანში ამოვიღო და ხელში ვერ ჩავიგდო! (შემოდის ქეთევანი და მარიაშის საწოლ ოთახში მიდის; ნესტორი გადაედობება წინ, სწრაფათ ხეფს მოხვევს და კოცნას ჯაუწყებს; ქეთევანი ცდილობს თავის განთავისუფლებას, მაგრამ ნესტორი არ უშვებს).

მარიაში (თავის ოთახიდან) ქეთევან! გოგო ქეთევან! (ნესტორი გაუშვებს ქეთევანს, რომელიც მარცხენა კარებში შედის).

ნესტორი (ტუხებს ენით ილოკავს) რა ლოყები აქვს, მაგ შობელ ძაღლს, რა ლოყები! (აქეთ-იქით დადის, შემდეგ ჰაპირფანს მოსწევს და წაღასში გადის. რამოდენიმე ხნის სცენა ცაფიერია. მარიაში გამოვა პენუარში და და კარებიდან ქეთევანს მიმართავს.)

მარიამი. შე სულელო, მთელი ოთახი რომ ავინგრევია ახლა მე სადღა ჩავიცვა?

ქეთევანი (სცნინდან აჩა სჩანს). აბა რა მექნა, კნენინა? ამდენ ბარგს ჩალაგება უნდა და...

მარიამი. (გაწვევტიანებს). ჩალაგება უნდა! სხვაგან ვერ ჩალაგებდი, რომ მანდ არ აგემტვერებია? ჩამაცვი ფეხსაცმელები! (დაჯდება, ქეთევანი დიღებთან ჰოფსაზოშეებს გამოიტანს და აცმევს) ახლა ლამაზა მომიტანე ანთებული და შჩიბცები. (ქეთევანს ტუფლები შიაქვს და გაყა) ძალიან-კი ეწყინება ნესტორს, რომ გაიღებს ჩემს წასვლას, მაგრამ რა გაეწყობა. მაგისტანა ყმაწვილები აქ თუ გამიტაცებენ სოფელში, თორემ იქ პეტერბურგში... (სეფს და თავს გააქნევს). ერთხანს კიდევ დამებადა აზრი, პეტერბურგში წავიყვან მეთქი, მაგრამ გადვიფიქრე: მაგისტანას იქ ბევრს ვიშონი... საკვირველია! პეტერბურგში როცა ვარ, მე უფრო მომწონს დეზებიანი, ეპოლეტებიანი, მოსული, მალალი, გრძელ ულვაშებიანი! აქ როცა მოვდივარ, მაშინ ქორფა, წვრილი, პატარა კოკობ ულვაშებიანი უფრო იტაცებს ჩემს გემოვნებას. უსათუოდ იმის ბრალია, რომ იქ პეტერბურგში სასტიკი, მრისხანე ბუნებაა, აქ-კი ნაზი. ბუნებას დიდი გავლენა აქვს ქალის გრძობებსა და გემოვნებაზე (შემოდის ქეთევანი ანთებული ღამით, „შჩიბცებით“ და დიდი საჩკით მარიაში „შჩიბცებს“ ღამაში ჩააყუდებს, თმას გაიშლის და ისწორებს წინ დასახუჭუჭებლად). ახლა წადი, ბარგი ჩალაგე კარგად და, თუ დაგიძახო, მოდი მაშინ-თვე. (ქეთევანი გადის, მარიაში თმას იხუჭუჭებს; შუა კარიდან ეგეს აკრეფით შემოდის ნესტორი, მიეზარება მარიაშს უკანადან და ლოყაზე აკრებს; მარიაში იკვირებს და „შჩიბცები“ გავარდება ხელიდან; ნესტორის დანახვაზე გაუდიშებს მას, კისერს გადიწევს და ნესტორი უკანადან ტუჩებში დაეკონება. ამ დროს კარი გაიღება და შემოდის ქეთევანი. ნესტორი მარიაშს თავს ანებებს).

ქეთევანი. რას მიბრძანებთ, კნენინა?

მარიამი. სულელო! ვინ გიძახოდა? მოგეჩვენა? (ქეყვანნი დარცხვენნილიაით გაბრუნდება და გავა). შენ ცოტა მოურიდებელი ხარ, ჩემო საყვარელო! წარმოიდგინე, გრიგოლი რომ შემოსულიყო.

ნესტორი. როდესაც შენ დაგინახავ, მთელს ტანში რაღაც ჟრუანტელი დამივლის, აზრი მეკარგება და მხოლოდ ერთის გიჟურის გრძნობით ვარ გატაცებული, რომ შენ ჩაგიკრა გულში ისე მაგრათ, ისე მაგრათ, რომ ძვლებმა ლიწინი დაიწყოს, რომ შენი თავი ვედარავინ, ვედარავინ ველარ გამომგლიჯოს ხელიდან. (მოქსვევა და კოცნის).

მარიამი. (როცა თავს გაინთავისუფლებს) შენ ნამეტანი გიჟი ხარ. შეყვარებული ყოველთვის თავდაპირილი უნდა იყოს.

ნესტორი. შეყვარებული მამაკაცი სრულს ჭკუაზე არასოდეს არ არის, ის ნახევრათ მხეცია და, ერთი მითხარი, მხეცს განა თავის შეკავება შეუძლია?

მარიამი. (ღიმილით) ტყუილა გგონია, რომ მამაკაცებმა უფრო ღრმათ და ძლიერათ იციოთ სიყვარული, ვიდრე ჩვენ, ქალებმა. ძალიან მიყვარხარ, მაგრამ საზოგადოებაში ისე მიჭირავს შენთან თავი, რომ ვერავინ ვერავითარ ეჭვსაც-კი ვერ აიღებს. (ნესტორი გვერდით მოკვდება ამ დროს და თავსაღებში შეჩერებას) აბა ახლა დამაცალე! ხომ ხედავ, ტიტველი ვარ და ჩაცმა მინდა. (ნესტორი ხელს დასტაცებს, კალთაში ჩაიჭებს და კოცნის).

ნესტორი. მოგკლავ, დაგაღრჩობ, შეგჭამ, გადავყლაპავ. მხოლოდ-კი არ გაგიშვებ, ვედარსად წამიხვალ, მე უშენოთ სიცოცხლე აღარ შემიძლია. (თან კოცნის)

მარიამი. (თავს გაინთავისუფლებს და განსეუ გაუსხლტდება) ნესტორ, რას ჩადიხარ? შენ ისე იქცევი, თითქოს მთელს ოჯახში მე და შენ ვიყოთ მარტო!

ნესტორი. შენი ბრალია! (წამოდგება).

მარიამი. რა არის ჩემი ბრალი? არ მესმის!

ნესტორი. გესმის, მაგრამ მალაუ.

მარიამი. მე არასფირს არ ვუმაღავ იმ კაცს, რომელსაც ჩემს სხეულს, ჩემს ნამუსს ვუთმობ.

ნესტორი. რომ გაგამტყუნო, რას მომცემ?

მარიამი. რაც გინდა.

ნესტორი. ამისრულებ, რასაც გთხოვ?

მარიამი. თუ-კი შესაძლებელი იქნება.

ნესტორი. (შიუასლოფდება ხელს მოხვევს და შექნება) რაც შენ მომეცი, იმაზე მეტს რაღას მოგთხოვ! (აკოცებს).

მარიამი. ხელი გამიშვა, შემოვა ვინმე. (თავს ანთავისუფლებს) აგისრულებ.

ნესტორი. შენ პეტერბურგში მიდიხარ დღეს და მე-კი არ შემატყობიე! (თიას უქნევს). მაგრამ მე გულთმისანი ვარ! (მაჩივს იცინის) ჩემმა გულმა იგრძნო მაშინათვე, რომ შენი გული შორდებოდა და მოგაშურე.

მარიამი. გუშინ მე თვითონ არა მქონდა გადაწყვეტილი წასვლა და შენთვის რანაირად უნდა შემეტყობინებია? მით უმეტეს, რომ შენ სადღაც წაბრძანდი!

ნესტორი. მიზეზ-მიზეზ, დოშს მარილი აკლიაო! თავს ვერ გაიმართლებ. შენ რომ ისე გიყვარდე, როგორც მე მიყვარხარ, ისე არ მოიქცეოდი.

მარიამი. გეფიცები ჩვენს სიყვარულს, მხოლოდ დღეს გადავწყვიტე წასვლა და, რადგანაც შენ აქ არ იყავი, წერილი დავწერე, რომ შენთვის გამომეგზავნა.

ნესტორი. წერილი რათ მინდოდა? მე შენ მინდოდი, შენ, ჩემო მკვლელი, ჩემო მწველო! (კოცნის).

მარიამი. რა დაგემართა, ნესტორ? ღმერთმანი შემოგვისწრებს ვინმე კიდევ.

ნესტორი. ვინც უნდა, ის შემოვიდეს, მე არავისი არ მეშინია. ისეთ ხასიათზე ვიყავი, რომ თუ შენ აქ არ დამხვედროდი, ორ კაცს მაინც მოვკლავდი.

მარიამი. ხომ აქ დაგხვდი? ახლა მაინც რატომ არ დაწყნარდები?

ნესტორი. ამისრულე, რაც გთხოვო და დავწყნარდები.
მარიამი. აგისრულე, აგისრულე, რა ვქნა.

ნესტორი. პეტერბურგში უნდა წამიყვანო

მარიამი. ახლა ეს მოუხერხებელია, ჩემო საყვარელო! ჩვენი სიყვარულის ამდენათ გამოაშკარავება შეუძლებელია!

ნესტორი. შენ მისი ჯავრი ნუ გექმნება! ოღონდ შენ დამეთანხმებ ისე მოვახერხებ, რომ ვერავინ ვერასფერს გაიგებს.

მარიამი. როგორ ვერ გაიგებენ, თუ-კი ერთად წავალთ?

ნესტორი. შენ რა დროს აპირებ წასვლას?

მარიამი. რვა საათის მატარებლით.

ნესტორი. მშვენიერია! შვიდ საათზე გადის პირველი მატარებელი. მე წავალ იმითი და შემდეგ სადგურზე მოვიცდი. ახლა-კი წავალ და მოვემზადები, მაგრამ ფული ერთი კაპეიკი არა მაქვს, აქედანვე გიცხადებ.

მარიამი. ნესტორ, არ შეიძლება! მე მალე ჩამოვბრუნდები პეტერბურგიდან. ჩემმა ქალმა კურსი დაასრულა და ახლა იქაურ საზოგადოებაში უნდა გამოვიყვანო, რომ ყველამ გაიცნოს ზაფხულზე ისევ აქ ვიქმნები.

ნესტორი. რას ლაპარაკობ? ზაფხულზე-კი არა, ერთ დღეს აღარ შემიძლია უშენოთ. იცი, რას გეტყვი? ბაქოში რამოდენიმე დღეს უნდა გავჩერდეთ უსათუოთ. (ყურში ეჯახააკება).

მარიამი. (ღიმილით) შენ გავიწყდება, რომ მე მარტო არ მივდივარ, — ჩემი ქალი ჩემთან იქნება.

ნესტორი. მერე რა ვუყოთ? შენ ერთ ნომერში დაწვეები შენი ქალი და გოგო მეორეში. კარებს ღია დატოვებ და, კნიაყნა მერი როცა ხვრინვას ამოუშვებს, მე შენთან შემოვიპარები, ჩაგეხუტები ტკბილად, ასე (გულში იკრავს) და, გათენდება თუ არა, გამოვიპარები ისევ ჩემს ნომერში.

მარიამი. (იღინის) შე ეშმაკო, შენა! გეტყობა, ძალიან დახელოვნებული ხარ ამგვარ რაინდობაში (შეშთადის შერი).

მერი. მამა! (დაინახავს ნესტორს, ღიმილით რევეკანსის გაუკეთებს, სქლას აწთმეფს) მამა! შენ ჯერ ჩაუცმელი ხარ?

მარიამი. მე ახლავე ჩავიცვავ, შეილო!

მერი. მამა! ხომ არ დაგვაგვიანდება პოეზღზე?

მარიამი. არა, შეილო, ჯერ ძალიან ადრეა!

მერი. მე კი მეშინია, რომ დაგვაგვიანდეს!

ნესტორი. აგერ ახლა არ ჩამობრძანდი, კნიაჟნა, იქიდან? ასე მალე მოგენატრათ პეტერბურგის ნახვა?

მერი. რასა ბრძანებთ, კნიაზო! რა კი გონებაში ჩავვარდი, სულ იმაზე ვოცნებობდი, როდის იქმნება, რომ მეც პეტერბურგის საზოგადოებაში გამოვიდე მეთქი. მამა მპირდებოდა, რომ გაათავებ, მაშინ გამოგიყვან საზოგადოებაშიო. მეც სულ იმას ვნატრობდი: ღმერთო, როდის გავათავებ, რომ მეც გავერიო ყველგან, ჩემზედაც ილაპარაკონ მეთქი. ახლა იქ ბალი, ვეჩერებია! აქ-კი რა არის? თიი! (თაჯს უკაჯჯს, გატრიალდება და გადაის).

ნესტორი. მაშ მეც გავსწევ ახლა. (მიუხსლოფდება სჯაკონეჯად).

მარიამი. რითი ველარ გაძეხი? გვაგვიანდება, ხომ ხედამ!

ნესტორი. ერთი, ერთი შაკოცნინე წასელის წინ, თორემ ბაქომდე ველარ გაკოცებ (გოცნის) განა შენის კოცნით ადამიანი გაძღება? (გადაის).

მარიამი. გიჟია სწორეთ! ნამდვილი გიჟი! (დაჯდება სჯაკის წინ და თმას აკეთებს) ძალიან-კი ვუყვარვარ საბრალოს, გიჟურათ ვუყვარვარ, გიჟურათ (ტანში გაძღებინებს). ამ გვარ სიყვარულშია ნეტარება და გემო! მხოლოდ ამგვარი სიყვარული გვაგრძნობიებს სიყვარულის სიტკბოებას. ისე ჩავიკრავს გულში, რომ არა თუ ძარღვები გაიგებს, ძვლებიც-კი ატკიცინდება; ისე გაკოცებს, რომ ასე გეგონება, ტუჩები მომგჯაო. მაშინ ყოველისფერი ამა ქვეყნიური წვრილმანი გავიწყდება. ნეტარების ბურუსში ეხვევი, ეშხითა თვრები და სულგანაბული სიამოვნებით ემორჩილები სატრფოს ყოველ სუნთქვას, ყოველ ვნებას!.. ეებს, მე მომწონს ამგვარი ცხოვრება (სჯაკში იხელება და თმას ისწორებს). თუმცა არ მინდო-

და მაგის წაყვანა, მაგრამ შემეცოდა და შეიძლება კიდევ მომ-
წყენოდა უმაგისოთ. იქ ყველა ნათრევია, მოთელილი, მოქან
ცული; მაგისთანა ქორფას, ნორჩს, გიჟს იქ ძვირად შევხვდებ-
ბი... და, თუ შევხვდი, ეგ ვერასფერს დამიშლის. (დადიდინებს
რამანს: *Захочу полюбить, захочу разлюбить, я надъ сердцемъ
вольна, жизнь на радость мнѣ дана*)! ქეთევან, გოგო!

ქეთევანი. (კარებიდან გამოსიქდავს) რას მიბრძანებთ,
კნენა?

მარიამი. ჩემი საგზაო კაბა დამიმზადე! (ქეთევანი კარებს
გაიკეტავს. ზალიდან შემოდის გრიგოლი, შეახერხდება მარიამს ღი-
მილით, შემდეგ ღოყასზე თითს გაკრავს რა კატნას დაუპირებს,
მაგრამ მარიამი განზე გაუსხლტება) ჯერ არ გაკოცინებ!

გრიგოლი. შე ეშმაკო, შენა! ძალიან გამოწყობილხარ!

მარიამი. (სიცილით) რას გამოვწყობილვარ, კაბა არც-
კი ჩამიცვამს ჯერ!

გრიგოლი. (ღიმილით) მე სწორეთ მაშინ უფრო მომ-
წონხარ, როცა ასე ნეგლიჟეთა ხარ ხოლმე. მაშ არ მაკოც-
ნინებ? წააგებ!

მარიამი. ჯერ მითხარი, რამდენს მატან პეტერბურგში?

გრიგოლი. დუშკა, ოცი ათასზე მეტი ვერ ვიშონე ასე
ხელად.

მარიამი. (ღოყასზე თითს დაიღებს და გრიგოლი იმ ალაგას
აკრებს) მეტი რომ გაგეტანებია, უკეთესი იყო, მაგრამ. თუ
ვინიცობაა საჭირო შეიქმნა, იქაც ვიშოვნი შენს ჩამოსვლამდე.

გრიგოლი. ჩემო საყვარელო! ეცადე, რომ ცოტა ხელ-
მოჭერილად ხარჯო, თორემ შემოსავალმა იკლო, ვალი-კი
ბევრია.

მარიამი. შენ თვითონ კარგათ იცი, რომ მე უბრალოთ
ფულის ფლანგვა არ მიყვარს, მაგრამ ჩვენა ქალი პირველათ
გაგყავს დიდ საზოგადოებაში და, თუ-კი ბობრინსკის, ვალუე-
ვისა და უხტომსკის ქალიშვილები გამოვლენ მოართული, განა

ჩვენს ქალს, ბრწყინვალე თავადიშვილის ერთათ ერთ ქალიშვილს უფრო მეტი არ შეშვენის?

გრიგოლი. რასაკვირველია, რასაკვირველია, — ჩვენი მერი უსათუოდ უნდა ირჩეოდეს სხვებში... მე ერთ თვეს რომ დავიგვიანო, მეტი არ დამაგვიანდება (კაჩი გაიღება და შემოდის მისამსახურე).

მოსამსახურე. კნიაზო, გლენები გახლსვან და მიღებას გახოვენ: საქმე გვაქვს დიდ ბატონთანო.

გრიგოლი. ახლა მე იმათთვის არა მცალია! მოიცადონ! (მისამსახურე გავა) ერთი ან ორი თვის შემდეგ უსათუოდ ჩამოვალ (აკრცებს და შუა კარებში გადის).

მარიამი (თავისკენ) შენ ოღონდ ფულები გამოგზავნე და სულაც რომ არ ჩამოხვიდოდე, გეფიცები, არ მეწყინება (კაჩი გაიღება და ქეთევანი შემოვა).

ქეთევანი. კნენია! თქვენი ტანისამოსი მზათ გახლავთ. (მარიამი გადის, ქეთევანი გაუგება; სტენა რამოდენიმე ხანს ცაჯიერია; შემოდის მერი, დადგება საკვის წინ, თმას ისწორებს, შემდეგ მობრუნდება, ხან ერთ მხარესე მიდის, ხან მეორესე და უკან საკვეში თავის აჩრდილს ათვალეურებს. მოვა ისევე საკვესთან, ხან იდებება, ხან სასეს მოდუშავს, ხან კეკლეუცათ გვერდზე გადაწევს კისერს).

მერი. ყველაზე უფრო მიხდება ცოტა გვერდზე თავის დაწევა და ოდნავ გაღიმება, რომ კბილები გამოჩნდეს (საკვის წინ თავს გადაწევს და იდებება). *Très charmante, très jolie!*... *Вокружу голову! голову вокруг!* დამაცალოს! (ზადეკატრს დამღერის, ნელა ცეკვავს საკვის წინ). დილიდან საღამომდე ვიმეცადინებ და იმდენს ვიზავ, რომ ჩემსავით ვერავინ ვერ ტანცაობდეს პეტერბურგში. *Найму самого знаменитого профессора танцев.* პირველ ბალშივე წასვლის წინ წერილით შევატყობინებ კნიაზ ვოლკონსკის, თქვენთან ვიტანცავენ მეთქი, და, როდესაც კნიაზ ვრონსკი მოვა და მომიწვევს, მე ვეტყვი (თავს გვერდზე გადაწევს და დიმიდით): მე უკვე მიწ-

ვეული ვარ მეთქი. (იცინის) და როდესაც ჩემის ტანცაობით მთელი ბალის ყურადღებას მივიქცევ, ვნახოთ, როგორ გუნებაზე დადგება (კაჭიანურებულათ იტყვის) კ...ნიაზ ვ...რო...ნ...სკი! ხა, ხა, ხა, ხა, საუცხოვო იქმნება, საუცხოვო! (შემოვა მარიაში წაქმული).

მარიაში. შენ მზათა ხარ, მერი?

მერი. მზათა ვარ, მამა!

მარიაში (მიუახლოვდება) შენ ახლა დიდი ქალი ხარ, მერი, ლამაზი, მდიდარი! შენს ძარღვებში სამეფო გვარეულობის სისხლი დუღს.

მერი (ცოტა გაოცებული) როგორ, მამა?

მარიაში. შენი წინაპარი, შვილო, მთავარი იყო მთელი ამ კუთხის; მთავარი მაშინდელს დროში იგივე მეფე იყო.

მერი. მთავარი ხომ თავადიშვილი იყო, მამა?

მარიაში. თავადიშვილი კი არა თავადიშვილზე მეტი! ბრწყინვალე თავადი იყო!

მერი (გასწრებული) მაშ კნიაჟნა უხტომსკის, ვრონსკისა და ბარიატინსკისაზე მე მეტი ვყოფილვარ!

მარიაში. რა შედარებაა, შვილო! რა შედარება! იმათთანა კნიაჟნები აქაც ბევრია. არც ქონება და არც ხარისხი იმათ ჩვენოდენი არა აქვთ.

მერი. Какъ это пріятно! ახლა ბალში რომ შევხვდები ხოლმე იმათ, ისე—მშრალათ ჩამოვართმევ ხელს.

მარიაში. შენ ყველასთან მხიარულათ და იმავე დროს ამაყათ, მედიდურათ უნდა გეკაოს თავი. უნდა გეტყობოდეს მიხვრა-მოხვრაში, სიარულში, ლაპარაკში, სიცილში, რომ შენ უბრალო თავადიშვილის ქალი არა ხარ.

მერი. მამა, ინსტიტუტში ჩვენ ამას არასფერს არ გვასწავლიდენ, მაგრამ მე თვითონ ვსწავლობდი სარკის წინ. ახლა შენ მასწავლე ხოლმე (კოცნის).

მარიაში. გამოჩენილი არტისტები სარკის წინ სწავლობენ მიხვრა-მოხვრას, მიმიკას, ქალიც სწორეთ არტისტი უნდა

იყოს; მას დაზებირებული უნდა ქონდეს, თუ ვის როგორ უნდა ჩამოართვას ხელი, ვის როგორ უნდა გაუღიმოს, ვის როგორ დაელაპარაკოს, როდის როგორი სახის გამომეტყველება უნდა მიიღოს. სხვა და სხვა წლოვანების, ხარისხისა და სქესის პირთან სხვა და სხვა ნაირათ უნდა თავის დაქერა.

მერი. ეს მე უკვე ვიცი, მამა! მაგალითათ გასათხოვარი ქალის ხელზე კოცნა ხომ მიღებული არ არის! მაგრამ ხნიერმა თავადმა ან გენერალმა რომ ხელზე მაკოცოს, მე ღიმილით რევერანსს გავუკეთებ, ხოლო გვარდიის აფიცერმა, რასაკვირველია კნიაზმა, რომ ეს ჩაიღინოს, რაც უნდა მომწონდეს, მოვიღუშები, წარბებს დავუშვებ; გავაგებინებ, რომ ძალიან, ძალიან მეწყინა. ხმას აღარ გავცემ და იმ ზომამდე მივიყვან, რომ ბოდიშს მოვახდევინებ! ესენი მე ზოგი ვიცი, მამა, და, რაც არ მეცოდინება, შენ მასწავლი ხოლმე.

მარიამი. (კოცნის) შე ეშმაკო! ვინ გასწავლა ყოველივე ესა..

მერი. ვიცი, მამა, ვიცი! ეს რა არის? მე გაცილებით მეტი ვიცი, ვიდრე შენა გგონია! მოიკადე! ამ ზამთრის იქით შენი მასწავლებელი მე ვიქმნები. (კოცნის).

მარიამი. შენზედ უფრო მე მიაგება, შვილო, რომ მთელმა პეტერბურგმა შენ მოგაქციოს ყურადღება და მთელი პეტერბურგის დიდი საზოგადოება შენზე ლაპარაკობდეს. მხოლოდ იმ დიდ საზოგადოებაში ბევრ იმისთანა პირებს შეხედები, რომ მაინცა და მაინც დიდი ყურადღება არ უნდა მიაქციო. შენ გასათხოვარი ქალი ხარ, შენს შერთვას ძალიან ბევრი მოინდომებს, შენ კი, რასაკვირველია, ასე მალე ყველას ვერ გაიცნობ. ბევრი გარეგნობით კარგი იქნება, მაგრამ მდგომარეობით, ქონებით და ღირსებით შენი შესაფერისი არ იქმნება. ამისთანებს შენ თავიდანვე უნდა გააგებინო: ტყუილა ნუ დამღევთთქო.

მერი. ნუუ მამა! აბა შენ თვითონ იფიქრე, როგორ ვუთხრა: ნუ დამღევ მეთქი!?

მარიამი. (ღიმილით) კი არ ეტყვი, შვილო! თქმა როგორ შეიძლება! ეს ხომ შეურაცხყოფა იქმნება. იმგვარათ უნდა დაიკავო ამისთანასთან თავი, რომ ის თვითონ მიხვდეს. ბევრი კი შეიძლება პირველ გარეგნობით არ მოგეწონოს, მაგრამ გვარიშვილობით, ღირსებითა და შეძლებით შენი სრული შესაფერისი იყოს. ამისთანასთან გულლიათ უნდა გეკაოს თავი.

მერი. მამა, მერე მე რატი მიხვდე, ვის უნდა ავუბზუო ტუჩი და ვისთან უნდა ვიყო გულლიათ?

მარიამი. ეს მე მომანდე. მთელი პეტერბურგის დიდ საზოგადოებას ისე ვიცნობ, შვილო, როგორც აი ამ ჩემი ხელის გულს. როცა სადმე ვიქმნებით, მე თვითონ გეტყვი. რომელ საცოლო ყმაწვილთან როგორ უნდა მოიქცე. მხოლოდ ერთ რამეს გთხოვ: შენი ქმარი უსაფუოთ სამხედრო წოდების კაცი უნდა იყოს. (ეტლების სმა შაისმის და აწივე ყუჩს უგდებს)

მერი. რასაკვირველია, მამა! სტატსკები მე ჭირივით მძულან; არც ლაპარაკი იციან, არც გართობა. არც ტანცაობა! И платье на нихъ какое то некрасивое, нелзящное!

მარიამი. ეგეც ნაკლია, რასაკვირველია, მაგრამ უნდა იცოდე, რომ დიდი შეძლებისა და ღირსების პირნი არასოდეს სტატსკები არ არიან,—სამხედრო სამსახურში შედიან, რადგანაც ეს უფრო საპატიოა. სტატსკებათ მხოლოდ დაბალი ღირსებისა და ღარიბი ახალგაზრდები მიდიან (კაჩი გაიღება და შემოვლენ გჩივდი და მიხიდი. მიხიდი მარამს ხელზე აკრებს, მერის ხელს აწამებს).

გრიგოლი. კნინა! მაზრის უფროსი, მსაჯული, ბოქაულები და კიდევ ვილაცეები მოვიდენ სადგურზე გასაცილებლათ და ნახავ... მართლა, არ დაგავიწყდეს, შამპანსკი და კანიაკები გაახსნევინე და ჭაკუსკეულობა; მაგათთვინ საჭიროა. (მარამი და მერი შუაკარებში გადიან)

მიხეილი. მაშ თქვენ ბრძანებთ, კნიაზო, რომ წელს მეტი დაგვირდებათ ფული? (დასხლებიან)

გრიგოლი. რასაკვირველია. თქვენ თვითონ განსაჯეთ. ჩემმა ქალმა წელს სწავლა დაამთავრა, ახლა მაგას დიდ საზოგადოებაში უნდა გამოყვანა,—გრაფების, დიდი მთავრების საზოგადოებაში. იქ რაიმე ეკონომია შეუძლებელია.

მიხეილი. მართალია, კნიაზო, მაგრამ თქვენი მამულის წმინდა შემოსავალი უდრის ორასი ათას მანეთს. სამოცი ათასი ვალებს სჭირდება. ასორმოცს ჩაგაბარებთ ხოლმე. ეს ფული საკმარისი იქმნება, თუ...

გრიგოლი. (გაწვევტიანებს) მე შემიძლია ასორმოცი ათასი მანეთი ერთ საღამოს დაეხარჯო; ჯვარს რომ ვიწერდი, იმ წელიწადს სწორეთ ასი ათასი შევქამე ერთი თვის განმავლობაში, ერთი იტალიელი მომღერალი ქალი რომ მეშოვნა.

მიხეილი. მამული მეტს ვერ შემოიტანს, კნიაზო; ვალი ისედაც ბევრია და სწორეთ არ ვიცი, რა წყაროს გამონახვა შეიძლება ისეთის, რომ შემოსავალი გაეზარდოთ.

გრიგოლი. ეს ადვილია. ევროპაში არც ერთი მემამულე არ ართმევს გლებს მოსავალს; ეს არაკულტურული გადასახადია. იქ იჯარა არის დადებული მიწაზე ფულათ, მიწა ხარისხებათ არის დაყოფილი და სხვა და სხვა ხარისხის მიწაზე სხვა და სხვა გადასახადია. ჩვენთვის სირცხვილია, რომ ამგვარი კულტურული წესი აქამდე ვერ შემოვიდეთ. (შემოდის მოსამსახურე და კარებში გაჩქრდება.) რა გინდა?

მოსამსახურე. კნიაზო, გლებები გთხოვენ: გაგვანთავისუფლეთო!

გრიგოლი. ვერ მოიცდიან? მეც საქმე მაქვს. თუ ასე ეჩქარებათ, მიბრძანდენ (მოსამსახურე გადის)

მიხეილი. თუ კი გლებები აქვე ყოფილან, თქვენ შეგიძლიათ პირადად მოელაპარაკოთ მათ.

გრიგოლი. ეს რა ჩემი საქმეა?

მიხეილი. მე მქონდა, კნიაზო, გლებებთან ამის შესახებ ლაპარაკი. ნამუშევრის აქ მოზიდვა და შემდეგ ვაჭრების ძებნა და ყიდვა დიდი დავიდარაბაა; ხარჯიც ბევრი ჰქირდება ამას

და ამიტომ გლახებს შევეუთვალე, გადაჭრით გავრიგდეთ ფულზე მეთქი, მაგრამ ზოგმა უარი განაცხადა, სხვებმა ისე ცოტა შემომამძლიეს, რომ სათქმელათაც არ ღირს.

გრიგოლი. იმათ შეძლევას რა ჰქუა აქვს! მამული ჩემია, ხომ?

მიხეილი. რასაკვირველია.

გრიგოლი. მაშასადამე ფასსაც მე ვნიშნავ. მოგწონს, აილდე, არ მოგწონს, ნუ აიღებ. ერთი მითხარით, რა გზა ექმნება, რომ არ აიღოს, ჰა? არ აიღებს?

მიხეილი. თუ ფასი ჰქუაში არ დაუჯდათ, არ აიღებენ.

გრიგოლი. ერთი არ აიღებს, მეორე აიღებს, მესამე. მაშ შიმშილით ხომ არ დაიხოცებიან?

მიხეილი. გლახები აქ ყოფილან, კნიაზო, და თუ არ გაუშვებთ და თქვენ თვითონ მოელაპარაკებით, ძალიან კარგი იქმნება.

გრიგოლი. ამას რა დიდი მოლაპარაკება უნდა? ეს ცხად-ზედ უფრო ცხადია. ჩემს საქონელს როგორც მინდა, ისე დავაფასებ. ერთი არ აიღებს, მეორე აიღებს! მეორე არ აიღებს, მესამე აიღებს! რაკი საეჭვოთ მიგაჩნიათ, დაგიმტკიცებთ, რომ მე მართალი ვარ. (ზაჩას რეკავს მაგიდაზე. ჩამოდენივე ხნის შემდეგ შემოდის მოსამსახურე.) გლახები წავიდენ?

მოსამსახურე. გიახლენ, კნიაზო!

გრიგოლი. ბრიყვო! ვერ მოაცდევინე?

მოსამსახურე. თქვენ აღარ მიიღეთ, კნიაზო!

გრიგოლი. უსათუოდ მაშინათვე უნდა მიმელო? ვისი მინისტრები ეგენი არიან? წაეთერი და მოაბრუნე ახლავე უკან. (მოსამსახურე გადის) რაც დრო გადის, ჩვენი გლახები თანდა თან ვირდებიან! (შუა კარები გაიღება და შემოვა მერი. კარები ორივე გაღებული რჩება, ზაღა მჩანს. შუაზე სუფრას გაშლილი და ზედ საჭმელ-სასმელები აჯაგია. სტუმრები ზოგი დადის, ზოგი ზის. მაზრის უფროსი კნეინას ელაპარაკება.)

მერი. პაპა, აწი ჩვენი წასვლის დრო არის და მამამ მო-

ბრძანდითო (სამივე ერთად შევუყენ ზაღაში, წამლის კარებიც დია
წიება და ეფუკლისფერა ჩანს.)

გრიგოლი. (ზაღაში შესვლის წინ, მიხედის) უსათუოდ ასე
უნდა მოვაწყოთ საქმე და მაშინ ნახავთ, რომ ჩვენი შემო-
სავალი ერთი-ორად იმატებს, ერთი-ორად. (შემდეგ მოქმედებს
ზაღაში სწამოებს, სუფრის გაწმენდა.)

მარიაში. აბა, ბატონებო, გზა დაგვილოცეთ, (დასხდებიან,
საჭმელს ჭამენ, ჭიქებს ავსებენ. სიდიდას და მუსიაფი ისე, რომ
არ იხმის.)

მიხეილი. (საათს დასწევს და შემდეგ მარიაში) კნენა, ახ-
ლა კი დროა თქვენი წაბრძანებისა, თორემ დაგვაგვიანდება
პოეზდზე. (მარიაში სუფრას ათმევენ და სუფრე კოცნიან. კაბინეტ-
ზე კარეთ ბარგი გააქვთ ბიჭებსა და გოგოებს; ხშირად შედიან
და გამოდან.)

მარიაში. სადგურზედ ხომ გამაცილებთ? (იხმის ხმები):
ღიან, თქვენო აღმატებულებავე, ღიან!

გრიგოლი. (მარიაში) მიხეილი ბაქომდე გაგაცილებს.

მარიაში. გაცილება მე სრულებით არ მინდა. (მიხედის)
ბატონო მიხეილი! თქვენ ნუ შესწუხდებით.

მიხეილი. როგორც მიბრძანებთ.

გრიგოლი. კნენა! როგორ შეიძლება მარტო წასვლა?
ვინ რას იტყვის?

მარიაში. (ბრძანების კიდობი) საჭირო არ არის-მეთქი, ხომ
ვითხარით? (გრიგოლი მსრებს აიხეჩავს და გატრიალდება. გადიან
ნელ-ნელა ყველანი. მარიაში მიიმალება. მოსამსახურე ზაღის კარებს
ხურავს; იხმის ხმაურობა და ეტლების რხინი-რხინი, წამელიც თან
და თან ქრება. სცენა წამოდენივე ხანს ცაღიერია. შემოვა ქეთევანი.)

ქეთევანი. უჰ, მადლობა ღმერთს! ძლივს არ წაეთრიენ!
მაგათ რომ თავი გაართვას ადამიანმა, ერთი კი არა, ასი თავი
უნდა ქონდეს და ორასი ხელი... დადი ბატონიც რომ წავა,
გამოვიკრავ ჩემს ბარგს, —ოცდახუთი თუმანი გამყვება და წა-
ვალ ჩემს სახლში. ხუთი თუმნისას ბარგს გავიწყობ, ოცი თუმა

ნი მზითვი დამრჩება. ოც თუმნათ მისთანა ბიჭი წამიყვანს, რომ ჩინებული... აგერ დიმიტრიაც კი მესვეწება, მარა ჭკუაში არ მამდის. ბიჭს არა უშავს რა, მარა სახლში ღარიბათ არის თურმე. სამი ძმები ყოფილან და მაგათი სოფელიც შორს არის გადაკარგული. ისევ ბაზარ ალაგას რომ გამეხსნებოდეს იღბალი, ის მირჩევნია. ბაზარ ალაგას ცხოვრებას შევეჩვიე და ახლა მე სოფელში ველარ გავძლებ. დღეში თუ ერთი ლუკმა ხორცი არ შეგვჭამე და რუსული პური არ დავატანე, არ შემიძლია. სოფელში-კი პური და ხორცი კი არა, ჭადი და ლობიოცსკირს. (ცოტა დაფიქრებული) ფირანას ბიჭი რომ არის, ღვინის ღუქანი რომა აქვს, ძალიანა მაქვს გულში და, როგორც ვატყობ, იმასაც უნდა მოვწონდე. კაი ბიჭიც არის და ქალსაც კარგად შეინახავს;—ბაზარშიაც ვიქმნები. აბა თუ ჩემი იღბალია? (ცქერს მძღუნავს, ენას აუსვამს, წაჭბზე გადისვამს და დახედავს; სხვე გაუბრწყინდება, იღიბება, მღერის სულიკოდან: „მტერს ვაი დედა გაძახათ, ჩვენ-კი ვთქვით დედა-დედაო“, და შედის მარცხენა ოთახში. სცენა რამდენიმე ხანს ცაფიერია. შემდეგ კარები გაიღება, შემოვა აჩილი და თან შემოყვება ხუთი გლეხი, ქედს მოხიდან და რამდენიმე ხანს კარებთან აჩიან გაჩერებული).

ერთი გლეხი. ამისთანა ყოფასაც ამოუვარდა სამართალი! ჯერ იქ გვაცდევინა მთელი დღე, ახლა აქ გვაყურყუტებს კიდევ, სანამ არ მოექეფება.

არჩილი. (ხანჯალზე სეფს იღებს) უნდა ამოიღო ხანჯალი და შიგ მუცელში ჩასცხო; ეს იქმნება მადლი. (შუა კარებს შეადებს, იხედავს, შევა შიგ და მალე გამოვა) აქ არავინ არ არის. (ისმის ამ დრას ქეთევანის ხმა: ვინ არის მანდ?) არა, ყოფილა ვილაც. (აჩილი მარცხენა კარებისაკენ წავა, მაგრამ ამ დრას იქიდან ქეთევანი გამოვა).

ქეთევანი. თქვენ ვინ გინდათ?

არჩილი. ვინ გვინდა და ჩვენი სულთამხუთავი! (გლეხები იცინიან და თავს აჩქევენ).

ქეთევანი. (ღიმილით) თქვენი სულთამხუთავი ცოლს გაყვა და მალე დაბრუნდება.

არჩილი. ცოლი სადღა წავიდა?

ქეთევანი. რუსეთში! ქალიშვილი წაიყვანა.

არჩილი. ჰო, აქ მოლია ყმაწვილი ბიჭები და ახლა რუსეთში გასწია? (გფეხები იცინიან, შკმდეგ დაახსნ დაუწყებენ თჳაჯაეკებას).

ერთი გლეხი. ამისთანა სახლში რომ მაცხოვრა, რაღა მამკლავს!

მეორე გლეხი. მაგას ნუ იტყვი: ესენი უფრო აღრცა კვდებიან! ამ გრიგოლის მამა დავითი ორმოცდა რვა წლისა მოკვდა.

მესამე გლეხი. ჩვენმა კაცმა რო დიდხანს ვერ გაძლოს, რა გასაკვირველია, მუდამ გაჭირვებასა და ჯაფაშია, მარა ამათ რაღა ღმერთი უწყრებათ? თითქოს არაფერი არ აკლიათ!

არჩილი. ღორი რაც უნდა აპატიო, თორმეტ-ცამეტ წელიწადზე მეტს ვერ იცოცხლებს და ვერა! ამათთანა ხალხიც ღორულათა ცხოვრობს და დღეგრძელობაც ღორისა აქვს. (გფეხები იცინიან).

მეოთხე გლეხი. რაც მართალია, მართალია! სწორედ კაი სიტყვა იცი!

მეხუთე გლეხი. ოოჰ, დაუკრა კვერი! შენ-კი დაიწუნებ ამისთანა ცხოვრებას, რო მოგცა, არა?

მეოთხე გლეხი. ქონება ვის მოჭარბებია, მარა სხვისი ნაოფლარი და ქვრივ-ობოლის წანაღლეტი ღმერთმა ნუ შემარგოს და არც მინდა.

პირველი გლეხი. არც ამათ შეერგებათ. ღმერთი სამართლიანია, ვენაცვალე მის მადლს: ითმენს, ითმენს და ბოლოს ერთბაშათ გადაახდევინებს.

არჩილი. შენ ხელს ნუ გაანძრევ, — ცას შეაჩერდი და გაკეთდება მაშინ ქვეყნის საქმე!

პირველი გლეხი რატომაც არ გავანძრევ? რაც საერ-

თო იქნება ყველას თავზე, იქ მეც არ დავიხვე უკან. (ერთის ხმა ისმის).

ქეთევანი. ბატონი მოვიდა. თქვენ გადით ახლა, ის ცოტა დაისვენებს და დაგიძახებთ.

არჩილი. (გლესებს) თქვენ მე მიყურეთ. რაც მე ვთქვა, იმას არ გადაუხვიოთ, მაგრათ უნდა დავხვდეთ; მორიდებისა და შიშის დრო წავიდა. (გადას, ქეთევანი ასწორებს აგეჯს; წამდენივე ხნის შემდეგ შემოვლიან გრიგოლი, მაზრის უფროსი და მსაჯული. ქეთევანი გადას).

გრიგოლი. ისეთ ხასიათზე ვარ, რომ ამდამ უსათუოდ უნდა ვიქეიფოთ. (მაზრის უფროსი და მსაჯული დიმილით ერთად მეორეს შესუდავენ) მიხელსა და ჩვენს. . რა ქვია... ვიქტორს ვუთხარი, მაგრამ არ წამოვიდენ.

მსაჯული. მიხელილი მათს უბრწყინვალესობას გაყვება.

გრიგოლი. არა, ის ახლა გარსევანის ქვრივთან იქნება, გარწმუნებთ, და ადამის ტანისამოსში ორივე ბალეტს თამაშობენ! (მსაჯული და მაზრის უფროსი იტინიან).

მაზრის უფროსი. თქვენო უბრწყინვალესობავ! თქვენისთანა დაკვირვების ნიჭი რომ მე მქონდეს, ჯაშუშებზე რაც ფულს მიგზავნიან, სულ მე ჩავიდებდი ჯიბეში და აღარავის ვიქირავებდი: ვისაც შევხვდავდი, თვალეში შევატყობდი, რა კაცია.

მსაჯული. მე კიდევ კნიაზის ოხუნჯურ ნიქს ვინატრებდი. (შეშოვა ქეთევანი).

ქეთევანი. ბატონო, თქვენთან გლესები გახლავან.

გრიგოლი. ჰოო, დაუძახე, მოვიდენ. (ქეთევანი გადას; გრიგოლი თვალს გააყოლებს) როგორ მოგწონთ ჩემი გოგო?

მაზრის უფროსი. მე არ დავიწუნებდი.

მსაჯული (დიმილით) არც მე დავიწუნებდი.

გრიგოლი რამდენი მაგისტანასთვინ მისწავლებია ბალეტი! (იტინიან; კარი გაიღება, შემოვლენ გლესები და არჩილი და თავს უკრავენ) რა საქმე გაქვთ ჩემთან?

არჩილი. ჩვენ სოფელმა ამოგვირჩია და თქვენთან გამოგვგზავნა. თქვენი მიწები აქამდინ სულ სანახევროთ გვქონდა აღებული. ჩვენი ჯანი შიგ ჩავლიეთ, მაგრამ ცოლ-შვილი მაინც მშიერი და შიშველ-ტიტველი დაგვიდის. ამიტომ შევიკრიბეთ ყველა და ყრილობაზე დავადგინეთ, რომ სანახევროთ მიწის აღება სრულებით მოვსპოთ და ფული მოგართვათ ხოლმე.

გლეხები (ერთათ) სწორეთ ასე გადავწყვიტეთ, კნიაზო! სანახევროთ აღარ შეგვიძლია.

გრიგოლი. ძალიან კარგი, ძალიან კარგი! ჩემი სურვილიც სწორეთ ეგ არის; ფული მაძლიეთ გადაქრით და მოსავალი სულ თქვენი იყოს.

არჩილი. თქვენი მიწები ჩვენ დავყავით სამ ხარისხათ. პირველი ხარისხის მიწაში მოგართმევთ ქცევაზე ოთხ მანეთს, მეორესაში ორს და მესამესაში-მანათს. ტყე და საბალახე ჩვენი საჭიროებისათვის ტყუვილა უნდა მოგვეცეს.

გლეხები (ერთათ) სწორეთ ასე დავადგინეთ! ტყე და საბალახე ტყუვილა უნდა მოგვეცეს!

გრიგოლი. კარგათ ვერ გავიგე. ქცევაზე ოთხ მანათს და კიდევ რაღაცას თვეში მაძლევთ?

არჩილი. თქვენი მიწა რომ ყოველ თვეში იძლეოდეს მოსავალს, მაშინ ჩვენც ყოველ თვეში მოგიტანდით იჯარას, მაგრამ ღმერთმა წელიწადში ერთხელ დაამწესა მიწის მოსავალი და ჩვენც ოთხ მანათს, ორს და ერთ მანათს ქცევაზე წელიწადში ერთხელ გადვიხდით, აბა ათჯერ ხომ არა!

მაზრის უფროსი. საბალახე და ტყეც ტყუვილა გინდათ?

არჩილი. რაც ჩვენთვის საჭირო იქნება, ტყუვილა უნდა მოგვეცეს.

გრიგოლი (მადლობის ხმით) თქვენ გდომებიათ, რომ მე ჩემს მამულზე ხელი ავიღო და თქვენ გაჩუქოთ,—არა?

არჩილი. ჩუქებას ჩვენ არ ვთხოულობთ!

მსაჯული. ასე გამოდის! არაფერს არ იძლევიტ შიგ და ეს ჩუქებაა, აბა რა არის?

მაზრის უფროსი. ყრილობა რომ გქონდათ, პრისტავს შეატყობინეთ?

არჩილი. პრისტავი რათ გვინდოდა? შევიკრიბეთ და ჩვენს საქმეზე მოვილაპარაკეთ, პრისტავი აქ რა შუაშია?

მაზრის უფროსი. აღარ გაბედოთ აწი მაგისტანა სისულელე, თორემ სულ ყველას ციხეში დაგაღობთ. იკრიბებიან და ადგენენ, რაც ჭკუაში მოუვათ! არ იცით, რომ ეს კანონით აკრძალულია? (გრიგოლს მიმართა) თქვენო უბრწყინვალესობავ! ამას ბუნტის სუნი უდის, მთავრობის წინააღმდეგობის; იკრიბებიან ნება დაურთველათ და რალაცეებს ადგენენ!

გრიგოლი. რასაკვირველია, ნება არა ჰქონდათ, მით უმეტეს ამისთანა სისულელის დადგენისა. თქვენ წადით და უთხარით, ვინც გამოგზავნათ, რომ მე ადგილს ტყუვილა არავის არ ვაძლევ. ჩემი ვექილი მოვა თქვენთან, მიხეილი, ბოქაულს მოიყვანს და ის გამოგიცხადებთ იმ ფასს, რომელსაც მე დავადგენ.

არჩილი. სხვა პარობებში ჩვენ თქვენს მიწებს არ დავიმუშავებთ.

გრიგოლი. თქვენ არ დაიმუშავებთ, სხვები დაიმუშავებენ!

მაზრის უფროსი. ვის უბედავ? (ერთ ნაბიჯს გადადგამს წინ) მე შენ გიჩვენებ! (არჩილი ხანჯალზე დაიდებს ხელს და უკმეხათ მიჩქვება მაზრის უფროსს, რომელიც შეშინდება და შედგება.)

გრიგოლი. წადით სახლში და ჩემს ვექილს უცადეთ.

არჩილი. ტყუვილა ნუ გამოგზავნით.—ჩვენი გადაწყვეტილება უცვლელია და აწი ისე მოვიქცევით, როგორც ჩვენ გვსურს და არა თქვენ, ან თქვენ ვექილს (გადაიან).

გრიგოლი. ამ უზრდელებს უყურე! ეს რა დრო დადგა? ისე ლაპარაკობენ ჩემთან, თითქოს ამერიკის დელეგატები იყონ. (ხაუსა) ქეთევან, ქეთევან! (შემოვა ქეთევანი) აქ სუფრა

გავვიშალე და სასმელები და საჭმელი მოგვიტანე. (ქეთევანი გადის).

მაზრის უფროსი. თქვენი ხათრი დავიკავე, თქვენო უბრწყინვალესობავ, თორემ მაგათ კი ჩავაკმენდებდი ხმას! სული უნდა ამოართვათ მაგათ, არასფერი არ დაუთმოთ. გლახს რაც უფრო ტყავს გააძრობთ, უმჯობესია. თუ რამე გაბედეს, სტრაჟნიკებს დავამათრახებინებ სულ!

გრიგოლი. რას გაბედავენ! ჩემი ადგილებით ~~ჩემი~~ და რასაც ვუბრძანებ, რა გზა აქვთ, რომ არ დამემორჩილონ?

მსაჯული. თუ დაგკირდებით რამეში, თქვენო უბრწყინვალესობავ, მე მზათ გახლავართ თქვენს სასამსახუროთ. (შეყოფა ქეთევანი, მავიდას დადგავს, სუფრას გაშლის, სასმელები საჭმელები მოაქვს).

მაზრის უფროსი. თქვენ ნურასფერში ნუ შესწუხდებით. მხოლოდ ფასები მიბრძანეთ ადგილების და დანარჩენი მე ვიცი.

გრიგოლი. აბა დავსხდეთ და ცოტა გადავკრათ. მე მიხელს მივცემ დარიგებას და თქვენც თუ დამეხმარებით, მადლობელი ვიქნები.

მაზრის უფროსი. როდესაც-კი მიბრძანებთ. თქვენც რომ არ ბრძანდებოდეთ, თქვენო უბრწყინვალესობავ, მე ხელმწიფის ერთგულება, ფიცი და სამსახური მავალებს, რომ გლახები ყოველგვარი თვითნებობისა და უკმაყოფილებისათვის სასტიკათ დავსაჯო. (მავიდას მოუსხდებიან, კრიგოლი უსხამს ორივეს შამშანურს).

გრიგოლი. ეგპ, ახლა რომ პეტერბურგში ვიყოთ, მისთანა ქალებს მოგიჯობდით გვერდში, რომ სამოთხეში გეგონოსთ თავი.

მაზრის უფროსი. კნიაზო, მართალია, შამშანურში აბანებენ ქალებსო?

გრიგოლი. რამდენჯერ მიბანავებია! წავედით ერთხელ სამი: მე და ორი თავადი. მოვიყვანეთ სამი ქალი, მარა ვარსკვლავებით იყვენ. გავატიტვლეთ, ჩვენც გავატიტვლდით. (იფინიან) და დავიწყეთ ოთახში სირბილი, ვინ ვის გაასწრებ-

და (იციან). როცა დავიღალეთ, გავამსეთ ვანა რედერერით, ვაბანავეთ შიგ ქალები და მერე ვსვით, რაც შეგვეძლო. სულ დავცალეთ!

მაზრის უფროსი მსაჯული { (გაოცებული ორივე ერთად) უჰ, მთელი ვანა?!

გრიგოლი. მაშ, მთელი ვანა! მაგრამ ის ვანა ძალიან დიდია არ არის; იმხელაა, რომ ქალი შიგ ჩაჯდეს მხოლოდ.

მაზრის უფროსი. ღმერთმა ისე ნუ მომკლას, რომ ერთი ეგ არ გამოვცადო! (იციან) თქვენო უბრწყინვალესობავ! გეწვევით ერთი პეტერბურგში!

გრიგოლი. ოო, თუ ჩამოხვალთ, ისეთ რამეებს გაჩვენებთ. რომ თქვათ: ეს რა ამბავი ყოფილაო. გამოცალეთ, გამოცალეთ. (ცლიან).

მსაჯული. სამაგალითო შამპანურია.

მაზრის უფროსი. ყოველდღე რომ მასვა კარგად!

გრიგოლი. მოდით ყოველდღე და გასმევთ. იცით, რა ვქნათ? ხვალ მოდით, ალექსანდრე და ლენტორიჭოიყვანეთ, ჯერ ვინტი ვითამაშოთ და მერე ისეთ ვახშამს გაქმევთ, რომ!...

მაზრის უფროსი მსაჯული { (ერთად დიმიდით) უსათუოდ გიანდღე-ბით, უსათუოდ! (იჭამენ და ჭიქებს აჩახუნებენ).

მსაჯული. ბევრი ხარჯი-კი გაქვთ, კნიაზო!

გრიგოლი. ბევრი, ძალიან ბევრი! ორასი ათას მანეთამდე მეხარჯება წელიწადში.

მაზრის უფროსი. თქვენი ნახევარი წლის შემოსავალი რომ მომცა, კნიაზო, ჩემს სიცოცხლეში მეყოფა მეც და ჩემს ცოლშვილსაც.

გრიგოლი. ხარჯი როგორ არ მექნება? ერთ ზამთარში პეტერბურგში ერთ ქალს ასი-ათასი მანათი შევაქამე ერთი თვის განმავლობაში.

მაზრის უფროსი მსაჯული { (ერთად, გაოცებული) უჰ!

მსაჯული. კნიაზო, ერთმა ქალმა ერთ თვეში რანაირად შექამა ამდენი ფული?

გრიგოლი. ჩამოვიდა ერთი იტალიელი არტისტკა, მარა თამარ მეფე იმაზე უკეთესი აღარ იქნებოდა, კალმით იყო ნახატი, კალმით! ერთხელ თავადები დავსეირნობდით და იმ ქალმა გაიარა კარეტი. აი მაგის შოვნაა ბიჭობაო, თქვეს იმათ; მე ვიშოვნი მეთქი; ვერ იშოვნიო; ვიშოვნი მეთქი; ვერაო; დავნაძღვედით. მთელი თვე ვსდიე უკან. (ბეჭებს შეაწხვეს) მაშინ ლამაზი და ტანადი გვარიანი ვიყავი! ცოლი არა მყავდა და მეტი რა საქმე მქონდა! როგორც იქნა, გავიცანი, დავუახლოვდი; ნელა-ნელა შევეუბოხდი (იციანია) და, რალა ბევრი გავაგრძელო, დავიყოლიე. უკან დევნა და ერთი ლამე მასთან გატარებული დამიჯდა ასი ათასი მანათი! მაშ! რასაც ვიტყვი, უსათუოთ უნდა შევასრულო! ვთქვი და შევასრულე კიდევ! (სვამენ).

მაზრის უფროსი. ასი ათასი მანათი! (მსაჯულს) გვარიანი იქნებოდა ეს ქალი არა? რაღა იტყვით?

გრიგოლი. წარმოიდგინეთ, აქაური გლეხის გოგო ლოცინში იმაზე ნაკლები არ არის. (იციანია).

მსაჯული. აქაური ქალებიც ბლომათ გყავთ მგონი დადალული, თქვენო უბრწყინვალესობავ!

გრიგოლი. ხე, ხე, ხე, რამდენიც გინდათ! (სვამენ) მე ერთი კარგი ჩვეულება მაქვს და თუ გინდათ; გასწავლით. ავიყვან ხოლმე გვარიან გოგოებს მოსამსახურეებათ; რომ მოვარგდებიან, ერთი წვეიბურღივებ (იციანია), მერე დავლოცავ, ორმოც თუმანს გავატან და გავათხოვებ (იციანია).

მაზრის უფროსი. თქვენი წახედვა ჩვენ რას გვარგია, კნიაზო! ისე თუ სადმე წავკრავ ხელს, თორემ ორმოც-ორმოცი თუმნები ვინ მომცა? (სვამენ; მსაჯული წამოდგება, მაზრის უფროსიც; ორივეს შეთრება ეტეება.)

მსაჯული. თუ ნებას მომცემთ, კნიაზო, გიახლოვით.

მაზრის უფროსი. მეც უნდა გიახლოვოთ, კნიაზო!

გრიგოლი. გაგიშვებთ იმ პირობით, თუ ხვალ მეწვევით ვინტზე და ვახშამზე.

მაზრის უფროსი. თქვენს ბრძანებას როგორ გადუვალ?

მსაჯული. უსათუოთ გიახლებით, უსათუოთ!

გრიგოლი. (წამოდგება) ეეჰ, პეტერბურგში რომ ვიყოთ, სად წაგიყვანდით ახლა, იცი? იქ ახლაა ქეიფის დრო! ჩვენ კი ახლა უნდა დავიძინოთ! (ემშვიდობებიან და მიდიან).

გრიგოლი. (მიადსხებს, რამ გავლან) ალექსანდრე და დენტორი არ დაგავიწყდესთ (ანა, კნაზო! ისმის ორივეს სმა. გრიგოლი გამოტრიალდება და დოინჯებით გაჩქრდება) ცოტა გადაკრულში ვარ (ჩაფიქრდება, შემდეგ იღიშება) ქეთევან, ქეთევან, ქეთევან! (ქეთევანი გამოვა თვალების ფიჭნეტი). ბიჭებს ძინავთ?

ქეთევანი. ეძინებათ ახლა, ბატონო, გვიან გახლავთ.

გრიგოლი. (მიუახლოვდება დიმილით) ქეთევან, შენ ბულრაობა არ იცი?

ქეთევანი. (ვერ მისვდება) რა ბულრაობა, ბატონო?

გრიგოლი. არ იცი? სუფრა აალაგე! (დაჯდება და შეჩერება ქეთევანს, რომელიც სუფრას ააღაკებს და გაიტანს) ახლა მოდი და ფეხი გამხადე. (ქეთევანი გახდის, გრიგოლი სტატებს სელს, გვერდით დაიჯენს და კოცნის).

ქეთევანი. (ეწინააღმდეგება) ბატონო, რას ჩადინართ? ნუ იკადრებთ! ბატონო, ბატონო, მე ქალბატონის ნათლული ვარ! ბატონო, ბატონო!

გრიგოლი. (კოცნის) ღეთის მშობლის ნათლულიც რომ იყო, ამალამ მაინც ჩემი ხარ და ჩემი (ადგება და ქეთევანს ეწევა დასაძინებელ ოთახისაკენ, მაგრამ ქეთევანი ძირს წაიკვდავს და მუხლებსეუ ესუვავს).

ქეთევანი. ბატონო, ბატონო! ნუ იკადრებთ! შემიბრალეთ, თავს ნუ მამჭრით; სალა გამოეჩნდე!

გრიგოლი. (სწევს ოთახისაკენ) ორმოც თუმანს მზითევს მოგცემ, ჩემის სახლიდან გაგათხოვებ. (ქეთევანი აჩნდება; გრიგოლი აუვანას უხივებს).

ქეთევანი. (დაწინარებული კილოთი) მე თვითონ გაბღობით, თუკი მიკადრებთ (წამოდგება-და მიუყვება. მარცხენა კარებში შეუღუნ; სტენა ცაღიერია; რამდენიმე ხნის შემდეგ ქეთევანი გამოვარდება კოფითისა და იუბის აძარა, უკან მოსდევს გრიგოლი, მუნდირ გასხნილი, ფესშიშველი და ნიფხავის აძარა; ქეთევანი კარებში გასწრებს და გაიქცევა, გრიგოლი უკან წაუყვება, რამდენიმე ხნის შემდეგ ქლოშინით შემობრუნდება და სავარძელში დაეშვება).

გრიგოლი. (გულში სელს ირტყაშს და კბილების კრაჭუნით) ეებს, გამექცა, გამექცა! (ხატარა ჰაუზა) რატომ კარები არ დაეკეტე. რატომ?

(დასასრული პირველი მოქმედებისა)

მომხმელება მეორე

(სტენა წარმოადგენს მინდორს ტუის პიკას; შუა ალაგას ხე აჩის, წომლის აქეთაც გზა მიდის. ფარდა რომ ახსდება, ნიკალა და ილიკო ჭიდაობენ, რემა და ფარნა ზეზე დგანან და უეუეებენ. ხის ძირში ოთხი ტილოს ჩანთაა, საცა ბავშვებს საჭმელი აქვთ შენასუელი).

რემა. ჰა, ნიკალა, არ შემარცხვინო, ქვეშ არ მოექცე. **ფარნა.** აჰა, ილიკო, ერთი მეორეთაც გაშალე შენებურათ.

რემა. ახლაც თუ მაგან წაგაქცია, ნიკალა, გოგოებში ვეღარ გამოყოფ თავს!

ფარნა. აბა, ილიკო! ოო, ოო, შენი ჭირიმე! აგრე, აგრე. (დასტის აქეთ იქით, როგორც მოჭიდავეები). აახ, ის-ის იყო, ცოტა გაკლდა, ცოტა!

რემა. შენ ბიძია, კუდიანივით წინდაწინ ლაპარაკი ნუ იცი.

ფარნა. ატა-ტა-ტა, ილიკო! მაგან წამოწოლა იცის ძალიან, გაუფრთხილდი.

რემა. ერიჰაა, შენ თუ აქედან ასწავლე, ეს რა გამოვიდა, მაშინ მეც დაფუძახებ ხოლმე აქედან, როცა ილიკო კვანტს დაუპირებს და მაშინ ვნახოთ, ვინ აჯობებს! (ნიკალა ამდრის გვერდზე მოიგდებს ილიკოს და დასტუმს; ამხანაგები ახმაურდებიან; მოჭიდავეები წამოდგებიან და ტანისამოსს ისწორებენ).

ილიკო. ბარი-ბარში, ერთხელ მე დაგცი, ერთხელ შენ.

რემა. არა, ძმაო, ეს წაქცევა ორი იმისთანას ჯობდა, შენ რომ წაქციე.

ფარნა. (გამოუდგება) შენ რას გაიგძელე ენა? აბა მექიდავე, თუ ბიჭიხარ (სტატებს ხელს და ეჭიდება, მაგრამ რემა არა თანხმდება და ერთმანეთს თავს ახებებენ).

რემა. (განთავისუფლების შეშდევ.) თავი დამანებე, თორემ მოგტყუებ რასმე და დამრჩები ცალიერი.

ფარნა. ერთი ამას უყურე! (ქუდს გადაუგდებს; ის გაიქცევა და აიღებს ქუდს, შეშდევ ოთხივე ხის ძირს დასხდებიან და ჩანთებს ჩამოაიკიდებენ გვერდზე).

ილიკო. შეხეთ, შეხეთ: ტრედები დასხდენ მინდორში! ეგ, ერთი თოფი ახლა რა კაია! (ეგვლა იქით იყურება.).

ნიკო. შამაჩემს ჰქონდა თოფი, მარა რაზმელებმა გამოართვეს.

რემა. რათ მიეცით, მერე?

ნიკო. რატომაც არ მივცემდით? კიდევ რომ გვექონოდა, იმასაც მივცემდით. ახალი კანონი გამოსულა, მიწები გლეხკაცების უნდა იყოსო, და ბატონი უჩხუბრათ არ გვანებებს.

ფარნა. რომ არ იცი! ჩვენ ბატონს შეღავათი ვთხოვეთ, რომ ნაკლებ ფასში მოეცა ჩვენთვის მიწები! იმან ვუარი გვითხრა და მერე პრისტავი და სტრაჟი გამოგზავნა; დავვემუქრენ და წავიდნენ თურმე ის კიარა ახალი კანონი გამოუცია დიდ კომიტეტს, მიწა გლეხების არისო, და ჩვენ კი არ ვიცოდით. მერე ქადაგებელი მოვიდა ჩვენში და იმან გვითხრა, მიწები გლეხების არისო, მარა ბატონი არ გვაძლევს.

რემა. იმას თურმე კაზაკები და სალდათები დაუბარებია და ზარბაზნებით წამოსულან. ასე ამბობენ, თურმე, ყველა სოფლები უნდა დავაქციოთო.

ილიკო. აბა დღეს ქადაგებელი ამიტომ მოდის აქ ალბათ!

სამივე. (ერთათ) შენ რა იცი?

ილიკო. როგორ არ ვიცი! ხალხი აქ არის დღეს დაბარებული.

ნიკო. მოდი, ჩვენც ვუყუროთ. (სიხუმრე ჩამოვარდება)

რემა. ნასალდათარი რომ არის საჩინოს ბიჭი ამტონა, აბა თოფი იმასა აქვს, აი! სულ ლაპლაპი გოუდის, იმისთანა კაი თოფი აქ არავის არა აქვს.

ილიკო. ის თოფი თურმე ორასი თუმანი ღირს.

ფარნა. ჩვენ ბატონს ფული არა აქვს თუ? მეტსაც მიცემდა შიგ.

ნიკო. ის თოფი იყო, ჩვენ ბატონს რომ წაართვეს?

ფარნა. მაშ!

ნიკო. არ მიკვირდა. ვინ მიცემდა აბა ბატონს იმისთანა თოფს?

ფარნა. ოცდა ათი თოფი წაართვეს, მარა იმისთანა არც ერთი არ არის. რომ მივიდენ ჩვენები და შამოერთყენ სასახლეს, შეუთვალეს: თოფები გამოგზანე და შენ ხმას არ გაგცემთო. იქიდან სროლა დაიწყეს და ერთი რაზმელი ფეხში დაქრეს. სროლა აგრე არ უნდაო და რომ დააყარეს ჩვენებმა სეტყვასავით, სასახლიდან სუყველა თოფები გადმოყარეს.

ილიკო. მერე სახლში აღარ შევარდნიან?

ფარნა. მოკვლა უნდოდათ, მარა არჩილმა დააჯერა: ნუ გვინდა ახლა მაგის სისხლიო და თავი დაანებეს. ბატონი რომ მოეკლათ, თურმე, მაშინათვე კაზაკებს მოგვისევდენ.

ნიკო. მაინც რომ მოყავთ ე კაზაკები!

ფარნა. არჩილმა თქვა, თუ იმის საქმეა კაზაკების გამოწერა, ჩემ თავს გავწირავ და იმას არ ვაცოცხლებო.

რემა. იმისი საქმე იქნება, აბა ვისი? ასე ამბობენ, პირდაპირ ხემწიფეს მიწერა: გლეხები ბუნტობენ და რაც შეიძლება ბლომათ გამომიგზანე ჯარი და ზარბაზნებიო.

ილიკო. მობრძანდენ! ჩვენებიც კარგათ გაუმასპინძლებიან!

ნიკო. თუ ბევრი მოვიდა, ისინი მოგვერევიან.

ფარნა. ვერ მოგვერევიან. ჩაუსაფრდებიან გზებზე ჩვენი რაზმელები და სულ ბოლს აადენენ ზურგზე.

რემა. რათი აადენენ ბოლს, თუ ზარბაზნები მოიტანეს? ერთი ზარბაზანი თურმე ათ ვერსზე მიდის და მთელ სოფელს დააქცევს!

ფარნა. ზარბაზანი ათ ვერსზე კი არა ოცხედაც ისვრის.

რემა. ეს კრდევ უკეთესი!

ფარნა. არაფერია! ზარბაზნებსაც წაერთმევთ და ისევ იმათ დავუშენთ.

ილიკო. ეს ყველა კაი, ბიჭებო, მარა არ მოგშივდათ? მე მამშივდა.

ნიკო. სადილი ვჭამოთ. (ამოიღებენ მჭადს და ყველს ჩანთებიდან).

რემა. ეჰ, რა კაია ახლა ერთი მსუქანი დედალი! გვეყოფა კიდევ ოთხივეს!

ილიკო. შე ოხერო, თუ ინატრო, ბარემ კაი ინატრო! შებრაწული გოჭი არა ჯობია? თონეში შებრაწული!

ფარნა. თუ ინატრეთ, ახლავე მოგერთმევათ!

რემა. რამდენჯერ დაუკლავთ ჩვენსა ქათამი და ინდოური, მარა თავისა და ფეხების მეტს არაფერს არ მომცემენ ხოლმე. რაც კაი ნაჭრებია, სულ თითონ დეირიგებენ ხოლმე ი ღდინ ძაღლები!

ილიკო. ერთხელ ნათლია ჩემი მოვიდა ჩვენსა და დედაჩემმა ბატი დაკლა. მკერდები, კურტუმი და გულჩანათალა ნათლიას დაუდვა წინ და ბარკლები, ფეხები, ფთები და საბძელი ჩვენ დაგვირიგა. მე კისერი და ცალი ფთა მერგო. მივჩერებოდი ნათლიას ჯამს და ვნატრობდი: ეეხ, ნეტავი ერთი მეც ნათლია ვიყო მეთქი (იჭინიან).

ნიკო. ჯამში ყურება, ბიჭო, სირცხვილია.

ილიკო. სირცხვილია, თუ რალაცაა, ჩვენები სუყველა იმის ჯამს მიჩერებოდენ. ბიძაჩემი რამდენ ლუკმას ჩეიდებდა პირში, იმდენი ნათლიას ჯამს გადახედავდა, ხოლმე (იჭინიან).

ფარნა. იმას რალა ედვა ჯამში?

ილიკო. ფთა და ფეხი (იჭინიან).

რემა. რამდენიც უნდა ილაპარაკოთ, სანამ დიდები არ გაიზდებით, ხორციტ არავინ გაგაძლობსთ.

ილიკო. ღიახ! სატირალში და ქორწილში რამდენიც გინდა, იმდენი ჭამე ხორცი; ერთხელ სატირალში წავყვევი დედაჩემს და იმდენი ვჭამე ხორცი, რომ ძლივს ამოვედი სა-

ხლში და მთელი დღე გული მერეოდა! (იტინიან, ღაზაჩაკი შეწუდება. ზოგი უსტვენს, ზოგი ძიხს კოტრიალბოს. რამდენიმე ხანს შემდეგ ერთი დაიწეებს ქართულ მასკელიეზას, სხვები შემოძახებენ).

ილიკო. (სიბღერის გათავების შემდეგ ტეისკენ ისედება). ნწო მაამო, ნწოო, ნწოო! არიქათ, ბიქებო, საქონელი ყანაში შესულა! (წამოსტებიან და გარბიან. სტენა რამდენიმე სანს ცაღიერა. გამოჩნდება ანდრია, დაჯდება სის ძიხს, ამოიღებს ჩიბუხს, გაავსებს თუთუნით, გაკრავს ტალკეკს და ეწევა. შემდეგ თავისთვის ღაზაჩაკობს).

ანდრია. ჰეე, გაკირვება მიჩვენე და გაქცევას გიჩვენებო, ნათქვამია. ვინ ააწევს ახლა იმ ოხერ მთაში? იქნება დანგრეულიც არი ახლა იქ ყოლიფერი. (რამდენიმე ხნის სისუშის შემდეგ) ეებს, გლესკაცის საშველი როდის იყო, რომ ახლა იქნეს? ეს ყველას უნდა გვცოდნოდა. (რამდენიმე ხნის შემდეგ გამოჩნდება დათია, მიუახლოვდება ანდრიას).

დათია. გამარჯობა, ანდრია!

ანდრია. ღმერთმა გაგიმარჯოს, დათია!

დათია. (მოუჯდება შორი ხელს, ამოიღებს ჩიბუხს და სწევს) სადით გაგიწევია, ანდრია?

ანდრია. აქეთ მთაში. ქობი მაქ, ზაფხულზე ვმუშაობ ხოლმე პატარა ხე-ტყეს და იმის დასათვალიერებლად მივალ, იქნება სულ დააქცია თოვლმა ამ ზამთარში.

დათია. რავა, სულ გადასახლებას ხომ არ აპირობ მთაში?

ანდრია. თუ ღმერთი ამდენათ გაწყრა, აბა რა ვქნა? სიკვდილს რო გავუჩერდე, რას დავაკლებ?

დათია. სიკვდილს დამალვითაც ვერსად დეემალები, თუ აგრეა. ერთობა არ უნდა გავტეხოთ, ანდრია, ერთობა. რაც იქნება, საზოგადო იქნება; უბედურება თუ ყველას თავზე იქნება და მადლობა ღმერთს.

ანდრია. დამიყინა ჩემსობას, რომ გლესკაცს ყველა გვატყუებს, ყველა; მარა ზოგი მოფერებით გვატყუებს და ზოგი მუქარით და ლანძღვა-გინებით.

დათია. რათა, შე კაი კაცო! რამდენ პატიოსან ადამიანსა აქვს ჩვენთვის ახლა თავი გადადებული! თავის საცხოვრებელსა და სიცოცხლეს კარგავენ ჩვენი გულისთვის და თუ ჩვენც ხელი არ შევუწყვეთ, იმათაც გული გაუტყდებათ და თავს დაგვანებებენ.

ანდრია. ღმერთმანი, უკეთესი იქნება, თუ დაგვანებებენ.

დათია. რაფა გეკადრება, ანდრია? უკეთესი რაფა იქნება?

ანდრია. ამ საქმიდან არაფერი საკეთილო არ გამოვა, არაფერი! აგერ დეიჯერე ჩემი სიტყვები.

დათია. თუ ახლავე უკან-უკან დევნიხით, რალა გამოვა? ჩვენ მხნეთ უნდა გავსწიოთ, გულ მაგრათ და გამმარჯვე ღმერთია. თუ ჩვენც არ მოვიწოდომეთ, მზა-მზარეულათ არაფერი არ ჩაგვივარდება პირში.

ანდრია. ყური დაჰიგდე, თუ ღმერთი გწამს. ჯერ გვითხრეს: სანახევროთ ნულარ ეიღებთ მიწებს, ამა და ამ ფასში ეიღეთო. კარგი და პატიოსანი, ბევრი ჰაი-ჰუის მერე ზოგთან მოვრიგდით, ზოგთან ვერა. მერე გვითხრეს: ნულარაფერსაც ნულარ მიცემთ: მიწა თქვენია და ყველას უნდა წაართვათ, გრიგოლ კნიახსაც უნდა წაართვათო. კარგი და პატიოსანი, მარა წაართვა რა, — ასე ადვილია ე წაართმევა? დაალო ყველამ პირი და დეიძახა: წავართვათო. ჩვენში ის ხემწიფის ტოლი კაცია და რაფა გინდა ახლა რო წაართვა? მიწერა ხემწიფეს და აგერ მოგვაყენებენ კარებზე ჯარსა და ზარბაზნებს. ახლა გამამდგარან და გვეუბნებიან: გრიგოლს თავი დაანებეთ და ხემწიფეს უნდა ეჩხუბოთო. ერთი მითხარი, თუ ღმერთი გწამს, ხემწიფესთან საჩხუბარი რა გვაქ ჩვენ?! ღმერთს რომ ქვეყანა გაუჩენია და ადამიანი, ხემწიფობაც თან დაუმწესებია! ასე თუ გვარონიეს, პატარა ხანს იქით ღმერთს დაგვკიდებენ!

დათია. ყური დამიგდე! მთელი ამხელა კუთხე სულ გრიგოლს ეკუთვნის; სახნავი მისია, საბალახე მისია, ტყე მისია, წყალი მისია; ჩვენ კი საძრაობა არსაითა გვაქვს, საქონელს

ვერსად გავრეკავთ, თუ ქირა არ გედვიხადეთ, შეშას ვერსაიდან მოვიტანთ, თუ ბაეი არ გადვიხადეთ. მთელი ამოდენა გლეხ-კაცობა მიწას თავს ვაკლამთ იმისთვის, რომ კნიაზმა ქალაქებში ისეიროს და იქეიფოს და ჩვენ ნაოფლარში აღებული ფულები კახებს შეაჭამოს. რავა! ღვთისაგან არის ასე დაწესებული?

ანდრია. გლახაა, ვინ ამბობს კაიაო, მარა რავა გინდა, რო გაასწორო ახლა ქვეყნის საქმე?

დათია. მიწა ღვთისგან არის გაჩენილი და უნდა იმას ქონდეს, ვინც მუშაობს, ვინც თოხნის; ჩვენ ვმუშაობთ, მარა მიწა არა გვაქვს; გრიგოლისთანეები კი თითსაც არ ანძრევენ, მარა მიწა ბევრი აქვთ. ეს უსამართლობაა და უსამართლობა ისევ ჩვენ უნდა გავასწოროთ, თორემ სხვა არავინ გაასწორებს.

ანდრია. მერე წართმევა გაასწორებს?

დათია. სწორეთ! ვინც მიწას არ მუშაობს, იმას მიწა უნდა წაერთვას და მიეცეს იმას, ვინც მუშაობს; აქ ბევრი ფიქრი საჭირო არ არის. გრიგოლმა სადიდან შეიძინა ამდენი ადგილები? თუ გოუყიდია, თორემ არაფერი უყიდია; მამა არ თოხნიდა მაგისი, პაპა და პაპის პაპა, აპა ვინ მიცა ეს მიწები? ვინ და ჩვენ წაგვართვა, როცხა ყოფილა. რავა! ერთმა კაცმა როცა ამდენ ხალხს წაგვართვა, ეს კანონი იყო, და ამდენმა ხალხმა რომ ისევ უკან დევებრუნოთ დღეს, რაც ჩვენია, ეს უკანონობაა?

ანდრია. (ხელს ჩააქნევს) ეგ ქენი, ეგ! არაფერი არ გამოვა მეთქი.

დათია. ი კაცები რო გვიქადაგებენ და გვიწერენ, ჩვენი გულისთვის გვიწერენ, თვარა იმათ მიწა არც ერთს არ სჭირია. ყველა თავის სწავლით ირჩენს თავს, მარა ჩვენთვის შეტკივათ გული, ჩვენთვის.

ანდრია. რალაცა შეტკივათ, კი ვიცი; ყველა თავისთვის ფიქრობს, ყველა!

დათია. აჰ, აჰ, ცოდვა არ უნდა თქვა ანდრია, ცოდვა!

ანდრია. აჰა რა უნდა ვთქვა, შე კაი კაცო, როცა ერთმანეთს თავპირს ამტვრევენ? თუ თავისთვის არაფერს გამოეყლიან, აჰა რათ ეჩხუბებიან ერთმანეთს? ჯერ მოვიდა დემოკრატია და, რაც გვითხრა, ღმერთს წინაშე კაი გვითხრა. მერე მოვიდა ანტონია და დაგვიპირდა: მიწებს დაგირიგებთო, და რა პასუხია! თურმე ბატონყმობის დაბრუნება ქონდა გულში! მერე რევოლუცია მოვიდა და იმანაც ისე გვითხრა: მიწები სულ თქვენი იქნებაო, და თურმე ჩვენი კი არა, რაც გვქონდა, იმის წართმევასაც გვიპირებდა. კინაღამ ყელი გამოგვჭრეს, ის ის იყო, რომ ისევ დემოკრატია არ მოესწრო; წოჟღვა ორივეს პირში, გაამხილა: თქვენ ხალხს ატყუებთო; შეყვენ ერთმანეთს დეობაში და კინაღამ თავპირი დაამტვრიეს ერთმანეთს. ასე გვატყუებს ყველა, ჩემო დათია!

დათია. გლებ კაცს რომ ბევრი მტერი ყავს, რავა არ იცი, შე კაცო? ვისაც რავა ეყურებოდა ეს საქმე, ისე აგვიხსნეს და ახლა ჩვენ ჩვენი ჭკუით უნდა ავწონოთ.

ანდრია. აწონე, რამდენიც გინდა, რა გამოვიდა მერე?

დათია. ის გამოვიდა, რომ უნდა ხელი მივცეთ ერთერთმანეთს, უშიშრათ გავსწიოთ წინ; რასაც გულიდან ამოვიღებთ, შევასრულოთ, რაც უნდა დაგვიჯდეს. აჰა ისე თავის თავათ არაფერი საქმე არ გაკეთდება. სიკვდილისაც არ უნდა შეგვეშინდეს, სიკვდილი არ გამოგიცდია? პატარა საქმე რომ გექნება სულში, რამდენი უნდა იწვალო, რომ მოიგო; ეს მოწმეებიო, ეს აღუქატიო, ეს მარკებიო; მიროისულიდან ოკრუჟნიოში გადაგიტანენ; იქიდან პალატაში, სენოდში და რა ვიცი, კიდევ სად. თუ ასე გაყევი, მოიგებ, თუ არა და დარჩები ცარიელი. თუ უბრალო საქმეს ამდენი დევა უნდა, საქვეყნო საქმეს რომ დიდი შრომა და თავგამოდება დაჭირდეს, რაში გიკვირს, შე კაცო?!

ანდრია. (წამოხდგებიან ორივე) მართალია, მარა ძნელია, ლინძე (მიღის).

დათია. (მიუყვება) იმე, შე კაი კაცო! ვინ ამბობს, ადვილიაო. ძნელი საქმე უნდა გავაკეთოთ როგორმე, თვარა ადვილს ყველა გააკეთებს (მიდიან, სტენა წამოდენიშე ხანს ცა-ლიერია. მეორე მხრიდან გამჩნდებიან აწილი თოფით მსაწზე და წაწმელები თოფებით. აწილი გაიფლ-გამოფლის და შემდეგ მიუბრუნდება ამხანაგებს).

არჩილი. განკითხვის დღე ახლოვდება

პირველი რაზმელი. ჩვენც აქ დაუხვდებით.

მეორე. ერთი იმათი გულის ჯავრი ვიყარო და მერე თუნდა ჩამოვეუღრჩვივართ,—აღარაფრის დარდი აღარა მაქვს.

მესამე (მეორეს) თუ აგრე გულადი ხარ, მალე გამოგაჩდება.

არჩილი. ფიქრი ნუ გაქვთ, ამხანაგებო! ხომ გაგიგონიათ, ჭირსა შინა გამაგრება ისე უნდა, ვით ქვითკირსა. თუ ერთობა გვექნება და ყველა ერთათ მოვინდომებთ ჩვენი საქმის გატანას, გავიტანთ კიდევ! (შაყუხა) რატომ არ მოდიან? აწი დრო არის! (მიუბრუნდება ამხანაგებს) ერთი გაუდექით გზას და დააჩქარებთ. (მიდიან; აწილი მარტო ჩნება. წამოდენიშე ხანს დადის ჩაფიქრებული). მოლიპულ გზაზე შევდგით ფეხი; ვინ იცის, რა დაგვემართება, რა მოგველის... (ჩეხს ჩაქნევს) რაც უნდა დაგვემართოს, სულ ერთია, ამაზედ უარესი რაღა მოგვივა! ან გამარჯვება ან სიკვდილი! მუდამ სილატაკე, მუდამ შიმშილი, მუდამ ტანჯვა, მუდამ დამცირება, მუდამ დაჩაგვრა, მუდამ მათრახები!.. ოდესმე უნდა მოელოს ხომ ამას ბოლო? და ვინ მოუღებს, თუ ისევ ჩვენ არა? ადამიანი ერთხელ დაიბადება, ერთხელ მოკვდება, და თუ უკეთეს ცხოვრებას ვერ ვეღირსებით, თუ ამ გზაზე კისერს მოვიტებთ, დეე მოვიტებთ: ძალღურ სიცოცხლეს ისევ სიკვდილი ჯობია... დაჩაგრულისათვის ვინ გაანძრევს ხელს, თუ ისევ ის არა? ოდესმე ხომ უნდა გამოვსულვიყავით ამ გზაზე? დეე ეს ოდესმე დღეს იყოს, დეე მოხდეს, რაც გარდუვალია,—რაც აღრე იქნება, ისა სჯობია. (დადის ჩაფიქრებული) რაი ქვეყანა

არსებობს, გლენს კისერზე აზის ყველა, გლენის ოფლით რჩება ქვეყნიერობა; გლენის ზურგზე ბუქნას თამაშობს ყველა. საწყალი გლენი! ითმენდა და ისევ თავის მტარვალებს ევედრებოდა: შემობრალეთო! (გესლანის დიმიდიოთ) სიბრალული მტარვალების სიბრალული! ისინი მხეცები არიან, განა მათ გული აქვთ? ჯალათებმა განა იციან, რა არის ადამიანობა და სიბრალული? ტყავს გვაძრობენ, ფეხქვეშ ვფეთვლამენ, ჩვენს სისხლსა სვამენ, მთელი ქვეყანა საღრჩობელად გადააქციეს! (უფრო მაღლის სმით) არა, კმარა! შორს ჩვენგანაც სიბრალული! ვინც ჩვენ არ შეგვიბრალა, ნურც ჩვენ შევიბრალებთ! ვინც ჩვენ არ დაგვზოგა, ნურც ჩვენ დავზოგავთ! ვინც ჩვენს სისხლს სვამდა, ჩვენც მათი სისხლი უნდა დავლიოთ!... სიტყვამ არ გასჭრა, მუდარამ არ გასჭრა, მორჩილებამ არ გასჭრა! მაშ დეე, ისევ ხმალმა და ტყვიამ გასჭრას! ერთხელ მაინც ვიყაროთ გულის ჯავრი! (ჩაფიქრდება და შემდეგ) ვიყრით-კი? აი რაშია საკითხი. მრავალი საუკუნოების განმავლობაში დაჩაგვრამ, მონობამ გლენს გული გაუტეხა და შიშსა და უიმედობას მიაჩვია. ყოველი ნაბიჯის გადადგმაზე ყოყმანობს, აქეთ-იქით იხედება, ხომ არავინ მიყურებსო; ყოველ მის მოქმედებას, ყოველ მის სიტყვას მორიდების დალი აზის. (გუჟმოსუჯი) აახ! მონობის დალი გვაზის, მონური სული გადაფარებია ჩვენს გულს, თორემ განა ადამიანს შეუძლია იმის მოთმენა, რასაც ჩვენ ვითმენთ? მხოლოდ მედგარი თავდავიწყებული ბრძოლა ქმნის სასწაულს და ამგვარი ბრძოლა შეგვიძლია კი ჩვენ? (ჩაფიქრდება) შორს უიმედობა! მაშ როდისღა მოვინდომებთ, თუ არა ეხლა? მაშ როდის გავმხნევედებით, თუ არა ეხლა? მაშ როდის აივსება გესლითა და შურისძიების წყურვილით ჩვენი გული, თუ არა ეხლა? თუ ამდენი ხნის მონობამ, ტანჯვამ, დამცირებამ და დაჩაგვრამ ვერ აავსო ჩვენი მოთმინების ფიალა, მაშ როდისღა აივსება, როდისღა? როდის აიმღვრევა ჩვენი სული? როდის ამხედრდება ჩვენი გული? როდის დაჰკრავს ტალღა შურის ძიებისა?

ახლა, ან აღარასოდეს! (დადის; ნელ-ნელა გამოჩნდებიან გლეხები და რაზმელები, შინდორი თანდათან გაიფსება: აწილი საღებში შეე-რევა).

ერთი გლეხი. ჯარი გამოუწერია იმ უღმერთოსაო, მართალია?

მეორე. მეც ასე გავიგონე.

მესამე. რაღა გავიგონე, მგონია, კიდევ ჩამოსულა!

მეოთხე. არა, ტყუილია, ჯერ არ ჩამოსულა, მარა მოდის-კი თურმე. ზარბაზნებიც მოაქვთო.

მეხუთე. ასე ამბობენ, ზეკუცია უნდა ჩააყენონ სოფ-ლებშიო.

მეექვსე. თუ მართლა ასე გვიქნეს, ჩვენი საშველი არ ყოფილა და ის არის!

პირველი. რატომაც არ გვიზამენ, თუ დაგვიჯაბნეს?

მეორე. ნუ დავაჯაბნებივთ თავს; თავიდანვე, მაგრათ დავხვდეთ.

მესამე. რითი დავხვდები, როცა ზარბაზნებს მოგაყენებენ?

მეოთხე. შე კაი კაცო! მარტო ჩვენ ხომ არ ვიბრძვით, მთელ რუსეთში თურმე ამისთანა ამბავია და, თუ ყველგან მაგრათ დავხვდებით, ყველას რაღა მოგვერევიან?

მეხუთე. ეჰ, იარაღი რომ იყოს, ვერაფერსაც ვერ გვიზამენ, რამდენი ზარბაზანიც უნდა მოიტანონ. მარა შენ ეს თქვი, რომ იარაღი არ არის. მამაცხონებულები, შეგვპირდენ, იარაღს ჩვენ გიშონითო, ფულიც გამოგვართვეს, რაღაც ათი-ოდე თოფი მოგვიტანეს და გვითხრეს: სხვა თქვენ იშონე-თო! სად უნდა ვიშონოთ ჩვენ თოფები?

მეექვსე. მიხეილა კოჭლას უსწავლია თოფების ჩამოსხმა აგერ! (საერთო სიცილია; გამოჩნდება მისეილა ჯოხებიო იდღააში და შამოუერთდება მოსაუბრეს).

პირველი. მართლა გისწავლია, მიხეილა, ბერდენების ჩამოსხმა?

მიხეილა. შენ იმასხარავე და რომ მოგადგებიან, მაშინ ნახავ შენს სეირს.

პირველი. ჩვენ დროზე მაინც გავასწრებთ სადმე, მარა შენ რაღას აპირობ?

მხეილა. მე რა მიპირს? დავჯდები სახლში და ვიქნები. შემომხედავენ და იფიქრებენ: სნეული კაცია, ეს არაფერში გაერეოდაო და დამანებებენ თავს, მარა თქვენკი გლახა დღე დაგადგებათ ყველას, თუ მარჯვეთ არ იყავით. (საღხში ღაზაჩაკი და ჩოქოლი შეიქნება; ეგულა ერთმანეჭაში აიჭყა. „თოფები უნდა გვიშინოთ, თოფები“, ისმის შიგა და შიგ ხმა).

ერთი. უთოფოთ რა შეგვიძლია? ხარბახნებით მოდიან ჩვენზე და ჩვენ ჯოხებით ხომ ვერ დავხვდებით?

მეორე ხმა. ჯოხებით თუ დავხვდით, ბევრსაც დავაკლებთ! (ისმის ხმაურობა: „თუ თოფები არ გვიშინეს, აჩხად არ გავაჯთ და ეგულა მთაში გავისინებთ.“ წინ წამოდგება აჩხილი).

არჩილი. დაწყნარდით, დაწყნარდით! (სისუმე ჩამოვარდება). თქვენ ისე დაპარაკობთ, თითქოს ჩემს საქმეს აკეთებდეთ. კარგათ იცით, რომ მე ჩემს საქმეს ვადექი და კარგათაც ვცხოვრობდი; და თუ აქ წამოვედი თქვენთან, იმიტომ რომ დაგხმარებოდით და რაიმე სარგებლობა მომეტანა თქვენთვის. ქვეყანამ გამოიღვიძა, თქვენც უნდა გამოიღვიძოთ. ტყავი გძვრებათ, ყველა თქვენი ბატონია; დღე და ღამე მუშაობთ და მაინც გშიათ, გცივათ და შიშველი ხართ! უნდა მოისპოს ქვეყანაზე ამისთანა უსამართლობა. ამ უსამართლობით თქვენ იტანჯებით, თქვენ გძვრებათ სული, თორემ სხვები ამ უსამართლობის წყალობათ ქერის ორმოში დაბულრაობენ. თუ თქვენ არ გამოიღებთ ხელს, თუ თქვენ თვითონ არ უპატრონებთ თქვენ თავს, თუ თქვენ არ მონდომებთ ამ უსამართლობის მოსპობას და თქვენი ბედის გამობრუნებას, სხვა არავინ არ მონდომებს. ვის რა ენაღვლება, თქვენ სილატაკესა და მონობაში ტყავი გძვრებოდესთ? (მართალი სიტყვას, მართადა— ისმის ხმები). გრიგოლმა რომ თქვენი სიკეთე მონდომოს, გიჟი ხომ არ არის? რასაც მეტს წაგაძრობთ, იმისათვის ის უმჯობესია. მონდომა რასი ჰქვია? გვინდა, გვინდაო, რომ

იძახოთ, ეს კი არა კმარა: საქმით უნდა მოინდომოთ, საქმით! აღარავის აღარ უნდა ემონოთ; იარაღის ხმარება თუ დაგჭირდათ, უნდა იხმაროთ; ბრძოლა თუ დაგჭირდათ, უნდა იბრძოლოთ; თქვენ არავინ არა გზოგავთ, არც თქვენ უნდა დაზოგოთ არავინ. სიკვდილს არ უნდა შეუშინდეთ, სიკვდილს! მფხათ უნდა გადიქცეთ; თითოს რომ ასი მტერი ჩაგივარდესთ ხელში, ხელი არ უნდა აგიკანკალდესთ, ისე უნდა წაადგებოთ ასივეს თავი,—აი ამას ჰქვია საქმე, აი მაშინ გაიმარჯვებთ! თქვენ-კი მე მამადლით! რათა, ძმებო და ამხანაგებო? არ გინდათ თქვენი თავის სიკეთე? მითხარით და თავს დაგიკრავთ: თქვენც მშვიდობით, მეც მშვიდობით! (საღესში უკმაყოფილებების ნიშნათ წაჩქაღია). გეშინიათ? აბა როგორ გეგონათ? მზა-მზარეულათ მოგერთმეოდათ ყველაფერი? (აწაფრის ან კვეშინია, აწაფრის! ისმის სმები), როდის გითხარით, როდის შეგპირდით: თქვენ ოღონდ სურვილი გამოაცხადეთ და თავისით მოგერთმევათ ყველაფერი მეთქი? შეიძლება სიკვდილიც ბევრს დაგვჭირდეს, უნდა მოვკვდეთ! უმსხვერპლოთ ამისთანა საქმე არ გაკეთდება! ვისაც მსხვერპლის გამოღება არ შეგიძლიათ, ახლავე ჩამოგეშორდით! („მართაღია, მართაღია“ ისმის სმები; საღესში წაჩქაღია).

ერთი ხმა. იმე მართალი კია, მარა დევნიბოცოთ და ვერც არაფერი გავაკეთოთ, არც ეს იქნება კაი საქმე.

არჩილი. თუ გულისთ გამამყვებით უკან, საქმეს გავიტანთ, არ გამომყვებით და დარჩებით მუდამ სილატაკესა და მონობაში. (სწორეთ კაი სიტყვას, ისმის წამდენიმე სმა.)

მეორე ხმა. აბა რა ქნას მეტი, კაცო? კაცს ჩვენთვინ თავი გადაუღვია და ჩვენც უნდა ხელი შევეუწყოთ, აბა რავა გინდათ? („სწორეთ უნდა შევეუწყოთ სელი.“ ისმის სმები,—„უნდა გავუვით ვვლას უკან, ვვლას უკან უნდა გავუვით“) („მოვიდა, მოვიდა,“ ისმის ხმები; საღესი გაიწევა, გამოჩნდება ვიქტორი, მივს აწილთან, სელს ჩამოართმევს, შემდეგ წამდენიმეს აწლას მდგომს ათმევს სელს და დანაჩჩენებს თავს უკრავს.)

ვიქტორი. უპ, დავილაღე! (ქუდს იხდის და ცხვირსახოცით შუბლზე აფლს იწმენდავს) დამაგვიანდა ცოტა, მარა დიდხანს მოვუნდი იქაც ლაპარაკს.

არჩილი. რას ამბობენ?

ვიქტორი. ნამეტანი ამხედრებულია ყველა, დიდი, პატარა, ქალი, კაცი—ყველა საბრძოლველათ მიიწევს და, რაც უფრო აღფრთოვანებულია ხალხი, მით უფრო მეტი სიფრთხილე გვმართებს. რომ უსათუოთ გავიმარჯვოთ და არსად წავიბორძიკოთ.

არჩილი. რასაკვირველია, სიფრთხილე გვმართებს, მარა რაც უნდა მოხდეს, ახლა უკან დახევა აღარ მოხერხდება. წინ უნდა გავსწიოთ, წინ!

ვიქტორი. მაგის წინააღმდეგი ვინ არის, წინ უნდა გავსწიოთ, მარა ფრთხილათ, წინდახედულათ, რომ არსად გადავიჩეხოთ.

არჩილი. ამაზე მერე ვილაპარაკოთ,—ხალხი გვიცდის. (აჩნილი წავა, მთიტანს ორ ქვას და ფიცაწხ: ფიცაწხ ქვებზე შედებს ხის ძიწში. ვიქტორი ფიცაწხზე შედგება; ხალხი კარშემო შემოკესეკვა; აქვე მოფლენ ბავშვებიც, რომლებიც მოქმედების დასაწყისში იყვნენ, მაგრამ კუთხის დაშლამდე ბავშვები ისევ წავლენ.)

ვიქტორი. (ცოტა ფიქრის შემდეგ) ამხანაგებო, დღევანდელ საზოგადოებას რომ გადახედოთ, დაინახავთ, რომ ზოგი გლეხია, ზოგი აზნაური, ზოგი თავადი, ზოგი ვაჭარი, ზოგი მწარმოებელი, ზოგი მუშა. საზოგადოების ამგვარათ დაყოფას ქვია კლასებათ და წოდებებათ დაყოფა. თუ ჩაუკვირდებით ამ კლასებს, დარწმუნდებით, რომ ერთი მუშაობს მთელ თავის სიცოცხლეს, მაგრამ მაინც მშვიერია; მეორე კი არაფერს არ აკეთებს და ოქრო ვერცხლში დაგორავს. ერთი მთელ თავის სიცოცხლეს შრომის ოფლში იწურება, მარა მაინც ღარიბია და ადამიანურ ცხოვრებას მოკლებული, მეორე კი ხელს არ ანძრევს, მაგრამ ფუფუნებაში კი ცხოვრობს—ზამთარში ზღვისპირას ეძლევა განცხრომას, ზაფხულში მთებში ატარებს

დროს, ხან ევროპაში დასეირობს, ხან ამერიკაში. რატომ ხდება ასე? რა არის ამის მიზეზი? ის, რომ ერთი შრომობს და მეორე კი მის ნაშრომს ისაკუთრებს ე. ი. ათმევეს! მთელი ჩვენი ცხოვრება ამ წართმევაზე, გაგლეჯაზე, გაყვლეფაზე, გაღლეტაზე არის აგებული! (ჰა, ჰა, ჰა, ჰა,—ისმის სმეები, —ნამდვილი სიტყვაა, ნამდვილი.) დიდხანია, ძალიან დიდი ხანი, რაც საზოგადოება ასე დაიყო, მარა უძველეს დროს იყო ისეთი ხანა, როცა საზოგადოებაში ყველანი თანასწორნი იყვნენ. ეს იყო იმ დროს, როცა ადამიანმა არც მიწის დამუშავება იცოდა, არც შინაურ პირუტყვების მოვლა— მოშენება. მაშინ ხალხი სცხოვრობდა მეთევზეობით, ნადირობითა და მცენარეულობით. მაშინ არც მდიდარი იყო, არც ლარიბი, არც თავადი, არც გლეხი, არც ბატონი, არც მონა; ყველა ტოლნი და სწორნი იყვნენ. რასაც იშონიდენ, ერთი მეორეს უყოფდა. ასე მიდიოდა საუკუნოები, მაგრამ აი ადამიანი მიეჩვია გარეული პირუტყვების მოშინაურებას, შემდეგ მიწის დამუშავებას. გაჩნდნენ ჯოგები და ფარეები, დაგროვდა ხალხში პური, მკაღი, ღვინო,—ერთის სიტყვით დაიბადა იმგვარი სიმდიდრე, რომელიც წინეთ ადამიანმა არ იცოდა. სიმდიდრის წყარო შეიქნა მიწა, როგორც სახნავი, ისე საბალახე; სიმდიდრეს მოჰყვა დიდკაცური ცხოვრება; დიდკაცურ ცხოვრებას კი ყველა ეტანება. სიმდიდრემ გაძლომა არ იცის: რაც უნდა მეტი გქონდეს, მაინც კიდევ მეტი გინდა. ამიტომ მიწისათვის დაიწყო ყველამ თავის მტვრევა. შეიქნა მტაცებლობა, ჩხუბი, სისხლის ღვრა და ბოლოს გამარჯვებულებმა იგდეს თითქმის მთელი მიწა ხელში, დამარცხებულები კი უმიწაწყლოთ დარჩნენ. იმ დროს ცალიერი ადგილები ბევრი იყო; დამარცხებულები სხვაგან მიდიოდნენ; მაგრამ გამარჯვებულებმა ერთი რამ აღმოაჩინეს,—ისინი მიხვდნენ, რომ კეთილი ცხოვრებისა და გამდიდრებისათვის სრულიად არ არის საჭირო პირადი შრომა: შეიძლება, სხვები ამუშაო, შენ კი მათის ოფლით მოყვანილს შეექცე! რაკი ამ სიბრძნეს მიაგნეს გამარჯვებულს

ლებმა, მათ ხელი სტაცეს დამარცხებულებს, ჩააყენეს თავის მიწებზე და უბრძანეს: იმუშავეთ დღე და ღამე, რომ თქვენის ოფლით შექმნილ სიმდიდრით ჩვენ ყოველდღე ვიქეფოთო. აბა ისინი დღე და ღამე რათ იმუშავებდენ სხვების გასამდიდრებლად. გიჟები ხომ არ იყვენ. გამარჯვებულებმა ეს იცოდენ და ამიტომ გამოაცხადეს დამარცხებულები თავის მონებად და თვითონვე დასწერეს კანონი, რომლის ძალითაც მონა ბატონის სრული საკუთრებაა და მისი სიცოცხლე და სიკვდილი მხოლოდ ბატონის განკარგულებაშია. ამის შემდეგ გაუყარეს მონებს ბორკილები, არსად გაიქცენო, და ვირები-ვო ამუშავებდენ დღე და ღამე! რადგანაც ხალხი გამრავლდა, საჭირო შეიქნა გარეთაც თვალყურის დევნება, რომ მტერი არ შემოსეულიყო სიმდიდრის მოსატაცებლად და შინაც, რომ მონები როგორმე არ აჯანყებულიყვენ. ბატონებმა იფიქრეს: თუ ჩვენ ყველაფერს თვალყური ვადევნეთ, ჩვენ ამას მოვუნდებით და განცხრომის, ქეიფისა და გარყვნილებისათვის ცოტა დრო დავგრჩებაო. ამიტომ მათ ამოიჩინეს თავის შორის კაცები და მათ მიანდევს შინაური წესრიგისა და გარეშე მტრებისაგან დაცვა. ამ ამორჩეულებში ერთი უფროსობდა, დანარჩენები მას ემორჩილებოდენ, ეხმარებოდენ. ამგვარი ჩვეულება თანდათან განმტკიცდა, გაძლიერდა და ამგვარათ ნელ-ნელა აღორძინდა მთავრობა, რომლის სათავეშიც მოექცა ერთი უფროსი მეფე. რომ მუდამ და ყოველ წამს უზრუნველყოფილიყო შინაური მყუდროება და ბატონებისა და მთავრობის კეთილი ცხოვრება, ამიტომ მთავრობამ და ბატონებმა ერთათ დასწერეს კანონები, რასაც სამართალი უწოდეს... მას აქეთ არსებობს მთავრობა და მისი სამართალი, ბატონები და მონები, ხოლო მონები ერთ-ხელ ყმებათ მონათლეს და შემდეგ ნაყმევებათ. დღეს აი თქვენ გლეხები ხართ მონები,—თქვენი ბატონია ყველა ის, ვინც თქვენის ოფლითა რჩება. თუ კრინტი დაძარით და გაბედეთ რამე ბატონების წინააღმდეგ, სასტიკათ დაგსჯისთ სამართალი.

ეს სამართალი რაღა არის? ეს სამართალი გიბრძანებსთ სრულს მორჩილებას, აკანონებს თქვენს მონობას, სილატაკეს, ცარცვა-ყვლეფას, ბატონებისაგან ტყავის ძრობას; ეს სამართალი გეუბნებათ თქვენ და ყველა დამონებულებს: როცა თქვენ ტყავს გაძრობენ, ეს კანონია; თუ თქვენ ტყავის ძრობის დროს კრინტი დაძარით, ეს კანონისა და სამართლის დარღვევა; ხოლო თუ თქვენ ტყავის შერჩენა მოიწადინეთ, ეს ისეთი უკანონობაა, რომლისთვისაც სამართალი სიკვდილით დაგსჯითო! ამგვარად ეს სამართალი კი არა სრული უსამართლობაა, უკანონობა, უსინიდისობა, უღმერთობა; სამართლის სამოსელში მუშტი, ხიშტი და მათრახი გახვეული; ის მხოლოდ ბატონების სასარგებლოდ და თქვენს დასამონავებლად, დასაბეჩავებლად და გასაყვლეფათ არის დაწერილი. კანონები ბატონებმა შეადგინეს თქვენს შესაბორკავად და მარტო ის ჩასწერეს შიგ, რაც იმათი სასარგებლო იყო და თქვენი საზარალო. ბატონების კანონი და სამართალი თქვენ რას დაგეძებთ? ძირს ყველა ბატონები! ძირს მათი კანონები და სამართალი! (ძიწს ბატონები! ძიწს კანონი და სამართალი! გრიაჯობს ხაჯსი) აი რა არის დღევანდელი კანონი და სამართალი! ყოველ უსამართლობის დროს თქვენ სასამართლოში გარბოდით, კანონს თხოვდით სამართალს; ის-კი არ გესმოდათ, რომ ეს კანონები თვითონ ამართლებენ ყოველგვარ უსამართლობას თქვენს წინააღმდეგ და მხოლოდ იმიტომ არიან დაწერილი, რომ თქვენ მუდამ მონა, მუდამ მშვიერ-მწყურვალი იყოთ. სასამართლო, კანონი და სამართალი ბატონების მოსამსახურეა. ქვეყანა უსამართლობაში დაცურავს; ამ უსამართლობაში თქვენ ირჩობით. კმარა მოთმინება! იბრძოლეთ მედგრათ, იბრძოლეთ მხნეთ! მოსპეთ ყველა მტარვალეები და ჯალათეები! დახიეთ ჯალათების კანონები, რომლებიც სამართალის სახელით მხოლოდ უსამართლობას იცავენ! დაიბრუნეთ მიწა, რომელიც თქვენ წაგართვეს, რომელიც მხოლოდ მშრომელ ხალხს ეკუთვნის! თქვენ

თვითონ შემოიღეთ თქვენი კანონი, თქვენ თვითონ აღადგინეთ თქვენი სამართალი და თქვენ თვითონ დაიცავით ის! (ჩამოფაძის. „მართალია, მართალი!“ გრიალობს ხალხი).

ერთი გლეხი. უნდა ვიბრძოლოთ, მართალია, მარა რომ არაფერი გამოვიდეს ამ ბრძოლით და ისევ ჩვენ წავაგოთ!

არჩილი. (გუჟმოსუფი.) ვისაც არ ეშინიან ის კიდევ გაიმარჯვებს, მარა თქვენ ახლავე უკან გრჩებათ ფეხები. მზათ თუ მოგერთვათ რამე, ამაზედ კი ძალიან მარჯვე ხართ!

მეორე გლეხი. მზათ რომ არაფერი მოგვერთმევა, ამდენი კი გვესმის, მარა ძალა არა გვაქ და გვეშინია. (მართაფს ამბობს; მართაფს, — ისმის რამდენიმე ხმა.)

არჩილი. (გუჟმოსუფი.) თქვენ ისეთი ხალხი ყოფილხართ, რომ თუ ჯამში არ ჩაგიდვათ ადამიანი, ისე არ გაინძრევით. ძალა არ გვაქვსო! ძალა ხალხშია, აბა სად ჯანდაბაშია? თუ ყველა მოინდომებთ, თუ ყველა ერთგულათ შეუტევთ, რა დაგიმაგრდებათ წინ? ძალა კი გაქვთ, მარა ლაჩრები ხართ, მშიშრები! (გამოტრიალდება.)

ერთი გლეხი. ცუდ სიტყვას არ ვამბობთ მიანც და მაინც. ვუარს ხომ არ ვამბობთ, მარა სიფრთხილევ გვმართებს. თუ ვერ გავიმარჯვებთ, ვისაც მოგვასწრებენ, ზოგს დაგვხვრეტავენ, ზოგს სარჩობელაზე ჩამოგვკიდებენ, ცოლშვილის პატრონები...

არჩილი. (აღეფეებულა ფიტარზე შესტება და ვაწვევტინებს) ძმებო და ამხანაგებო! მე პირველი ავალ სახრჩობელაზე ხალხის გულისათვის! მოთმინების ფიალა აივსო! ამდენი ტანჯვა, ამდენი დამცირება, ამდენი მონობა გვეყო! ნუთუ ჩვენში მთლათ ჩაქრა ადამიანური სული? (არ ჩამქრალა აბა, ისმის ხმება) მოიტათ ხელი! რისი გეშინიათ? მარტო ჩვენკი არა ვართ, ყველა დაჩაგრულეები ებრძვიან მტარვალებს, ჩვენც უნდა ვებრძოლოთ. დადგა თავისუფლების წამი! შორს შიში! გაუმარჯოს ბრძოლას! (თათეს მოძობს და მადლა ასწევს) გაუმარჯოს მას, ვინც ასე თოფით ხელში დაუხვდება მტერს! (ხალხი ად-

ტაცებული გრიალებს: გაუმარჯვოს, გაუმარჯვოს!) ეს ხეები სულ სარჩობელათ რომ გახადონ, ჩვენთან შიშს ალაგი აღარა აქვს! ჩვენ სიმართლისათვის ვიბრძვით და სიმართლემ უნდა გაიმარჯვოს! ჩვენ მტარვალებსა და ჯალათებს ვებრძვით და მტარვალები და ჯალათები უნდა დამარცხდნენ, უნდა მოიხპონ! (მოისპონ, მოისპონ! გრიალებს ხალხი) ბედნიერ დროს მოვესწარით და ამ დროს სიმღერით უნდა შევხვდეთ. სასიკვდილოთ რომ ვიყოთ დაჭრილი ბრძოლის ველზე, მაშინაც უნდა ვმღეროდეთ! სახრჩობელაზე რომ მივყამდეთ, სიმღერით უნდა მივდიოდეთ! ბედი ჩვენსკენ მოტრიალდა, ზიზღი მტარვალებს, სიკვდილი მტარვალებს! ზიზღი ჯალათებს! სიკვდილი ჯალათებს! (ხალხი გრიალებს: ზიზღი და სიკვდილი მტარვალებს! და ჯალათებს! ჩაზემელები აფრთხილებენ წითელ დროშას და მარსელიეზას მღერაინ.)

რამდენიმე ხმა. (სიმღერის შემდეგ) თოფები მოგვეცი, თოფები და ყველა წამოვალთ, ყველა!

მოხუცებული გლეხი. (თეთრ წვეკა, წინ წამოდგება) ოთხმოცი წლის კაცი ვარ აგერ და თოფს თუ მამცემთ, მე წამოვალ! თქვენ ყველა ახალგაზრდები ხართ, ყველა უნდა წახვიდეთ! ამისთანა დროს მოვესწარით და ახლა უნდა ვაჟკაცობა!

ვიქტორი. ამ ცოტა ხანში თოფებს მოგიტანთ, გამოწერილი გვექონდა და ახლა მოგვივიდა.

არჩილი. თოფებს აქაც ბევრს ვიშონით! ჩვენში ყველას აყვრით თოფებს. (ხალხი დაშლას აპირებს).

ვიქტორი. ხალხო კიდევ გიმეორებთ, ერთობა, სიმტკიცე და ვაჟკაცობა დღეს გმართებთ ყველას. მთელი ქვეყანა იბრძვის და, რომ ვერ გავიტანოთ ჩვენი, შეუძლებელია! მაგრამ კარგათ უნდა იცოდეთ, რომ ეს საქმე მძიმე საქმეა და, სანამ ბოლომდე გავიდოდეთ, ბევრგვარი გაჭირვება შეგვხვდება, ბევრი ჩვენგანი კიდევ დაიღუბება, ხოლო უმსხვერპლოთ ამისთანა დიადი საქმე არ გაკეთდება. ვინც ხალხის საქმეს თავს შესწირავს, ის ბედნიერია, მისი სახელი უკვდავი და და-

უვიწყარი იქნება. („უნდა ყველაფერი ზვიტანთ,“ „რაც მოგვი-
ვა, მოგვივა“, — „რადია საქმეში ჩვევებით, კიდევ უნდა გავიტანოთ
ბოლომდე, თუნდა ნახევარაც რომ დავიხლოთ,“ — ისმის ხალხში
ხმები; ხალხი თანდათან იშლება და მიდის.)

არჩილი. რაზმელებო! მოიცადეთ! (რაზმელები წხეპნიან)

ვიქტორი. დარაჯებთან მოლაპარაკება მქონდა, მაგრამ
იარაღის მოცემაზე ძალიან ვუარს არიან.

არჩილი. ხმასაც ნულარ გასცემ. არ გვაძლევენ ნებით?
ძალით წავეართმევთ! (რაზმელები იცინიან; მობრუნენ ამ დროს
რემა და ილიკო.)

რემა და ილიკო. (ერთათ) სტრაჟნიკები მოდიან!

არჩილი და ვიქტორი, (ერთათ) სად არიან (რაზმელები
შამოეხვევიან.)

რემადა ილიკო. (ერთათ) ღელეში გამოვიდნენ და ჩვენ
აქით გამოვიქცეთ.

არჩილი. ბევრია?

რემადა ილიკო. (ერთათ) ბევრი უნდა იყოს.

არჩილი. (ბავშვებს) კარგი ქენით, რომ შეგვატყობინეთ;
თქვენ წადით ახლა ჩქარა, მარა წინ ნუ შეხედებთ. (ბავშვები
მიდიან) ჩვენ დავიმალოთ ტყეში და თვალყური ვადვენოთ.
თუ მოვახერხებთ, იარაღი დავაყრევინოთ როგორმე. (მიდიან
ტყეში ფიცარაც მიაჭვთ; სტენა რამდენიმე ხანს ცაღიერია; შემ-
დეგ გამჩნდებიან დარაჯები, დასხდებიან ხას ძირას, თოფებს მო-
ხსნიან და ხეზე მიაყუდებენ. ქუდებს მოისდიან და თოფს იწმენ-
დენ; ზოგი ძირს გაწვება გულადმა, ზოგი დაჯდება ზოგი გვერ-
დზე წამოწვება.)

ერთი დარაჯი (გულადმა გაწოლილი) ეებს, რა კარგია ახ-
ლა, ერთი სამიოდე გოგო რო მოგვცა!

მეორე. პირს არ დაიწვამ! (იცინიან).

მესამე. შე ოჯახქორო, რალა ინატრე, ბარემ სათითაოდ
გენატრა ყველასთვინ?

პირველი. შენ სამი მოიყვანე და მე ყაბუღს, ვარ. („ჩვენც
ყაბუღსა ვართ“ იძახის რამდენიმე).

მესამე. პატარა კიდევ მოიცადეთ და თუ არ მოგიყვანოთ, ბიჭი არ ვიყო.

რამდენიმე ხმა (ერთათ) სადიდან მოგვიყვან?

მეორე. ჩოხა დაუწიეთ მაგას, ჩოხა. ცოტა დიდი დატრახახება მოუვიდა.

მესამე. ღმერთმა შეარცხინოს, ვინცა ტრახახობდეს! ვერ გაიგეთ, ჯარი მოდის! რაკი ისინი ჩამოვლიან, დავერევით სოფლის გოგოებს და ერთს აღარ გავუშვებთ. (სიცილით).

პირველი. (დამიღიო) ხე, ხეი! თუ ავუგე ანდერძი დათიას გოგოს, სწორედ მაშინ ავუგე! (წაწმელები უცებ გამხსტებიან ტყიდან შეეენებული თოფებით და შემოეხვევიან გაწმეობ; ვიქტორი დაწაჯის თოფს წამოავლებს ხელს და შეაყენებს; ზოგი დაწაჯი წამოჯდება და ასე დაწება შეძინებული; ზოგი ზეზე წამოსტება და იარაღისკენ ახილებს გაქცევას, მაგრამ წაწმელები არ უშვებენ)

არჩილი. ადგილიდან არ დაიძრათ, თორემ სულყველას დაგხოცავთ!.. თქვე უსინდისოებო! შერცხვეს თქვენი უღვაში და თქვენი ვაჟაკობა! დაყარეთ ახლავე იარაღი!

ერთი რაზმელი. (აჩნდეს) იარაღი ხეზეა მიყუდებული, ავკრეფავთ. (აჩნდი ხისკენ მიიხედავს; რამდენიმე წაწმელი დაწაჯების თოფებს აიღებს).

ერთი დარაჯი. იარაღის მოცემა არ შეგვიძლია. უიარაღოთ როგორ მივირდეთ უფროსთან?

არჩილი. თქვენც ღმერთმა შეგარცხინათ და თქვენი უფროსიც. გასწით ახლავე, რომ აქ აღარ დაგინახოთ და ღმერთს მადლობა შეწირეთ, რომ ცოცხალი გაგიშვით.

მრთი რაზმელი. რომ დაეხოცოთ, აქაურობას ააყროლებენ და ისევ ჩვენი გადასაყრელი შეიქნებიან! (წაწმელები იფინიან).

მეორე დარაჯი. თოფები დაგვიბრუნეთ და პირობას გაძლევთ, რომ თქვენს წინააღმდეგ არ წამოვიდეთ.

არჩილი. პირობას ადამიანებს ართმევენ, თქვენ-კი განა ადამიანები ხართ? ამხანაგებო, თოფი ამათ, თუ ახლავე არ წასულან! (წაშმელები თოფებს შემოატრიალებენ; დაწაჯები მიდიან და მიიმაღებიან მალე. წაშმელები თოფებს ათვალიერებენ)!

ვიქტორი. იცით, ამხანაგებო! ეგენი ასე წელმოწყვეტილი მიდიან, რომ ბინაზე მალე ვერ მივლენ. ჩვენ გავსწიოთ ახლავე და ყველა ერთათ დარაჯებს თავს დავეცეთ. იქ ახლა ბევრი აღარ იქნება და სულ ყველას წავართმევთ თოფებს.

არჩილი. საუცხოვო აზრია! (ვიქტორს) აბა წავვიძღვი წინ! (მიდიან).

(ფარდა)

მოქმედება მესამე

(სტენა წარმოადგენს აჩილის სისჯის. ოთახის შუა კუთხეში კძელი მაგიდა დგას; გარშემო სხედან ოთხი ახალგაზრდა ქალი და თეთრეულსა კერავენ. ერთ მხარეზე სის ტახტებია; ერთ ტახტზე ოთახის კუთხესთან ქვეშაგებელი აწევია და ზევიდან სეწარი აქვს გადაფარებული; კედელზე ტანისამოსი ჰკიდია. მეორე მხარეზე შკაფი დგას და ზანდუკები. ოთახს ბუნარი აქვს და ერთი კარი ბაღკონში)

ერთი ქალი. ჯარი ჩამოსულაო, მართალია?

მეორე. მართალია, ქალო, მართალი. ასე ამბობენ თურმე, სულ ერთიანად უნდა ავიკლოთ მთელი სოფლები, რომ ქვა-ქვაზე აღარ დავტოვოთო.

მესამე. ღმერთო, შე დალოცვილო, ნუ თუ სამართალი აღარ არის ქვეყანაზე?

ნუცა. სამართალი არსად არ არის, ჩემო საყვარელო არც ცაში და არც დედამიწაზე. ღმერთს რომ სამართალი ჰქონდეს, ადამიანსაც გაუჩენდა სამართალს.

პირველი. მქადაგებელმა აკი გვითხრა: ნურავის იმედი ნუ გექნებათო, ისევ თქვენ მოინდომეთ, ისევ თქვენ იბრძოლეთ თქვენი თავისთვინ, თორემ სხვას არავის თქვენი ჯავრი არა აქვსო.

ნუცა. გაჭირვებულს სხვა ვინ გამოესარჩლება, თუ არა გაჭირვებული? თუ ისევ ჩვენ არ ვუშველეთ ჩვენს თავს, სხვა არავინ არ გვიშველის. (სიჩუმე ჩამოგარდება).

მეორე. მე ერთი რამ კარგათ არ მეყურება; სამართალიო, სამართალიო, ვიძახით და ზანდახან მგონია ჩვენც უსამართლოთ ვირჯებით.

მესამე. რაში გავისარჯეთ უსამართლოთ!

მეორე. აი რაში, ჩვენს ბატონს რომ მიწები და ტყეები წავართვით, ეს სადაური სამართალია? იმას თუ ვიტყვით,

რომ იმას მეტი აქვსო, დიდი და პატარა, მდიდარი და ღარიბი ღვთის გაჩენილია!

ნუცა. არა, დიდი და პატარა მდიდარი და ღარიბი ღვთის გაჩენილი კი არ არის, ადამიანის მოგონილია. ღმერთმა მიწა ყველასათვის გააჩინა. რაც ჩვენ არ გავიკეთებია, ის ჩვენი საიდან იქნება? მიწა ჩვენი გაჩენილი კი არ არის, ღვთის გაჩენილია; ამიტომ მიწა არავის არ ეკუთვნის, — ის ღვთის არის, როგორც ჰაერი და წყალი და ამ ღვთის საკუთრება მიწით უნდა ისარგებლოს იმან, ვინც ამ მიწას მუშაობს. მერე გრიგოლი და სხვა იმისთანები თვითონ მუშაობენ მიწას? არა! მაშ ვინ მიცათ ამდენი მიწა? არავინ, თვითონ წაართვეს ღმერთსაც და კაცსაც, ლუკმა პური გამოგვგლიჯეს ყველას პირიდან და ხელში ჩაგვიყარეს იმიტომ, რომ ჩვენ ვიშრომით, ოფლი ვღვაროთ და იმათკი დიდ ქალაქებში იქეიფონ ხოლმე.

მესამე. მაგისთანა მართალი, ჩემო ხუკა, შენ არ გითქვამს. თუ ჩვენს ბატონსა და იმისთანებს ბევრი აქვთ, იმიტომ რომ იმათ სხვებს წაართვეს, ხალხს გამოგლიჯეს ხელიდან.

ნუცა. ახლა ეს მონები უნდა წაართვან ამათ და მისცენ ისევ ხალხს.

მეორე. არა, მართალია! დიდი უსამართლობა რაღა არ არის, რომ ჩვენ პირში სული გვქვრება, ქათამი ვერსად გამოგვიშვია, ძროხა ველარ შეგვინახავს, ღორი ბაწრით გვიბია ხრიოკ მიწაზე და ჩვენი ბატონის ტყესა და სათიბებს თვალი ვერ გადუწვდება. სამართალით ეს ჩვენ უნდა გვეკუთვნოდეს და არა იმას, მარა მეშინია, იმედი არ მაქვს, რომ ჩვენ ჩვენი გავიტანოთ.

მესამე. სამართალი პურს ჭამსო, არ გაგიგონია? რაკი სიმართლე ჩვენსკენ არის, კიდევ გავიტანთ ჩვენ.

მეორე. განა აქამდინ კი ჩვენსკენ არ იყო სიმართლე, რომ ამდენი ხანია, სული გვხდება?

ნუცა. ჩვენსკენ რომ იყო, ჩვენ არ გვესმოდა. წელან შენც აკი ამბობდი: სადაური სამართალია, რომ გრიგოლს

მიწებს ვართმევთო. ახლა ჩვენ თვალები აგვეხილა და უნდა ვიბრძოლოთ, რომ ჩვენი გავიტანოთ.

პირველი. ნუცა, კი უნდა ვიბრძოლოთ, გენაცვალე, მარა გამარჯვების იმედი არა მაქ, არა!

ნუცა. ჩვენისთანა გაკირვებულებით ქვეყანა სამსეა და, თუ კი ყველას თვალები აეხილებოდა, ყველა ხელს გამოიღებს, კიდევ გამარჯვებთ.

მეორე. შენ პირს შაქარი, თუ აგრე იქნა, მარა ვაი თუ სიკეთის მაგიერათ ჭუარესს დღეს შევეყაროთ.

მესამე. ბეჩა, ამაზე ვუარესი რაღა მოგვივა?

ნუცა. ერთბაშათ ღმერთმა ვერ გააკეთა ცა და ქვეყანა; ჩვენ რითი გამარჯვებთ ერთბაშათ? შეიძლება, ბევრი გავიჭირდეს, ბევრ უბედურებას შევეყაროთ. მარა ბოლოს მაინც ჩვენი საქმე გამარჯვებს.

პირველი. ღმერთმა და ჩვენმა წმინდა გიორგიმ გისმინოს და ანტრე იყოს (უეკლას თავს ანებებს კერძოს)

ნუცა. გავათავეთ, როგორც იქნა.

მეორე. მეტი აღარ არის შესაკერავი?

ნუცა. რავა არ არის, მარა სხვები კერავენ დღეს მოაგროვებენ ყველგან და ხვალ დილით უნდა წაიღონ.

პირველი. სად უნდა წაიღონ.

ნუცა. საცა ჩვენი რაზმელები იქნებიან, იქ უნდა წაიღონ. იქ ფერშალი იქნება; იქნება დოხტურიც იშონონ; ქალები იქნებიან და დაჭრილებს მოუვლიან.

მეორე. (ტანში გააძიძვინებს) ღმერთო, შენ დაგვიფარე სისხლის ღვრისაგან.

პირველი. ასე ამბობენ, ქალებიც თან უნდა წაიყვანონ რაზმელებმაო, მართალია?

ნუცა. (სიცილით ხელს წაკრავს) ქალებს იქ რა უნდა? მარა ზოგიერთი ქალები მოწყალების დათ მიდიან,—ისინი დაჭრილებს მოუვლიან.

მესამე. ვინ მიდის მერე?

ნუცა. ბარე ექვსი ქალი მიდის ამ ახლო-მახლოდან. ჩვენმა მასწავლებელმა-ნინამ მოიყვანა ბარე ორჯერ დოხტური და იმან ასწავლ იმათ, როგორ უნდა მოუარონ დაქრილებს.

მეორე. (ნუცას). შენ რომ იყო იქ, შეგიძლია მერე, დაქრილებს რომ მოუარო? გული გიზამს?

ნუცა. როცა საჭიროა და სხვა გზა არ არის, კიდევაც უნდა შევიძლო!

მეორე. ნეტავი შენს გულს! მე რომ მომკლა, მაინც არ შემიძლია.

პირველი. ვთქვათ, ნუცა, სალდათი ნახე ძალიან დაქრილი. შეუხვევმ კრილობას და მოუვლი?

ნუცა. (ცოტა ხნის ფიქრის შემდეგ) შევუხვევ!

სამივე. (ერთათ) როგორ, ქალო, ჩვენს მტერს უნდა მოუარო?

ნუცა. სალდათს რა აქვს ჩვენთან სამტრო! ის იმისთანა ლარიბი გლეხის შვილია, როგორც ყველა ჩვენ; მარა ჩვენს წინააღმდეგ თუ მოდის, იმიტომ რომ არც ესმის და კიდევ ეშინია. როცა ის დაქრილია, მაშინ მას აღარავითარი მტრობა და მავნებლობა აღარ შეუძლია და მხოლოდ შებრალების ღირსია.

მესამე. შენ ნამეტანი გულკეთილი ხარ, ნუცა! მე არა თუ კრილობებს არ შევუხვევდი, ჭვით თავს გავუხებთქავდი.

ნუცა. ახლა ამბობ ანგრე, თორემ დაქრილი რომ ნახო, ღმერთმანი შეგეცოდება.

მესამე. არ შემეცოდება! ვისაც მე არ ვეცოდები, მე რათ შემეცოდება? ვინ მე არ შემიბრალებს, იმას მე რათ ვიბრალებ? (ზაუსაას)

პირველი. როდის მიდიან ჩვენები!

ნუცა. დღეს, მართლა, არ დაგავიწყდესთ: დღეს ნასადილევს ჩემთან მოდით, ცხობაში მამეხმარეთ და მეზობლებსაც შეატყობინეთ, რომ საგძალი მოიტანონ, ვისაც მზათა აქვს.

სამივე. (ერთათ) როგორ დაგვაფიწყდება? მოვალთ ყველა. (მეორე და მესამე ემშვიდობებიან ნუცას და მიდიან)

მეორე. (პირველს). შენ არ მოდიხარ?

პირველი. დავრჩები პატარა ხანს (ორი გაცა)

ნუცა. (მიაძახებს) ნასადილევს მოდიო, არ დაგავიწყდესო.
(„აჲა, აჲა“ — ისმის გაკედან)

პირველი. შენ არ გეშინია, ნუცა? მე ძალიან მეშინია; გული მიძვრის, თითქოს რაღაც უბედურებას მოეღოსო.

ნუცა. რაც ღვთის ნებაა, უნდა გადაგვხდეს. აბა როდემდინ უნდა ვიყოთ ამისთანა ყოფაში?

პირველი. ვაი თუ მაინც ვერაფერს გავხდეთ და ვუარესი უბედურება დავიტეხოთ თავს. ადამის დროიდან ასე მომდინარეობს სიმდიდრე სიღარიბე და რითი მოგსპობთ ახლა ჩვენ? განა მე კი არ მინდა, რომ მოისპოს, — მინდა, ნუცა, როგორ არ მინდა? მაგრამ მეშინია, თუ ვერ გავიმარჯვოთ.

ნუცა. ღარიბები ბევრია, უფრო ბევრი, ვიდრე მდიდრები არიან. ღარიბები აქამდინ არ იბრძოდენ, ისინი ყველასა ემორჩილებოდენ, ყველაფერს ითმენდენ და იტანდენ და მდიდრებმა ამასობაში ყოველისფერი თვითონ წაიღეს, ყველაფერი თავისთავნ მოაწყვეს და ჩვენ აღარაფერი აღარ შეგვარჩინეს. მარა ჩვენსკენ სიმართლეა და ჩვენ გავიმარჯვებთ! მე ეს მჯერა, მრწამსს და ამიტომ არც მეშინია.

პირველი. ნუცა, შენ იცი, მე ვინცა მყავს რაზმში! ის რომ მომიკლან, მითხარი, რაღაცქნა, სად გადავვარდე? (ტრემლები მოადგება და თვალებს იწმენდავს)

ნუცა. ღმერთმა დაგიფაროს უბედურებისაგან, მარა სიკვდილს ვერსად ვერ დავმალევა ადამიანი. მე ერთათ ერთი ძმა მყავს; იმაზედ უძვირფასესს მე ვერავის დავკარგავ, მაგრამ თუ მას დიდი ღლე არა აქვს, ღეე ისევ სახალხო საქმისათვის წააგოს თავი; საშვილიშვილოთ მაინც დარჩება: ხალხს შესწირა თავისი სიყმაწვილე სიცოცხლეო.

პირველი. შენ მართალი ხარ, ნუცა, მართალი, მარა ადამიანის ხელით მკვდარი მაინც სხვა ცეცხლია (წამოდგება და მიდის)

ნუცა. მოიცადე ამეებს შევინახავ და მეც წამოვალ. მე-ზობლებს უნდა ჩამოვეუარო საგძლის მოსაგროვებლათ; ყველა შემპირდა: ჩვენ მოვრტანთო, მარა მაინც სჯობია, ისევე მე რომ მოვაკითხო. (ნაკერავებს აწეობს, მეორე ოთახში გაიტანს, გამოვა და ერთათ გადას სცენა რამოდენიმე ხანს ცადაედა. შემდეგ შემოვლენ დათაა და ალექსი, მიისეღ-მიისედავენ და დასხდებიან მაგიდასთან)

დათია. შინ არავინ არ ყოფილა.

ალექსი. იმ ახალგაზრდას საქციელმა ეს მოხუცებულისკვი გაიტაცა.

დათია. განა ჩვენ ყველანი კი არ გაგვიტაცა? დაბეჩავებულ და საწყალ ადამიანს მართალი სიტყვა და მოქმედება ყოველთვინ გაიტაცებს. რა არის ჩვენი ცხოვრება? სისაწყლესი ამოგვდის სული; წილებზე ფეხს ვიდგამთ, ჩვენი ნაოფლარით ქვეყანა რჩება; თავადი გინდა, ჩინონიკი, მღვდელი, ერი, ყველას ჩვენ ვინახავთ, ჩვენკი ლამის მათხოვრებათ გავხდეთ. ჩვენი სარჩო-საბადებელი მიწაა; მერე ვისა აქვს მიწა! ვისაც გინდა, ყველასა აქვს გლებკაცს გარდა. ღმერთმა რომ ადამი გააჩინა, მიწაზე დასვა და უთხრა: ოფლითა შენითა მოიპოვე პური შენითა; მიწა იმისია, ვინც ოფლს ღვრის. შიგაი გრიგოლს რათ უნდა მიწა? თვითონ მუშაობს თუ? ყველა ეს მიწა ჩვენი; ღმერთსაც და სამართალსაც ჩვენთვინ მოუცია, მარა ადამიანის უსამართლობას და გაუმადლობას წაუერთმეცია.

ალექსი. სამართალს თუ ჩვენთვინ მოუცია სად არის მერე?

დათია. მე სვინდისის სამართალზე ვამბობ, დაწერილ კანონებზე კი არა.

ალექსი. ღვთისა და ადამიანის კანონით მიწა ჩვენი უნდა იყოს, მარა თუ ღმერთმაც ხელი წაგვიმართა და ჩვენი საქმე მოვიგეთ, მეშინია: ვაი თუ ერთმანერთს დავერიოთ; ამ მიწების დაყოფაზე ერთი ჩხუბი ატყდება ჩვენში, ზოგს უკვეთესი შეხვდება, ზოგს ნაკლები.

დათია. უმაგისოთ არ იქნება, რომ ბევრი უკმაყოფილო არ გამოერიოს, მარა მოვრიგდებით ერთიმეორეში.

ალექსი. პატარა ხანს იქნება მოვრიგდეთ, მარა მერე ისევ და ვერვით ერთი-მეორეს.

დათია. რალაზე დავერვით, შე კაი კაცო, თუკი მიწა ყველას საკმაო გვექნება?

ალექსი. საქმეც მაგაშია, რომ არ გვექნება საკმაო.

დათია. რავა ლაპარაკობ, შე კაცო! აბა ჩამოთვალე, რაც ჩვენში სახემწიფო მიწებია! რა უნდოდა ჩვენში სახემწიფო მიწებს? მარა აგვიტეხდენ საჩივარს, კანონი მათი დაწერილია და იმათკენ წყვეტავდა; დღეს ერთი წაგვართვეს ასე, ხვალ მეორე, ზეგ მესამე და ასე გაჩნდა სახემწიფო მიწები. აბა ეს მიწები დაურიგე ხალხს, მიუმატე ეკლესიისა და მონასტრების მიწები, სანადელო მიწები; ჩამოართვი მიწები ყველას, ვინც თვითონ არ მუშაობს და მიეცი ესეც ხალხს და მაშინ ნახავ, თუ ერთი მიწის მუშა დარჩება იმისთანა, რომ საყოფი მიწა არა ჰქონდეს.

ალექსი. მაგაში მეც გეთანხმები, რომ არ დარჩება, მარა დროს უყურე, დათია, დროს! დრო გეივლის, ზოგი ძალიან მომრავლდება, ზოგი არა; ზოგი მუყაითობით კიდევ შეიმატებს, ზოგი სიზარმაცითა და ბედოვლითობით კიდევ დაკარგავს და მაშინ ისევ ხელახლა ატყდება ჩხუბი.

დათია. არა, ალექსი! თუ ღმერთმა ხელი მოგვიმართა, ისე გამოვიწყობთ ამ საქმეს, რომ ბოლოს ისევ სადავიდარაბოთ არ შეიქნეს.

ალექსი. ახლა ზოგი გლახებს კითხე, რას ლაპარაკობენ!

დათია. რას ლაპარაკობენ?

ალექსი. რასა და ერთმანეთში უნდა დავიყოთო! ცოტა იყოს და ჩემი იყოსო; სხვის ხელში არ გვინდაო, გვეყო სხვის ხელში ყურებაო. (შემოდის თამა, ხელს აჩთმევენ).

ალექსი. სად იყავი, თომა? ამდენი ხანია გიცდით!

თომა. მეზობლებში გადავედი, პატარა საქმე მქონდა.

დათია. როგორ მიდის, თომა, ჩვენი საქმე?

თომა. ღმერთი მოწყალეა, არა გვიჭირს რა.

ალექსი. გავიტანთ ვითომ ჩვენსას?

თომა. ღღეს თუ ვერ გავიტანთ, ხვალ ხომ გავიტანთ, ზეგ ხომ გავიტანთ! სიმართლე ჩვენსკენ არის და, როცა იქნება, გავიტანთ,—საქმე მეცადინობა და მონდომებაა მხოლოდ.

დათია. სიმართლევც ჩვენსკენ არის და ძალაც. ქვეყნიერობა სულ გლეხი-კაცით არის სავსე და, ჩვენ თუ ერთი პირი გვექნება, რასაც მოვინდომებთ, იმას გავიტანთ.

ალექსი. საქმევც მაგაშია, რომ ერთი პირი არა გვაქ. რამდენია ჩვენში, რომ ამ საქმის წინააღმდეგია, მარა ეშინიათ და მიტომ მოდიან ჩვენთან; ერთი თუ წავიფორხილეთ, უმალ ესენი შამოგვაქცევენ ზურგს.

დათია. უბრალო საქმე რომ გქონდეს სადაო, იმას ვერ მოიგებ ერთბაშათ და საქვეყნო საქმეს, ამოდენა საქმეს უცებ ვინ გააკეთებს? ერთი-კი არა შეიძლება ორიც და სამიც წვეიფორხილოთ, მარა ისევ ზეზე უნდა წამოვდგეთ, ისევ წელში უნდა გავიმართოთ და არ ვავტყდეთ,—მაშინ გავიტანთ საქმეს.

თომა. ბავშვი თუ წაქცევას შეუშინდა, დიდხანს ვერ იდგამს ფეხს. არც ჩვენ უნდა შევეუშინდეთ. წაფორხილებას; წაფორხილებაც სარგებლობას მოგვიტანს: ერთხელ და ორჯერ რომ წავიფორხილებთ, მერე უკეთ გავივლით. იმას მაინც გავიგებთ, ვისი იმედი უნდა გვქონდეს ამ საქმეში და ვისი არა.

ალექსი. დაიხსომეთ ჩემი სიტყვები, --თუ ერთი წვეიფორხილეთ ისევ ჩვენი გლეხკაცები გამოვლიან ხულიგანებად და ჯაშუშებათ.

თომა. სირცხვილი იმისთანა გლეხკაცს, რომელიც ჯაშუშობას დაიწყებს. თავადობამ და აზნაურობამ რომ გვიჯაშუშოს, კიდევ მესმის, ჯაშუშობაში გამოცდილი არიან და მტრულადაც გვიყურებენ, მარა, გლეხკაცებმაც თუ ჯაშუშობას მიჰყვეს ხელი, ეს თავის მოკრაა.

დათია. ჯაშუშობას მიჰყოფენ ხელს და ჩვენც ხოცვას მიეყოფთ ხელს.

ალექსი. რამდენ ერთს დახოცავ?

დათია. რამდენიც იქნება, იმდენს დავხოცავ. რაც უფრო გეიწმინდება სოფელი, მით უკეთესია, მით უფრო კარგად გაკეთდება სასოფლო საქმე. ამისთანა დროს ვინც ჩვენ გვილაღობს და ჩვენს მტერს მიუდგება, ის ძალიან უნდა ჩაკლა, საცა მოასწრებ. ქვეყანა მაინც გეიწმინდება ავი კაცივან და ესეც კაია.

ალექსი. შე კაცო, ჩვენი კაცი თუ გიჯაშუშებს, არ ესმის, შეუფენებელია და იმიტომ გააგებიე, შეასმინე...

დათია. (გააწყვეტინებს) აწი, ჩემო ალექსი, შესმენის დრო აღარ არის! ჩვენი საქმე დღესავით ნათელია და ვინც ამას ვერ ხედავს, იმას ველარაფერს შეასმენ აწი. ჩვენ თუ იმას გიყურეთ, სანამ ყველა არ გამეცნირდება, ველარაფერს ველარ ვღირსებივართ და ეს არის!

ალექსი. აჰა, შე კაცო, მოკვდეთ ქათმებივით ვხოცოთ ერთმანერთი!

დათია. ვინც მოლაღობა, ვინც ჯაშუშია, გლეხი იქნება, თუ თავადი, სულ ერთია უნდა მოკვდეს. მოთმინებით, პატივით და გულკეთილობით ამისთანა დიდი საქმე არ გაკეთდება. სულაც მოთმინებამ და პატივებამ დაგვლუბა ჩვენ და დროა, თვალი ავახლოთ.

თომა. კაცის მოკვლა ცუდი საქმეა, საზიზღარი საქმეა, რაც უნდა წამხდარი იყოს ადამიანი, იმდენ მავნებლობას ვერ მოიტანს, რომ სიცოცხლეთ ღირდეს: სიცოცხლე არ დაფასდება და არავის არა აქვს უფლება, ადამიანს სიცოცხლე წაართვას, მოუსპოს, მარა საქმე იმაშია, რომ ჩვენი მტერი ჩვენ არასფერში არ გვზოგავს, სიცოცხლეს გვისპობს და, რაკი ბრძოლა დავიწყეთ, უთუოდ იმ იარაღით უნდა ვიბრძოლოთ, როგორითაც ჩვენ გვებრძვიან; როგორც ჩვენ არ გვზოგავენ, ისე არც ჩვენ უნდა დავზოგოთ; როგორც ჩვენ

არ გვიბრალებენ, არც ჩვენ უნდა შევიბრალოთ; ისე გამარჯვება არ შეიძლება, თორემ ვინ იტყვის, კაცის მოკვლა მოსაწონი საქმეაო.

ალექსი. ეს მართალია. მარა დაშინება ადამიანს ვერ გაასწორებს.

დათია. ჯაშუშს ვერც კარგად მოჰყრობა გაასწორებს და მე რომ მკითხო, ისევ ის ჯობია, რომ გლეხკაცი შიშის გამოისობით სიგლახეს ველარ ბედავდეს, ვიდრე არაფრის არ ეშინოდეს და თავაშვებული ჩადიოდეს ათასგვარ სისაძაგლეს. საცა ნახო ჯაშუში, ყველგან უნდა ჩააძალო, ყველგან! აქამდინ ვაფრთხილებდით ხოლმე: გასწორდი, თორემ მოგკლავთო; ახლა ვაფრთხილებაც მეტია. რა საჭიროა ვაფრთხილება, ან რა აზრი აქვს ამ ვაფრთხილებას? ჯაშუშობა და იუდათ გახდომა რომ საზიზღარი და ღვთის წინააღმდეგი საქმეა; ეს ყველა ქრისტიანმა უნდა იცოდეს და ვინც არ იცის, ამას ვერც ვაფრთხილება გაასწორებს.

ალექსი. ჩვენ მუსაიფს გავყევით და ჩვენი საქმე-კი დავგვიწყდა! (თომა ადგება და ჰატაკა ოთახის კარებისაკენ მიდის) თომა, შენ სუდიათ ხარ ამორჩეული.

თომა. (შედგება და შოიხედავს) რა საქმეზე? (გაბრუნდება და ტავა, მაღე შემობრუნდება ჰურით, ბოთლით და ჰატაკა ჭიქით ხელში) თითო არაყი დავლიოთ. (ასხამს და აწვდის ალექსის) ღმერთმა ააშენოს ახალთაობა. ამისთანა უსამართლობა განახავთ? შენი ქაქა გაქვს და კანონი ნებას არ გაძლევს იქიდან არაყი გამოხადო და დალიო. ეს არის სამართალი? აი ასე იწერება ყველა კანონი. წინეთ ოტკა რომ გამოძეხადა, შუალამისას უნდა დამედგა ღელეში ქვაბი და აქეთ-იქით ყარაულები დამეყენებია, ახლა გუშინ დილას გამოვხადე ჩემს სახლში.

ალექსი. (ჭიქას აწმევეს) ღმერთმა ხელი მოგვიმართოს და ჩვენს საქმეს გაუმარჯოს! ვაგიმარჯოს თომა! (სვამს, ჭიქას მისცემს; თომა დითას დაუსხამს).

დათია. ღმერთმა გაუმარჯოს ჩვენს საქმეს! (სჯამს).

ალექსი და თომა. (ერთათ) ამინ, ღმერთმა გისმინოს.

თომა. (დასისხამს) ღმერთმა უწინამძღვროს ჩვენს საქმეს. (სჯამს და დაუსხამს ალექსის, ჰუწის მოსტყუენ ვეკლა და ატანენ სრავს).

ალექსი. მეყოფა, თომა, დავთვრები.

თომა. აჰ, ეს ბოთლი უნდა გამოვცალოთ!

დათია. შენც არ მომიკვდე! ეგ თუ გამოვცალებთ, ჩვენი გარჩეული საქმე კაპიკათ აღარ ეღირება.

ალექსი. (ჭიკას გამოართმევს) კაი ოტკაა, მარა მეტი მოგვივა. ორნახადი იქნება.

თომა. სწორედ ორნახადია.

ალექსი. ღმერთმა ხელი წაუმართოს შენს ვაჭიშვილს საქვეყნო საქმეში და დაბოლოების კარგათ. (სჯამს).

თომა. მადლობელი ვარ. ნეტავი ქვეყანას გამოადგებოდეს და... (დაუსხამს დათიას).

დათია. ღმერთმა დიდხანს აცოცხლოს არჩილი, იმისთანა ახალგაზრდა ბევრი დაბადოს ჩვენში. (სჯამს).

თომა. (ღიმილით). თქვენი თავი უცოცხლოს ღმერთმა. (დასისხამს) მადლობა მომიხსენებია, მადლობელი ვარ. (დაუსხამს ალექსის).

ალექსი. (იქით იწევს) აჰ, შენც არ მომიკვდე! დავთვრები, ღმერთს გეფიცებით, ძალიანი მაგარია.

თომა. თითო კიდევ და მეტს აღარ დაგაძალებთ.

დათია. (ალექსის) სამებით არის ღმერთი, თითო დავლიოთ კიდევ.

ალექსი. (აიღებს ჭიკას) სამი სახარება იყოს ამ ოჯახის შემწე! სამება გეწყალობდეს! (სჯამს).

თომა. თქვენიანა! (უსხამს დათიას).

დათია. სამებამ წაუმართოს ხელი ყველა გაჭირვებულსა და გაჭირვებულის ქომავს (სჯამს).

თომა. (დასისხამს) სამება და სამი სახარება იყოს ჩვენი

შემწე! (სვამს და ბოთლს გადადგამს. ჰო, რა საქმეზე ამბობდი შენ წელან?

ალექსი. ომან მაქავარიანს ვენახი წაართვა აღფეზა ჩიხ-ლაძემ: ჩემი ძველის ყოფილაო, და ახლა ჩვენ მოგვმართა იმ კაცმა: გაარჩიეთ ეს საქმე და, მტყუანი ვარ, მართალი, თქვენ გამასამარლეთო.

თომა. მერე მე რა შუაში ვარ?

ალექსი. აღფეზა ჯერ ვუარზე იყო, სამედიცინორო სამართალზე არ თანხმდებოდა და ბოლოს ხალხმა დაიყოლია. ჩვენ ორი ამოგვირჩია ორივემ და ჩვენ კიდევ შენ გირჩევთ მესამეს. სამივეს გადაწყვეტილებას დაემორჩილებიან ორივე.

თომა. რომელ ვენახზე აქვთ დავა?

ალექსი. რომელი ვენახი აქვს ომანს? ერთი აქვს—ორი კოკა ღვინო არ მოუვა შიგ.

თომა. ამ ჩემ მახსოვრობაში ის ადგილი ომანის მამასა და პაპას ეკუთვნოდა და არც ერთხელ არ გამიგონია, რომ აღფეზას ძველებს იქ რაიმე წილი ქონდესთ.

ალექსი. მეც ასე ვიცი, მარა აქაო და წართმევა შეიძლებაო, გაკითხვა აღარ არის. ჩვენ შორის ვთქვათ, ომანის წანაგლეჯი ვის შეერგება? შიმშილით ეხოცება ცოლშვილი. ამისთანა გადატაკებულ აზნაუშვილებს თუ გულზე ხელს არ ავკრავთ, ღმერთი, რჯული და ხატი, ისინი ჩვენსკენ გადმოვლიან. (თმას) მე და დათიამ გამოვკითხეთ ომანსაც, აღფეზასაც და მოწმეებსაც; მარტო ერთმა თქვა: ეს ადგილი აღფეზას ბაბუამ ომანის ბაბუას ხარში გოყუცვალაო, თორემ სხვა ყველა იმას ამბობს, რასაც შენ.

თომა. არავისგან არ გამიგონია, რომ აღფეზას ბაბუას ხარში გაეცვალოს ომანის ბაბუისათვის ის ადგილი, მარა კიდევ რომ გაეცვალოს, შე კაცო, ახლა წართმევა რა სამართალია,—ნებაყოფლობით გაუცვლიათ.

ალექსი. მაშინ ხარზე მეტი არც კი ელირებოდა ის ადგილი, მარა ახლა ვენახია ზედ და მეტი ღირს. შენ რას იტყვი, დათია?

დათია. რა უნდა ვთქვა? საქმიდან ომანის ჩანს ის ვენახი და, რომ წავართვათ, ესეც უსამართლობა იქნება. რომ შეძლება ჰქონდეს, არ მოგიკვდეს ჩემა თავი, მე ის არ დავზოგო; როგორც იმათ გვწოვს ჩვენ აქამდე სისხლი, ისე უნდა ამოვწოვოთ ჩვენც ახლა; აქამდინ ისინი გვაჯდნენ კისერზე, — აწი ჩვენ უნდა დავაჯდეთ, მარა არაფერი გააჩნია, ცოლშილი შიმშილით ეხოცება და ამისთანა კაცს რომ პირაქეთ წავართვათ კიდე, საცოდაობაა.

ალექსი. ხვალ უქმეა. ეკლესიაზე იქნება ორივე. იქ ხალხის თანდასწრებით ვუთხრათ ჩვენი განჩინება და მოვარიგოთ ერთმანეთში.

თომა. ასე ვქნათ (ალექსი და დათია ემშვიდობებიან და მიდან) მოდი, თითო კიდე დალიეთ ამ წასვლისას

დათია და ალექსი. (ერთად) აჰ, აჰ, შენც არ მამიკვდე! (გადას, თომა გამოტრიალდება)

თომა. (ჩაფიქრებული) მძიმე — საქმე გამოვიწყეთ და რავა წავა ჩვენი ბედი, ვინ იცის. რავარც უნდა წვეიდეს, ნათქვამია: სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანო. თუ საქმე ვერ გავიტანეთ, დავიხოცებით მაინც და საშვილიშილოთ ხომ დარჩება: ეს და ეს კაცები იბრძოდნენ გლეხკაცის ბედისწერისათვის და სახელოვანათ დაიხოცნენ. მე ხომ მოხუცი ვარ! მე ავიღებ თოფს ხელში, მე დავუხვდები მტერს, ვაი რომ თვალი აღარ მიჭრის! რა არის სიკვდილი? ადამიანი ერთხელ დაიბადება, ერთხელ უნდა მოკვდეს და ძაღლურათ სიცოცხლეს განა სიკვდილი არა სჯობია? რა ცხოვრებაა გლეხკაცის ცხოვრება? ტანს ჩვენ არ გვაცვია, ფეხს არ გვაცვია, სახლი ჩვენ არ გვაქვს, საქმელი, სწავლას ჩვენამდე არავინ უშვებს; სიბინძურე, სირეგვნე, საბეჩავე, შიმშილი, სიცივე — აი ჩვენი ცხოვრება. ახლა ამას დაუმატე ათასი შევიწროება. პრისტავმა რომ ცხვირიდან სისხლი გვაღინოს, ხმას ვერ ამოვიღებთ; (დაბადის სმით) რა პრისტავი, უბრალო მურტალ სტრაჟნიკს ნება აქვს, ყრილობაში გაგვამათრახოს.

ყველა ისე გვიყურებს, როგორც პირუტყვებს, და ყველა ტყავს გვაძრობს. პირუტყვეს დაზოგვენ, ჩვენი არავინ არა გვზოგავს... ეებს, განა ვართკი დასაზოგაფი? ის ადამიანი, რომელსაც იმის მოთმენა და ატანა შეუძლია, რაც ჩვენ მოგვითმენია და აგვიტანია, პირუტყვია, ნამდვილი პირუტყვი, ადამიანიმა თავისი ღირსება არასოდეს არ უნდა დაჰკარგოს,—ღირსება სიცოცხლეზე ძვირფასია; თუ ღირსება არ მექნება, თუ ჩემი პატივის ცემა აღარავის ექნება, ამისთანა სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობია. ყოველგვარ დამცირებას და დაბრიყვებას ვიტანდით და ვიტანთ; პირუტყვივით გვეპყრობიან და ვითმენთ; ძალღურათ ვცხოვრობთ და კმაყოფილი ვართ,—ვილას ექნება ჩვენი პატივის ცემა? ადამიანური ღირსება დავკარგეთ, მონებათ გავხდით, ფეხქვეშ ვათელვინეთ ყველას თავი და ჩვენზე ყველაფერი ახია... ძლივს შეგვაგნებდეს ჩვენი მდგომარეობა, აგვიხილეს თვალები და დაგვანახვეს ჩვენი დამცირება, გათახსირება, გაპირუტყვება და, თუ ადამიანური სული კიდევ შეგვრჩენია, თუ მონობისა და დამცირების უღელს მთლათ არ ამოუშლია ჩვენში თავმოყვარეობა, უნდა ვიბრძოლოთ, სანამ ყველა არ გავწყდებით და ადამიანურ ცხოვრებას არ მოვიპოვებთ! (შემოდინ აჩივს და ვიქტორი მხარზე თაფით).

არჩილ. გამარჯობა, მამაჩემო (ხელს აწოთქვს).

თომა. ღმერთმა გამარჯვებით გარონიოთ, შეილო! (აჩივს თაფს მოხსნის და მიაყუდებს, ვიქტორიც თაფს მიესალმება და თაფს მოხსნის)

თომა. (ვიქტორს) ძალიან დაღალულები იქნებით.

ვიქტორი. (ღიმილით) მივეჩვიეთ და აღარ ვიღალებით.

თომა. მაგას მიჩვევა არ ჰქირდება, თქვენკი გაგიჭირდებათ, მარა თქვენისთანა შეილი უნდა გამოადგეს ქვეყანას, თორემ ჩვენ აპა რა შეგვიძლია-შეუსმენელ ხალხს. (შამოფანუცა და ხელს აწოთქვს ორივეს).

არჩილი. ნუცა, თუ გიყვარდეს, მოგვიტანე რამე, თორემ მთელი დღე არაფერი გვიჭამია.

ნუცა. ახლავე. (გატრიალდება და გავა).

თომა. ხალხის სამსახური მძიმე საქმეა, მარა სამადლო და სასახელო საქმეა. (ვიქტორს) თქვენისთანა კაცებს რომ არ აეხილათ ჩვენთვის თვალები, რა ვიცოდით, რა გვესმოდა? ვისაც მეტი ნაყმევი ყავდა ან მეტი ჩინები ქონდა, პირველი კაცები ისინი გვეგონა, იმათგან გამოველოდით ხსნას და შევლას. ასეა,—რაც არ იცი ადამიანი. ახლა სოფელმა გაიგო პატარ-პატარა, ბევრს მიხვდა, ბევრი შეიგნო, მარა ჯერ დიდხანს უნდა კიდე მეთაურობა და გზის ჩვენება. ამისთანა დიდი საქმე რომ უცებ არ გაკეთდება, ეს-კი ვიცით, მარა გვიან იყოს, ოღონდ გვეშველოს რამე.

არჩილი. თუ მოვინდომებთ, გვეშველება, თუ არა და მზა-მზარეულად არაფერი არ მოგვერთმევა, მამა ჩემო! (ნუცა სუფრას გაშლის, შამთაქვს საჭმელები და სასმელი და გავა).

ვიქტორი. ხალხის მტრების ძალა ხალხის უვიცობაა, შეუგნებლობა, ხალხი რომ შეგნებული იყოს, ვინ რას გაუმარდება? თავი და თავი საქმე შეგნებაა! რაკი ხალხი შეიგნებს, ვინ არის მისი მტერი და ვინ მოყვარე, რაკი ხალხი დაინახავს, როგორია ადამიანური ცხოვრება და ვინ უღობავს მას გზას ამგვარი ცხოვრებისაკენ, შეგნებას ბრძოლა მოყვება, რადგანაც უბრძოლველად არც ერთი ბატონი არ იტყვის ვუარს ბატონობაზე და, რაკი ერთხელ ხალხი ამხედრდება და ბრძოლას დაიწყებს, როცა იქნება, გაიმარჯვებს კიდევ. ჩვენს ხალხში შეგნება თანდათან ძლიერდება და აი ეს შეგნებაა თავდები ჩვენი გამარჯვებისა.

არჩილი. მოდი, ვჭამოთ რამე პატარა, თორემ საცაა, რაზმელები მოვლენ და მალე უნდა წავიდეთ. (სუფრას მოკუსხდება და ჭამას იწყებენ) შენ არ გინდა, მამაჩემო?

თომა. არა, შეილო! შეექცით; მე არ შეგიშლით ხელს ჩემი ბეუტურით. (გადის).

ვიქტორი. ერთი ეს მითხარი, რომ არ გამოგვეყვენ, ან მალე დაგვეწიონ, ხომ ჩაიშალა მთელი ჩვენი გეგმა?

არჩილი. ეს შენზეა დამოკიდებული. ისინი დაბანაკებული არიან საბურთალოზე. ნახევარ ვერსს რაღაი გამოცილდებით, იწყება ხრამის ხეობა. აი ამ ხეობაში ვიქნებით ჩვენ დამალული. თავში და ბოლოში ბომბის მტყორცნელები გვეყოლება. შენ უნდა წახვიდე ორმოცდაათი კაცით და სროლა აუტეხო; სროლითვე უკან უნდა დაიხიო, ისინი დაგედევნებიან; როგორც-კი შამოხვალთ დანიშნულ წრეში,—ამას იქ დავნიშნავთ კიდე კარგათ, რომ არ შეგეშალოსთ,—თქვენ მაშინათვე ტყეში უნდა გაიფანტოთ. ჩვენ მათ შუაში ჩავიმწყვრევთ და ჯერ ბომბებს დავუშენთ ორივე მხრიდან და მერე თოფით მოვდგებით. თუ შენ შენი საქმე კარგად შეასრულე, გარწმუნებ, ერთი კაცი ცოცხალი ვერ გაბრუნდება უკან. მერე იქიდან პირდაპირ ბანაკზე უნდა მივიტანოთ იერიში.

ვიქტორი. ჩემი საქმე მაინცა და მაინც ძნელი არ არის, თოფის მანძილზე არ მივალთ და წრეში უთუოდ შემოვასწრებთ.

არჩილი. წრეშიც უნდა შემოასწროთ და ტყეში დამალვაც უნდა მოასწროთ, თუ ორივე ეს ვერ შეასრულეთ, ყუმბარებს ველარ ვიხმართ,—თქვენ ხომ ვერ ამოგხოცავთ,—პირველ სროლაზედვე მიგვიხვდებიან და ხელიდან გავვისხლტებიან.

ვიქტორი. შენ ფიქრი ნუ გაქვს. წრეში უსათუოდ შემოვასწრებთ და მერე, ტყეს როგორც მივცემთ თავს, სროლას ავუტეხთ; ჩვენი სროლის შემდეგ თქვენ დაუშენთ ყუმბარებს, გზებს შევუკრავთ და დავესევით ყველანი ერთათ. (შამოვა ერთი ჩაზმეფი და ხელს აჩემეფს ოჩივეს).

არჩილი. სხვები მოვიდენ?

რაზმელი. ეზოშია ბევრი; სხვებიც მოდიან. (ყოყმანის შემდეგ) ცოტა საქმე მაქვს შენთან.

არჩილი. რა საქმე გაქვს,—თქვი.

რაზმელი. (მფრცხვათ) დას ვათხოვებ ზევ და არაფრით არ მოხერხდება, ახლა რომ წამოვიდე; სხვა დროს რომ ყოფილიყო, რაღა გეტყოდით ვუარს!

არჩილი. (გულმოსული) მოიტა თოფი! (ართმევს თოფს) თოფი რა შენი საქმეა? თითისტარი უნდა გეკავოს ხელში და ბამბას ართამდე, თქვი პირდაპირ: მეშინიათქო, რაღა ტყუილს ჩმახავ?

რაზმელი. ღმერთმანი, დას ვათხოვებ, თორემ...

ვიქტორი. კარგი, კარგი, წადი! (რაზმელი გადის).

არჩილი. ერთი მითხარი, სიკვდილის ღირსი არ არის მაგისთანა კაცი? ვინღა ვიშონო ახლა?

ვიქტორი. ახირებული ხარ; შენ გინდა, რომ ყველა გმირი იყოს. (შემოდის თომა).

თომა. შვილო, რაზმელებით ეზო სავსეა; შამოვიყვანოთ, პატარა ვაჭამოთ რამე!

არჩილი. ჭამის დრო აღარ არის, მამაჩემო! სახლში ქამდენ, უნდა წავიდეთ ახლა.

ვიქტორი. (თომას) ამ ცოტა ხანში უნდა გადაწყდეს ჩვენი ბედობალი. ან გავიმარჯვებთ, ან დავმარცხდებით.

თომა. ღმერთმა გამარჯვებით გარონიოსთ ყველგან. (შემოდის მეორე რაზმელი და ხელს ართმევს ვეჯას).

რაზმელი. (ვიქტორს) ყელი რომ გამოშკრათ, დღეს არ შემოძლია წამოსვლა.

ვიქტორი. რატომ?

რაზმელი. ნათლობაში ვარ დაპატივებული ხვალ; შეეპირდი კაცს და, რომ არ წევიდე ახლა, აღარ მოხერხდება.

თომა. ამისთანა თოფი კაცს ჰქონდეს და ხელიდან გაუშვას?! ეეს! (ხელს ჩააქნევს; ამ დროს ისმის გარედ არჩილის ხმა: ამხანაგებო, ზოგიერთი რაზმელი წამოსვლაზე უკან აცხადებს, ნათლობაში ვარ დაპატივებულიო—ისმის რაზმელების სიცილი— დას ვათხოვებო, ისმის ხარხარი—თუ ვინმე მიდის კიდევ ნათლობაში ან ქარწილში, ახლავე თქვით და წადით ბარემ. ისმის რამდენიმე ხმა: „დედა შეერთოს ცოლათ, ვინც საერთოსაქმეს უღალატოს“! არჩილი შემობრუნდება მეორე კარებიდან შემოვსა ნუცა).

ნუცა. საგძალრი რითი მიგაქვთ?

არჩილი. წავიღებთ. მამაჩემო, აბა ახლა წავალთ! შენ მაგრათ იყავი, ფიქრი ნურაფრისა გაქვს!

(კოცნის შამას და დას; გიქტორი ხელს ანთხევეს ორივეს) მამაჩემო, პატარახანს უკან ურემი მოვა აქ და, რაც საგძალი იქნება, ზედ დაუწყვე და გამოატანე (დატოვებული თოფები შიასქვს აჩილს და გადიან უველა. რამოდენიმე ხანს შემდეგ დაიკუეკუნებს ქართული მარსელიეზა, სიმღერა თანდათან შორდება. შამობრუნდება თომა თვალების წმენდით, მუხლებზე დაეშვება და ხელებს შადლა ადაპურობს).

თომა. ღმერთო ძლიერო, ღმერთო გაჭირვებულისა და ქვრივობლის მფარველ-პატრონო! შენსგან გაჩენილი გლებ-კაცი შეგვიბრალე! გვაკმარე ამდენი ტანჯვა, ამდენი დაზავრა, დამცილება და მონობა! შენ მოგვხედე და წაგვიძეხი წინ მტერზე გასამარჯვებლად! (მარსელიეზას ხმა სულ მკრთალათ მოისმის შორიდან. თომა ადგება, გაიფლ, — გამოაფლის ოთახში, შემდეგ შედგება ერთ ადაგას და ჩაფიქრებული ერთ წერტილს დაჩერება ძიხს. ასეა რამოდენიმე ხანს გაჩერებული. შემოვა ბაგკანისკარებიდან ნუცა და უკან ქალიშვილები და ემაწვილი ბიჭები მოუვებიან გადაფარებული გობებითა და ხონხებით).

ნუცა. აქეთ წამოიღეთ, აქეთ! (გაყავს მეორე ოთახში; რამოდენიმე ხნის შემდეგ შემობრუნდება უკან ცალიერო გობებით და ხონხებით).

თომა. ეს რა შოგვიტანეთ, შვილებო?

ერთი ქალიშვილი. საგძალია, ბიძია, ჩვენი რაზმელები-სათვიან.

თომა. თუ ამდენი საგძალი გაატანეთ, ისინი ქეიფს მოყვებიან და მტერი სულ დაავიწყდებათ.

ერთი ბიჭი. არ დაავიწყდებათ, კი ბიჭები არიან!

მეორე ქალიშვილი. ჩვენი ნატვრა, ჩვენი სურვილები, ჩვენი ლოცვა სულ შიგ არის ჩამცხვარი და, ვინც იმას შექამს, ერთი ათათ მოემატება ჯანი და გაბედულობა.

თომა. ხომ არ გეზარებათ საგძლის მზადება? კიდევ ბევრი დაქირდებათ.

მესამე ქალი. როგორ დაგვეზარება, რასა ბრძანებთ?

პირველი. ნეტავი-კი გავიმარჯვებდეთ და თუნდა მთელი წელიწადი დღე და ღამე ვაცხოვრებთ.

თომა. ძალიან გინდათ, რომ გავიმარჯვოთ?

პირველი ქალი. სხვა რაღა გვინდა? ჩვენი ცხოვრება რა ცხოვრებაა? კაი ცხოვრება, ადამიანური ცხოვრება რა არის, ჩვენ არ ვიცით. სიღარიბეში და უცოდინარობაში სული ამოგვდის და ამას ვინღა ჩივის? ყველა ჩვენ გვაავიწროებს, ყველა ჩვენ გვამცირებს, ყველა ჩვენ გვჩაგრავს.

ერთი ბიჭი ძაღლსაც-კი ყავს ქომაგი და მფარველი; ჩვენი მფარველი და მოსარჩლე არავინ არ არის; ყველა ჩვენი ბატონია და ჩვენ ყველასი მონა.

თომა. ჩვენი მფარველი და მოსარჩლე, ჩემო შვილებო, ჩვენ თვითონ უნდა ვიყოთ. კარგათ გაახილეთ ახალგაზრდებმა თვალები და დაინახეთ, რომ ყველა ჩვენი მტერია. ჩვენ მოხუცებულებს არაფერი გვესმოდა, ყველას ფეხქვეშ ვეგებოდით და ძაღლურათ გავატარეთ ჩვენი წუთი სოფელი. თქვენ მაინც იცხოვრეთ ბედნიერათ! ერთობა, ერთობა და გულბა! საკირეში რომ ფეხით ჩაგკიდონ, მაინც არ უნდა გაგიდრკესთ გული და მაშინ საქმეს გაიტანთ. იბრძოლეთ, შვილებო, იბრძოლეთ! მოარჩილებითა და მუდარით რომ რამე შეგვეძინა, აქამდე ჩვენს ბედს ძაღლი არ დაჰყუფდა. ჩვენოდენა მოარჩილება და მუდარა ვის გამოუვლია, მარა ხომ ხედავთ: ყველას სული გეხდება. ჩვენ მოხუცებულებს ჩვენი დღე მოგვიქამია, შვილებო, ცხოვრება თქვენ გინდათ, და თუ ჩვენ ველარაფერს მოვესწროთ, საფლავში ჩამოგვძახეთ: გლენჯაკებმა გავიმარჯვეთ და ყველა ჩვენი ბატონი და მტერი დავამხვეთთქო.

ყველა. (ერთათ) შენც მოესწრები, ბიძია, შენც.

ერთი ბიჭი. ჯერ ვერსად გაგიშვებთ, ბიძია! ჩვენ რომ გავიმარჯვებთ და თავისუფლებასა და მიწებს დავიბრუნებთ,

შენისთანა მოხუცებულებს უნდა მოეუყაროთ თავი ხატებითა და ჯვრებით და თავი დავალოცვიოთ.

ყველა. (ერთათ) უსათუოთ, ბიძია, უსათუოთ! (თომა იღიმება და თვალებზე მომდგარ ტრემლებს იწმენდავს).

მეორე ბიჭი. ახალ ცხოვრებაში თქვენ უნდა დაგვლოცოთ, ბიძია, თქვენ.

თომა. დამილოცნიხართ, შვილებო, ღმერთმა დაგლოცოსთ!

ერთი ქალი. ერთ სიყმაწვილეს კიდევ გამოივლი, ბიძია! ჩვენ ყველას ბევრი მიწა გვექნება, კარგი, თბილი სახლები, კარგი ტანისამოსი, კარგი საკმელი; ჩვენი ბატონი და ბრძანებელი აღარავინ იქნება; ჩვენი სული გვექნება, ჩვენი უფროსები და ყველაზე დიდ სულიათ შენ ამოგირჩევთ ბიძია! (იციინს და სხვებიც იციინან).

თომა. ჩემისთანა უსწავლელი ბებერი რალაში გამოგადგებათ მაშინ, შვილო? მაშინ კაი-კაი ნასწავლი კაცები უნდა ამოირჩიოთ, რომ საქმე კარგათ წაიყვანონ.

ერთი ბიჭი. ბებერი ხარის რქაცა ხნავსო, არ გაგიგონია, ბიძია?

თომა. ეეჰ, ნეტავი მაგ დღეს-კი მოვესწრებოდე, რომ ჩვენც გვეშველებოდეს და მერე თუნდა ერთ საათსაც ნულარ მიცოცხლია.

ყველა. (ერთათ) მოვესწრებით, ბიძია, მალე მოვესწრებით. (თავს უკრამენ და გადაინ).

ნუცა. საგძალი ბლომათ არის, მამაჩემო! ამას ახლა გავაგზავნი და ი გოგოები რომ მოვიდოდა, ბარემ გამოვაცხობთ კიდევ და ხვალ იმასაც გავუგზავნი (შემოდის ქიტესა).

თომა. ოოჰ, ქიტესას გაუმარჯოს (ხელს აწმეფს).

ქიტესა. ღმერთმა გაგიმარჯოთ. აქ რაზმელების საგძალი ყოფილა და მამეცით, მეჩქარება. თუ ამალამ საქმელი არ მივუტანე, შიმშილით დაიხოცებიან.

ნუცა. შენ ამაღამვე გამობრუნდები, ქიტესა?

ქიტესა. აჰა, იქ რაღას გავაკეთებ!

ნუცა. ხვალ ამდროს კიდევ უნდა წაიღო.

ქიტესა. თქვენ ცხოზა ნუ დაგეზარებათ და წაღებას-კი მოვახერხებ (შემოდის სიმი ქალიშვილი, მოქმედების თავში რამ იყვენ).

ნუცა. ოოჰ, ძღლის ხსენებაზე! (იცინიან ყველანი) აბა, მოდი, ჯერ ქიტესას გავატანოთ საგძალი და მერე ჩვენ შევუდგეთ საქმეს. (გადიან ყველანი ზატარა ოთახში; ისმის სმაურობა და რისინი. რამოდენიმე ხანს შემდეგ შემოიტანენ დიდ გობს, ფქვილს დაუჩიან, მერე ქვებით ადუღებულა წყალი შემოაქვთ. დაასხამენ, სასელოებს გადიკეტენ და დაუწებენ ოთხივე ზედას; თომა შოკი-ახლოს ზის. ქიტესა წასულია).

ნუცა. მამაჩემო! ღორი უნდა დავკლათ კიდევ!

თომა. ხვალ საღამომდე ის საგძალი ეყოფათ და დილით დავკლავ ადრე, მოვხარშამ და ისე გავაგზავნი.

ნუცა. არა, მამაჩემო! იქნება ხვალ დილით გავაგზავნოთ და, ბარემ ამაღამ რომ დავკლათ, ჯობია. ბევრი ხალხია; ის საგძალი ამაღამ თუ ეყოფათ.

თომა. ჩემთვის სულ ერთია,—ამაღამ დავკლათ. თქვენ ხომ მომეხმარებით გაფუფქვაზე?

ქალები. მოგეხმარებით, ბიძია, მოგეხმარებით!

თომა. აბა, ჯერ ეგ დააცხვეთ და მერე ღორს შევუდგეთ! (სიხუმე ჩამოფარდება).

ნუცა. ისეთ ხასიათზე ვარ, ისეთ ხასიათზე, თითქოს მთელი ქვეყანა ჩემი იყოს.

პირველი. დილას გლახა ქეიფზე ვიყავი, მარა ახლა მეც კაი გუნებაზე ვარ.

თომა. მოსაწყენი რა გვაქვს? იხარეთ, შეიღებო! ბედნიერი დრო გვიდგება. (სიხუმე ჩამოფარდება, ქალები ზედას თაფს ანებებენ).

ნუცა. ჰე, კმარა! ახლა კეცები თუ მხურვალთა, მალე გავათავებთ.

პირველი ქალი. ეს იკმარებს მერე?

ნუცა. (ღიმილით) ეს რას იკმარებს, შე ქალო, ამისთანა ბარე სამიც დაგვჭირდება! (ამ დროს ხმაურობა მოისმის და ყველა კარებიდან სახლში ჯარის-კაცები შემოვარდებიან. ზოგი ქალებს მივარდება და დღოშნას დაუწეებს, ზოგი თომას; ქალები კივიან; ცომიანი გობი გადავარდება).

რამდენიმე ჯარის-კაცი. (თომას) სად არის შენი შეილი?

თომა. მე რა ვიცი, სად არის?

ჯარის-კაცები. არ იცი? (მუშტებს და თოფის კონდასს დაუშენენ სახეზე. თავში და ზურგზე) თქვი ახლავე, — სად არის.

თომა. არ ვიცი. (ჯარის კაცები ცემას განაგრძობენ; ქალები კივიან; ქალებს მეორე ოთახში მიათრევენ. თომა ძირს დაეცემა. უშენენ წიხლებს, კონდასებს და თან ჩასძახიან: „არ იცი, სად არის? არ იცი? მეორე ოთახიდან ქალების წივილი მოისმის და თან ჯარის-კაცების ხანსარი. ერთი რეგოფეკს ამოიღებს და თომას გულში და ახლის რამდენჯერმე. შემდეგ შეუდგებიან სახლის ცარცვას; ანგრევენ ყოველისფერს და წააქცევენ შკაფს, სკივრებს; მიაქვთ ტანისამოსი და ქვეშსაგები, ზოგი ჯიბეებში იტენის, რაც შეიძლება. ოთახიდან გავლენ ზოგი გარეთ, ზოგი მეორე ოთახში. შემდეგ შემოვა რამდენიმე ნაფთის ჭურჭლით, თომას დაახერხებინ ფეხს, წაკრავენ რამდენჯერმე დონივრათ, მოასხამენ ნაფთს კედლებთან ტანისამოსს და ქვეშსაგებს, ცენხლს წაუკიდებენ და გავლენ.)

(დასასრული მესამე მოქმედებისა)

მოქმედება მეოთხე

(სტენა წარმოადგენს გრიგოლის სასტუმროს; სასტუმრომ დიდრუჯათ მოხთუჯია; მაგიდაზე საწერკაღამია. სასტუმროში გრიგოლი და მარიამი.)

მარიამი. ჩვენ ბატონი კი არ ვიყავით გლეხების, დედ-მამა ვიყავით, დედ-მამა. რაც უნდა იყოს, სხვისთვის რომ გაებედნათ რამე, ჩვენთვის მაინც არაფერი უნდა ეკადრები-ათ; სამშობლო შეარცხვენეს, დამარხეს!

გრიგოლი. შენ გენაცვალე, შეცდომა მაშინ ჩავიდინეთ, როცა გლეხები ყმობიდან გავანთავისუფლეთ. მუხრუჭი რომ მოვუშვით ცოტა, მათ ტოლობა მოგვინდომეს!

მარიამი. გლეხკაცი განა ადამიანია? განა მას სიკეთის დახსომება შეუძლია? ის ბორკილებში უნდა ამყოფო, ტყავო უნდა აძრო ზურგზე, მაშინ გემორჩილება. ჩვენი შეცდომა ჩვენვე უნდა გავასწოროთ, სასტიკათ უნდა დავესჯეინოთ მოთავეები და ერთი ათათ ზარალი უნდა გადავახდევინოთ, რომ საშვილიშვილოთ ახსოვდეთ, თუ რა არის ბატონის წყრომა.

გრიგოლი. საშვილიშვილოთ უნდა დარჩეს მათს ხსოვნა-ში, რომ ისინი გლეხები არიან. მუდამ გულკეთილი კაცი ვარ, ყველა მებრალეა, ხოლო, როცა ჩემი გულკეთილობა აღარ გადის, მაშინ საშინელი სასტიკი ვარ.

მარიამი. ადამიანურის მოპყრობით აქ არასფერი გაკეთ-დება. რაც შეიძლება მეტი სისასტიკე,--მხოლოთ ეს გადა-არჩენს ჩვენს სამშობლო მხარეს განსაცდელისაგან.

გრიგოლი. სამშობლო ვიღას ახსოვს ახლა? უწინდელი სიყვარული რომ იყოს სამშობლოსადმი, განა ეს შობდებოდა?

სხვაგან სამშობლოსათვის იკლავს თავს ყველა, ჩვენში კი სამშობლო აღარავის აღარ ახსოვს, ფეხებზე ჰკიდიათ.

მარიამი. ჩვენ ვალდებული ვართ, ჩვენ მოვალე ვართ, ამისთანა განსაცდელის დროს სამშობლოს ვემსახუროთ და გლებს ყველაფერი თუ ვაპატიეთ, ჩვენი ქვეყნის დაღუპვა აუცილებელია. რატომ მე არა ვარ დედოფალი?! ამ სასახლის წინ გაეაკეთებინებდი საღრჩობელას და ყველა ურჩს და სამშობლოს მოღალატეს სათითაოთ ჩამოგვიდებდი ზედ.

გრიგოლი. გენერალი ჩვენს ხელშია და რაც, მინდა, იმას ვაქნევენებ.

მარიამი. გენერალთან მე ყოველისფერს გავაწყობ, მხოლოდ შენი თანხმობა მინდა.

გრიგოლი. (ხელზე ჰკოცნის) შენც კარგათ იცი, ჩემო საყვარელო, რომ მე ყოველისფერში შენი თანახმა ვარ; შენი სურვილი ჩემთვის კანონია.

მარიამი. მაშე ყური დამიგდე! თქვენ დღეს ერთი-ადრესი უნდა შეადგინოთ, მეორე—სიტყვა უნდა მოამზადოთ გენერლის შესახვედრათ.

გრიგოლი. (ღიმილით) მე ეს დიდიხანია მოვიზრე, ჩემო საყვარელო! დღეს რომ აქ შევიკრიბებით, ადრესს შევასწორებთ და სიტყვას კიდევ მარშალი ეტყვის.

მარიამი. შენც უნდა გეთქვა სიტყვა!

გრიგოლი. თავად-აზნაურობამ, მართალია, მე მთხოვა, მაგრამ თავდაზნაურობის მაგიერ შესახვედრი სიტყვა მარშალმა უნდა უთხრას, რიგი ასეა; მე ვეტყვი სადილის გახსნისთანავე.

მარიამი. თავდაზნაურობამ უნდა მოითხოვოს უსათუოთ ზარალი, რომელიც გლებებმა მიაყენეს.

გრიგოლი. მაინც გადაახდევენებენ და თხოვა რაღა საჭიროა? საზოგადოთ მე წინააღმდეგი ვარ, რომ ამისთანა დროს რამე ვთხოვოთ მთავრობას; ჩვენი პიტივისცემა და უქვეშევრდომილესი გრძნობანი უანგარო უნდა იყოს.

მარიამი. გეთანხმები, გრიგოლ, მაგრამ ჩვენ ხომ არასფერს ვთხოვთ მთავრობას? ჩვენ ვითხოვთ მხოლოდ ჩვენსას;

მთავრობას უნდა მოვაგონოთ, რომ გლეხებმა ამდენი და ამდენი ზარალი მოგვაყენეს და ვთხოვოთ, რომ ამოგვიგონ გლეხების კისრიდან ეს ზარალი.

გრიგოლი. ეს რასაკვირველია! ეს ხომ თხოვნა არ არის! მე ისე გავიგე შენი აზრი, თითქოს მთავრობას ხაზინიდან უნდა მოეცა რამე ჩვენთვის და ეს თავის დამცირებათ მიმაჩნია.

მარიამი. რა პასუხია! ჩვენ ამას როგორ ვიკადრებთ? ჩვენ მხოლოდ გლეხებს არ უნდა შევარჩინოთ ის, რაც გვაზარალეს და არა თუ არ უნდა შევარჩინოთ, ერთი ათათ უნდა გადავახდევინოთ, რომ სამარადისოთ დახსომდეთ, რას ნიშნავს ამგვარი მათი უჩრჩობა.

გრიგოლი. მე ნათქვამი მაქვს მიხეილისთვის, რომ მან ყოველგვარი ზარალი აღნიშნოს.

მარიამი. ძალიან კარგი გიქნია, მაჩა აღნიშვნაც არის და აღნიშვნაც. შეიძლება ისე აღნიშნო, რომ ეს სასჯელი კი არა, შეღავათი გამოვიდეს; ამისთანა შემთხვევაში კი გულკეთილობა მხოლოდ ახდენს საქმეს.

გრიგოლი. მე აკი გითხარი,—ჩემი გულკეთილობა რისხვით გადაექცევა მას, ვინც ამ გულკეთილობას ვერ აფასებს.

მარიამი. მაშ ყური დამიგდე. თუ გლეხებს მარტო ის გადაახდევინე, რაც მათ ჩვენი მართებთ, ეს სადაური სასჯელია? გლეხები დიდის სიამოვნებით მოიტანენ ახლა ამას; მაგრამ ჩვენ დასჯა გვინდა და უნდა ფულით დავსაჯოთ.

გრიგოლი. ფულით გადავახდევინებ სულ, ერთ კაპიკს არ შევარჩენ!

მარიამი. ჩვენ უნდა წარვუდგინოთ გენერალს დასაბუთებული ანგარიში ასოცი ათასი მანათის ზარალისა.

გრიგოლი. ამდენი ზარალი რომ არ აღმოჩნდეს?

მარიამი. შენც ერთი! ახლა თავის ფეხით დაივლის გენერალი და დაათვალიერებს, სად რამდენი წაახდინეს გლეხებმა! ზოგან ტყეა აჩეხილი, ზოგან ვენახი; სახლი გაქურდეს; ორი წლის განმავლობაში არავითარი გადასახადი არ შემოუტანიათ...

გრიგოლი (გააწევეტინებს) მგონია, მარტო ერთი წლი-
სა არ მოუციათ:

მარიამი. ვინ დაიწყებს ამის ძებნას, — რასაც ჩვენ მოვით-
ხოვთ, იმას გადაახდევინებენ! (პაუზა). შენ გავიწყდება, ჩემო
საყვარელო, რომ ფული ჩვენთვის მეტისმეტათ საჭიროა. ორა-
სიათასი შემოდგომაზე უსაათუოთ უნდა გვქონდეს, თორემ
მირსკი დაგვეკარგება და იმისთანა სიძეს ჩვენ ვერ ვიშოვნით.

გრიგოლი. ძალიან კარგა ყმაწვილია. შეძლებაც დიდი
აქვს.

მარიამი. მერე, არ იკითხავ, როგორ მოსწონს ჩვენი მე-
რი? გაგიჟებულა! მაგრამ როგორ ითნოვოს ქალი, სანამ არ
ეცოდინება მზითვის რაოდენობა? მართალია, იმას შეძლება
დიდი აქვს, მაგრამ დამეთანხმები, რომ უმზითვო ქალს ვერ
შეირთავს, — თავი ერცხვინება და სირცხვილიც არის, რომ
იმის ცოლს ორასიათასი მაინც არ მოჰყვეს. თუ შემოდგომი-
სათვის შენ ორასი ათასს მიშოვნის, ჩავალ თუ არა, მყისავე
ხმას დავარხევ და, რაკი ერთი ყურში ჩაეწვეთება, მაშინათვე
მოვა და მთხოვს მერის ხელს.

გრიგოლი. ორასი ათასი... (ფეჭრძმს) ძნელი საშოვნე-
ლია შემოდგომამდე.

მარიამი. თუ დამიჯერებ, ძნელი არ არის. ასოცს გლე-
ხებს გადავახდევინებთ, ტყეს დავაგირავებთ და ასი ათასს იქ
ავიღებთ; მეტი რა გვინდა? (პაუზა)

გრიგოლი. კარგი ყმაწვილია და ძნელია მისი დაკარგვა!..
მაშ ძალიან მოსწონს მერი?

მარიამი. აკი გითხარი, გაგიჟებულა მეთქი? მაინც რაც
ლამაზია ჩვენი მერი ათი ზომით უკეთესი ჩანს საზოგადოება-
ში. მაგისთანა ქალი იქ მეორე არ ყოფილა. ვერ წარმოიდგენ,
როგორ უჭირავს თავი. ასე გეგონება, გამოცდილი და გაწრთ-
ნილი ქალიაო! აღტაცებაში მოყავდა ყველა.

გრიგოლი. მთავრის ჩამომავალმა რომ საზოგადოებაში
თავის დაქერა იცოდეს, ეს გასაკვირალი არ არის, მაგრამ ჩემს

იქ ყოფნაში სად იყო მირსკი? მე ის გავიცანი ამ სამი წლის წინეთ და ამ ზამთარში ის პეტერბურგში არ ყოფილა.

მარიამი. შენ რომ პეტერბურგში იყავი, ის მონტეკარლოში იყო წასული და, შენ რომ აქეთ წამოხვედი, სწორეთ მაშინ ჩამოვიდა. (შუბლზე აკრტებს) ის ჩვენს ხელშია; აწი შენი საქმეა- ის რომ შენ დამიკარგო, იცოდე, გაგეყრები.

გრიგოლი. (ღიმილით) მე ხომ ვუარს არა ვარ, გენაცვალე? მე ჩემის მხრით სრულს თანხმობას ვაცხადებ, ხოლო მეექვსება, რომ ამდენი ფული ჩვენ ასე მალე მოვხვებოთ.

მარიამი. რა მოხერხება უნდა? აკი გითხარი: ასოციათასს გლახებს გადავახდევინებთ.

გრიგოლი. სადიდან გადიხდიან გლახები ასოციათასს ასე ცოტა ხანში?

მარიამი. როგორ თუ სადიდან გადიხდიან? სადიდანაც უნდათ, იქიდან გადიხადონ,—ეს რა ჩვენი საქმეა? ჩვენ მხოლოთ ამ შემთხვევით უნდა ვისარგებლოთ, რომ გლახები ავლაგმით, თორემ მთლათ ხელს აგვადებიებენ მამულზე (შემოდის მეჩხე საცხენოსნოთ გამაწყობილი და მიხეილი; მიხეილი კნეინას ხელზე აკრტებს, გრიგოლს სეჯს ანთმეუს). აი მიხეილიც დროზე მოვიდა. (მიხეილი დაჯდება) სად მიემგზავრები, შეილო, რომ ამგვარათ გამოწყობილხარ?

მერი. აკი გითხარი, მამა, კავალკადა გავმართეთ და მივდივართ.

გრიგოლი. შეილო, შენ ხომ იცი, რომ დღეს სადილათ ჩვენთან გენერალი იქნება?

მერი. ვიცი, პაპა!

გრიგოლი. რომ დაიგვიანო, არ ივარგებს.

მერი. არა, პაპა! აღრე დავბრუნდებით.

მარიამი. წადი, მერი, მაგრამ სადილობისათვის უსათუოთ უნდა. დაბრუნდე.

მერი. უსათუოთ დავბრუნდები, მამა, უსათუოთ! (კრტნის დაჯდომას და გადის).

მარიამი. (თვალს გააყოფებს დიმილით) მშვენიერი ქალი დადგა ჩვენი მერი.

გრიგოლი. მიხეილ, ჩამოწერილი გაქვთ ხომ ჩვენი ზარალი?

მიხეილი. მე უკვე მთელი მოხსენება შევადგინე. (ქადაღდს იღებს უბიდან) აქ აღნუსხულია დაწვრილებითი ზარალი, რომელიც გლეხებმა მოგვაყენეს; მიმატებულია ის, რაც ამ ორი წლის განმავლობაში არ გადაუხდიათ; ამას წარვუდგენ გენერალს და, სწრაფი განკარგულება თუ არ მოახდინა, საჩივარს დავიწყებ.

მარიამი. საჩივარი არ გვარგია. ვინ იცის, რამდენს ხანს გასტანს, ამოვიგებთ-კი?

მიხეილი. როგორ ვერ ამოვიგებთ, კნენია, როცა ყოველი სიტყვა აქ საბუთზე არის დამყარებული? მაშ სამართალი სულ აღარ ყოფილა, თუ ეს ვერ ამოვიგებთ.

მარიამი. მაინც ჯობია, რომ გენერალი მოვიშველიოთ; იმან რომ ერთი უბრძანოს ხალხს: ახლავე გადიხადეთ, თორემ სულ ავაწიოკებთო, დარწმუნებული იყავით, რომ ქვას გახეთქენ და სამ ღლეში გადიხდიან!

გრიგოლი. მეც იმ აზრისა ვარ, რომ გენერალმა გადაახდევინოს.

მიხეილი. რასაკვირველია, ასე აჯობებს; ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ ამ გზით არაფერი გამოვიდა, მე სასამართლოს მივმართავ და დარწმუნებული იყავით, რომ ამოვიგებ.

მარიამი. რამდენი განმოდის ზარალი თქვენის ანგარიშით?

მიხეილი. (ქადაღდს შლის) ჩემის ანგარიშით ზარალი გამოვიდა ასორმოცდაათი ათასი.

მარიამი. (გრიგოლს დიმილით) ხომ გითხარი! (ქადაღდს აბრუნებს მიხეილს და კითხულობს) შენ ეს ქალაქი გენერალს წარუდგინე და ერთ კვირაში ფული მზათ იქნება. (მიცემს ქადაღდს გრიგოლს).

გრიგოლი. (ცოლს) როგორც ხედავ, გენერალი ჩვენთვის ფრიად საჭირო ყოფილა და უბრძანე, რომ ყოველის-

ფერი სამაგალითოთ გააწყონ, თორემ ის ბევრს აღარც-კი დაიგვიანებს.

მიხეილი. გენერალს ალბათ ცოტა დააგვიანდება.

გრიგოლი. რატომ?

მიხეილი. არ გაგიგიათ, განა? დღეს რაზმელები თავს დასცემიან ჯარს და ჯარი უკან დადევნებია, გენერალს უბრძანებია: სულ ყველა დახოცეთ, ერთი არ გაუშვათ ცოცხალიო. ჯერ ჯარი არ დაბრუნებულა და გენერალი იმას უცდის.

გრიგოლი და მარიამი. (ერთათ) ბევრი ყოფილან?

მიხეილი. ას კაცამდე ყოფილა.

გრიგოლი. (გულდამშვიდებული) ეჰ, ასი კაცი რას იზამდა!

მიხეილი. არაფერს, მარა შეიძლება ამის გამო გენერალმა ცოტა დაიგვიანოს.

გრიგოლი. ცოტას თუ დაიგვიანებს, უკეთესიც არის: მარშალი ჯერ არ მოსულა, ადრესის შესწორება დაგვჭირდება.

მარიამი. ერთი არ უნდა გაუშვან ცოცხალი, ერთი. (კანი გაიდებს და შემოგა ნესტორი, კნენას სელზე აკრებს, სხვებს სელს ათმეკს).

გრიგოლი. დაბრძანდით, კნიაზო! (ნესტორი დაჯდება).

ნესტორი. მისწრებას რომ იტყვიან, სწორედ ეს არის; ძალიან დროს შოვიდა ეს გენერალი, თორემ აქედან უნდა ავყრილიყავით და გადავსახლებულიყავით სადმე.

გრიგოლი. მაშ რა ეგონათ? შერჩებოდით ამდენი თავხედობა?

მარიამი. როგორ ქეიფზე არიან ახლა?

ნესტორი. წარმოიდგინეთ კიდევ გულს არ იტყვენ! რაზმელებს დაარბენიებენ, რაღაცას ემზადებიან; ჯარს თავს დასცემიან დღეს კიდევ!

მიხეილი. ჭკუა არა აქვთ, თავის თავს თვითონვე ღუპავენ. იმის მაგიერ, რომ მოსულიყვენ, დაეჩოქათ და თავისი შეცდომანი მოენანიებიათ გულწრფელად, ჯარს თავს ესხმიან! ამისთანა თავხედობა გინახავთ?

მარიამი. ეს ჩვენთვის ძალიან კარგია. მოსანანიებლათ რომ მოსულიყვენ, ჩვენც ველარ მოვექცეოდით სასტიკათ და ახლა-კი სრული უფლება გვაქვს ისე დავსაჯოთ, რომ საშვილიშვილოთ ახსოვდეთ. (ადგება და კრიგოლს) აწი-კი დროა, რომ ზალაში სტოლი გავაშლევინოთ, არა?

გრიგოლი. (საათს დასჩეკებას) დროა, დრო. მხოლოდ სანამ სადილათ დავსხდებოდეთ, სიტყვით აქ უნდა მივეგებოთ. სასტუმროში და მაშინ შამპანსკი დავგვიკირდება.

მარიამი. (თავს აქნევს თანხმობის ნიშნათ) ნესტორ, თქვენ მე მომეხმარეთ. (ორივე გაფლენ).

გრიგოლი. (შიაძსებს) შამპანსკი ჩაციებული უნდა იყოს, უსათუოთ ჩაციებული! (შემოდის მსამსახურე).

მოსამსახურე. გლახები გახლავან, თქვენი ნახვა უნდათ.

გრიგოლი. ოჰო, აქამდინ აღარ მკადრულობდენ და ახლა მოდიან, როცა დაცხათ? მოიცადონ! (მსამსახურე გადის) მიხეილ, თქვენ გადით და უთხარით: ბატონი საშინლათ განრისხებულია თქვენზე. მიღება არ უნდოდა, მაგრამ მე შევეხვეწე და მიგიღოთთქო. (მიხეილი თავს უკრავს და გადის. კრიგოლი სავარძელში გაწვება. შემოვა მიხეილი და შემოუყება ანდრია და წამდენივე ქუდ მოსდილი გლეხი. მდაბლათ თავს უკრავენ კრიგოლს და გაჩეკდებიან. წამდენივე სანს სიჩუქს. კრიგოლი მიჩეკება მათ).

გრიგოლი. აკი აღარც ბატონი გინდოდათ, აღარც ხელმწიფე? რაღათ მოდიხართ ახლა ჩემთან?

გლახები. (მდაბლათ თავს უკრავენ და ეკვლა ერთათ) რატომ ბრძანებთ, კნიაზო, რატომ ბრძანებთ!

ანდრია. ღმერთმა ხელმწიფეც გვიდღეგძელოს და ბატონის თავიც დიდხანს გვიცოცხლოს და გვიბედნიეროს. უთქვენოთ ერთ დღესაც ნუ გვაცოცხლოს ღმერთმა: უთქვენოთ ჩვენ რას ვარგვივართ?

გრიგოლი. აკი ვარგოდით აქამდინ? აკი გაიძახოდით, აღარ გვინდა ბატონიო!

ანდრია. გაიძახოდენ, კნიაზო, მართალია, მარა ჩვენ იმათში არა ვრეულვართ; ჩვენ სულ წინააღმდეგი ვიყავით ამ საქმისა, თავიდანვე არ მოგვწონდა. ღმერთს ეს ქვეყანა ასე გაუჩენია ადამის დროიდან; რომ ხელმწიფეც უნდა იყოს, ბატონიც და გლეხკაციც და ღვთის საქმის გასწორება რომ ჩვენი საქმე არ არის, ეს კარგად ვიცოდით, მარა...

გრიგოლი. (განწყევტინებს) თუ იცოდით, რაში ვეტყობათ? ადგილები გამოიხრეთ, სახლი გამოქურდეთ. მაგრამ იცოდეთ, ერთი ათათ გადაგდებათ ყველაფერი და მაშინ იტყვიან: კარგი ბატონი გვყავდი, მაგრამ ვერ დავაფასეთო.

გლეხები. (თავს უკრავენ და ჩაილაპარაკებენ) ნუ გაგვირისხდები, კნიაზო, ასე ნუ გაგვწირავ!

ანდრია. ეს იმედი არ გვაქ, დიდო კნიაზო, თქვენი. თქვენ მხოლოდ იმასა გთხოვთ, რომ მტყუან-მართალის გაკითხვა იყოს და მაშინ დაინახავთ, რომ ბევრი, ძალიან ბევრია თქვენი ერთგული.

გრიგოლი. მერე სად იყო ღღემდე თქვენი ერთგულება?

ანდრია. აქამდინ, კნიაზო, გვეშინოდა, სიკვდილს გვემუქებოდენ და ხმას ვერ ვიღებდით, თორემ ბატონი მიხეილი დაგვემოწმება, რომ სამასზე მეტი კომლი გლეხი თქვენი ერთგული ვიყავით და საფლავის კარებამდე ვიქნებით, მარა გვეშინოდა, კნიაზო! ახლა ჩვენ ცალკე მოვიყარეთ თავი და გთხოვთ, გამოვიაროთ: (ქაღალდს იღებს უბიდან და გრიგოლს აწვდის) თუ ეს გლეხები, რომლებიც აქ ჩამოვწერეთ, თქვენი ორგული ყოფილან როდისმე, რაც გენებოსთ, ის მოგვისაჯეთ, თუ არა და დაგვიფარეთ. (გრიგოლის მაგიერ ქაღალდს მიხეილი ატმეებს, გაშლის და კითხულობს).

გრიგოლი. გადასახადი თქვენ შემოტანილი გაქვთ?

ანდრია. სულ ჩუმათ მოგვქონდა, კნიაზო! საბალახისი ვვაკლია პატარა.

გრიგოლი. ათის თავები და ასის თავები ურევია თქვენში?

ანდრია. ვინც ამ სიაშია, ერთიც არ რეულა არაფერ ახალთაობის საქმეში.

მიხეილი. ვინც ამ სიაშია, ამათ გადასახადიც მოქონდათ და წინააღმდეგიც იყვენ მოძრაობის, მაგრამ შიშით ჩაჩუმეს. (გრიგოლი ქადაგდს გამთარბმევეს მიხეილს და კითხულობს).

გრიგოლი. რაკი მიხეილი ამბობს, მეც გიჯერით. ეს სია მე შექნება. (უბეში ჩააღებს) ჩემთან დღეს გენერალი მოვა, იმას წარვუდგენ და ვეტყვი, რომ თქვენ ხელი არ გახლოსთ. (გლეხები თავს უკრავენ მდაბლათ).

ერთი გლეხი. (ხელეებს მაღლა ადაჟურებს) მამა ზეციერმა გადღეგრძელოს ჩვენი შებრალებისათვის. (გადიან. მიხეილი გაეყვება და რამდენიმე ხანს შემდეგ შემობრუნდება).

გრიგოლი. ამათ შესახებ უსათუოდ უნდა ვთხოვოთ გენერალს, რომ ხელი არ ახლონ. ეს სხვებზე იქონიებს გავლენას და შემდეგში უფრო ჭკვიანათ იქნებიან.

მიხეილი. ყველა ესენი, ვინც მაგ სიაშია ჩამოწერილი, არავითარ ჩვენს საწინააღმდეგო საქმეში არ ერეოდენ; თუ გენერალს ამას აუხსნით, ძალიან კარგი იქნება. როდესაც ამათ ხელს არ ახლებენ და სხვებს-კი ააწიოკებენ, ხალხს დაამახსოვრდება და შემდეგში ფრთხილათ იქნება, ყოველ სულელ პროპაგანდისტს აღარ აპყვება, (მოსამსახურე შემოვა).

მოსამსახურე. აზნაური ფრიდონ გრეხიშვილი გახლავთ. თქვენი ნახვა უნდა.

გრიგოლი. (მიხეილს) ფრიდონ გრეხიშვილი რომელია? არ მახსოვს.

მიხეილი. მწერლათ რომ იყო უეზდნი უბრავლენიაში; შვილისათვის შემწეობას რომ გთხოვდათ შემოდგომაზე.

გრიგოლი. (ფიქრებს) ჰოო, ვიცი, ვიცი! მოვიდეს. (მოსამსახურე გავა. შემოვა ფრიდონი, ქუდს მოაგლეჯს და მდაბლათ თავს დაუკრავს).

ფრიდონი. დიდ კნაზს ვახლავარ, ჩვენს მწყალობელს, ჩვენს დიდებას, ჩვენს ხელმწიფეს!

გრიგოლი. (ხელს გაუწოდებს) ფრიდონს გაუმარჯოს, ფრიდონს!

ფრიდონი. (წინ წამოვა და მოწიწებით ხელს აწთმევს გრიგოლს). ღმერთმა გამარჯვება ნუ მოაკლოს თქვენს მარჯვენას და ოჯახს, ჩვენი მწყალებლო! (ფრიდონი თავს უკრავს და ხელს აწთმევს მიხეილს).

გრიგოლი. დაჯექი, ფრიდონ!

ფრიდონი. რა ღირსი ვარ თქვენთან დაჯდომის, კნიაზო! (დაჯდება შორი ახლას).

გრიგოლი. როგორა ხარ ფრიდონ, ხომ კარგათ ხარ ოჯახში?

ფრიდონი. ჩვენი ყოფა რაღა ყოფაა, კნიაზო? ჯერ ისეც რა ვიყავით, აქაურ აზნაურობას თქვენი წყალობით გვიღვა სული და ახლა ამ გლეხებმა ლამის მოგვსპონ.

გრიგოლი. აი ჯარი ჩამოვიდა აგერ და აწი აღარა გიქირსთ რა. მართლა, მიხეილ, მარშალთან გაგზავნე ვინმე, რომ მოვიდენ ჩემთან, თორემ ადრესი წაუკითხავი და შეუსწორებელი დაგვრჩება და ის კაცი ისე მოგვისწრებს.

მიხეილი. მე თვითონ შევივლი, რა შორს ის არის? თავად-აზნაურობა იქ იქნება ახლა შეკრებილი.

ფრიდონი. მარშალთან გახლავან ყველა; იქით ამოვიარე ახლა მეც. (მიხეილი გადის) ეს ჯარი რომ არ მოგვსწრებოდა ახლა, ჩვენი საშველი აღარ იყო, კნიაზო! ყველაფერს გვართმევდენ, აღარაფრით გვზოგავდენ; აზნაურობაზე ხელი აიღეთო. ღმერთსა და ხელმწიფეს ეს ღირსება მოუცია ჩვენთვის და ხელი რაღა უნდა ავიღოთ?

გრიგოლი. რაკი გენერალი აქ არის, ნულარაფრის გეშინიათ; ხალხს დააწყნარებენ და თქვენსას ველარავინ ველარ წაგართმევსო.

ფრიდონი. თქვენი წყალობა და სიცოცხლე ნუ მოგვშალოს ღმერთმა. თქვენ რომ არა გყავდეთ, წყალში უნდა გადავარდნილიყავით, კნიაზო, წყალში. (სიჩუმეს) კნიაზო, თქვენთან ერთი სათხოვარი საქმე მაქვს! მანე კაცები რაც არის ჩვენში, ისინი თუ არ მოგვაშორეს, გენერალი სულ

ჩვენ ხომ ვერ მოგვიდგება? წავა თუ არა, ეს მაგნე კაცები ისევე წამოყოფენ თავს; ამიტომ უმალ ეს მაგნე კაცები უნდა მივცეთ ხელში გენერალს, თორემ იმან რა იცის, ჩვენში ვინ რა კაცია?

გრიგოლი. რასაკვირველია, სამშობლოსი და ხელმწიფის მოღალატე ვინც არის. ყველა უნდა გამოაშკარავდეს და დაისაჯოს.

ფრიდონი. მე რაც შემიძლია, მინდა ხელმწიფესაც ვემსახურო, თქვენისთანა დიდ კაცებსაც და სამშობლო მხარესაც რამეში გამოვადგე. ამიტომ შევადგინე სია ყველა იმ მაგნე პირების, პროპაგანდისტების, ათის თავების, ასისტავების და რაზმელების, რაც თქვენს საბრძანებელშია. (ამოიღებს უბიძან ქაღალდს და აწვდის გრიგოლს).

გრიგოლი. ძალიან კარგი გიქნია, ფრიდონ, ძალიან! აი ასე უნდა! ამას მე გენერალს წარვუდგენ და კიდევ ვეტყვი, ვინც მომიტანა. (გაშლის და კითხულობს).

ფრიდონი. კნიაზო, იქნება ცალკე უთხრათ, სეკრეტნათ, თორემ თუ ერთი გაიგეს, მაშინათვე მამკლავენ.

გრიგოლი. (კითხულობს და ისე) რასაკვირველია, ცალკე.

ფრიდონი. ისიც უბრძანეთ, რომ მე ერთი ღარიბი აზნაური ვარ, წვრილი ცოლშვილის პატრონი, შვილები სასწავლებელში მყავს და იქნება რაიმე შემწეობა აღმომიჩინოს, ან სტიპენდია დაუნიშნოს ჩემს შვილებს.

გრიგოლი. (კითხულობს და ისე) მე ყოველისფერს მოგიხერხებ, რაც-კი შეიძლება, ყოველისფერს. (გაკვირვებული დავით აბზინდაძე! ეს ხომ ჩემი მოურავია აბზინანეთში?)

ფრიდონი. დიახ, კნიაზო!

გრიგოლი. მერე ისიც ამ საქმეში ერია?

ფრიდონი. აბზინანეთში, კნიაზო, პირველად ეს საქმე იმან გამოაწყო! იმან მოუყარა გლეხებს თავი და უთხრა: მიწა თქვენიაო, ბატონს ვინ მიცაო, ბატონს თქვენთვის წაუერთმევიო, თორემ მიწას თქვენ მუშაობთ და თქვენ გეკუთვნისთო.

გრიგოლი. (გულმოსული) აი ის არამზადა, ისა! თუ ეს მართალია, ისე გავასრესინებ იმის რჯახს, რომ ქვა-ქვაზე აღარ დარჩეს, ქვა-ქვაზე! (ქაღალდს უბეში იღებს).

ფრიდონი. ჯერ გამოიძიეთ, კნიაზო! თუ მე მტყუანი ვიყო, როგორც გენებოსთ, ისე დამსაჯეთ; თუ მართალი ვიყო და ის დასაჯეთ. (ზაუზა) მე მხოლოდ იმას გეხვეწებით, რომ თუ მართალი გამოვდგე, თქვენი აბზიანეთის მამულები მე ჩამაბარეთ, რომ ჩემი ერთგულება დაგიმტკიცოთ როგორმე.

გრიგოლი. როგორც მოვა მიხეილი, ვეტყვი, რომ აბზიანეთის მოურაობა შენ ჩაგაბაროს (ფრიდონი ადგება, თავს უკრავს შდაბლათ და დაჯდება. კარეთ ხმაურება ისმის; გაიღება კარი და შემოვა მარშალი, მიხეილი, მარხის უფროსი, მსაჯული და თავად-აზნაურება. ფრიდონი ადგება და კუთხეში მივა. სტუმრები მხიარულათ მიეგებებიან გრიგოლს, თავად-აზნაურება თავს უკრავს).

გრიგოლი. (მარშალს) სად იყავით იქამდინ, კნიაზო?

მარშალი. ადრესს ვამზადებდით! ადვილი დასაწერი-კი არ არის! (დასწდება ზოგი, ზოგი ფეხსვა; ფრიდონი გრიგოლს მიუახლოვდება).

ფრიდონი. მე ვიახლებით, კნიაზო!

გრიგოლი. მე ყველაფერს აგისრულებ! (თავს უქნევს მარტო, ფრიდონი გავა).

მარშალი. (უბიდან ქაღალდს ამოიღებს) აბა ადრესი წავიკითხოთ და, თუ ყველა მოიწონებთ, გავაგზავნოთ. (წაიკითხეთ, კნიაზო, წაიკითხეთ!—ისმის ხმები. მარშალი გაშლის ქაღალდს და კითხულობს) ტახტისა და სამშობლოს ორგულთა პროპაგანდამ აიყოლია უგუნური ბრბო (ამ დროს კარები გაიღება, და, შემოვა ნესტორი და თავს უკრავს ყველას. მარშალი კითხვას შეწყვეტავს და შემდეგ ისევ თავიდან დაიწყებს) ტახტისა და სამშობლოს ორგულთა პროპაგანდამ აიყოლია უგუნური ბრბო და დაბადა ჩვენში ის საზიზღარი მოძრაობა, რომელსაც მიზნათ ჰქონდა არსებული წყობილების დამხობა. თავად-აზნაუ-

რობა, ერთგული მონა ტახტისა და დამცველი სამშობლოს ინტერესებისა, თავიდანვე მტკიცეთ წინააღმდეგა მოძრაობას, თავგანწირულათ შეებრძოლა ტახტისა და სამშობლოს მოლალატეთ, მაგრამ მემამოხეთა საზიზღარმა თავხედობამ საზღვარი გადალახა და სიჭირო შეიქნა თქვენი ბრწყინვალეების დახმარება. გიცხადებთ რა ჩვენს უღრმეს მადლობას ჯარის გამოგზავნისათვის და ყველა იმ ზომებისათვის, რომელიც თქვენმა ბრწყინვალეობამ მიიღო წესიერების აღსადგენად, უმორჩილესად გატყობიებით, რომ აჯანყება უკვე ჩაქრა, ხალხი ინანიებს თავის შეცდომებს და ყველგან ქსრულს ერთგულებასა და მორჩილებას აცხადებს. ხოლო საჭიროა მანვე და ხალხის გამბრიყვებელ პროპაგანდისტთა და აგიტატორთა სასტიკი დასჯა, რომ მომავალშიც იგივე არ გამეორდეს. (საუცხოვრად, საუცხოვრად, — ისმის ხმები: სამაგალითთა, მშუენიეკია).

გრიგოლი. ადრესი ძალიან კარგია.

მარშალი. მაშ თანახმა ხართ ყველა, რომ ასე გავაგზავნოთ? (თანახმა ვართ, თანახმა, — ისმის ხმები. ამ დროს ზადის კარი გაიღება და კნენა მკამში შემოუძღვება დიმილით გენერალს, უკან მერი მოყვება სხვა კაბაში. ყველა ზეზე წამოხტება და გენერალს მიესალმებიან. გენერალი დაჟდება, მერი და მკამში გვერდში მოუსხდებიან; მარშალი, გრიგოლი, მაზრის უფროსი, მსაჯული დასხდებიან, სხვები ფეხზე დგანან).

გენერალი. დაბრძანდით! (ზოგი დაჟდება, ზოგი ზეზე) მგონია, ცოტა დამიგვიანდა, მაგრამ ჩემი ბრალი არ არის, მემამოხენი თავს დაეცენ ჩემს ჯარს და უკან დავადევნე, რომ სულ ყველა დაიჭირონ ან დახოცონ.

გრიგოლი. ჩვენ იმის მთხოვნელი ვართ, კნიაზო, რომ უსასტიკესი ზომები მიიღოთ და ჩვენის მხრით ყოველგვარ დახმარებას აღმოგიჩინოთ. თუ ახლავე ძირიანათ არ აღმოიფხვრა მოძრაობა, კიდევ წამოყოფს თავს.

გენერალი. თუ თქვენც დამეხმარებით, მოძრაობას ისე ჩავაქრობ, რომ ორასი წლის განმავლობაში ხალხმა კრინტი

ველარ დასძრას. (ტასაც გვიბრძანებთ, ავასრულებთ, — ამბობენ ერთ ხმით თავად-აზნაურნი).

მარშალი. ერთგულება ტახტისა და სამშობლოსადმი გვა-
ვალებს, თქვენი ბრწყინვალეზავე, შევასრულოთ თქვენი ყო-
ველთვის განთქმული ვიყავით ტახტისა და სამშობლოსადმი
სრულის ერთგულებით, ამაში მე მგონია, დამეთანხმებით,
კნიაზო!

გენერალი. თქვენს უქვეშევრდომილესს გრძნობებში მე
ყოველთვის დარწმუნებული ვიყავი. თქვენი დახმარება ჩემთვის
ფრიად საჭიროა. მე მომხრე არ ვარ შედეგათებისა და პატიე-
ბის, ესე იგი ნახევარი ზომების; რაც შეიძლება მეტი სისას-
ტიკე, შეუბრალებელი და მკაცრი სასჯელი ყველა დამნაშა-
ვეს, — აი ჩემი ტაქტიკა. ათასს კაცში ერთი რომ ერიოს დამნა-
შავე, ათასივე უნდა გაწყდეს, — მხოლოდ მაშინ დაშინდება
ხალხი და ველარაფერს გაბედავს ვერასოდეს. მე მინდა დამნა-
შავენი ვიცოდეს, დამნაშავენი მომეცით ხელში. გაუსამართ-
ლებლად დავახოცინებ მათ, ისინი სამართლის ღირსნი არ
არიან; მათს ოჯახს ავაკლებინებ, სახლკარს გადავაწვევინებ და
აი მაშინ ჩაქრება ამოხება. მე მითხრეს რამდენიმე და მათ
უკვე მავაყენე შესაფერი სასჯელი, მაგრამ მე ყველა არ ვიცი,
ისინი თქვენ იცით და დამეხმარეთ.

გრიგოლი. თქვენმა ჯარმა ცეცხლითა და მახვილით უნდა
გაიაროს ყველგან, რომ ხალხს სამარადისოდ დაამახსოვნდეს,
თუ რას ნიშნავს ტახტისა და სამშობლოს ღალატი. დამნა-
შავეებს ჩვენ მოგცემთ. (ამოიღებს უბიდან ქაღალდს, გაშლის,
დახედავს და წარუდგენს გენერალს.) აი სია იმ მანე პირებისა,
რომლებიც შებრალების ღირსნი არ არიან და ვინც აქ არ
არის მოხსენებული, იმათაც ესენი (თავად-აზნაურებისაკენ უთი-
აებს) დავისახელებენ.

რამდენიმე ხმა. ვისაც კი ვიცნობთ, ყველას დავისახე-
ლებთ, ყველას.

გენერალი. (თავს უკრავს) მე მადლობას გიცხადებთ დახ-
მარებისათვის. (ქაღალდს ათვალიერებს, შემდეგ ინახავს)

გრიგოლი. (მარამის) შამპანური უბოძანეთ! (მარამი გავა. სიჩუქა. შემდეგ მარამი შემოვა, შემოფეხებიან მოსამსახურეები შამპანურით და ჭიქებით. მარამი დაუსხამს ერთს გენერალს, მეორეს თითონ დაისხავს და მიმართავს გენერალს; სხვებიც ისხამენ).

მარამი. გაივსეთ ყველამ ჭიქები! გენერლის სადღეგრძელო უნდა დავლიოთ! (ყველა ჭიქებს აიღებს) თქვენო ბრწყინვალეზავ! ამ ოჯახში ბევრი სანატრელი სტუმარი ყოფილა, მაგრამ თქვენისთანა ძვირფასი ჯერ ჩვენს ოჯახს არა სწვევია. ძვირფასი ხართ ღირსებით, ძვირფასი ხართ გვარიშვილობით, ძვირფასი ხართ იმ ნდობით, რომელიც დაიმსახურეთ ტახტის წინაშე. ხოლო აქ ერთი გარემოება არის უფრო საგულისხმო, თავად-აზნაურობას ბევრი შავი ღღეები გამოუვლია, მაგრამ მისი განუსაზღვრელი ერთგულება მეფისადმი ვერაფერმა შეარყია. თქვენი მობრძანება სწორედ იმიტომ არის ჩვენთვის განსაკუთრებით ძვირფასი, რომ თქვენ შემთხვევა გეძლევათ, დარწმუნდეთ ჩვენი წოდების სრულს ერთგულებაში ტახტისა და სამშობლოსადმი და ჩვენ კიდევ საშუალება გვეძლევა ერთხელ კიდევ გამოვააშკარავოთ ჩვენი უქვეშევრდომილესი გრძნობანი და დაგიმტკიცოთ ჩვენი თავგანწირული სიყვარული ტახტისადმი. იყავით ღღეგრძელი, იცოცხლეთ მრავალჯამიერ, რომ თქვენის ხელით შეიმუშროს ყველა ორგული ტახტისა და სამშობლოსი. (მიუჩასუნებს ჭიქას და უსვენებლივ გამოცდის. მეტი იღებს ჭიქას და დიმილით თავს უქნევს გენერალს; ისიც მადლობას უხდის ოდნავ დიმილით. „უკა“-ს იძახიან სხვები და სვამენ).

მარშალი. თქვენო ბრწყინვალეზავ! საქართველოს თავად-აზნაურობას უძველეს დროიდან შესისხლხორცებული ჰქონდა მეფისადმი უსაზღვრო სიყვარული და ერთგულება და მას შემდეგ, რაც ხვენმა მრავალტანჯულმა ქვეყანამ თავი შეაფარა ძღვეამოსილ რუსეთის ტახტს, ჩვენი გული ზედმეტათ აღივსო უუქვეშევრდომილესი გრძნობებით და მეფისადმი ღრმა ერთგულებითა და სიყვარულით. ჩვენ წმინდათ ვიცავთ წინაპართა ანდერძს, რომელიც გვაძალებს: მეფეს ანაცვალვთ

თავი თქვენიო. დედამიწა რომ იქცეოდეს, ჩვენი გრძნობანი შეფისადმი არ შეიცვლებიან; ქვეყანაზე რომ სისხლის ტბები დადგეს, ჩვენი სისხლის ყოველი წვეთი მხოლოდ ტახტისა და სამშობლოს დაცვას მოხმარდება; ყველა რომ მემამოხებებად გადიქცეს, ჩვენს სიყვარულს სიკვდილი ხელს ვერ ახლებს,—საიქიოს წავიღებთ, რომ პირნათლათ წარვსდგეთ წინაპართა წინაშე. ხელმწიფე, სამშობლო და სარწმუნოება—აი ის ქვეყნიური სამება, რომელიც ჩვენს წმინდათა წმინდანს შეადგენს. თქვენც, კნიაზო, გამსკვალული ხართ ამ გრძნობებით ტახტისა და სამშობლოს მიმართ; თქვენ ეკუთვნით იმ დიდებულ წოდებას რომელიც მუდამ დარაჯათ უდგა და უდგია მეფესა და სამშობლოს და ამიტომ გეგებებით აღტაცებით და მთელ თავად-აზნაურობის მაგიერ ვსვამ თქვენს სადღეგრძელოს. მართალია, სამშობლოს განგებამ განსაცდელი მოუვლინა, მაგრამ განა ამისთანანი გვინახავს? თავად-აზნაურობის ერთგულებას და თქვენისთანა პირთა მტკიცე მარჯვენას მეფის ბილწი მოღალატენი ვერ გაუმაგრდებიან! იყავით დღეგრძელი, გაანადგურეთ ტახტის ყველა ორგული, გასწმინდეთ ჩვენი ტურფა ქვეყანა მანე პირთაგან, რომლებიც ჩვენს ერს ჩირქსა სცხებენ და თავს სჭრიან და ჩვენც საშვალეა მოგვეციოთ დაგიმტკიცოთ, რომ ჩვენი თავად-აზნაურობა მარად უუქვეშევრდომილესი გრძნობებით იყო გამსკვალული და მუდამ ასე იქნება. (სვამს. ისმის „ურას“-ს გრიალი. ამ დროს შორიდან მოისმის თოფების სროლა; ყველა შეჩერდება წამოდენიან ხანს და სიჩუმე ჩამოვარდება. სროლა თანდათან ძლიერდება).

გენერალი. მე უნდა წავიდე, რომ გავიგო, რა ამბავია!

მაზრის უფროსი. თქვენ რაზე სწუხდებით, თქვენო ბრწყინვალეებავ! უთუოდ ჯარის კაცები დაბრუნდენ, მხიარულათ იქნებიან და ისინი ისვრიან თოფს.

გენერალი. მეც აგრე მგონია, მაგრამ მაინც წადით და გაიგეთ, რა ამბავია! (მაზრის უფროსი მიდის; მას მიჰყვება წამოდენიან კაცნი. სროლა თან და თან იკლებს და ბოლოს შეწყდება).

მარიამი. უსათუოთ ჯარისკაცები დაბრუნდენ; ალბათ-დალიან გაიმარჯვეს და ახლა მხიარულათ არიან.

გრიგოლი. (წამოდგება ჭიქით და გენერალს) მე ბედნიერათ ვრაცხ ჩემს თავს, კნიაზო, რომ წილათ მხვდა ისეთი ადამიანის მიღება, რომელიც აღჭურვილია მეფის ნდობითა და რომელიც სისხლით, ხორციით და მისწრაფებით ჩვენ გვეკუთვნის, სამშობლოს კეთილდღეობის მოდარაჯე წოდებას. ვსვამ რა თქვენს სადღეგრძელოს, ღმერთსა ვსთხოვ, იმდენ ხანს იცოცხლოთ, სანამ მეფისა და სამშობლოსათვის თქვენი ნიჭი, გული და მაჯა საჭირო იქნება. (სვამს. „უკა“—ს იძახიან)

გენერალი. (წამოდგება) მე გულითად მადლობას ვუცხადებ მთელ თავად-აზნაურობას, განსაკუთრებით თქვენ, კნიაზო (გრაიგოლს), თქვენ, კნენინა (მარიაშს), და თქვენ, კნიაზო (მარშაფს). ქართველი თავად-აზნაურობა განთქმული იყო მორჩილებითა და მეფისადმი უსაზღვრო ერთგულებით, და სრული დარწმუნებული ვიყავი, რომ ამ ერთგულებასა და სიყვარულს ტახტისადმი თქვენში ვერაფერი ვერ შეარყევდა. მადლობას გიძღვნი, სულით და გულით გისურვებთ კეთილდღეობას და გარწმუნებთ, რომ მე მოვედი აქ თქვენი ინტერესების დასაცავად და მეფის ორგულთა და ტახტის მოღალატეთა შესამუსრავად. (ასწევს მადლს ჭიქას და სვამს. „უკა“ ისმის. დასწდებიან).

გრიგოლი. (მარიაშს) კნენინა, სადილათ შეგვიძლია გავიდეთ ახლა?

მარიამი. ყოველისფერი მზათ არის. (გენერალს) სადილი მზათ გახლავსთ და, როცა გნებავსთ, გვიბრძანეთ.

გენერალი. თქვენ როცა გვიბრძანებთ, კნენინა! (მარიაში მივა და დღიანს გაუწვიდის, გენერალი ადგება, ხელს გაუყრის და მიდიან, სხვები უკან მიუყვებიან, მაგრამ ამდროს გარედ სრულს და უაყინა მოსმის და ყველა შედგება; მაზრის უფროსი და, ვინც მას გაუყა, შემოცვივდებიან).

მაზრის უფროსი. (ადეფვებუღი) კნიაზო, კარებები, უბრძანეთ! გარს შემოგვესიენ, ამოგვხოცამენ! (გარეთ სრულსა. ოთახიდან ხაფსი გარბის აქეთ იქით. ყველგან კარებებს კეტავენ.

გენერალი, გრიგოლი და მარშალი. (ერთათ) რა მოხდა, რა ამბავია?

მაზრის უფროსი. მეამბოხეებს ჯარი ამოუხოციათ; მოგვადგენ, ჩვენ ძლივს გამოვასწარიტ! (სრფლას).

გენერალი. ეს ყოვლად შეუძლებელია! ჯარი ამოხოცესო! რას ამბობთ? ჩემს ჯარს ვინ დაამარცხებდა? ვერ გაგიგიათ კარგათ! (ამ დროს კიჟანა სხლის გარშემო ატყდება, აგრეთვე სრფლას, მალე დაუწყებენ კარებებს მტრეკვას. გენერალი რევოლვერს ამოიღებს და გაჩერდება ისე; შერი დედანს შემოეხეკვას და სტირის. ბეჭი გავა სხვა ოთახებში და იმალება, გრიგოლიც იმალება. კარებს ამტრეკენ. გენერალი რევოლვერს ისვრის რამდენჯერმე. დაყარეთ იარაღი, დაგვრებდით ეგელა, თორემ ამოგსოცავთ ეგელას; ისმის გარედან ევოილი. კარებს ჩამტრეკენ, ეგელა კუთხიდან შამოცვინდება სხლში და შემდეგ სსსტუმრო ოთახში. გენერალი რევოლვერს ისვრის. არჩილი ხელს წაატანს, მაგრამ გენერალი დასკრის მას. არჩილი ძირს დაეშვება. სსვები მას მიეშვებებიან; ზოგი გენერალს სტაცებს ხელს. არჩილს აიევიან და ლოგინზე დააწვენიენ. რამდენიმე კარს გამოჰყავს გრიგოლი; მას გენერალთან დაეეენებენ. აქვე მოიევიან შერის და მარამს).

არჩილი. (მომაკვდავის ხმით) ამხანაგებო! წადით და აუწყეთ ქვეყანას, რომ დღეიდან ხალხი თვითონ არის თავისი ბატონ-პატრონი. (გრიგოლსა და გენერალს) კმარა, რაც თქვენ ხალხს სისხლი სწოვეთ. განკითხვის დღე დადგა და ხალხი მოგთხოვსთ ახლა პასუხს ამხანაგებო! ამით ხელი არ ახლოთ: ხალხის მტარვალები, ისევ ხალხმა უნდა გაასამართლოს. მეკი ვიქტორთან ერთათ დამმარხეთ და ნუ დამივიწყებთ. (სუფს განუტეკებს. ამხანაგები მუხლებზე დაეშვებიან და ქუდებს იხდიან. ფარდა ხელა ეშვება).

ივ. გომართელი

ლილა და კვირისა

(მწყემსის ნამბობი)

ბერი ხარი და მოზვერი
სუ მუღამ მუქარანია.

ხალხური.

I

შეიბნენ იალალზედა
ხარი ღილა და კვირისა.
ბებერი ღილა ჩემია,
ბულა კვირისა,—გივისა.
ნისლაა, ექვსი-შვიდი წლის
დადის მთაზედა ჰკივისა.
ჯერ არ დასდგმია უღელი,
გემო არ იცის ტვირთისა.
თვალეებს საზარლად აბღვერებს,
ტანით არა ჰყავს ტოლია.
ჩემს ღილას რქები ამშვენებს,
უნათობს როგორც ბრძლია.
და ქედი გადახრეშილი
მძიმე უღელი სწოლია. m
აქამდე გუთანში გვება,
გუშინ გაუშვით მთაზედა;
რომ დაესვენა ამაგდარს,
ნატანჯსა იალალზედა.
ვინ აცლის დასვენებასა:
აქ კვირისაა ბატონი;

„ყველა ხარები დალახა,
 კვებულობს მისი პატრონი.
 გივს ძლიერ ესახელება
 ღონე და ხერხი ბულისა.
 ძალას უდარებს კამეჩსა
 და მარავს—ჭექა-ქუხილსა.
 კვირისა დადის, ბუბუნებს,
 რქით და ფეხით სთხრის მიწასა.
 ხან ერთს ფეხს უსვამს, ხან სხვასა
 ისვრის ლამსა და ქვიშასა.
 დაჭრებილს თავ-პირს დაათრევს
 და ზედ მიცხობილს თიხასა.
 დილიდან საღამომდისა
 სულ ბულრანაობს კურეტი.
 არ დასდევს დარს და ავდარსა
 და არც დღე იცის კუმეტი.
 გაჭკივის მთიდან მთაზედა
 საქმე არა აქვს მის მეტი.
 ყველა ბულები დატეხა,
 არ გადაუტრია ხარია.
 სხვის ბინებზედაც ფარფაშობს,
 ნაფარდობს როგორც ხანია.
 დაეძვებს, სხვა ფალავანიც
 ხომ არვის მოუყვანია.
 რომ ისიც დაიმორჩილოს
 აჩვენოს თავის ჯანია.
 ჩვენს ბინაზედაც მოვიდა
 ბუბუნით, დიდის ამბითა.
 დილა რომ ნახა, ასტეხა
 ბრდღვინვა-კივილი გაბმითა,
 ჩვენის ქოხისა მიდამო
 დაფარულია შამბითა.

თითქო ისეთი დილია
ცხენი დაემშის საბლითა.

II

დილა ამ ღოღოიანში
იწვა და იცოხნებოდა,
კურეტის სამტროდ მოსვლითა
ოდნავაც არა ჰკრთებოდა.
თუმცა ჭიდილი დილასა
ძალიან ეზარებოდა.
გათქმული არი ფალავენად
ჯერ არავის დაუძლევია.
ცოტა ესაა: მობერდა,
ბუნებას დაურბევია.
თავისი ჯანი და ღონე
მიწისთვის დაუკმევია.
და მძიმეს უღელს იფნისას
კისერი მოუყევიან.
ამას არავინ კითხულობს,
მით უმეტესად კვირისა.
პირდაპირ, შეუპოვარად,—
ლილასაკენ მიდისა.
მეც რაღაც ღმერთი გამიწყრა
ვერ მოვისაზრე დროზედა:
გამეგდო თავ-აგდებული
იქით, მეორე გორზედა.
თავზე წაადგა ბრიყულად
როგორც ვეშაპი, ბრეშითა.
ჩვეული ჭიდაობასა
თავის დამპალის ლეშითა.
დილა კი თითქოს თვალებით,
ეუბნებოდა ეშხითა:

დამეხსენ, დატანჯული ვარ
 კისერზე უღლის ხრეშითა,
 მოხუცი... ვერ შეასმინა,
 წამოიწია ხენეშითა.
 დაიძრა მიწა-ჰაერი,
 რქებისა რქებზე თხლეშითა.
 მორევნაზეა აქ საქმე,
 სჩქევს ცხოველური ბუნება—
 ერთ-ერთი ასწევს ქედს მაღლა,
 მეორე მოიღუნება;
 ამითი უნდა გათავდეს
 ცხოველურ გრძნობათ ცდუნება.
 იბრძვიან გამწარებულნი,
 არც ერთს ეტყობა კრთუნება:
 სახელი რომელს დაჰრჩება
 ესაა ბრძოლის მიზანი,—
 თვალ-წინ დამიდგა მაშინა
 ცხადი, აშკარა ნიშანი.
 ხერხით ვატყობდი ღილა სჯობს.
 ფილფოთ კურეტი მეტია:
 რამდენჯერ გაჰკრა ღილამა,
 თავზე დაასხა რეტია;
 მაინც არ გატყდა, ტიალი,
 ხელ-ახლად შამოეტია.
 ვერე სჭრის ახლის ძალასთან
 მოხუცის ხარის ქედია!..
 „რამ დაგაგიჟათ, კაცებო
 ეგ სადაური რჯულია?
 ხარი სად მოვა ბუღასთან,
 ისიც გუთანში ბმულია?
 დაკარგეთ იქით ღილაი
 ისედაც დატანჯულია!“

გვიჯავრდებოდა იქ მყოფს ხალხს
 ბებერი—რაიბულია. *)
 არ იქნა ვერ მოვახერხე,
 რამლაც შამიკრა გულია.
 მე შავარცხენე ღილაი,
 მე დავკარ თავში ცულია.
 ახია ჩემზე რომ დღესაც
 არ მომრჩენია წყლულია.
 იმედს მივენდე, ვამბობდი:
 გაიმარჯვებდა ხარია.
 მეწადა ბულა მენახა
 დაჩაგრულ-განამწარია.
 სჩანს რომ შაუძლო ყოფილა
 მთად გადაიქცეს ბარია.

III

გამიწყრა ღილა, გამიწყრა,
 საქონელს აღარ უდგება,
 დადის სულ მარტოდ-მარტოკა,
 ძროხებს ემაღვის, უფრხება: 51
 გამწყრალი ელტვის სხვა მხარეს,
 აღარ სძოვს ბალახს მთისასა;
 რჩეობს რომ მოკვდეს, გაქარწყლდეს,
 არა სთელავდეს მიწასა.
 დღისა აშინებს სწნათლე 7
 და ღამით მთვარის ნათელი.
 ემწარვის ანგელოზისგან
 რქებზე დაკრული სანთელი.
 და ჩაჩურჩური ყურშია:
 „იკურთხოს შენი გამზდელი!“
 გამზდარსა, გაძვალტყავებულს
 მეც ველარა ვცნობ ღილასა,

*) კაცის სახელია

ვუსტკერ და გული მიკვდება:
 აღარ მოუდგა ბინასა.
 აღარც მარილი ალოკა
 თუმც დაუყარე დილასა.
 ვხედავ და გული მიკვდება,
 რით მოვფურჩინო წყლულია?
 პირ-უტყვეს რა ჯთხრა მეტყველმა
 რომ რჩევა დაკარგულია.
 რჩევით და ჩაგონებითა
 რჩება კი წყლული გულია?
 ღილას რომ ვხედავ დაჩაგრულს
 თავ-დახრილს იალაღზედა
 გულზე დამესხმის ეკალი,
 ცრემლები მომდის თვალზედა.
 ერთხელ გუთანში შევაბი,
 მაგრამ როდილა გასწია,
 ჩამიწვა იქავე კვალში,
 თავი მიწაზე არწია.
 დაადვა თავი ხნულს მიწას
 უღელს დაბლისკენ დასწია.
 თუმც ბევრი ვცემე არ აღგა
 ზედ დავამტვრიე ბრაწია *)

IV

მას შემდეგ ძილი ჩემთვისა
 ტანჯვაა, განა ძილია.
 სიზმარში ვხედავ დილასა
 რქა მოაქვს ჩემზე წყვილია.
 მჩხვერავს და მეტყვის: „პატრონო,
 რად მილალატე, რისთვისა?
 შენ განაცვალე ჯან-ლონე,
 არ მიმიცია სხვისთვისა.

*) უცვლელა, მცენარეა.

გადაგიშავე მინდვრები.
 შევაკალ ჩემი თავია.
 კერაზე ცეცხლი დაგინთე,
 კალოში დავდგი ხვათია.
 მშიერა მამუშავებდი,
 ბევრი ღღე ვნახე შავია.
 გათქმული ვიყავ, — ჩემზედა
 არაფის უთქვამს ავია.
 ღღესნამღე სახელოვანსა,
 ღღეს ყოფნა გამიმწარაო!
 არ სტყუის, არა, საწყალი,
 სუყველა ჩემი ბრალია:
 მე ბოღიშს ვიხდი, ვათირებ,
 ხელს თუმც ვერ ვკიდებ ყურზედა
 და მისი ბროლივით რქები
 დაბჯენილი მაქვს გულზედა.
 — მორევნა სხვისა, ნუ ჰფიქრობ,
 რომ იყოს მარტო სახელი?
 შენი შრომა და ღვაწლია
 საყურადღებო, სათქმელი...
 ნუ სდარდობ, გმირო უებროვ,
 დიდთა და მცირეთ მრჩენელო,
 შენ ჩემო დიდო იმედო
 და კაცად გამომჩენელო! —
 ვერასა ვხდები, ამოდ
 მიმიდის ხვეწნა — თირება.
 მეორეს ღამეს სიზმარში
 მოღის, რქით დამეხირება:

ვაჟა-ფშაველა.

ა ვ ა ღ მ უ ო ზ ი

ღმერთო! რამ უნდა გაუძლოს
ზამთრის ასეთ გძელ ღამესა?
მრავალს წელს ვლესე ლოგინი,
წამალს მასმეღდნენ მწარესა.
ბნელაში ვყავდი, ნამცეცი
შუქიც არ მომაკარესა.
არც ცეცხლს მინთებდნენ — გავეთბე,
არც აშუქებდნენ რამესა.
„სინათლე აწყენს!“ ამბობდნენ,
ხურავდნენ სარკმელ-ბანებსა.
ბნელა, სულ ბნელა! თვალითა
შუქიც არ გამიცადია,
არ ვიცი, როდის ღამდება,
ან როდის განთიადია?
ღამის თვალეზი ამომღპვს,
ახელაც აღარ მწადიან!
ღარჩათ დრო მოჩვენებათა,
მაცდურთ, ალებს და ქაჯებსა,
თვით ბეზღებელი ეშმაკი
მოდის და მოაღაჯებსა.
ცეცხლს აფრქვევს პირით, ჩემ სულსა
არავის დაანებებსა!
აგერ! ამ წყეულ დევებსაც
წამოუყვიათ თავები.

რა საზარლები არიან,
 რა ბალნიანი, შავები!
 ჩემი წაყვანა თუ უნდათ,
 გამოიშვირეს ბრკყალები.
 რატომ არაფერს მშველიან,
 რა იქნენ სალოცავები?!

საფლავიც ახლად გათხრილი
 ჩემსკენ მოქანავს დინჯადა
 თავისკენ მეპატიება,
 მეაღერსება ყინჩადა.
 ვაჰმე! მამულისშვილებო,
 თავდადებულნო ძმისადა!
 თქვენ ხომ მანდ სწეხართ გმირებო,
 გადაქცეულნო მიწადა!!

შიშით ვცახცახებ, სიკვდილსა
 წამუწუმ მოველოდები,
 ყელში მიჭერენ, გულზედა
 დამაწვენენ, როგორც ლოდები.
 —მიშველეთ! ღმერთი არა გწამთ?!
 ვყვირი აქეთ და იქითა.
 ალბათ ვერაფერს გაბედა
 იმავ დევების შიშითა,
 იმედი მაინც მოეცა
 მხოლოდ ლიტონი სიტყვითა...

ვგდივარ ლოგინში, აღარ მაქვს
 მე ხომ სიცოცხლის პირია!
 —გაჩუმდით! ყური დაუგდეთ! —
 აგერ მამლები ყივიან!
 —რა მოხდა?!—ირგვლივ ყოველი
 მთლად შეიცვალა ძირიან:—

რაკი თენებამ მოასწრო
 დევები როგორ ტირიან!
 სინათლის შეშინებულნი
 რა საზარლადა ყვირიან!..

მესმის თანდათან ხშირდება,
 მატულობს მამლის ყივილი:—
 სად გაჰქრნენ ეშმაკ-დევები,
 რად მისწყდა ქაჯთა წივილი?!
 —თენების სიხარულითა
 აღარც-კი მახსოვს ტკივილი.
 ესაა ჩემი იმედი—
 ეს ხშირი მამლის ყივილი!!

თ. რაზიკაშვილი.

1904 წ.

ახალთაოგას

ყველა წინ მიდის, წინ სვლასა
შესტრფის და ეთაყვანება.

აყვავებული სამშობლო
ოცნებად დაეხატება,
აღთქმული ქვეყანისკენა
მიიბრძვის, მიესწრაფება,

ამდენი ახლოგაზღობა
საბრძოლად ემზადებიან,
უხარისთ, ვითომ ქორწილში
მიდიან, ესწრაფებიან,
ჭკვადამჯდარ მამათ რჩევასა
სიცილით ეგებებიან.

არა ტირიან წარსულსა,
თვალი აქვთ მომავლისკენა,
მიწაზედ დგანან, სულაცწარ
იხედებიან ცისკენა;
მათ სწამთ ორი გზა: ან შვება,
არა—და სამარისკენა.

მოგესალმებით, ახლებო,
ვემთხვევი თქვენსა დროშასა,
მივესალმები ახალ დროს,
ახალი მცნების მოსვლასა,

გზას დაგილოცავთ და ერიც
გაგატანსთ თავის ლოცვასა!

ვიდრემდი ჩვენი მკლავები
შავ მიწას დაუჭამია,
გასწით წინ, გასწით, ესწრაფეთ,
სიცოცხლე მოკლე ჟამია.
ფეხები თავისუფლებით
ჩვენც დავტკბეთ ერთი წამია...
ერთობის პირის გამტეხი
მიწასამც შეუჭამია!!

თ. რაზიკაშვილი

1905 წ.

საბრალლო ბაბუა

I

ქარი ჰქრის, ქარი ზუზუნებს,
ჯოჯოხეთური ლამეა...

ოჰ, ეს გულ-ქვავი გრიგალი
რა უზოგავი რამეა!

ას-წლოვან ხეებს წელ ში ჰხრის,
ღრიალებს, როგორც აფთარი;
ძლივს-ლა დაღოდავს ცხოველი,
უსმელ-უქმელი, გამხდარი...

ქარი ჰქრის, ქარი ზუზუნებს,
მთა-ბარს გაუღისთ ბლავილი;
თვის დედას მიწას მზრდელ მკერდზედ
კენესით დააკვდა ყვავილი.

თოვს და თოვს... მისი ფირფლები
ბრწყინავენ ათას ფერადა;
ჰკივის ქარ-ბუქი, ცას ჰბურავს,
თოვლს აბნევს ნიაფ-მტვერადა.

ლამეა, ლამე შავ-კუპრი,
ჯოჯოხეთური, ბნელეთი;
მოსთქვამს და სტირის ქარ-ბუქთან
ყინვით შეკრული ხმელეთი.

ცის თალი ჩამოღუშულა,
მწყრალი, პირ-მქუში რამ არი,
მნათობნი არსად ლოლავენ,
ცა ბნელობს, როგორც სამარი.

თოვლში ჩამდგარი მკერდამდის
 მოდის ბილიკზე ზალიკო;
 გზას აჰბნეოდა მოხუცი,
 სხვა გზაზე გადამცდარიყო;
 კორდი კორდსა ჰგვანს, სერი სერს,
 მთლად დაჰკარგოდა გზა-კვალი.
 ღამე რას ნახავს, როდესაც
 დღისიც ღალატობს მას თვალი!

მოდის, მოაპობს თოვლ-ნამქერს;
 მხნეობას არის ჩვეული,
 მაგრამ დღეს რა ჰქნას ბედ-შავმა:
 სიბერე ახლავს წყეული.
 ბექს შვილისშვილი შეუსვამს,
 რვა წლის გიგოლი ობოლი,
 სიცივე ჰყინავს საბრალოს
 და თრთის, ვით ვერხვის ფოთოლი.

მოდის მოხუცი, გზას ებრძვის,
 მოარღვევს ქარ-ბუქს მკერდითა.
 სერით სერებზედ გადიდის,
 მოდის ფერდოზე ფერდითა.
 ღამე მთლად ჩამოშავ-კუბრდა,
 ჩაჯოჯოხეთდა, ჩაბნელდა.
 ბუქმა შეჰხუთა ჰაერი,
 გზაზედ სვლა უფრო გაძნელდა.

ეჰ, წახდა საქმე!.. მუხლებში
 მოხუცს უმტყუნა ძალამან,
 ნაბუქრის რღვევამ მოჰქანცა,
 სულიც-კი დაულალა მან.
 უშტოვო ხის ქვეშ ჩამოჯდა,
 ვერ სძრავს ყინვისგან ენასა,
 ყურს უგდებს მთების გოდებას
 და მწარ ქარ-ბუქის ღრენასა.

— „ბაბუ! გამყინვა... გავშეშდი“...
 ძლივს-და ლულულულობს გიგოლი—
 „იკივლე! იქნებ გაგვიჩნდეს
 ვინმე სოფლამდე მიმყოლი.
 თორემ ქარ-ბუქი მატულობს,
 თავ-ზარსა მცემენ ეს ხმანი;
 სადღაც გადაგვჩებს გრიგალი,
 დავიღუპებით, ღმერთმანი!“

ჰკივის ზალიკო!.. თითქო გრძნობს
 ღონე მოეცა მხნე მასა.

ჰკივის და კვალად ყურს უგდებს:
 ელის ხმის გამოცემასა;
 მაგრამ ხმა არსით არ არის,
 ისმის კვლავ ქარის ზუზუნნი
 და დაგლოვებულ ქვეყანას
 თავს აწევს ღამის უკუნი...
 ფეხზე წამოდგა ზალიკო,

მიდის და მიდის ქშენითა,
 ქარი-კი გულ-მკერდს უსერავს,
 წინ ხედება მკაცრის ღრენითა,
 ხან მარჯვნივ ხევში გადასჩებს,
 ხან პირში შეუგუბდება;
 წამის სავალ გზას მოხუცი
 თითო საათი უნდება...

II

ამისი ცოდვა მიეცა,
 ვინც ეს ჩააგდო ამ ღღეში:
 მოხუცს პატარა გიგოლი
 ჰყავს ერთად-ერთი ნუგეში.
 ამის განსწავლას ფიქრობდა.
 სურდა მიცემა სკოლაში.

ამბობდა: „სწავლა ხმალია.

ამ ცხოვრებასთან ბრძოლაში“!

სწავლის დაწყებას ელოდა,
 დღეს დღეზედ სთვლიდა მიყოლით;
 აგვისტოს დამლევს ჩავიდა
 ქალაქში თავის გიგოლით;
 მაგრამ მას უთხრეს: რა გიყოთ,
 ადგილი არ გვაქვს „კლასშიო“,
 თუ მოგვევრი, მაგას მივიღებთ
 უეჭვოდ იანვარშიო!

ეს იანვარიც დაუდგა:

ქალაქს ჩავიდა ზალიკო;
 ნახა: უფროსი სკოლისა
 აივანს გადმომდგარიყო,
 უფროსს იმისი დანახვა
 რომ არ სწყენოდეს, არ იყო,
 ეს შეამჩნივა მოხუცმა
 და ცოტა შეკრთა ზალიკო.

წამოიჩოქა, შეჭვედრა:

მოიახლოვე ღმერთიო:
 ჩემს მოხუცობის იმედად
 ეს დამრჩა ერთად-ერთიო;
 ნუ დამიტოვებ უსწავლელს,
 მიიღეთ გიგა „კლასშიო“,
 სწავლა სწყურია, მასზედ სწუხს,
 ვერ დავაკავე სახლშიო“!

მაგრამ არ გასჭრა ვედრებამ.

ვერ მოაღბუნა ქვა-გული;
 უარი უთხრეს... სდგას ზაალ,
 სივდიტ გონება დამბული.
 ფიქრობს: რა ღმერთის წყრომაა:
 სულსა გვხდის ხარჯთა კრებაო,

თუ სკოლებისთვის არ უნდათ,
მაშ სად ჯანდაბას ჰქრებაო?!

კვლავ ევედრება: „ნუ დამკლავ,
დამყევ თხოვნაზე ნებასო:
ბავშვი მიიღე... პატივ ეც
ამ ჩემს ღრმა მოხუცებასო!“
მაგრამ უფროსმა დაჰბღავლა:
გასწი შე მაწანწალო!
თავსაც მამბეზრებს ქოფაკი!
ხედავთ! მოსწყურდა სწავლო!

და გამოაგდეს ზალიკო...
დაბრუნდა უკან ბედ-კრული,
თან მოსდევს თვისი გიგოლი,
თვალ-ცრემლიანი, მოკლული.
გზაში ქარ-ბუქი აუტყდათ,
მოვიდა თოვლი მაღალი
და მრავალ ტანჯულ მოხუცსა
დაატყდა ჭირი ახალი.

III

მოდის მოხუცი... ღამე-კი
უფრო და უფრო ბნელდება,
ქარი კვლავ ძალზე გაჰკივის,
თოვლის გვას აღარ სჯერდება:
მიწასაც იღებს, ბუჩქსაც ჰგლეჯს,
უძაღესია მეხზედა,
ქვებს აყრის პირში ზალიკოს,
აღარ აყენებს ფეხზედა.

ვაიმე! მოხუცს ქალმები
ფეხზე სულ შემოასცვეთია,
ოფლი ყინვებად ქცეულა,
მკერდით რომ ჩამოსწვეთია,

ჩამოხვევია საყელო,
 გაშიშვლებია გულ-მკერდი...
 ფუი, შენ ბედო, თუ მშრომელს
 ამ გვარ მწარ ბოლოს უწერდი!
 ღონე აღარ აქვს საძრავად,
 ბუქისგან სული გუბდება,
 ფორთხავს და ზეზე ვერ დგება,
 უცბად რომ გადაბრუნდება;
 ყინვამ გათოშა ძარღვები,
 წარბებსაც ყინვა ჰკილია,
 მაჯაც მისუსტდა... მკვდარია,
 თუმც სული პირში კიდევა.

იქვე ძველ თხრილში ჩაყუჩდა,
 გულში ჩაიკრა გიგოლი,
 ტანზე გაიძრო საცმელი,
 მითი შეჭბურა ობოლი,
 თვითონ-კი დარჩა ტიტველი,
 დარჩა პერანგის ამარა,
 ოღონდ გიგოლი გადარჩეს,
 სხვა იმას არა ჰგამა-რა!

გრიგალი ღმუვის, ცა ჰკვნესის,
 ქოთავს და ტირის მიდამო.
 მხეციც სოროში იძუძგვის,
 გავლას ვერ ჰბედავს მის გამო,
 ჩიტიც-კი ბედნიერია:
 მისთვის ჯაგები მზად არი,
 მხოლოდ ჭირ-ნანახ ზალიკოს
 არა აქვს არსად საფარი.

ზის უმოძრავოდ ძველ თხრილში,
 გიგოლი გულში უკრია,
 დალურჯებია მკლავები,
 თავი ძირს გადაუხრია,

რალაც უგრძნობად გამხდარა,
 უსიტყვოდ გარინდებულა,
 ბეჭზედ გამსკდარა პერანვიც,
 ნათლეთად გადაგდებულა.

მაგრამ სიცივეს ველარ გრძნობს,
 მძლედ ეკიდება თვალს ძილი,
 წინ ელანდება ჩვენება,
 რალაც გრძნეული აჩრდილი,
 ფერად სიზმრებში დასცურავს,
 ხედავს ტკბილს ედემ-სამყაროს,
 აქ არ სჭირდება ოფლის ღვრა,
 აქ უკვდავების სვამს წყაროს.

მას ელანდება, რომ სხვებთან
 სწავლობს იმისი გიგოლი,
 ხედავს, რომ იგი პირველობს,
 რომ არვინ არის მის ტოლი
 და აღხენს თვისი, თვის ბედის
 ამ გვარად გარდაცვალება,
 გრძნობს, რომ აქ არის საზღვარი...
 აქა თავდება წვალება...

IV

დილა... თოვა გადილო,
 ქარმა ღმუვილი შესწყვიტა,
 ამოანათა წყნარად მზემ,
 გიგოლს ჭინჭებში შესჭვრიტა;
 ყმაწვილმა უცბად სამოსი
 აიძრო, თავი აჭხარა,
 მზეს რომ შეხედა, ლხენისგან
 კინალამ ცრემლი ჩაღვარა.

„პაბუ“-ს შესძასა: გადავრჩით,
 აწ-კი მივაწვეთ სახლშიო;

მიდამო მიტკბა... გავსწიოთ,
 მეც თან მოგყვები მხარშიო...
 მაგრამ ბაბუა მუნჯად ზის,
 ხმას აღარ იღებს ზალიკო...
 ჰკვირობს გიგოლი: მის უმაღ
 ეს უნდა წამომდგარიყო!

ხელს ჰკიდებს მოხუცს, ჩასძახის,
 აღვიძებს, არყევს ძალზედა;
 მაგრამ რალაცა შენიშნა,
 შეფრთხა და გახტა განზედა:
 ბაბუა გვერდზედ გადიქცა;
 დევს მოკუნჩხული, უძრავი,
 კისერი გაშეშებია,
 დაჰკიდებია ძირს თავი.

ჩაპლრუებია თვალეზი,
 კბილები დაუღქენია,
 ზედ მიჰყინვია ხორცი ჯონს,
 ცალ ხელში რომა სჭერია,
 ლურჯად მოუჩანს მხარ-ბეჭი,
 სახე აქვს ყინვით დამქცნარი;
 დევს უმოძრაოდ, უსულთქმოდ,
 შესაშინელი, საზარი..

ერთ ხანს ყრუდ იდგა გიგოლი,
 მუნჯობდა, ვერრას ამბობდა,
 გასდიდებოდა თვალეზი,
 თითქო გასკდომას ლამობდა,
 შემდეგ განირკვა, აშფოთდა
 ელდით და გულის ტრიალით,
 შეშინდა, გაჰქრა, გაიქცა
 სოფლისკენ მწარის ღრიალით.

V

მას აქეთ განვლო დიდმა დრომ,
 ბევრი რამ მოხდა ცვლილება,
 ცხოვრების ბრძოლამ მაგემა
 მე მწარე გამოცდილება,
 განმიქრო გრძობა ქაბუკის,
 მზასრავი ბრჭყალი ჩამჭიდა
 და ზრუნვა ჩემ გვარ კაცთათვის
 მან მძიმე ტვირთად ამკიდა.

ხშირად მემტყუნა იმედი,
 არ მემხრო, ამითვალწუნა
 და წმინდა რწმენის მაგივრად
 ურწმუნოება მარგუნა.

გამიტყდა გული: აზრთა ზღვას
 ზღვა გულის კარი გავუღე,
 მაგრამ მას შორე მომავლის
 ალლო-კი ვეღარ ავუღე.

და შავ-ფიქრებით მოცეულმა
 სოფლით შორს ვიწყე მგზავრობა,
 შორს გავურბოდი კაეშანს,
 რა-კი დამიწყო მძლავრობა;
 ამ მგზავრობის დროს სამარე
 ვნახე მე განმარტოებით,
 ვნახე და იმის მახლობლად
 შეეჩერდი ცოტა დროებით:

გორაკზედ იღვა.—გარშემო
 ახლდა კორდები, სერები,
 ტურთად ჰქარგავდნენ მათს კალთებს
 ყვავილნი, ათასფერები,
 გულ-მტკივნეულად უცქერდა
 შორით მას მწვანე ტყე-ველი,

ყოველ მხრივ იდგა სიმშვიდე,
სიწყნარე შეურყეველი.

სათლავს გარს ერთყა ჯგუფ-ჯგუფად
ხევნარი მრავალ-შტოვანი,
მის ქვეშ მწვანობდა ბალახი
ნორჩი და ხავერდოვანი,
უქროდა წყნარი ნიაფი;
ფოთლებს გაჰქონდათ ჩურჩული,
მათ თავზე ჰაერს აპობდა
მერცხალი, როგორც შურდული.

იქ იდგა ძეგლი უბრალო,
იმ ძეგლს დავუწყე მე ცქერა:
„აქ წევს საბრალო ბაბუა“,
ძეგლის გვერდს ასე ეწერა.
მის სისუფთავის შეხედვით
სტკბებოდა სული და გული:
ირგვლივ მიდამო ყოველ მხრივ
იყო დაწმენდილ-დაგეული.

იქ იჯდა ორი ყმაწვილი,
ქალი და ვაჟი პატარა,
ვაჟს რომ შეეპკითხე, მან ირგვლივ
სამარე შემომატარა
და სთქვა: ჩვენ გიგოს შეილნი ვართ,
აქ პაპა ზაალ წევსაო;
როცა-კი მოვა მამა აქ,
მწარე ცრემლს დააქცევსაო.
მიტომ, რომ პაპას გიგოსრ
„კლასში“ მიცემა სდომოდა,
მაგრამ იქ სკოლის უფროსი
თავის რჯულს გადასდგომოდა:
გიგოლი აღარ მიეღო.
და პაპა ჩვენი ზალიყო

რომ მოსულიყო ამ ალაგს,
 აქ ბუქში ამომხჩვალყო.
 მამა დღეს უსწავლელია.
 ჩვენ-კი გვზრდის ყველა შვილებსო;
 აქ ნაშუადღევს მოგდივართ
 და ვსწავლობთ გაკვეთილებსო“!

კვლავ შევეკითხე: ეგ კარგი,
 სწავლა ძვირფასი რამ არი,
 მაგრამ საფლავთან რომ სწავლობთ,
 ნუ-თუ არა გაქვსთ სახლ-კარი?!

— „სახლი გვაქვს! მაგრამ აქ ვსწავლობთ,
 ხშირად აქვე ვსკამთ ჰურსაო,
 ეს მიტომ, რომა ზალიკოს
 სულ ჩვენთან ყოფნა სურსაო,
 როცა გაკვეთილს ვკითხულობთ,
 ყურს გვიგდებს, როგორც ჰმართებსო,
 თუ კარგად ვიტყვით „ჰო“-ს ამბობს,
 თუ გლახათ—სიცილს მორთებსო.
 მას ჩვენი სწავლა ახარებს,
 სიხარულს ველარ მალავსო,
 რომ მოვალთ, გვესმის ჩურჩული;
 ღიმილით გვაძლევს სალამსო.
 ვაი, რომ იგი მკვდარია!
 მკვდარი ვერ წარმოდგებაო,
 თორემ ის მუდამ ჩვენ გვხედავს,
 ჩვენი ხმაც ეყურებაო“!

კვლავ შევეკითხე გინახავთ
 თქვენ თქვენი პაპა ზალიკო?!
 „არა“!—მათ მითხრეს:—აკი ვსთქვით!
 ის ბუქში ამომხჩვალყო.
 რათ ვერ გაიგე, ნეტავი?!
 ის აღარ არის მის გვარში;

მხოლოდ ღამ-ღამით შემოდის,
 ვნახულობთ მარტო სიზმარში.
 მკვდრები ღამ-ღამით დადიან
 და ჩვენც რომ ღამე ვითიოთ,
 ის სახლში ჩუმად შემოვა
 და ცხადშიც ვნახავთ უთუოთ.
 მას სიზმრად როცა ვნახულობთ,
 ყოველთვის არის მწუხარი,
 სცივა, ცეცხლს ეძებს, ძირს ფორთხავს;
 უნდა, რომ ნახოს ბუხარი.
 ფორთხავს და ჩუმად ბუტბუტებს,
 იტანჯვის სულთან ბრძოლაში:
 ალბად იხრჩობა ქარ-ბუქში,
 ან გიგო მიჰყავს სკოლაში
 როგორც ინათებს, გაჰქრება,
 ლანდს ვხედავთ ანაწყობ მისას:
 ალბად იშიშვის, არ შეხვდეს
 იმ წყეულს უფროსს სკოლისას.

VI

ბავშვის გულ-წრფელმა სიტყვებმა
 ამიძრეს მწარე ფიქრები;
 გულში ვსთქვი: როგორც ზალიკო,
 ჩქარა მეც ისე მივჰქრები;
 მაშ რისთვის ვზოგავთ სიცოცხლეს,
 რათ არ შევმუსრავეთ იმ ძალსა,
 როცა კარს განათლებისას
 უხშობს დღეს მშრომელს საწყალსა?!
 ვხედავთ, რომ მტარვალთ გუნდები
 ჩვენს ტანჯვას აღარ კმარობენ:
 ჩვენს ქედით ნაკრებ სიმდიდრეს
 ჩვენს ასალაგმად ხმარობენ,
 სწავლა-კი... სწავლა ხალხისა
 მტარვალთ, მმუსრავე ხმალია
 და გზას უკრავენ შისთვისაც...
 მით ჯერვერ ვაგვიხარია.

ქორის განხალა

(ამბავი)

ამის დედას ბუდე ერთ ბებერ მუხის წვეროში ჰქონდა. ეს მუხა ძალიან მალა იდგა უხვედრ, მიუვალ მთის ფერ-ლოზედ.

ორივენი, მუხაც და ქორიც, თავისუფლების მოყვარულნი იყვნენ. ქორს თავის დღეში ტყვეობა და მონობა არ ეცადა, ლალად დანავარდობდა მთაში და ბარში. ხან კაკაბსა და როქოს იჭერდა, ხან ქედანსა სდევნიდა, ხან სოფლად ჩამოვარდებოდა და მაშინ უნდა გენახათ დედაკაცების ტყვირილი და „ჰაი-ჰუი“!

ის-კი ან მსუქან დედალს მიათრევდა, ან დაჩიორავებულ ვარიას, და თუ გაუჭირდებოდა, არც მყვირალა მამალს იწუნებდა. ჯერ თავს უტეხდა, რომ ხმა გაეწყვეტიებინა, ტვისსა სჭამდა და მერე მკერდიდან იწყობდა გლეჯას და წიწკნას. ბუმბულს და ფრთებს ბღღენიდა და ქარს ატანდა, ხორცს კი თავისი წვეტიანის და ბასრი ნისკარტით ღონივრად გლეჯდა და ხარბად ჰყლაპავდა, თან ბრჭყალებით მაგრა დაებლუჯა.

მისი წესი იყო: რაც კლანჭებში ჩაუვარდებოდა, აღარ გაეშვა. აბრიალებდა ცეცხლივით ყვითელ თვალებს და მუდამ მზათ იყო, სცემოდა, ვინც-კი შეეცილებოდა ნანადირევს, გინდა ფრინველთა მეფე არწივი ყოფილიყო, გინდ ქარიშხალზედ სწრაფი და მედგარი შავარდენი.

— რამდენი ხნისაა ეს ქორი! იძახდნენ გლეხები.

რაც თავი გვახსოვს, სულ ასე დადის და ქათმებსა გვტაცებს. არ იქნა, ვერავინ მოკლა ე ტიალი. ძალიან იღბლიანია ე წყეული!

— ერთხელ მივეპარე და თოფის ლულა თითქმის ზედ მივადე—იძახდა ერთი—დავხლიტე, ფალიამ აიარა, მაგრამ როცა ქორი გაფრინდა, თოფი მაშინდა გავარდა.—ალბად არ ეწერა ღვთისაგან!—სთქვა ამოოხვრით მეორემ.

ქორი-კი თან და თან უფრო და უფრო თამამდებოდა: ეზოდან კი არა, თვით სახლის დერეფნებიდანაც მიჰყვანდა ქათმები, საბძღვებში უხტებოდა და ხან ბოსლიდანაც გამოუყვანია ჭყვირილითა. ნამეტნავად მაშინ ხდებოდა ონავარი, როცა ბარტყები ჰყვანდა, აღარავის ეპოვებოდა, თვალწინიდან იტაცებდა დღეში რამდენჯერმე.

— გაგვაცია, გაგვაჩანაგა მაგ დაღუპვილმა! — ბუზღუნებდნენ და ოხრავდნენ ქალები.

*
* *

არც მუხას ეცადნა ცულის ძალა, არ იცოდა რა იყო კაცის ხელი. უხსოვარ დროიდან იდგა აქ დახავსებული, დაღრეჯილი, თვითონაც-კი აღარ ახსოვდა თავისი წარსული, ვინ მოიტანა აქ ამ თვალ ჩაუწდომელ კლდის თავზედ, ვინ ჩათესა ამ ქვასა და ქვიშაში?! გძელ ქალარა წარბებივით ჩამოფხუტოდა ტოტებიდან მწვანე, ან ნისლის ფერი, ერთმანერთზედ ასხმული და აჩონხლილი ხავსი. საკვირველი იყო ეს ხავსი! ხან დროთა ბრუნვისგან დაჩაჩანაკებულ-სიკვდილ-მიუკარებელ გრძნეულთა წვერს მოგაგონებდა, ხან გაფარჩხულს არწივის კლანჭებს, ერთმანერთში გადახლართულთ, ხან ნაზად ნაქსოვ პეპელებს მხრებს, ან ფრთების მსგავს ჩადუნის ფოთოლს, ხან ყინვისგან ფანჯრის შუშებზედ გამოხატულ საოცნებო სურათებს, ხან პატარა ჩიტების პაწია ბრჭყალებს და მთლად კი, მუხის წვერიდან დედაპიწამდე, საოცრად ასხმულს და აკინძულს საოცნებო არშის გორგალს, თვალ აუწდომელ სიმაღლიდან ძირს დამპალ ფოთლებამდე ჩამოშლილსა.

იღვა მუხა აქ და თვალმოუშორებლად ჩასცქეროდა ქალას. ვერც-კი წარმოედგინა, თუ იმ ჩაღრმავებულ, ჩავარდ-

ნილ და სულ შეხუთულ ხეობაში შეიძლებოდა სიცოცხლე და ბედნიერება.—რა აძლებინებთ, რომ არ იხრჩობიანო—ფიქრობდა გაკვირვებული.

იდგა ასე მუხა მრავალ ათისა და ასი წლის განმავლობაში. ორ წელიწადში ერთხელ მოისხამდა რვეალ ჯამებში ჩამსხდარ გრძელ რკოებს, შემოდგომით ჩამოჰყრიდა ძირს ჯერ რკოებს და მერე ზემოდან აფარებდა მსუქანს და სქელ ფოთლებს, ეს იყო და ეს იმისი ზრუნვა მომავალ თაობისთვის.

ძირს-კი ან გარეული ღორი ჩიჩქნიდა ფოთლებს და ჰკენეტდა რკოს, ან. ჯაფარა ჰქეჰავდა, პოულობდა და ნისკარტით უხვრეტავდა გვერდს, თავი აგროვებდა და ციყვს მალლა ხის ღრულში აჰქონდა ზამთრის საზრდოდ.

აქ, ამ მუხის წვერზედ, გააკეთა ლურჯმა ქორმა ბუდე. კაცის ხმა, სოფლის ხმაურობა და ჰაჰყანი თვითონაც ეჯავრებოდა და არც შვილებისათვის სურდა, რომ ქვეყნის განგაშისთვის შეეჩვიათ ყური.

ველურად იზრდებოდნენ იმისი შვილებიც. ქარის საზარელი ღრიალი, არწივის ყეფა და შავარდნის კვილი ნანად ესმოდათ. ჩანჩქართა ხუილი, ზვაგების ქუხილი და დაგორებული ლოდების გრიალი სიმღერას ეტყოდნენ.

ისხდნენ ისინიც ორნი ჯერ ისევ თავვებივით გინგლიანნი და ყვითელ პირს ადებდნენ, როცა დედის ნაცნობი მხრების ხმა მოესმოდათ, შორიდანვე სცნობდნენ, თავს მალლა იღებდნენ და წიწინით ეგებებოდნენ. უგლეჯდა დედაც ნისკარტით თავის ნანადირევს და ყელში უდებდა.

— ჰამეთ, შვილო, ჰამეთ! გაიზარდეთ და დიდი ქორები გახდით დედის გასახარებლად. შენ გატყობ, თვალ-ყვითელავ, რომ კაი ბიჭი გამოხვალ, ღირსეული ჩამომავალი სახელოვანი მამა-პაპისა.

— დაგყვა, შვილო, ნისკარტი აღმასი, კლანჭი გძელი და წვეტიანი, თვალი ცეცხლისა და მხრები ქარისა. გაიზრდები, შვილო, გაფრინდები.

— ეს ამოდენა მთა და ჭალა-მინდორი სულ შენ ხელთ იქნება. სდიე კაკბებს და ტყის-ქათმებსა, სინსილა გააწყე ქათამ-ინდაურებისა, ვისაც მოერიო, გაუშრე სისხლი, მარჯვე გამოხვალ და ღონიერი.

უგდებდნენ ყურს ბახალეზი, თრთოდნენ და ნისკარტს აკაპუნებდნენ. იმათ რა იცოდნენ, რას უამბობდა დედა: ვინ უნდა დაეჭირათ, ან ვინ უნდა შეეჭამათ, ვისთვის უნდა ედევნათ და სინსილა გაეწყოთ. ან ვის სისხლს უქებდა, რომ თბილ-თბილი ასეთი საამურიოა, დედა-კი განაგრძობდა:

— ჩემო ბიჭუნია, რომ იცოდე რა გემრიელია. თბილ-თბილი სისხლი ფრინველისა, როცა ჯერ ისევ ცოცხალს ჰგლეჯ და ულაპავ! რა საამურია, როცა მეხვიით დაეცემი ეზოში გაშლილ ქათმებს! რა წიოკობა და ვაივავლახი შეუდგებათ ხოლმე! უნდა ეცადო ხელად აიტაცო და თავს უშველო, თორემ თუ კაცმა მოგასწრო, უნდა გამოეთხოვო სიცოცხლეს, ის ჭკვიანია და სასტიკი, ჩვენზედ უფრო მოსისხლე და დაუნდობელი! ერიდეთ, შვილო, კაცსა!

*
* *

ასე გადიოდა დრო. ქორის ბახალეზს გინგლი ლეგობუმბულად გადაექცათ, დაფრთიანდნენ და პატარა ქორები დახდნენ, ამაყი, გულადი და შეუპოვრები. ეხლბ საჭმელს დედას პირიდან სტაცებდნენ და თვითონვე ინაწილებდნენ. ბუდეში მძლივს-ლა ეტეოდნენ და გული გასაფრენად უწუხდათ. ამათაც მოუვლიდათ ხოლმე ყინი, როცა სხვა ფრინველებს ხედავდნენ ცის უფსკრულში მცურავთ, თრთოდნენ და კანკალებდნენ.

უკვე მეორე დღე იყო, დედამ ველარაფერი მოუტანა, მუდამ ხელცარიელი ბრუნდებოდა. ბახალეზი მოუთმენლად ელოდნენ და თვალ-ყური დედის გზისაკენ ეჭირათ. მაგრამ მეორე დღესაც ხელცარიელი დაბრუნდა დედა.

— გავაბეზრე, შვილო, სოფელი, გავწყვიტე ქათმის სინსილა, გაფთხილდნენ, მდარაჯობენ. რამდენიც დავეცი ქა-

თამს, იმდენჯერ კეტებით და თოფებით მდიეს, კიდევ კარგი, რომ ცოცხალმა გამოვასწარი. მეტი ღონე არ არის, უნდა დღესაც მოითმინოთ, ხვალ კიდევ ვცდი, იქნება სხვაგან ვინადირო.

— წინა გდევნიდა, დედა? ვინ გიპირობდა მოკვლას? რათა? რით გააჯერე სოფელი? ჰკითხავდა თვალყვითელა.

— აი, დედა, ჩვენ ამდენი ხანია აქა ვართ და ჩვენთვის ხმაც არავის გაუცია, რალა შენ გაგიმტერდა სოფელი?

— თუ მოგაგნოთ კაცმა, არც თქვენ დაგინდობთ, ხელად წაგგლეჯავთ კისრებს, ან უფსკრულში გადაგიძახებთ და ქვებზედ კვერცხივით გაგჭეკყავთ.

— ავია კაცი, შვილო, ამიტომ გავიკეთე ასე მიუდგომელ და უხვედი ადგილას ბუდე. თუ იპოვა კაცმა ჩემი ბუდე, მაშინვე ჩამოშლის, თქვენ მიწაზედ ჩამოგყრისთ, დაგადგამთ ფეხს და იტყვის:

— გაწყდით, თქვე გველის წიწილებო, თქვენც დედა-თქვენსავით მოსისხლენი და მტაცებლები გამოხვალთ! დაგსრესავთ და წელებს გამოვადენსთ.

„ერთი ქორით მაინც ნაკლები იქნებაო!“ გულს გაიკეთებს.

ბახალა-კი შიშით და სიბრაზით თრთოდა და კანკალებდა:

— რა დაუშავეთ კაცს, რათ უნდა დაგვხოცოს?!

გავიდა მესამე დღეც. სიმშილმა ბახალები ძალიან შეაწუხა. უკვე ბუდიდან გადმოვარდნას აპირობდნენ, როცა, დედის მხრების ნაცნობი შხუილი მოესმათ. სიხარულით წიწინი მორთოს და ბუდეში წამოიყაყვნენ.

დედა ნაწადირევით ბრუნდებოდა. კლანჭებით დაებლუჯა და მოჰკროდა. ბახალები სიხარულით მხრებს ატყაპუნებდნენ. დედა უფრო და უფრო ახლოვდებოდა.

მაგრამ უცებ რალაც საზარელი ხმა მოესმათ. ვილაც კვნესოდა და გმინავდა. ეს ხმა გულში არწივის ბრქვალევივით

ხვდებოდათ და გულს უხუთავდა. ბახალები ერთმანერთს მიეკვრნენ და სმენად გადიქცნენ.

რამდენადაც დედა ბუდეს უახლოვდებოდა, კვნესა თან და თან უფრო და უფრო მკაფიოდ და გარკვევით ისმოდა.

— ალბად ვინმე თავ გასრესილი, წელებ გამოდენილი სულს ებრძოდა! ბარხალები მოიბუზნენ, ბუდეში ჩაძვრნენ.

კვნესა აქვე ამათ გვერდზედ ისმოდა. ოჰ, აქ იყო ის მოსისხლე, ამათ რომ შიშის ჟრუანტელსა ჰგვრიდა.

— თვალ-ყვითელავ! აბა ყური დაუგდე, ეუბნებოდა ჩურჩულით ლევა:

— ვინა კვნესის ისა? მე შენ მეგონე, თვალ-ყვითელავ, ესთქვი, მოვიდა კაცი მეთქი, ჩამოანგრია ჩვენი ბუდე, ჩვენ ძირს ჩამოგვეყარა, შენ ფეხით შეგდგა და გისრესავს თავსა! ოჰ, მადლობა ღმერთსა, რომ აქა ხარ ცოცხალი! აბა, კარგად დაუგდე ყური! ალბათ აქვე სადმე კაცმა დაიჭირა ვინმე და ჰკლავს. აი, აქვე ყურში ჩაგკვნესის! დედა მაინც მოვილეს ჩქარა: ის მოგვეხმარება, არ მისცემს კაცს ნებას, რომ ჩვენ თავები დაგვისრისოს, არა?!

ბახალებს თავები ბუდეში ჩაეყოთ და ერთმანერთს მიჰკროდნენ.

— რას ჩამძვრალხართ ბუდეში, თქვე, ლაჩრებო, თქვენა? ვინ შეგაშინათ? იქნება შავარდენმა დაუხულოუნა კაკაბს და იმისმა მხრების ჭექამ თქვენ გულები დაგიხეთქათ?! იქნება არწივი მეხივით დაატყდა კურდღელს, ან მშველს, აქვე, თქვენს თვალწინ, გაგლიჯა და თქვენ-კი ურცხვად ლაჩრებივით თავებს ბუდეში იფარავთ?! ან იქნება ლაყუნა სვავმა თავზედ გადაგიარათ და იმისმა ჩრდილმა შეგაშინათ?! ან იქნება სიმშილს ველარ გაუძელით და ძილს მიეცით თავი!?

— ხომ არ დაიხოცეთ, გაახილეთ თვალი!

ბახალებმა ახლა-ღა გაახილეს თვალი და გახარებულნი, დედის ხმისგან გამხნეებულნი ბუდიდან ამოძვრნენ.

ქორს ერთი დედა მტრედი დაებლუჯა კლანჭებით, ბუდის პირთან იჯდა და ცეცხლის მტრქვეველი თვალებით მისჩერებოდა ლაჩარ შვილებს.

— აბა, აი მოგიტანეთ ვახშამი! კაი ხანი იმარხულეთ, მაგრამ მეც-კი კაი ვახშამი მოგიტანეთ. ცოტა-კი არ ვეწვალე ამის დაჭერაზე. ესეც თავისი ბარტყებისათვის მინდორში გორველასა და ცერცველას აგროვებდა. დიდხანს ვიჯექ წიფლის ფოთლებში ჩასაფრებული და ველოდი. ამან უკვე ორი გზობა წაუღო შვილებს საქმელი და მე-კი იქვე ვიჯექ გაქვავებული. მესამედ რომ დაბრუნდა, უკვე არხეინად იყო, აღარ ეშინოდა და აღარც ფრთხილობდა. წედანდელივით აქეთიქით აღარ იხედებოდა და აღარ ფთხებოდა. მეც დრო შეურჩიე და, როცა ის ცერცველის პარკს ებძვოდა, დავეცი ქარიშხალივით და წამოვიყვანე. არ მოკვდა აქამდე, და მეც თავი აღარ გავუტყხე, მინდოდა ცოცხალი გენახათ და თქვენ თვითონ მოგეკლათ აი, როგორ კენესის.

— მოდით და ჩამომართვით. მოდი, შვილო თვალ-ყვითელავ, შენ უფრო კოჩალი სჩანხარ შენ დაზე. მაგრამ მართმ კი არ შექამო, მაგასაც უწილე!

მტრედი კი კენესოდა და სულთ მობრძავი ჰფეთქდა, წითელი ნისკარტი განივრად გაეღო, თავი გვერდზედ გადაეგდო და მძიმე-მძიმედ სუნთქავდა. ოქროს ფერ მკერდზედ წითელი ლალივით სისხლის წვეთები მოგორავდნენ და ბუდეში ცვიოდნენ.

თვალ-ყვითელა მოიბუზა და ბუდის შორეულ კუთხეში მიიყუტა.

მტრედი კი კენესოდა, თან ყელში ხრიალებდა. თავზარდაცემული ლეგო ბუდეში ჩაძვრა და სული განაბა.

— მოდი, შვილო, წაიყვანეთ და შექამეთ—უძახდა ქორი—მოდით, თუ გეშინიანთ ამ საათში სულს გავათხოვინებ. რას გიზამსთ, სულთმოძრავია, რამ გავაქვავათ? დაბრმავდით თუ დაყრუდით? აჰა დაიქით—და ქორმა მომაკვდავი მტრედი შვილებს ზედ მიაგლო.

მომაკვდავი მტრედი თავდაყირა ბალახებს შუა ჩავარდა-სადა ჰქონდა გაფრენის ან განძრევის თავი. უკანასკნელად ჰფეთქავდა!

თავზარდაცემული ქორის ბახალაები კი დედის მოსიხლოებით თანდათან ბუდიდან მალლა მოფოფხავდნენ, არ უნდოდათ, რომ მტრედს შეჭხებოდნენ. ან კიდევ თვალით დაენახათ.

დედა ქორი კი იჯდა ბუდის პირზე გაქვავებულივით, სისხლიანი კლანჭებით და სიბრაზით კანკალებდა.

— გავცალოთ აქაურობას, ლეგავ, წასჩურჩურჩულა აკანკალებული ხმით თვალყვითელმა.

— წავიდეთ, წავიდეთ, თვალყვითელო! არ მინდა ასეთი ცხოვრება!

ცოტახნის შემდეგ და და ძმა ბუდის პირზედ ისხდნენ, ფრთებს ისწორებდნენ და ხარბი თვალით გასცქეროდნენ ცის ქვეშეთს, თავისუფლებით და ბედნიერებით საესეს.

გაშალეს მხრები... მსუბუქმა ნიავმა შეისვა ფრთებზედ ახალგაზდა ქორები და თვალის სისწრაფით გააქანა ჯერ უცნობ წუთისოფელში.

— სად მიჰტრინავთ, სადა, თქვე სულელნო?! — მისძახდა გაშმაგებული დედა.

თ. რაზიკაშვილი.

მალხაზ-ბარელი

დრამატული პოემა ოთხ სურათად

მოქმედნი:

ქოქიჩ ბარელი. — შეძლებული გლეხი.	თედო. — მალხაზის ვაჟი.
მაგდანი. — ამისი ცოლი.	ასლანი. — ყაჩაღი.
მალხაზი { ბესო {	სოსე — ასლანის ამხანაგი.
ამათი შვილები.	ტყაჩუ. — ტყის მცველი.
თალიკო. — მალხაზის ცოლი.	მამასახლასი.
მაცა. — ბესოს ცოლი.	ბოჭაული.
	ჩაფარი.
	გლეხები და ჩაფრები.

სურათი პირველი

(მაღალი მთის მწვერვალი, საიდანაც მოსჩანს საქართველოს
ნაწილი ჯერ თავის მშვენიერთ მინდორ-ველებითა და ხეობებით
და შემდეგ თოვლით დაფარულ დიდებულ მთებით. შემოდის ჩქა-
რის ნაბიჯით მალხაზი.)

მალხაზი (ღაღაკებს და აღტაცებით).

ოჰ, საქართველოვ!...

გმადლობ შენ, ღმერთო,

რომ ჩემს ტანჯვასა მოუღე ბოლო
და მომასწარი ამ ბედნიერ დღეს,
როდესაც ჩემ წინ ჩემი სამშობლო,
ვით ხელის გულზე, გადაშლილია
თვისს სიღიაღე-მშვენიერებით,

როგორც სამოთხე, ტურთად შემკული,
 და ისევ ესტკბები იმის ყურებით!..
 ვიშ ამ ქვეყანას, ამ ბუნებასა,
 ყოველისფრით სრულს და უნაკლულს!
 არ ჰგავს ციმბირის უდაბურ მინდვრებს
 და ხრიოკ კლდე-ღრესს, უსიხარულოს;
 იქ სიკვდილია, აქ-კი სიცოცხლე
 და ქართველს გულმა როგორ გაუძლოს,
 რომ, თუნდაც მოკლან, არ გამოიქცეს
 და ერთხელ კიდევ არ ინახულოს
 ეს ტურთა მხარე, სადაც განგებას
 სიუხვის კალთა დაუბერტყია?
 ნახავს, დასტკბება და არ ინაღვლებს,
 თუნდ, მოხვდეს გულში მაშინვე ტყვია!..
 მდევარნო, სად ხართ? მომკალით ბარემ!
 ვერ შემაშინებს ახლა სიკვდილი:
 ზხვავან სიცოცხლეს, თუნდ განცხრომითაც,
 უჯობს, აქ მოკვდეს ამ ქვეყნის შვილი!.. (შემოდის ასლანი).

ასლანი.

რა ამბავი გაქვს?

მალხაზი. (სეფს. მოკიდებს).

ხედავ?

ასლანი.

ჰო, ვხედავ.

მალხაზი.

მერე აგრე ხარ დამშვიდებული?
 თითქო წინ გქონდეს უშნო ციმბირი
 და არა ქართლი აყვავებული!

ასლანი.

ეჰ, ჩემო მალხაზ, ჩემი ურგები

ქოთანი ქვასო, ნათქვამი არი!
მერე რაო, რომ აყვავებულა?
ჩვენთვის არის თუ, ერთი მითხარი!

მალხაზი.

მაშ, აქეთ რისთვის მოიჩქაროდი?

ასლანი.

მისთვის, რომ სხვაგან ჩვენის ხელობით
ვერ შევიძლებდით თავის შენახვას

მალხაზი.

რას ამბობ?! რითა?

ასლანი.

რით?..—ყაჩაღობით.

აბა, სხვებზე როგორ უნდა ვიცხოვროთ?
ჯამაგირს ხომ არ დაგვინიშნავენ,
რომ კატორღიდან გამოვიქცეთ?
ან, ეგებ, ფიქრობ, რომ შეგვინახვენ
და არ გაგვცემენ ჩვენთანები?..
არა; ზედაც არ შემოგვხედავენ;
პირიქით „მენდლის“, ან ორ გროშისთვის
თავისვე ხელით, მგონი, მოგვკლავენ!

მალხაზი.

მაშ, მხოლოდ მისთვის მოგიხაროდა,
შე უბედურო, მშობელ ქვეყნისკენ,
რომ ილაჩალო, იავაზაკო,
სხვა არაფერი გიზიდავს მისკენ?

ასლანი.

ეჰ, კარგი ერთი, ნუ გამიწვრილე.
უშინაარსო ყბედობით გული!
რა დროს იქ, მალლა, ცაში ფრენაა,
როცა ძლივს კბილით გვიჭირავს სული?

მალხაზი.

რადგან ასეა, ასლან მე და შენს
ერთობას უნდა მოედოს ბოლო!
ჩვენ სულ სხვადასხვა გრძნობით და აზრით
მოგენატრებია ჩვენი სამშობლო;
შენ ძარცვა-რბევა გინდა იმისი
და მე-კი, რომ იქ მხოლოდ ვიცოცხლო!

ასლანი. (გადიხსახსრებს).

ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა, ხა!..
არ მიატოვე მასხარაობა?

მალხაზი.

სულაც არ ვმასხრობ და მართლა ვამბობ,
რომ დღესვე ჩვენი ამხანაგობა
უნდა გათავდეს სამარადისოდ
და, ვით სხვადასხვა არის მიზანი,
ისე სხვადასხვა გზაც ავირჩიოთ
საქართველოში ჩვენი მიმყვანი!..
აბა! ჯერ წადი შენ, საითაც გსურს,
და მერე წავალ მე სულ სხვა მხრისკენ;
მტერს და მოყვარეს არ შეუძლიათ
ერთად იარონ მშობელ ქვეყნისკენ!

ასლანი.

მაშ, მალღაზ, მართლა აღარა ხუმრობ?

მალხაზი.

არა! რაღა დროს ხუმრობა არი?
წადი, მომშორდი!.. ამ საათიდან
ერთმანერთისთვის ჩვენა ვართ მკვდარი!

ასლანი.

შე უბედუროს გგონია, შესძლებ,
გამოქცეული კატორღიდანა,

პატიოსანის შრომით ცხოვრებას?
 ფიქრობ, მიგიღებს შენი ქვეყანა?..
 არა! ჯერ კიდევ კაცის ღირსებას
 გარეგნობითა მხოლოდ ზომავენ
 და, ნაკატორღალს, თუნდ ანგელოზიც
 იყო, კეთილად არ დაგსახავენ!..
 უმჯობესია, ამხანაგები
 ამხანაგებად კვლავ დავრჩეთ ჩვენა
 და, ვით აქამდე, ამას იქითაც
 შუა გავიყოთ ქირი და ლხენა!
 წამო, წავიდეთ; რადგან ორივეს
 ადვილად ვერვინ დაგვიმორჩილებს,
 და ვინავეარდოთ, სანამ ხელახლავ
 არ გავიყრიან ფეხში ბორკილებს!.. (უნდა, ხელი მოკიდოს)

მალხაზი. (უკან იწეკს).

ასლან მომშორდი! რა გინდა ჩემგან?..

ასლანი. (ისევე უახლოვდება).

მალხაზ, გთხოვ, აზრი გამოიცვალო,
 რომ ბოლოს საქმე არ მოგივდეს
 შენ სანანური და სავალალო!..
 არა, რას ფიქრობ? რისი იმედით
 გინდა, შინვიდე შენიანებთან?
 დარწმუნდი, შინაც არ შეგიშვებენ.
 მე დამიჯერე, წამოდი ჩემთან!..
 არ გესმის, მალხაზ?.. (ხელს დაადებს მხარზე; მალხაზს უცებ
 გააყრუოლებს და ხელსა ჭკრავს; ასლანი
 ძლივს შეიმავრებს თავს).

მალხაზი.

მომშორდი-მეთქი,

შე არამზადავ, თორემ მოგკალი!..
 რას ჩამაცივდი, როგორც მაცდური?

რას ჩამაცივდი, როგორც მაცდური?
ხომ არ მოგწყინდა, რომ ხარ ცოცხალი?..

ასლანი.

კარგი, მივდივარ... მშვიდობით იყავ!..
მხოლოდ ერთს გირჩევ: ახლავ სახელი
გამოიცვალე; არ გაამხილო,
რომ ხარ ცნობილი მალხაზ ბარელი,
თორემ, მერწმუნე, დღესვე მიგცემენ
ან ცოცხალს, ან მკვდარს ხელში მთავრობას!
შენის სახელით მე ვისარგებლებ
და ასე ჩვენს ძველს ამხანაგობას
ისევ განვაგრძობ; დღეიდან მაინც
შენ ის სრულიად არ მოგიხდება;
როგორც ყაჩაღსა, განთქმულ ყაჩაღის
სახელი უფრო მე მომიხდება! (ჯადის).

მალხაზი. (გაყუდლებს თავს და მღეღ- ვარებით).

მართალი კია ის არამზადა:
მივდივარ, მაგრამ სად და ვისთანა,
როცა ჩემს სახელს ჯერ კიდევ შიშით
იგონებს, ალბად, მთელი ქვეყანა?..
მალხაზ ბარელი ჩამოსულაო,
ხმა გავარდება ჩვენში თუ არა,
მაშინვე ყველა ფეხზე დადგება
და გამართლდება მისი მუქარა!
ვინ დაიჯერებს, რომ ავაზაკი
ნე არასოდეს არა ვყოფილვარ;
რომ კაცის სისხლში, ჩემ სიცოცხლეში,
მხოლოდ შემთხვევით ერთხელ გავსერილვარ?
ვერ მოვითმინე, როცა გარყვნილმა,
აქა და ვარო დიდი თავადი,
ჩემ თვალწინ ჩემ ცოლს დაუწყო კოცნა,

იქვე მოვკალი და გადავეარდი!
 ვიდრე მე ტყე-ტყე ვიმალებოდი,
 ჩემს სახელს თურმე სხვები ირქმევდნენ
 და, სადაც რამე დაშავდებოდა,
 დიდი, პატარა მე მამბრალებდნენ,
 ეგების, ახლაც იმ ავაზაკმა
 მართლა დაირქვას ჩემი სახელი
 და ისევ ისე ტყუილ-უბრალოდ
 გავზდე ყველასთვის მე საზარელი!..
 ოჰ, ღმერთო, ასე რისთვის ვისჯები?
 რად მხვდა ეს ბედი, აუტანელი,
 რომ არ მაქვს ნება, მშვიდათ დავლიო
 სიცოცხლე ჩემი, უკანასკნელი?
 გული მაქვს სავსე სიყვარულითა
 და მომათვისეს კი მძულვარება;
 კაცის მკვლელი ვარ მაშინ, როდესაც
 ჩიტისაც მოკვლა მე მეზარება!
 ოჰ, მოვკვდე ბარემ და, მოვისვენო,
 დამშვიდდეს სული! აღშფოთებული!
 თუ ტანჯვა ისე ვერ დასრულდება,
 დასრულდეს ყოფნა გამწარებული!.. (მთისმის თოფის სმა.

მალხაზი შეკრთება. შემო-
 ვარდება ტყაჩუ, წაბარბარდება
 და წაიქცევა).

ტყაჩუ. (ევირის).

ვაიმე, დედა!.. კვდები, მიშველეთ!..

მალხაზი (მიიბრუნს).

რა ამბავია, რა დაგემართა?

ტყაჩუ.

ჩემივე თოფით მომკლა ურჯულოდ.

მალხაზი.

ვინა?

ტყაჩუ (სუსტის სმით).

რა ვიცი... ვილაც მოვარდა,
 როდესაც ჩემთვის ცხენს ვაძოვებდი
 და სახელმწიფო თოფს სტაცა ხელი...
 მე გავეუძალდი, მაგრამ წამართვა...
 მითხრა, მე ვარო მალხაზ ბარელი (მალხაზს სსშინდად
 გააუჩუქალებს).

და თოფი ჩემთვის საჭიროაო...
 ესევე შევები, რომ წამერთმია,
 მაგრამ უეცრად გამოისროლა
 და მომახვედრა გულში მე ტყვია...
 ოჰ, გული, გული... ვკვდები, ეს არის!..
 ვაი, კოლშვილო, დაობლებულო!.. (ძლივს-და აშბახს).
 ოჰ, არ შეგარჩენს ღმერთი ჩემს სიკვდილს,
 მალხაზ ბარელო, შეჩვე...ნე...ბუ...ლო!.. (კვდება).

მალხაზი.

მოკვდა! . ოჰ, ასლან, შენი გულის ჯავრს
 ამოვიყრი, თუ ხელთ ჩამივარდი! (მიდის. ცოტა ხანს შემ-
 დგებ შემადის ხელში მათ-
 რახითა და მსარზე თოფით
 ასლანი).

ასლანი (დაინახავს შამაგალ მალხაზს
და დატინვით).

ჩუ, ეგერ მიდის!.. მაშ, ასე, მალხაზ;
 შენ ნელა-ნელა ფეხით მიბძანდი
 ქართლში, გლახასებრ მე-კი მრევურცხლავ,
 როგორც ყაჩაღი, ცხენით იქითკენ,—
 მტერს და მოყვარეს არ შეუძლიათ
 ერთად იარონ მშობელ ქვეყნისკენ!.. (მიდის მკვდართან,
 ქამარ-სახჯაღს შემოსნის და დაუწევს
 უბისა და ჯიბეების ჩსრეკას).

ფარდა.

სურათი მმორკმ.

ქოქი ბარელის სახლი. ღამეა.

(ტახტზე ზის მაგდანი და წინდისა ქსოვს; იქვე ზის მკა და აწვევს ზეწარ გადაფარებულ აკვანსა. შემოდის ქოქი და ბესო ქოქი დაჯდება და თავს დახრის, და დადონებუდი; ბესო-კი აქეთ იქით დაიწვევს სიარულს ჩაფიქრებული).

მაგდანი (მღვდვარებით).

რა ამბავია, ქოქი? რა მოხდა?

რადა ხარ აგრე დაღონებული?

ქოქი (აშოიხრებს).

მოსულა ჩვენის ცოდვითა. სავსე.

მაგდანი.

ვინ?

ქოქი.

უბედურ დღეს დაბადებული.

მაგდანი.

ჩვენი მაღხაზი?!

ქოქი.

ჰო, კატორიდან გამოქცეულა, ამხანაგები შეუკრებია და ავაზაკობს თურმე... საზარი ისმის ამბები!

მაგდანი (თავში ხელებს წაიშენს).

ვაი ჩვენ!.. ვაი ჩვენ უბედურებს!..

ბესო (წყენით).

ვაი იმას! ჩვენ რა შუაში ვართ? თავს გადავავეთ მთელი ოჯახი, თითქო იმისთვის ჩვენ გავჩენილვართ და რითი გვიხდის?.. მხოლოდ ტანჯვისა და მწუხარებას მულამ გვაყენებს.

უსინიდისო!.. ოჰ, ღმერთი მისგან
როდის დაგვიხსნის და მოგვასვენებს?..

მაგდანი.

უსინიდისო მართლა შენა ხარ,
შე უბედურო, რომ ამას ამბობ
და უშიშოდაც სამაგალითოდ
დასჯილისადმი სიბრალულს არ გრძნობ.

ბესო (გაცხალებით).

თქვენ ჩემზედ უფრო ბავშობიდანვე
მალხაზს წყალობდით და ის გიყვარდათ:
აღარ ზოგავდით არც ხარჯს, არც შრომას,
ოღონდაც იგი გამოგეზარდათ.
ოჯახის ბურჯად მიგაჩნდათ იგი,
მისგან ელოდით ბედნიერებას
და ახლაც მისთვის სიამოვნებით
იკისრებთ ყოველს ტანჯვა-წვალებას.
თქვენ, როგორც გინდათ, ისე იყავით
და მე-კი ცოლშვილს მას ვერ ვუმსხვერპლებ;
ახლაც გეტყვით, რომ, თუ მოვიდა,
წამსვე მთავრობას მე მოვახსენებ!..

ქოქიჩი.

კარგია, ბიჭო, გულს ნულარ გვიხეთქ!
რა დაგემართა? იყავი შენთვის!
ჩვენ უშენოდაც გვეყოფა ტანჯვა...

მაგდანი.

აგრე არ იცის ამან ყოველთვის? (ბესოს).
არა გრცხვენია, რომ თავიდანვე
იმ უბედურსა დაადგი კბილი
და მხოლოდ მისთვის აითვალწუნე,
რომ ნიჭიერი იყო ყმაწვილი?
შენც ხომ მალხაზთან ერთად იყავი

სკოლაში და რა ჩვენი ბრაღია,
რომ ვერ ისწავლე?.. შენ რომ შენს ძმაზე
მაგ გულთ იყო, სამართალია?..

ბესო.

ჰო და მაღხაზმა აკი დაგადგათ
თავზე გვირგვინი, თუ ნასწავლია?.. (შემოდის ოქრო).

თედო (მღელვარებით).

მამასახლისი და რამდენიმე
კაცი მოდიან... (ეგვანო შეკრებიან)

ბესო.

ის-ღა გვაკლია,
რომ დაგვიჭირონ ახლავე ყველა!

ქოქიჩი.

წმინდა გიორგი, შენ დაგვიფარე!..

მაგდანი.

დედაშვილობის გამჩენო ღმერთო,
შენ შეგვეწიე და მოგვეხმარე!.. (შემოდის მამასახლისი და
რამდენიმე კაცი; ეგვანო
ფეხზე წამოდებენ და მიე-
საღმებენ ერთმანეთს).

მამასახლისი (ნაძაღვდვის სიღინჯით).

ქოქიჩო, ბესო და თქვენც ქალებო,
კარგათ დაუგდეთ ამ სიტყვას ყური;
მე, მამასახლისს, მავალებს ჩემი
მოვალეობა და სამსახური,
რომ გაგაბრთხილოთ, არამც და არამც
მაღხაზს, რომელიც გამოქცეულა
კატორიდანა და კვლავ ყაჩაღობს
არაფერში ხმა არ გასცეთ სულა!..
და, თუ მოვიდეს როდისმე სახლში,

შეატყობინეთ იმ წამს მთავრობას!..
 რა ვქნათ?.. ადგილი არ უნდა ჰქონდეს
 ამ შემთხვევაში მშობლიურს გრძნობას!..
 დიახ, თქვენ ახლა ისე იფიქრეთ,
 რომ თქვენა მალხაზ უკვეა მკვდარი
 და, ვინც ატარებს დღეს მისს სახელსა
 ის თქვენი შვილი სულაც არ არი!..
 მაშ, ასე: აი ამ საპატიო
 პირებთან ვამბობ, რომ წინდაწინვე
 იცოდეთ, თუ თქვენ წინააღმდეგში
 შეგნიშნეთ, ყველას ერთად მაშინვე
 მე სამართალში მიგცემთ და სასჯელს
 ველარ ასცდება ერთიც თქვენგანი,
 როგორც ყაჩაღის ხელის შემწყობი
 და ქვეყნის მავნე ადამიანი!..
 მომეცით სიტყვა, რომ არ გადახვალთ
 არაფრისათვის ჩემს ბრძანებასა!.. (დუმილია).
 როგორ გაჩუმდი?.. ქოქიჩ, პასუხს გთხოვ!

ქოქიჩი (მღელვარებით).

გაძლევთ...

მამასახლისი.

შენ, მაგდან; შენც სდებ აღთქმასა?

მაგდანი (ტანჯვით).

ჰო, ჰო...

მამასახლისი.

შენ, ბესო; შენც ხომ მპირდები,
 რომ მალხაზს აღარ გაუწევ ძმობას?

ქოქიჩი.

ეგ, მგონი, თავის ხელითვე მოკლავს,
 იმ საწყლის მიმართ გრძნობს ისეთს მტრობას!

მამასახლისი.

ოჰ, ყოჩაღ, ბესო! თუ მართალია
 და შენ მალხაზსა დაგვაჭერინებ,
 მოვასხენებ შენს ქებას მთავრობას
 და საჩუქარსა მოვაცემინებ!..
 აბა, ნახვამდის!.. ქოქიჩ და მაგდან,
 ნულარ იღარდებთ! არაფერია
 აქ სამწუხარო: ნურც ჩვენ დავინდობთ,
 ვინც ჩვენ არ გვინდობს, ქვეყნის მტერია!.. (გადის; ცქც-
 ხებიც უკან გაჭყვებთან).

ქოქიჩი.

ოჰ, გასკდი, მიწავ, ბარემ ჩემ ფეხ ქვეშ
 და სანატრელი მომეც სიკვდილი,
 სანამ ვიქნები იძულებული,
 რომ გავიმეტო ჩემივე შვილი!.. (დუმილია).
 მალხაზ, ოჰ მალხაზ, ნუთუ ვერა გრძნობ,
 შენის მიზეზით როგორ ვისჯებით
 და, სატანჯველად გაჩენილები,
 რა ჯოჯოხეთის ცეცხლში ვიწვევებით?.. (დაჯდება, ჩაფიქ-
 რებული; მაგდანი დაიხრქებს და
 ღოცულობს; მაკა აკვანს აწვევს;
 ბესო დაიწვევს სიარულს; თედო
 მიეკვრის ქოქიჩს. დუმილია).

თედო (არღვევს დუმილს).

ბაბუ, ა ბაბუ!.. არ გესმის, ბაბუ?..

ქოქიჩი.

რა გინდა შვილო?

თედო.

თითქო მკვდარია

მამა შენიო, მეუბნებოდით?

მაშ ცოცხალია?

ქოქიჩი.

ჰო, ცოცხალია,
მაგრამ სიკვდილი სჯობს მის სიცოცხლეს.

თედო.

რატომ?

ქოქიჩი.

იმიტომ, რომ გაყაჩაღდა,
მხეცად გადიქცა; მისი სახელი
ყველასთვის საშიშ-საზარლად გახდა.
ხომ გაიგონე, რა გვითხრა ახლა
მამასახლისმა იმის შესახებ?

თედო.

ჰო, გაიგონე... მაშ, რომ მოვიდეს,
მართლა მთავრობას გამოუცხადებ?.. (დუმილია).
ნუ, ჩემო ბაბუ, ნუ იზამ ამას!.. (ბესოს).
ძიავ, ნუ ეტყვი შენც მამასახლისს,
თუ მამაჩემი მართლა მოვიდეს!

ბესო (მჩისხანედ).

ჩუ, ჩუ!.. ეგ შენი საქმე არ არის!.. (მაკას).
გაშაღე სუფრა! დროა, ვივაზშმოთ:
დაღალული ვარ და მეძინება. (მჩისმის კარზე ნელი კაკუნი).

მაგდანი (შემკრთალი წამოვარდება ზეზე).

თითქო ვილაცამ დააკაკუნა.

ქოქიჩი

ვინ უნდა იყოს?.. ქარი იქნება!.. (ბესო მიდის კარის გასა-
ღებად , მაგრამ მაგდანი მიასწრებს
და ადებს; გამოჩნდება მალხაზი).

მაგდანი (მდეფვარებით).

ის არის ისა, ჩემი მალხაზი! (ბესო ერთს ადგილს გაშეშდება;
მაკა, შეშინებული, შემოხვევს სელს აკვანს;
თედოს თან უხარია და თან ეშინია; მაგ-
დანა საჩქაროდ შემოიფანს სისლში მალ-
ხაზს და ცრემლმორეული).

შვილო, საიდან და როგორ გაჩნდი?

ქოქიჩი (მღელვარებით).

მალხაზ, შენა ხარ მართლა? (მალხაზი თავს დახრის; ქოქიჩი მიდის, გაუერის ურდულს კარებში და მიუბრუნდება მალხაზს).

ჩამოხველ

და ისევ ისე ყაჩაღად გახდი?..

მალხაზი.

მამავ, სინიღის ვფიცავ აქ ჩემსას
და გუღთა მხიღავ ღმერთსა იქ, მღღღა,
რომ მე ყაჩაღი არა ვყოფიღვარ
არასოღეს და არცა ვარ ახღა!

ქოქიჩი.

ფიცი მწამს, შვიღო, ბოღო მაკვირვებს,
მთელი ქვეყანა შენზე იღახის;
ყვეღა შენ გაწერს ყოვეღს სიღვეს
და, თუ შენ არ ხარ, სთქვი, მაშ, ვინ არის?

მალხაზი.

ოჰ, ვიცი, ვიცი, ვინც არის იღი,
ვინც ჩემ მოსღღამღე ჩემი სახელი
აქ მოიღთანა და ისევ ისე
გახაღა კრულღვით სახსენებელი,
მაგრამ რა ვუყო, როგორ ვიღართღღო
თაღი, რომ არ ვარ მე ღამნაშაღვე,
როცა კატორღას გამოვექეცი
და ღაღამტკიცე ამით სიღვე?

ბესო (მრისხანედ)

და მერე რატომ გამოვექეცი.
არ იცოღდი, რომ ეს მოხღღებოღა?...

მალხაზი

იმიტომ, ძღაო, რომ ერთხელ კიღვე

ვიდრემდის სული ამომხდებოდა,
 მენახა ჩემი ძვირფასი კერა,
 ჩემი მშობლები, ცოლი და შვილი
 და მღირსებოდა აქ დაბადებულს
 აქ, თუ სიცოცხლე არა, სიკვდილი!..
 შენ ვერ გაიგებ, ბესო, იმ გრძნობას,
 რომელიც აქეთ მე მეწეოდა
 და, თუმც ვიცოდი, რომ ტანჯვის მეტი
 აღარაფერი არ მომელოდა,
 მაინც მოვრბოდი, მოვისწრაფოდი
 ჩემ დედინაცვალ მამულისაკენ,
 როგორც პეპელა მიეჩქარება
 თავის დაძლუპველ სინათლისაკენ!..
 სამშობლოს მიმართ ძლიერის გრძნობით
 და მისთვის სევდით იგი ივსება,
 ვინც ბედისაგან უცხო მხარეში
 გადაკარგული, ჩემებრ, იქნება
 და მეც ვერ შევძელ, ვერ ავიტანე
 სხვაგან სიცოცხლე და აქ სიკვდილი
 ვარჩიე... რაქნა?.. გაიხდი ბუნების
 სასტიკ კანონის მხოლოდ მორჩილი!...

ქოქიჩი

კი, მაგრამ, შვილო, თუ შენის მოსვლით
 ჩვენ ყველას გვაგდებ საშინელს ჭირში?..
 ეს არის, იყო მამასახლისი
 და გაგვაფრთხილა, ყველას ციმბირში
 გაგზავნიანო, თუ რომ მალხაზთან
 დაიჭერთ კავშირს და ერთობასო,
 თუ მის აქ ყოფნას, როგორც-კი მოვა,
 არ მოახსენებთ მართებლობასო.

მალხაზი

ჰო, ვიცი, ვიცი, ევ ყველაფერი:

ვერძობდი, როცა აქ მოვიჩქაროდი,
რომ ჩემი მოსვლა შეგაწუხებდათ,
სასიამოვნო არ ვიქნებოდი!..
გთხოვთ, მაპატიოთ ეს შეწუხება;
პირველია და უკანასკნელი
ჩემი ქურდულად აქ შემოპარვა!.. (მიდის ქოქიჩთან და ხელს
მშვიდობით, მამა; მომეცი ხელი გაუწოდებს).
და შემინდე შენს უბედურს შვილსა,
რაც საშინელი, ტანჯვა-წვალება
გადაგხდა ჩემგან!..

ქოქიჩი (გულში ჩაიკრავს).

ღმერთმა შეგინდოს.

შვილო, თუ რაზე გაქვს შეცოდება!..

მალხაზი (მიდის მაგდანთან).

მშვიდობით, დედა; შენც მაპატიე,
რაც ცხარე ცრემლი დაგადვრევიწ!

მაგდანი (ტირილით).

მშვიდობით, შვილო!.. (მოხვევს ხელს, გულში ჩაიკრავს და
აქვითინდება).

მალხაზი (მიდის ბესოსთან).

მშვიდობით, ძმაო;

შემინდე, თუ რომ შენც გაწყენინე! (გაუწოდებს ხელს, რა-
მეღსაც ბესო, საშინლად აღეფეგებული,
ჩამოართმევს; მალხაზი მიდის თედოსთან)

ჩემი თედოა?

ქოქიჩი.

ჰო; ვერ იცანი?

მალხაზი (აკოცებს თედოს).

ის რაღა იქნა?

ქოქიჩი.

თალიკო?

მალხაზი.

ჰო, ის.

ქოქიჩი.

არ დადგა ჩვენთან; გადაჰყვა ეშმაკს,
 შეიქნა მსხვერპლი ამ წყეულ დროის!..

მალხაზი (გააყრდნობს და თვდარ).

ოჰ, უბედურო, მაშ, ორივე მხრივ.
 ხარ სასასირცხვოდ დაობლებული?
 მამა-ყაჩადი, ნაკატორღალი,
 დედაც-ნამუსზე ხელალებული!.. (დაცქერდება; შემდეგ უცებ,
 თითქმის რადაც მოაკონდა, აჩქარებით).
 მშვიდობით!.. მგონი, დიდი ხანია
 აქ ვარ და, ვაი, თუ გავნოთ რამე!..

ქოქიჩი.

მოიცა, ბიჭო! დარჩი, თუ გინდა,
 და აქ იყავი ეს ერთი ღამე!..

მალხაზი.

არა! რაღაზე გამყოფოთ შიშში?
 გნახეთ და ჩემთვის ესეცა კმარა! (შიდასი კარებისკენ).

მაგდანი (სულს მოკიდებს).

მოგიკვდა დედა! ეგების, გშია?
 შექამე რამე!..

მალხაზი.

არ მინდა, არა!.. (გამოეშვება ხელიდან და სან-
 ჩქაროდ გადის; უგულისა, გა-
 ქვავებულებით, რჩებიან).

ფარდა.

სურათი მესამე.

(გამოქვაბული. ერთს კუთხეში ტყველ ჩამქრალ კერაზე ქოთანია მიდგმული. იქვეა ჯვია ნაბადი და ზედ აწევია შეკრული ბოსნა, ტანისამოსი, ქამარ-ხანჯალი და სხვა წვრილმანი ნივთები. შეშოდის ჩქარის ნაბიჯით მალხაზი).

მალხაზი (ჩუდს შიხდის და ბერტყის უ, რა საშინლად წამოუშინა!.. წვეთებისაგან).

სწორედ ჩინებულ დროს მოვასწარი
 აქ შეფარება, თორემ ძალიან
 დავსველდებოდი!.. (შიხედ შიხედავს და გაცტებით).

ჩუ, ეს რა არი?!

ეტყობა, ვილაც დიდი ხანია,
 ან ავაზაკი, ან მათხოვარი,
 ამ გამოქვაბულს შემოხიზვნია
 და უპოვია თავშესაფარი. (უკვირდება ნივთებს).

არა, ეს გლახის ნივთებს არა გავს!..

სწორეთ ყაჩაღის არის აქ ბინა
 და, შეიძლება, მთელის გუნდისაც!.. (შემოდის სოსე ფინ-
 ჩსით ხელში და, მალხაზს რომ დაინახავს,
 შეკრთება; მალხაზი მიიწვეს მისკენ).

მოდი, ძმობილო! რამ შეგაშინა?

სოსე (ფინჩს დაერის და მოწიწებით).

შენც ამხანაგი ბრძანდები მისი?

მალხაზი.

ვისი?! რას ამბობ?

სოსე.

მალხაზ ბარელის,

სახელოვანის ჩვენის ბელადის.

მალხაზი (თავისთვის).

ესეც იღბალი!.. (მჩისხანედ სოსეს). იმ საძაგელის,

მხეცის და არა ადამიანის,
 მაშ, აქ, საწყალო, არის ბუნაგი
 და შენც, ვინც მეხრეს და არა ყაჩაღს,
 გაეხარ, იმისი ხარ ამხანაგი?

სოსე (შიშით),

მე?... არა, არა!.. (უკან უკან იწევს).

მალხაზი (ზიზღით).

ნუ გეშინია!

თქვენ დასაზვერად არ ვარ მოსული;

მალხაზი ჩემი მახლობელია:

ჩვენ გვაკავშირებს ერთი წარსული! (სოსე გადის).

ოჰ, ასლან, კმარა, რაც რამ დამტანჯე,

ღროა, ერთმანეთს ჩვენ გავუსწორდეთ!

ორნივ ამ ქვეყნად, ველარ ვიქნებით,

ან მე და ან შენ უნდა გავშორდეთ!.. (აიღებს ხანჯალს და სინჯავს).

იმე!. სულ ახალი მოღესილია;

უიარაღოს გამომადგება:

ან მოვკლავ ასლანს, ან შევაკვდები,

ერთ ერთის ბედი დღეს გადასწყდება!.. (მოისმის გარედან ხმაურობა; მალხაზი, ადეკვებული, ელის. შემოდის შეიარაღებული ასლანი, ხელში რევოლვერ მომარჯვებული).

ასლანი (მალხაზს რომ დაინახავს, დიმილით).

ოჰ, გამარჯვება!

მალხაზი (გრძნობით).

ასლან, თუ მართლა

ვაჭკაცის სისხლი ტრიალებს შენში

და გახსოვს ჩვენი ამხანაგობა,

ვით მე, ხანჯალი აიღე ხელში

და თანასწორის იარაღითა

პატიოსნურად მტერს შემებრძოლე! (ფეხს წასდგამს მისკენ)

ასლანი (დაუშიზნებს რეკლავებს).

აღარ დაიძრა, თორემ მოგკალი!.. (მალხაზი დადგება და
 არ მომწყენია მე ჯერ სიცოცხლე, ^{სიზღიო შეჭურვებს).}
 რომ თანასწორის იარაღითა
 გებრძოლო ჩემზედ უფრო ღონიერს!
 სჩანს, რომ შენ ისევ ცაში ფრენ, მე-კი
 ფეხი მიწაზე მიდგას, მიწიერს,
 და ვიცი, ბრძოლა ამის ცხოვრება,
 ბრძოლა სასტიკი, გამწვავებული,
 სადაც ძლიერი მხოლოდ იმარჯვებს,
 სუსტია მუდამ დამარცხებული!
 სინიღისი და პატიოსნება
 ცარიელია მხოლოდ სიტყვები,
 უძლეურითა მიერ გაჭირვების დროს
 ფარად სახმარად მოგონილები!
 არა, ასლანი, დროა, შეიტყო,
 შენებრ, ჭკუაზე ჯერ არ შემცდარა,
 რომ სასიკვდილოდ თავი გასწიროს,
 როცა სიცოცხლით არ გამაძლარა!.. (მალხაზი თავს დახრის)
 არ მოგეწონა ჩემი ნათქვამი?
 რა გაეწყობა, ჩემო ბატონო,
 თუმც მუდამ მართალს მე გეუბნები
 და გირჩევნია, რომ გამიგონო... (დატინვით).
 ხა, ხა, ხა, ხა, ხა!.. გამართლდა განა,
 გამოთხოვების დროს რაც გითხარი?
 თვითონ მშობლებმაც აღარ მიგიღეს
 და ჩაგიკეტეს ცხვირის წინ კარი!
 კიდევ კარგია, რომ შენი მისვლა
 მამასახლისს არ გამოუცხადეს
 და მართო იმას დასჯერდნენ, რომ შინ
 აღარ შეგიშვებს და გამოგადგეს!..

ეჰ, მალხაზ, კმარა ბავშობა, კმარა,
 დროა, კვლავ მაინც გონზე მოხვიდე
 და, რაც გზა შენთვის თვითონ განგებას
 აურჩევია, მაზედ წახვიდე!
 შენი სახელი, როგორც ყოჩაღის,
 ხელახლავ გრგვინავს და ძრწის ქვეყანა,
 შენ-კი წმინდანის სახით დადიხარ..
 სასაცილოა... ხა, ხა, ხა... განა?
 ასეა, ბევრი რამ ხდება ქვეყნად
 უცნაური და გასაკვირველი,
 რაც სასაცილო არის ერთისთვის
 და მეორესთვის-კი სატირელი!
 მაგრამ ჯერ კიდევ არ არის გვიან,
 რომ შენი ბედი, მალხაზ, შესცვალო:
 მობუზულ წიწილს დამზგავსებულმა,
 მთის არწივივით, კვლავ ფრთა გაშალო
 და ძველებურად გაინავარდო,
 სცადო ძალ-ღონე დასტკბე ცხოვრებით;
 თავისუფალმა თავისუფლებას
 შესწირო დღენი სიამოვნებით!
 გაიგე, ძმაო, რომ ეს ქვეყანა
 კუთვნილებაა მხოლოდ ძლიერთა;
 აქ ის ბატონობს, ვინც თავის თავი
 დასახა კერპად და გააღმერთა!.. (დუმილია).
 მალხაზ, არ გესმის? მე და ოთხი სხვა
 ვაჟკაცი, თავზე ხელადებული,
 გელით მოხვიდე, და გვწინამძღვრობდე,
 მართლა მალხაზად გადაქცეული.
 სახელით მაინც ხომ ჩვენთანა ხარ,
 ბარემ ხორციტაც ჩვენთან იყავი
 და მუდმივ ბრძოლით მუხთალ სოფელთან
 დაივიწყე ეგ ნაღველი მწვაფი!

მალხაზი.

ოჰ, კმარა, ასლან, კმარა ამდენი
 დარიგება და ჭკუის სწავლება;
 ნულარა ხარჯავ მჭევარ-მეტყველებას,
 იგი სხვებისთვის გამოგადგება,
 მე-კი დავყრუვდი დიდი ხანია
 მაგგვარ აზრების მოსმენისათვის;
 ეგებ, მართალი ხარ მაგრამ არა
 საბრალო, ბედკრულ მალხაზისთვის!...

ასლანი.

ეჰ, რა ექნა, ძმაო?.. რა უნდა გიყო,
 თუ არაფერი გამოივა შენთან?..
 ასე, თუ ისე გთხოვ, დაისვენო;
 რამდენი ხანიც გსურს, დარჩე ჩვენთან!
 იყავი, როგორც საკუთარს სახლში;
 ერთ კაცს მოგიჩენ, რომ გემსახუროს
 და სანატრელი მუდამ სტუმარი
 არც მოგაშიოს, არც მოგაწყუროს!..
 აბა, ნახვამდის! უნდა წავიდე:
 მელიან ჩემი ამხანაგები!..
 ერთ საათს უკან ისევე მოვალ
 და იმედია, აქვე დამხვდები! (გაღის).

მალხაზი (გააყოლებს თვალებს და ტანჯვით).

აი, ვინ არის გმირი ამ დროის;
 აი, ვისია ღღეს გამარჯვება!..
 ოჰ, შემოქმედო, ნუ თუ ვერ ჰხედავ,
 რა ამბებიცა ქვეყნადა ჰხდება?
 ნუ თუ არ გესმის და არ გაშფოთებს
 ერთის მხრით მჩაგვრელთ სიცილ-ხარხარი
 და მეორეს მხრით-კი საშინელი
 ჩაგრულთა კენესა, გმინვა საზარი?

მაშ, რაღას ელი; ან სულ არ მოსპობ
 ამ ქვეყანაზე კაცთა ხსენებას
 და ან მათ შორის არ დაამკვიდრებ
 აღთქმულს მშვიდობას და სათნოებას? (ჩაფიქრდება და შემ-
 ჰო!.. სწორედ ასე უნდა მოვიქცე . ღმრ ნაწვეპტ-ნაწვეპტად)
 სხვა არაფერი არ დამრჩენია...
 აწლავე წავალ... ვეტყვი ბოქაულს,
 რაც აქამდე თავს გადამხდენია...
 აფუხსნი, რომ, ვით წინად, ახლაც
 ჩემის სახელით სულ სხვა სარგებლობს
 და, როს მე ვმალავ ჩემს ვინაობას,
 ის თავმომწონედ „მალხაზბარელობს“!..
 ეგებ, მომხედოს ღმერთმა უბედურს
 და დავარწმუნო, არა მაქვს ბრალი;
 ეგებ გადავრჩე ამდენს წვალებას;
 შეიტყოს ყველამ, რომ ვარ მართალი!..
 თუ მივალწიე მიზანს, ხომ კარგა,
 ხოლო, თუ ვერა, აი ხანჯალი,
 მოვიკლავ თავსა და ის იქნება,
 არ მივცემ ხელში ცოცხალი!..
 მაინც რას ეკარგავ, რის მეშინია?
 გული დავიტკბე სამშობლოს ხილვით
 და რაღა მინდა?... მხოლოდ სიკვდილი,
 რომ თუ სიცოცხლე აღარ მეღირსა,
 მკვდარს მაინც მერგოს აქ მოსვენება
 და საუკუნოდ მშობელ მიწასთან
 შეკავშირება და შეერთება!..
 მაშ, გასწი, მალხაზ, და ერთხელ კიდევ
 სცადე მწარ ხვედრთან შენ შებრძოლება
 და ან სიცოცხლით, ან სიკვდილითა
 მიეცი ტანჯულს სულს დამშვიდება!.. (შემოიკრავს წელზე
 ხანჯალს და გადის).
 ფარდა.

სურათი მმოთხე.

(ზოფიტის ბოქაულის სამუშაო ოთახი, რომელსაც ორი კარები აქვს: მარცხნივ სხვა ოთახებში გასასვლელი და მარჯვნივ გარედან შემოსასვლელი).

(ბოქაილი უზის სამწერლო მაგიდას და სწერს. მარჯვენა კარებით შემოდის ჩაფარი).

ბოქაული (შიატოვებს წესას).

რა ამბავია?

ჩაფარი.

ის დედაკაცი

გიახლათ.

ბოქაული.

ვინა?

ჩაფარი.

ბარელის ცოლი.

ბოქაული.

ძალიან კარგი... ხომ ლამაზია?

ჩაფარი.

ოჰ, ერთობ. ჩვენში არა ჰყავს ტოლი.

ბოქაული.

ბინა სადა აქვს?

ჩაფარი.

საყვარლად უზის

სერგო მედუქნეს ის ჩვენს სოფელში

და თავ გზას უბნებს ახალგაზდობას...

ვთქვამ იმ ყმაწვილს, ვინც იმის ხელში

ჩაფარდება და დაიწყებს ქვიფს!

ვიდრე სრულიად არ გაიფუცქვება

მანამ დოქნიდან ვეღარ გამოვა!

ბოქაული.

თუ ჰკითხე, რაო, რა სთქვა? გვპირდება,
რომ კატორიდან გამოქცეულის
ქმრის შეპყრობაში დაგვეხმარება?

ჩაფარი.

ღიახ, ბატონო; დიდ იმედს გვაძლევს.

ბოქაული.

მაშ, კარგი; წადი და დაუძახე! (ჩაფარი გადის).
ახლა-კი სწორეთ ჩაგიგდებ ხელში,
მალხაზ, ისეთი დაგიგე მახე
და მაშინ ჩემს ბედს ძალღიჯ ვერ დაჰყევს;
მკერდს „ვლადიმირით“ დაშიმშვენებენ! (აღგება. შემოდის
თალიკო ბოქაული ადტატებით თავისთვის).
ბიჭოს!.. მართლა რომ ამის თვალები
კაცს გულში ტრფობის ცეცხლს აღუგზნებენ (თალიკოს).
შენი სახელი, ტურფაე?

თალიკო.

თალიკო.

ბოქაული.

ლამაზს სახელიც მუღაქ ლაქაზი
ჰქვია ყოველთვის!.. მაშ, მშვენიერო,
მადლევ სიტყვასა, რომ კლავ მალხაზი
შენის წყალობით ვერ გამექცევა?..

თალიკო.

ჰო; შემძლია, შეგაპყრობინოთ,
თუ...

ბოქაული.

თუ რა?

თალიკო.

ფულს არ დაიშურებთ,
რომ სერგოს გული ამით მოვიგოთ!

სერგო, თუ რამე ხეირს არ ნახავს,
 არ დასთანხმდება, რომ ჩემი ქმარი
 იმის ღუქანში დროს ატარებდეს,
 რადგან საშიში არის სტუმარი;
 რომ გაიგებენ, მალხაზი ჩემთან
 დადის, დაფრთხება ყველა მუშტარი
 და ველარავინ ველარ მობედავ.

ბოქაული.

მაგისი ჯავრი ნუ გაქვს, თალიკო! (მიუახლოდება).
 მოვინადირებ მალე სერგოს გულს
 და თვით შენს გულსაც... არა, სულიკო? (ხელს მოკიდებს და
 უნდა აკოცოს, მაგრამ თალიკო გა-
 მოურსლტება ხელიდან და გაიქცევა;
 ბოქაული სიცილით).
 ა, შე ეშმაკო, მარდიც რომა ხარ! (ისევ მიუახლოვდება;
 თალიკო კვლავ გაიქცევა).
 კარგი, მოიცა; ნულარ მაწვალებ!

თალიკო (ღიმილით).

მე არ გაწვალებთ; ჯერ მომირიგდით
 და შერე...

ბოქაული (ფუფს აძლევს).

ფულზე ვალაპარაკებ?

თალიკო (გამოართმევს ფუფს).

ახლა სხვა არის; ახლა თუ გინდათ... (დასრის თავს).

ბოქაული (მხსვევს ხელს და აკოცებს).

შენს კოცნას ასე ძვირად აფასებ?

თალიკო.

რა ვქნა?.. თუ სანამ ახალგაზდა ვარ,
 ორიოდ გროში მე შავი ღლისთვის
 არ მოვადგროვე, რომ დავბერდები
 ვინლა იზრუნებს ჩემი გულისთვის? (ქეზადის ჩაფარა).

ბოქაული (ჩაფარს წყენით).

რა იყო?

ჩაფარი.

ვილაც კაცი გიახლათ
და ახლავე თქვენს ნახვას თხოულობს;
ეტყობა, მართლა საჭირო საქმე
აქვს, ისე ღელავს და მოუთმენლობს.

ბოქაული (უგმაყოფილოდ).

შემოიყვანე აქ და უთხარი,
რომ მოიცადოს! (თაღიკოს) ჩვენ-კი, თალიკო
აქეთ გავიდეთ, რომ აღარავინ
ხელს არ გვიშლიდეს, ჩემო სულიკო. (ჩაფარი გადის მარჯვ-
ნივ. ბოქაული მხვვეკვს ხელს თაღი-
კოს და მარცხნივ გადუგუნ. სტენს
ცოტა სანს ცაწიელის. შემდეგ შე-
მოდის ჩაფარი და მალხაზი).

ჩაფარი.

აქ მოიცადე და ისიც მალე
გამობრძანდება

მალხაზი.

ახლა სად არი?

ჩაფარი (ღიმილით).

თავისს ოთახში ერთ ლამაზ ქალს
ჩვენებას ართმევს...

მალხაზი (ზიზღით).!

ვნებით დამტკბარი?... (ჩაფარი გადის;
მალხაზი, ჩაფიქრებულია, გაიფლ-
გამოიფლის და გრძობით).

ზღაპარი არის ჩემი ცხოვრება,
უცნაური და გასაკვირველი
და ღღევანდელი ჩემი ნაბიჯიც,
თან სასაცილო, თან საშინელი!

ვინ იცის თუ რა მელის უბედურს;
 რით გადასწყდება დღეს ჩემი ბედი?
 მკვდარს გამიტანენ ამ ოთახიდან,
 თუ კვლავ მაცოცხლებს ტკბილი იმედი,
 რომ დამტკიცება ჩემი სიმართლე,
 დავუბრუნდები ქვეყანას შვილი?
 ვინ იცის, არც მკვდარს და აღარც ცოცხალს,
 სიცოცხლე მელის დღეს, თუ სიკვდილი!..
 ეჰ, სულერთია!.. ან ეს და ანის
 მელიროს ბარემ; რითმე დასრულდეს
 ეს საშინელი ყოფნა არ ყოფნა;
 ტანჯვისგინ სული განთავისუფლდეს!..
 ვის რა შევეცოდე?!.. ნუ თუ ის ცოდვა
 იყო, რომ ჩემს ხვედრს არ ვჯერდებოდი
 და დაბადებით უბრალო გლეხი,
 აზავის უკან აღარ ვრჩებოდი?
 რომ არა ნივთად, სხვების თანასწორ
 ადამიანად მიმაჩნდა თავი
 და ცხოვრებისა მონად-კი არა,
 მსურდა გამგებლად ვყოფილიყავი?
 რომ არ მინდოდა, ჩვრად გადაქცევა;
 არვის ვუთმობდი ჩემსა უფლებას
 და აღარავის აღარ ვაძლევდი
 ჩემის ღირსების შელახვის მნებას?
 რომ, როცა გარყენილს, პირუტყვად ქცეულს,
 თუმც დიდი გვარის თავადიშვილსა,
 მოუხდა ჩემი ლამაზი ცოლი,
 არ გრძნობდა არც შიშს, აღარც სირცხვილსა,
 და ჩემ თვალწინვე დაუწყო კოცნა,
 აღარ ვიყავი თითქო ცოცხალი,
 მე დავუშალე და, როცა აქეთ
 უნდა მოვეკალ, იქით მოვკალი?..

თუმც, ოჰ, თალიკო, ფლიდო ცბიერო,
 ამგვარი მსხვერპლის ღირსი არ იყავ
 და აჯობებდა, რომ მის მაგიერ,
 ან მასთან ერთად შენც მომკვლარიყავ!.. (შემოდინ თალიკო
 და ბოქაული).

თალიკო (შეშინებული შეჭვივლებს).

მალხაზ!

ბოქაული (შემერთადი).

მალხაზო?!.. (მოიხედავს ჯიბეზე სელს და სანქაროდ
 უკანვე გადის).

მალხაზი (იძრობს ხანჯალს).

ოჰ, შე წყეულო,

ახლაც ისევ შენ?!.. (გაფთრებული მიყარდება თალიკოს და
 მოუდერებს ხანჯალს).

თალიკო (სასოწარკვეთილებით).

მალხაზ, ნუ მომკლავ!..

(მალხაზი მოკიდებს სელს და გაუტა რკის ცუღში
 ხანჯალს; შემოყარდება ბოქაული და რეგოლგერს
 ესერის მალხაზს; თალიკო და მალხაზი ერთსა და
 იმავე დროს დაეცემიან, სულთმობრძავნი; შემოტვი-
 ვიან ხაფრები და, კატკებულნი, უეურებენ ამ სუ-
 რათს; ბოქაული, კმაყოფილი, იღიმება).

ფარდა.

1900—1907 წლ.

ღუბუ მეგრელი

სულის სალარო

შფოთავ, მრისხანებ და სევდიანი
შენს გარედ ეძებ შევებას და ღხენას;
უკმაყოფილო, თვალ-ცრემლიანი
ემღერი მწარედ ცა-და-ქვეყანას...

ადაშიანო! მთელი სამყარო,
შენი სიმდიდრე და სიხარული,
უკვდავებისა ცხოველი წყარო
შენივე სულში არს ჩამარხული!

სულის სიღრმეში, მის სალაროში
ბრწყინავენ მსხვილი ბრილიანტები,
გრძნებით აღსავეს მის სამთაგროში
დგანან ზურმუხტის, აღმასის მთები!

იქ მუდამ დღეა, მშვიდი, მზიანი
არ აქვს ადგილი იქ ქვენა ვნებას!
ტურფა ყვავილნი გულშლილ ღიანი
ჰფენენ გარშემო ტკბილ სურნელებას...

იქ სადგომია შენი ღმერთების,
ტახტი სიკეთის, მშვენიერების...
იქ აკვანია შემოქმედების
სათავე შენი ბედნიერების!

იქ სიყვარულის ნარნარი ხმანი
სფეროთ სიმღერას უერთდებიან;
წმინდა გრძნობანი წმინდა ზრახვანი
იზადებიან, იქ იზრდებიან!..

მაშ დაუბრუნდი ისევ თავის სულს
და ჩაიხედე იმის სიღრმეში:
იქ ჰპოვებ ღმერთს, ჰპოვებ სიხარულს
მხოლოდ იქ არის შენი ნუგეში.

კ. მაყაშვილი

ცის-კიდურ ლაჟვარდ-გუმბათზე
შევცქერ ციმციმა ვარსკვლავებს
და ქვეყანაზედ მათ წილად
წინაპართ წმინდა საფლავებს.

პირველთა ქვრეტით ვეძლევი
საამო აღმა ფრენასა,
ზეცა მიტაცებს იღუმალ
და ველარა ეძრავ ენასა.

ზენაარ მადლით ვიმსჯელები
გულს აღ-მოდებულ გზნებითა
და საიდუმლოდ შევამკობ
ძალთა-ძალს ქებათ-ქებითა.

აქ სჩანს ღვთაება ძლიერი—
სივრცე—უსაზღვრო ბუნება,
აქ, მის კალთის ქვეშ, იღუმალ
სული გულს ესაღბუნება.

ეშორდები ყოველს ქვეყნიურს,
ვეძლევი დავიწყებასა
და წუთ-ჟამიერ განვიცდი
თითქო სამოთხის შევებასა.

გამოცდილ-გამობრძმედილი
ცხოვრების ბედის წესითა,
წინაპართ საფლავს დავცქერი
სულ სხვა გვარ გულის ძგერითა.

იმათი ღვაწლის მკვრეტელი
მათივე ლამპარ-მნათობით,
აქ ვპოვებ ბინას, ლტოლვილი
კაცთაგან უკუღმართობით.

ვდგავარ მღუმარედ, დავცქერი
წინაპართ უკვდავ სიასა
და საფლავებზე ვკითხულობ
ჩვენს წარსულ ისტორიასა.

ლოდებზე განვსკრეტ იღუმალ
მათ სწრაფვა-სურათ-ხატებას,
ვერძნობ მათ სიქველეს და მასთან
საკუთარ ძალთა მატებას.

საქვეყნო იგავ-არაკად
მოლამპარ-მანათობელი,
არა, არ მოკვდეს აროდეს
ერი, ამათი მშობელი!

მუხლთა მოვიდრეკ, საფლავნო,
თქვენს წინა კრძალვით, რიდებით,
მხოლოდ თქვენ შეგიმოსიათ
ჩვენი სამშობლო დიდებით!..

მხოლოდ თქვენ ძალგიძთ შთაბეროთ
აწინდელ ვაჟკაცთ ქველობა
და გაუკაფოთ საქვეყნო
საქმეთა ძნელთა-ძნელობა!

მხოლოდ თქვენ ძალ-გიძთ აქციოთ
იგინი ანდამატადა:
მიზნადა ჰქონდესთ ტანჯულთ ხსნა,
თვისი სამშობლო ზატადა.

ხმები გაისმის იმათგან
მონობის ბორკილთ მსხვრევისა,
ქედ-მაღალ, გულ-ზევაც უგბილთა
ციხე-კოშკთ გადმონგრევისა;

მტარვალებს ჟამი დაუდგეს
ცოდვათა შენანიების,
როს გამოცხადდეს მათზედა
კვლავ ღმერთი შურის-ძიების!..

დ. თომაშვილი

სული ობოლი

სამშობლოს ცასა, ვარსკვლავ-მოქედელს
ბინდი მწუხრისა გადაეფარა,
მაგრამ მალულად მასვე მთებიდან
პირსავსე მთვარე წამოვებარა.

თან-და-თან ლაღად ზე ამოცურდა
მისი ბრწყინვალე შარავანდედი
და სანამ სოფლად დაეშვებოდა,
ჯერ კავკასიისა შემოსა ქედი.

თავს გადმოადგა მძინარე სოფელს,
ჯილით შეამკო მთა-კორდოვანი
და აბრქყვიალდა თვით ველ-მინდორი
ნამით მოსილი, ხავერდოვანი.

ჩამოუქროლა ნაზად ზრდილ მდელოს,
აასხიოსნა, ააელფერა,
კვლავ სხივი სტყორცნა ჯურღმულ ხევ-ხუებს
და ჯანლი ბინდის მას გადაჰფერა.

ნაზი ღიმილით სწვდა ბალ-წალკოტებს,
მის ხეივნებშიც ჩამოატანა,
დაიფრთხილა ამ დროს მგოსანმა
და შეუქაქან-შეუტატანა.

გულს მოხვდა იგი ამო ქაქანი,
ციური ხმები მარად მგზნებარე,
ჰანგით ჰანგებზე კილოს ნავარდი
მონაკადულე და მომჩქეფარე.

დაჰბერა სიომ, ყვავილთა ფშვენა
 ქვეყნად ნექტარად მიმოაფინა,
 ყურები ცქვიტა სადღაც ბაქიამ
 და მყის ჯეჯილში ჩამოიბინა.

აქ თვით განსჭვრეტდი, თვით მოისმენდი
 ბუნების დიად ძალთა-ძალობას,—
 მგოსნის ხმა-სტვენას, ვარდთ აღმოფშვენას
 და იმათ ჩაბმულ ფერხულ-გალობას.

არც სად კაცის ხმა, არც ჟრიამული,
 არ ვინ იძროდა, სდუმდა სოფელი,
 მხოლოდ სადღაც შორს კოტი კვნესოდა
 ნადვლიან გულთა კმა-საყოფელი.

ან თუ ქალაქის ფართო ქუჩებში
 სტვენდა დარაჯი—ძალას მატებდა,—
 ან იქვე სადმე ქალწულის სახით
 ვინმე „ღამურა“ დაფარფატებდა

ან „ჰეი-ჰეის“ გაიძახებდა
 ჩამორჩენილი ველად მეურმე:
 ხშირად დაქანცულს დღიური შრომით,
 ღიღინის თავიც არა აქვს თურმე!

ასეთი იყო ღამის წიაღი,
 ხან ნადვლიანი, ხან სანეტარო;
 აქ გამოსჭვივდა ფერხულ-ჩაბმული
 სიკვდილ-სიცოცხლე, ცა და სამყარო.

და საიდუმლო რამ გამოცანა—
 ხან უდიდესი გმობა, ძაგება,
 ხან ზე-აღმტაცი სააღმაფრენოდ
 საძალთა-ძალო ქებათა-ქება.

მჭრამ, ჩუ! ერთ წამს შედგა ყოველი
 ვარდთ ფშვენა, სტვენა კეთილ-ხმოვანი

და ტანჯულ მხარეს გადმოველინა
ზეცით ვილაცა ეთეროვანი.

ჩამოუქროლა ტყე-ველს დანამულს,
მიესაუბრა ფოთოლთ, ხის ტოტებს,
ზიხლით შეხედა მტარვალთა სადგურს
და მიესალმა ნაცნობ წალკოტებს.

აქ ყვავილთ ფშვენა, წყალთ ჩხრიალ-დენა
კვლავ ამეტყველდა, აიღვა ენა
და თვით ზევსური, ტკბილ-საამური,
მალლა გაისმა ბულბულთა სტვენა.

ცვარ-მარგალიტით მორწყული მდელი
ქვეშ ეგებოდა მის ფიანდაზად,
გუნდრუკს უკმევდენ ფშვენით ყვავილნი
და ჩურჩულებდნენ ბუჩქები ნაზად.

მან მიაშურა ძველ ნაცნობ ბინას,
შიგ შეიხედა და ჩაეცინა:
ტახტზე მწოლარეს ერთად ერთ ობოლს—
იმის პატარას—ტკბილად ეძინა.

გულმა ვერ გასძლო. . ერთხანს უქვერიტა,
მაგრამ მალევეე არიდა თაყი,
ტანჯულ სამშობლოს თველი მოავლო
და წარმოუდგა ეგ სანახავი.

I

შორით ღრუბელი, ბნელ-კუნაპეტი
სამშობლოს ცაზე წამოიგრაგნა,
ნაოქ-ნაოქად განერთხო ზედა,
ხან გაიშალა, ხან დაიკლაკნა.

შეშფოთდა არე... იმის კვარცხლ-ბეკი
ჩვენი ქვეყანა დაკნინებული

რაღაც საშინელ მოლოდინს გრძნობდა,
წინდაწინ პირქვე დანარცხებული.

ქარმა დაჰბერა ჯოჯოხეთისამ,
ჩამოჰკნა ვარდი, იასამანი
და ჩაიყარა თვით ცხოვრებისგან
ყოფნა-არ ყოფნას საზღვარ-სამანი.

მყის შეტორტმინდა ქვესკნელ-ზესკნელი,
თვით ჯოჯოხეთმა აუშვა ზარი
და შეიგინა მსახვრალი ხელით
ტანჯული ერის წმინდა ტაძარი.

მთამ დაიღმუვლა დაჭრილ ლომივით,
ჩამოიბურა, ჩამოზნელდა მზე,
მაგრამ იმავ დროს ტანჯულითა დროშა
გამოისახა ცის კამარაზე.

II

ისტორიული უკულმართობა
მარად მსხვერპლს ითხოვს საშვილთაშვილოს,
აწმყოც ტკივილებს ახალს ზედ ურთავს,
არა თუ ძველი გაუადვილოს.

აჰა, უფსკრული! ჩამდენი სული
მასში მებრძოლი გადაჩენილა!
წიალს შთაუნქამს ის უღმობელად,
რომ თვალითაც-კი არვის ეხილა!...

რამდენი ძალა, სიკოცხლე, ნიჭი
ამ უფსკრულის წინ დახეთქებულა
და ტანჯულთათვის, ვით წმინდა სანთლის
ხატის წინ ცვილი დაღვენთებულა!

მაღალ აზრების სასპარეზოდ
გადაუშლიათ სული და გული

და თვისთავ შორის დაძრწიან, ვითა
პირველ მოწამე და მოციქული.

რისხვა რისხვაზე ზედ ეფინებათ
და განსაცდელი თვითონ იობის,
მაგრამ კვლავ მსხვერპლად იწირებიან
წინაშე ტანჯულ კაცობრიობის.

რამდენი შვილი, თვით დედის ერთა,
გოლგოთას ჯვარზე დაკიდებულა,
მაგრამ საქვეყნოდ გამოშუქოსნდა,
რაც იმათ გულში ცეცხლი ნთებულა,

იმათ სიკვდილით სძლიეს სიკვდილი
და მით მოიმკეს ქებათა-ქება,
მით ერს იმედი მომავალისა
სამარადისოდ გულს ესახება.

მხოლოდ იდეა ტანჯულთა მხსნელი
კაცს აამაღლებს და აღაფრთოვნებს
და მსხვერპლი მისი იმავ მოძღვრებას
ძღვევა-მოსილ ჰყოფს, განაცისკროვნებს.

რაც ერთხელ მკვეთრად სულს ჩასწვდენია,
ის გულს იზიდაეს, ენარნარება;
ვისაც არ ძალუძს მსხვერპლის შეწირვა,
ვით მოიპოოს მან ნეტარება?!..

III

1 უტებს და უღრან ტყეებში
2 სინათლეს მზისას უფრთხიან
3 მრავლად დაძრწიან მხეცები,
4 გულით ბრმა, თვალით ბეცები.

ქარი სისინებს ყოველ მხრით
ლამპა ჩასინათლის მქრობელი,

თან მოაქვს სუსხი და ყინვა
დამაქცნობ-დამაზრობელი.

მთვარე იბინდვის, მზე ცხრება,
ვარსკვლავნი აღარ კრთებიან,
ციოთ მეხი, ღრენა ქვესკნელით
ერთმანეთს ეკვეთებიან.

შხამ-გესლით ირწყვის ქვეყანა,
ჩამოქცნენ ვარდნი, იხნი,
გარეშემ ვერ ქნა, რაც შიგნით
თავის თავს უყვეს ზიანი.

ნამუსმა თავი აიშვა,
გამრავლდა ენა ქარტალა,
კაცმა ღვთის სახე დაჯრგო
და ყორნებზე დაიყრანტალა.

ქვეყანა წახდა, არ ინდობს
მამა შეილს, შეილი და ძმასა,
მონად გაუხდენ წუთიერს,
უკმევენ გუნდრუკ-ბაზმასა.

საშვილთაშვილო უარყვეს,
ძირს დაანარცხეს იღვა
და ოთოთაანთ ქორობა
მათი ზღუდე და კიდვა.

დაემხო წმიდა ტაძარი,
დაეცა ვაჟკაცთ ქველობა,
ხელთ იპყრეს ხალხის სვე-ბედის
საუკულმართო ხელობა!

აქ სარჩობელა მოქმედებს,
იქა ესკვრეტთ სისხლთა დენასა,
ხოლო „ვაჟკაცი“ ბოროტად
ასიგსივებენ ენასა!..

სად არის ნავთსაყუდელი,
სათარი იმედოვანი?
მას მუსრავს უკუღმართობა,
ხრიოკი მაღალ-კლდოვანი.

ვაი ნამუსსა წამხდარსა
და ვაი ვაჟკაცობასა!
ვაჟისა ფარ-ხმალს შერცხვენილს
და იმის ღიაცობასა!

ვაი დედების დედობას!
ვაი მათ ქალთა ქალობას!
მათი აღზრდილნი ჭყვიან
საბელზებელო გალობას!

აქ ჭკნება სული, ელევა
მას ძალა აღმაფრენისა...
მსხვერპლია, მსხვერპლი საბრალო
ნადირთა კბილთა ღრჭენისა!..

და რაღა დაგრჩა აწ, სულო,
რა გვარი სანახავები?
ჭოტი დაგძახის გულმზარად;
თავს დაგჩხავიან ყვავები!..

IV

ღიღღ, დაეცა ოჯახის ბურჯი
და ჩაიფერფლა, გაცივდა კერა,
მოჭირნახულე ერის დედებსა
ქართველთა შორის ველარ ვსკვრეტთ, ვერა!

საყოველთაო უკუღმართობა
საჭირბოროტოდ გამხდარა სენად,
აღარც მალავენ, არ ეკრძალებათ
იგი საქვეყნოდ გამოსაფენად!..

აბა სადღაა ქართველი დედა
მწრთენელი საქვეყნო საწაღმართოზე?

თუ ვინმე შეიღსა ზამეს ჩასძახის
მხოლოდ და მარტო საპირადოზე!..

სხვა ყველაფერში ენა მრავალნი
საქვეყნოზე-კი სიტყვა-ძვირობენ!
აბა ქუჩებში მათი აღზრდილნი
ტანჯულ მოძმეზე რომ ნადირობენ,

ფეხით სთელავენ წმიდათა წმიდას,
ურცხვად, უმსგავსოდ შეეხებიან
და თავის თავსა, თუ რას სჩადიან,
ერთხელაც-კი არ დაჰკითხებიან;

თვალთ ბისტ გადაკრულ-ანგარ-მოყვარე
აწმყოს და მყობადს არ უყურებენ
და თვისივე ხელით სამშობლო მხარეს
ურცხვად, საზიზღრად ანადგურებენ,

სად არის ამ დროს დედა აღმზრდელი,
რად სდუმს, არა სძრავს მშობლიურ ენას
და აღზრდილს, ქვეყნის გამაოხრებელს,
არ დაუდუნებს მსახვრალ მარჯვენას?!..

სად არის ამ დროს გული მშობლისა
გრძნობა ნარნარი, ამალღებული
და ზენაარი გავლენა შეილზე,
ძუძუსთან ერთად ჩაწოვებული,

რომ იგი გრძნობა და სიყვარული
აღზრდილის გულს არ უთინათინებს
და მის მარჯვენას, ხმალ-მოღერებულს,
თითონ ჰაერში არ მოაკვდინებს?!..

აფსუს, დედებო! თვით ცხოვრებისგან
დაგკისრებიან დიადი ვალი,
მაგრამ დროთ ბრუნვა უკულმართობას
დაუჩნევია თქვენზედაც კვალი!..

აფსუს! მაგრამ ჩუ! აქა იქ ისმის
სხვა გვარად ძგერა მათის გულისა!
თითქო ჭიკჭიკობს სადღაც მერცხალი,
წინამორბედი გაზაფხულისა.

V

კვდება სული და ელევა
ზეაღმტაცი იგი ძალა,
მომავალმა აწინდელსა
ვეღარ უთხრას „ბარაქალა“.

საზოგადო მაჯის ცემა
და ხალისი მოქმედების
თითქო შედგა და ერის წყლულს
რა მალამო დაედბოს?..

ქვეყნის ჭირი და ვარამი
აღარ უჩანთ თავის ჭირად,
კერძობას ამზევებენ
სამოღვაწო სარჩულ-პირად!

არ დასდევენ, რომ მოყვასსა
ცილი სწამონ და იფლიდონ,
ოღონდაც კი ქვეყნის თვალში
თავის თავი განადიდონ.

თუ როგორმე კი ეღირსენ
წუთ-ჟამიერ ქებათ-ქებას,
არ დასდევენ არცინ ფიქრობს.
რა ფასი აქვს ამ დიდებას!..

თავის თავის განდიდების
მოსურნეა თითქმის ყველა,
სათითაოდ, ყველა ერთად
მოკინკლავე, ჩხირ-კედელა.

თითქმის ყვალამ შეურაცკყო
ეროვნული ქვა-კუთხედი

და ქვეყანას ეფინება
უაზრობა ნათავხელი.

საზოგადო საქმისადმი
გაყინული გულის ძვერა
და ამქონამძღვრობით
ვით გაღვივდეს ერის კერა?!

ვაგლახ, ერო! რად მოგეწყო
შენ ეგეთი საწყაული?
და შენდამი რისთვის გაქრა
ტრფობა, სულის სამკაული?!

ნუ თუ ეგრე ორპირია,
უმადური კაცთა ტომი,
რომ დრო-ჟამთა ვითარებით
სხვის კალთაში შენაგრდომი

თითონ შენმა არ დაგინდო,
აიყარა შენზე გული,
‘შეურაცხეყო, დაგაკნინა
უმისოდაც წამებული?!

ზოგიერთი გაგებუტა
და რომ ესეც არ იკმარა,
ეჭვი შენის არსებობის
საქვეყნოდაც აღიარა!..

ნუ თუ შენი არსებობა
სიზმრით იყო დანაბადი?
„ჰო“ თუ „არა“—ვინ დაგისვა
ეს საკითხი ცვალებადი?!

„ცხოვრებამო“,—ხმა გამოსცა
ტანჯულ ქვეყნის არე-მარემ
და ობოლ სულს მოღრუბლა
სამშობლოს ვარსკვლავ, მთვარემ.

VI

სამშობლო! ვინ უწყს მის ხსენებაზე
რამდენი გული აძგერებულა?
რა შინაარსი, რა მისწრაფება
შიგ ჩაქსოვილა, ჩაკერებულა?..

ვინ უწყს, მის წმინდა საკუთხეველზე
რამდენი იწვის ლამპარი წვარაკად,
ანდერძ-დაკრული სამომავლისოდ
და მოსათხრობელ იგავ-არაკად!

ვინ უწყს, რამდენსა იმის ვარამზე
მწუხრად თვალთ ცრემლნი ეღვენთებიან,
ან რაოდენნი მოსეულ მტერზე
ლომებრ ვაჟკაცნი აენთებიან!

ვინ უწყს, რამდენი გადახვეწილა
უცხო მხარეში თავის ნებაზე,
და რაოდენი ძალა უგრძენით
იმის ხსენება—მოგონებაზე,

როცა ფიქრებით გარემოცულნი
ხან ფითრდებოდენ, ხან ეგზნებოდენ,
რომ აღჭურვილნი ცოდნისა ლამპრით
სამშობლო მხარეს დაბრუნებოდენ!

ვინ უწყს, რამდენი თვისსა სამშობლოს
მტლედ დადებია, მისთვის ვნებულა
და აულია რა ჯვარი მძიმე,
მრავალ-გზის პირქვე დაკვეთებულა!

მაგრამ მგზნებარე ტკბილი იმედით
არსად შემდგარა, არ შედრეკილა,
რომ მით ერთ ნაწილს კაცობრიობის
გასთენებოდა ბრწყინვალე დილა.

ვიშ, ასპარეზი სავაშა-ვაშო!
ვიშ, სიყვარული და ძალთა-ძალი!
სამარადისო ქებათა-ქება
და აღმამფრენი რამ იღვლი!

ჩამომავლობის სასიქადულო
და მატთანის შემამკობელი!..
ამაყოფს ერი მით ბედნიერი,
კურთხეულია მისი მშობელი!..

VII

ჩვენში სადაა მამულიშვილი,
სამშობლო ქვეყნის ლამპარ-ვარსკვლავი?
სადაა გმირი თავ-განწირული
და გამოცდილი ბრძოლაში მკლავი?

ზე-მორჩილების მონური სული
კარგა ხანია ქართველს აძინებს
და ვერა ვხედავთ საქართველოში
ვერც ჰარიბაღდებს, პარნელ-მაძინებს!..

ცნება „სამშობლო“, „მამულიშვილი“
დღეს რალაც გმობა და აუგია,
თითქო აწმყოსა სძაგს თავი თვისი
და უარყოფა ზედ აუგია!

მაგრამ სამშობლო დღეს სხვის ხელშია
ბედ-უკუღმართის დროის წყალობით,
ორიოდ კაცსა ეპყრობა მამად,
უმრავლესობას—გერ-ნაცვალობით!..

იგი გამხდარა ბუდედ, სავანედ
მცონარა ჯგუფის, მუქთა ხორების
და ანგარ-მოსილ სამუხანათო
საქმეთ მრავალჯერ განმეორების!..

სამშობლო ჩვენი ის წალკოტია,
სად მადლი უხვად გადმოდენილა, X

ხოლო ეგ მადლი ჩრჩილთა კერძია
და მეწალკოტე შორს განდევნილა!..

ბუნების ტაბლა დაუბერტყია
სიუხვის კალთით მონიჭებული,
მაგრამ მუშაკი ამა ტაბლიდან
ფრიად შორსაა გაძევებული!..

და სამშობლოსაც იმის შესახებ
მამინაცვლობა ჩაუდენია,
როცა მას ნაოფლ-ნაღვაწისაგან
ნამუსრევილა მხოლოდ შთენია.

ერთს ხელთ უპყრია პირველ-შვილობა
და უმრავლესსა გერთა-გერობა!
ნეტა ვით შესძლოს მშობლისა გულში
შვილმა შვილისა მაგიერობა?!..

რა სამშობლოა იგი ქვეყანა,
სად ერთი ცხოვრობს ფუფუნებაში
და უმეტესსა კი სული ძვრება
ლუკმა პურისა დღიურ ძებნაში?..

რა სამშობლოა იგი სამშობლო,
რომ აწ გამოსულ ორიოდ გმირებს,
თვისსავე ქვეყნის საკეთილდღეოდ
ერთად შეფიცულს და შენაპირებს,

რომელთაც თავი გადაუდვიათ,
პირადი შვება უარუყვიათ,
დაჩაგრულ მოძმეთ ჭირსა და ღხინში
დაუხედიათ და გაუყვიათ;

შებრძოლებიან უსამართლობას
მთელის ძალ-ღონით და ენერგიით,—
რა სამშობლოა, რომ ასეთ შვილებს
უმასპინძლდება სკვითების ტყვიით?!..

იმ შვილებს, ვინცა ტანჯვა-ვარამსა
 მოძმეთ ტანჯვისთვის გულს ატარებენ
 და სამშობლოსგან განდევნილები
 ხშირად აქ ფეხსაც ვერ აკარებენ!..

ან როცა გული ველარ მოუთმენთ,
 ღამით ქურდულად ესტუმრებიან,
 სალამს უძღვნიან და განთიადზე,
 ვითა აჩრდილნი, მყის გაქრებიან!..

ან სამშობლოსგან მოწყვეტილებსა
 სად ჩაუყრიათ თავიანთ ძვლები,
 რომ „რჩეულ“ შვილებს არ შერყეოდათ
 აქ ფუფუნება და სავარძლები!..

ვერა, ვერ შექმნას იმ ერმა გმირი,
 ვინცა მონობას მარად სჩვევია,
 მუხანათობას ფესვი გაუდგამს,
 ძმობა-ერთობა დაუწყევია!

გმირია ხალხი, მისივე სულის
 და ერთობლივი კავშირის ძალა
 და წინამძღოლი—ამ ხალხის შვილი,
 ვინც თავი თვისი მას ანაცვალა!

ვინც მამულიშვილთ დაფანტულ ძალებს
 წმინდა დროშის ქვეშ ერთად შემოკრებს
 და ვისაც ხალხი, მისივე აღმზრდელი,
 ერთობის ძალით ზურგს გაუმაგრებს.

აქ რასა ვხედავთ? სადაა ხალხი
 რომ საწაღმართოდ გაჰქონდეს ღელო?
 ვაგლახ, ვაგლახ ჩვენ! ვით გამობრუნდეს
 დაკნინებული დღეს საქართველო?!..

VIII

მაგრამ არა, არ ჩამქრალა
 წამებული ერის ძალი!

იმის გულში კვლავცა ღვივის
საიღუმლო ნაპერწკალი!

თუ ამდენი განსაცდელი
აიტანა, ყველა სძლია,
მას ნეტარი მომავლისკენ
გზის გაკაფვაც შეუძლია!..

მრავალ-წლობით ჭირნახული
ცოცხალია, არ მომკვდარა,
ეგ მისთვის, რომ მოუშადოს
მტერს სამარე და სუდარა.

თვისი ბედი მომავალი
ცხოველ მიზნად თვალწინ ედოს,
ცეცხლში აწრთოს რკინასავით
და ფოლადად გამოსკედოს!..

ნამყო აწმყოს შეუფართოს,
ზედ კედელი ააშენოს
და ფენიქსებრ ადგენილმა
მომავალი დააშვენოს.

მით მსოფლიო სალაროში
თვისი წვლილი შეიტანოს
და გავლილი ჭირ-ვარამი
მაშინ მხოლოდ არ ინანოს.

აჰა, სარდაფ ქოხ-მოხებში
ფუსფუსია რაღაც გვარი
და ხმას იღებს დაჩაგრული,
ჭირის ცეცხლში გამომდნარი.

მაშვრალთ გულში მრავალ-წლობით
დაგუბული შხამ-სამსალა
აღარ ითმენს და მზადაა,
რომ მოჰფინოს ქვეყნად ძალა.

ველკანივით დაიქუხოს,
 ამოხეთქოს შადრევანად,
 თვის თავს მხსნელად მოევიდინოს
 და ტანჯულ ერს ცის მანანად.

ნაკურთხია მაშვრალთ მკლავი,
 ყველა ჩაგრულთ მფარველ-მწეა,
 ბურჯი არის ეროვნების,
 უძლეველი სიმტკიცეა.

მხოლოდ იგი ღირსეულად
 თვის სამშობლოს დააფასებს
 და თავის ბედს მის მყობადთან
 განუყრელად მოათავსებს.

ვინც იტანჯვის, იღვენება,
 დასაბამით დღევანდლამდე,
 სამშობლოსაც ის აიყვანს
 თვით უმაღლეს წერტილამდე!

ვისი ოფლის აიაზმით
 იპკურება მთა და მდელი,
 მხოლოდ მისით, მისით აღსდგეს
 და აყვავდეს საქართველო!..

ხმები ესმოდა ობოლ სულს
 მაშვრალთა გულის ძვერისა,
 შიგ გამოკრთოდა სხივები
 მომავალ ბედის წერისა.

ხმები ესმოდა საამოდ
 თვისი ობოლი გულისა,
 აქ დაინახა ეულმა
 დაწყება დასასრულისა.

და თუ ობოლი ქვეყნადა
 ცაშიაც ობლად ფრინავდა,

დღეს იმის გულთან ერთადა
მრავალი გული ფრფინავდა...

„გამარჯვებისა“! — შესძახა
სამშობლოს არე-მარესა
და მიაშურა სამყაროს
ვარსკვლავ-მოჭედილს, მთვარესა.

მიეხმაურა შეფრქვევით
მთა-ველი ზურმუხტოვანი,
მალლით გაეხსნა კიდური,
ცა გუმბათ-ლაჟვარდოვანი.

დ. თომაშვილი.

ს ო ზ ე ლ უ ი

სყენები სოფლის ცსოვრებიდან ოთხ მოქმედებად

მომხმედნი პირნი:

თ-დი ლევან ფიანაძე—მემამულე მომრივებელი შუამავალი, ყმა-წვილი კაცი, 35 წლისა.

კნ. მახკო—ამისი დედა, 50 წლისა.

თინა—ამისი შვილი, გასათხოვარი, 19 წლისა.

თ-დი ყარამან მამულაძე—მემამულე, შუა ხნის კაცი.

თ-დი რეზო დონაძე—მემამულე.

კნ. ნატალია—ამისი ცოლი, 40 წლისა.

ომიანძე—სტუდენტი, 24 წლისა.

ნინია—მოხუცებული გლეხი.

მელანო—ამისი ცოლი.

მაქსიმე
მიქელა
გაბო } ათის თავები.

მიხა—შვილი ნინიასი, ჯარისკაცად ნამყოფი.

ილიკო
სოლო
პეტრე
ვანო } სოფლის ბიჭები.

გიორგი კაკიაშვილი—ანაღვანდა ბიჭი, გლეხები.

მოკმედება პირველი

(ღარობი გლეხის ოჯახში. ერთ მხარეს გრძელი ტახტია, ხა-
ლიჩა გადაფარებული. ჰინდაჰინ ბუნარი. ბუნარის გვერდით თარო,
რომელზედაც აწეულია სხვა და სხვა თიხისა და სის ავეჯეულობა.
მეორე მხარეს სდგას მაგიდა და ორი უბრალო სკამი. ორი კარები
აქვს. ერთი შემოსასვლელი, მეორეც მარცხნივ გვერდით, რომელიც
ათახში შედის. ბუნართან ფუსფუსებს მელანო. ტაფაში ხარშავს
სხვა და სხვა ბაღასეულობას და ავადმოფოს შვილს წამალს უმზა-
დებს. ტახტზე ჩამომჯდარი მიქელა. თავი ჩაუკიდა და ჩაფიქრე-
ბული ჩიბუხს ეწევა. მაგიდასთან სკამზე ზის მინა და მწარე ფიქ-
რებშია წასული).

გამოსვლა პირველი

მელანო, მაქელა და მინა.

მელანო. (ბუნრიდან ტაფას გამოდგამს და მიქელას მიუბ-
რუნდება). ასე კი დავიღუპე და დავნელდი, მიქელა. რა შეე-
ცოდეთ ასეთი ღმერთსა, რო არ ვიცი! ვის რა საქმე ჰქონდა
ჩვენთან ან ჩვენ ვისთან გვქონდა საქმე!

მიქელა. ყველაფერი ღვთის განგებით ხდება. უნდა მო-
ვითმინოთ, სხვა არა დაგვრჩენია რა.

მელანო. ჩემს უბედურობას, რომა დასასრული არა
აქვს! (ახლოს მივს) იცი, მიქელა? არ მანებებდნენ! თითქოს
ჩემი ნაშობი არ იყვეს, თითქოს მე არ ჩამედგას სული და ამ
ძუძუებით არ გამეზარდოს! „ბალნიცაში“ წავიყვანთ, მოვარ-
ჩენთ და მერე სამართალში მივცემთო. გესმის, მიქელა? უნდა
მოვარჩინოთ, რომ მერე ჩამოვარჩოთო!

მიქელა. (ამოიხსრება). ანგრეა! ბატონ-ყმობის დროს
ჩვენმა ბატონმა ერთ დღეს მამაჩემი ორჯელ გალახა. პირვე-

ლად ურჩობისთვის, მეორედ კი—შენი ცემით ხელები მეტკინაო.

მელანო. ახლა მამასახლისს ჩააბარეს. როგორც კი ფეხზე დადგეს, ხელები გაუკარი და წარმოადგინეო. ეგაო „ბუნტოვჩიკი“ არისო! აღარ ვიცი ახლა, რა შევევედრო ჩემს გამჩენს: შვილის გადარჩენა, თუ სიკვდილი? (მიდის ბუნსატან).

მიხა. აააა! (შოხს გადისფრის ტყავსა და ღანჯს და წამოვარდება) არსად ბენა, არსად ნუგეში. სულთამხუთავი სახლში ვვიხის. კარში ქარ-ბუქი ტრიალებს. ჩვენ კი მოვკუნტულვართ და ვტირით, სულ ვტირით, ტირილის მეტი არა ვიციოთ რა. გვცემენ ვტირით, გვცივა ვტირით, გვშივა ვტირით. (დაჭკამს მაგიდას დონივრად) ვის ვეცე, ვინ დავვლიჯო, სად არის მტერი! (ბარბადათ მიდის კაჩებისკენ. შეჯანი და მიქელა შიშით თვალს გააყოფებენ).

მიქელა. მელანო მაგ ბიჰს ყური უგდეთ. როგორღაც ვერ არის თავის ჭკუაზე!

მელანო. (მიქელას) ვატყობ... ეს ის მიხა აღარ არის, მხიარული მამცინარი ..

მიქელა. რამდენი წელიწადი იყო რუსეთში?

მელანო. ხუთი წელიწადი.

მიქელა. ხუთი წელიწადი დიდი დროა!

მელანო. ზედ იმ უბედურ დღეს ჩამოვიდა. ის იყო დაკრილი მოიყვანეს ჩემი სოლო და ეგეც მოვიდა. სისხლში მოსვრილი ძმა რომ დაინახა, გადირია. ძლივს გავაჩერეთ სახლში. წავალ, გადავიკარგები, მე აქ ვერ დავრჩებიო. უემდეგ ისე აურიოა ლაპარაკი, რომ, მეგონა, ჭკუაზე შესცდება მეთქი.

მიქელა. ადვილი გასაგებია. კაცი ხუთი წელიწადი ელოდა ერთ ტკბილს წამსა და ის წამიც გაუმწარდა. (საფიქრდება) ექიმი ხომ დადის?

მელანო. დადის. ყოველ დღე. ღმერთო გააძლიერე ჩვენი ბატონის ოჯახი! ლევანი არაფერს არ ზოგავს ჩვენთვის. თინა

ხომ ავადმყოფს დღე და ღამ არა შორდება. ექიმი ყოველდღე დაჰყავთ. წამლებსაც თავის ფულით ჰყიდულობენ. რო ნახო, მთელი თარო სავსეა სხვა და სხვა წამლებითა. მაგრამ რა? ვერაფერმა წამალმა ვერ უშველა. ახლა რაღაც ბალახები მასწავლეს, იმას ვუმზადებ. აქნებ მიშველოს ღმერთმა და ეს წამალი მაინც მიუღვეს.

მიქელა. მაინც რას ამბობს ექიმი? ხომ იმედს იძლევა?

მელანო. ექიმი სულ ამას გვეუბნევა: არ გააბოროტოთ, ნურაფერზე ელაპარაკებით, ნურც ალაპარაკებთ, გული თუ აუშფოთდა, ყოველი წამალი ამაოაო.

მიქელა. მერე რა? მაგაზე ადვილი რაღაა!

მელანო. ჩვენც ვერიდებით, რაღა თქმა უნდა. მაგრამ აი იმან მომკლა, მიქელა, აი, ქველადის სახლში რომ ჩამოთესლდა. ხომ იცი ვინა?

მიქელა. ვიცი! მერე ის რა?

მელანო. ოი, ნეტავ, ის გადაშენდებოდეს სადმე და სხვა არა მინდა რა გამიჭირდა საქმე, მიქელა! არც ის ეშვება ჩემს შვილსა, არც ჩემი შვილი იმასა. ჩემი სოლო დღეში ორჯელ, სამჯელ დამაძახებინებს ისიც მოვა, ის გულმკვდარი. მიუჯდება და ეჩიჩინება. ექადაგება. ვუყურებ, ვუყურებ, მერე ვეტყვი: თქვენი ქირიმე, ისეთს ნურას ეტყვი, რაც აწყენს მეთქი. უკმეხად მიპასუხებს: მე ისეთს არას ვიტყვი, რაც ადამიანს აწყენსო.

მიქელა. მელანო, ვინ არის ე კაცი?!

მელანო. არ ვიცი მიქელა, არ ვიცი! ახლანდელი დროსი მე ვერა გამიგია რა, ადამიანი ადამიანს არა ჰგავს. ლაპარაკი რაღაც უცნაური აქვთ. თითქოს ყველა მოჯადოვებულია და ჯადოს ჯიბით ატარებენო. (ახლან მთქვეს და სხილუმჯო კი-ჯოთი) მე ხომ დიდხანია დავილუბე, მიქელა. ჩემს თავს დიდი უბედურობაა. ახლა ხომა დაჭრილი წევს ლოგინში, ახლაც არ ისვენებს!.. რო დაუგდო ყური, რაებს ლაპარაკობს, ჩემი საცოდავობით დაიწვი მიქელა. ვეუბნევი, შვილო, გულს

ნუ იშფოთებ, დაანებე თავი, მაგაებზე ნულარ ლაპარაკობ მეთქი! ოჰ, დედა, რომ იცოდე, რა უსამართლობა ტრიალებსო ქვეყანაზე! ავარდება, დავარდება, კბილებს აკრაჭუნებს. საბანს დაჰგლეჯავს და გადაადებს. შემდეგ მისუსტდება, გეგონება, აი ახლა კი განუტევაო სული.

მელანო. (უფრო დაუკლებს სმას) იცი, ლევანზე და თინაზე რას ლაპარაკობს? (ჩუჩნილით) ე...გე...ნი... ჩვე...ნი მტრე.. ბი არია...ნო! (მიქელა ჩაფიქრებული თავს აქნევს. მელანო სიჩუმის შემდეგ) რას იტყვი ამაზე, მიქელო!

მიქელა. ეეე! (ჩაფიქრდება. შემდეგ თავს აიდებს) რას ვიტყვი? ვერაფრს ვიტყვი რაღაცა, რაღაცა უბედურობაა ჩვენს თავსა მელანო...—ხალხი აირია. ისეთ კაცს შეხვდები გზაში, დუქანში, სოფელში, რომ არც მუშა კაცისა ეტყობა რამე არც ბატონობისა. ვერაფერი გამიგია-რა. გული თავის ალაგას აღარა მაქვს... გგონი. აი ამ საათში რაღაცა წამოგიქროლებსო და გული გეღევა, თავსა ძირს ღუნავ... (შემოდის მაქსიმე).

გამოსვლა მესამე

ივინივე და მაქსიმე

მაქსიმე. გამარჯობათ თქვენი.

მელანო. ღმერთმა გაცოცხლოს მობძანდი, მაქსიმე.

მაქსიმე. რასა იქთ? როგორა ხართ? (ტახტზე ჩამოჯდება და ჩიბუხს გამაჩთავს). სოლო როგორაა?

მელანო. (ამოიხსრებს) ისე შენი მტერი იყოს, მაქსიმე, როგორც ის არის.

მაქელა. სალდათის ტყვია მკერდში რომ გაგიბენს, კარგად ყოფნაზე იქ მეტია ლაპარაკი.

მაქსიმე. ეეე! (ჩიბუხს მოაკიდებს) იცით, ამ საათში, საიდან მოვდივარ? ჭალაზე ვიყავი, ეს არის ახლა დავბრუნდი.

მელანო. ჭალაზე თუ იყავი, გაიგებდი, გორა მარიამიძე როგორ არის?

მაქსიმე. სწორედ ის დავასაფლავებ დღეს დილას.

მიქელა. { (გაბტებით) როგორ მოკვდა?!

მაქსიმე. მოკვდა. თავის ამხანაგებს მეწწია.

მელანო. (წუწუნებს) ვაი იმის მშობლებს. ვაი იმის ქვრივსა და ობლებს! ღმერთო შენ გვიშველე!

მიქელა. აფსუს, რა ვაჟ-კაცი იყო! კარგი გოგრაც ჰქონდა. აი ნამდვილი სამამასახლისო! კაცი ის იყო აი! მაინც თითქოს საგანგებოდ გამოარჩიესო, სულ საუკეთესო ბიჭები დაიხოცნენ. მარგველაშვილი, ბასილაშვილი, სიმონაშვილი, აი დედასა, რა ბიჭები იყვნენ!

მელანო. ღმერთო, ღმერთო ეს რა უბედურობა დაგვატყდა თავზე!

მაქსიმე. მაგ გვარი უბედურობა ჩვენს მამა-პაპას არ გამოუცდია! დიდი უბედურობა დატრიალდა დედა, მაგრამ უბედურობა ბევრნაირია. რაც გინდა მწვავე იყოს შენი უბედურობა, აგერ გამოგივარდება მეორე, რომელიც სულ დაგავიწყებს პირველს!..

მიქელა. რაზე ამბობ მაგას მაქსიმე!

მაქსიმე. გაიხედე გარედ. ცა შავად იღრუბლება. რითი გაავდარდება წვიმით თუ სეტყვით. ეს ღმერთმა იცის.

მელანო. ღმერთო, დაგვიფარე!

მიქელა. შენ რალაცა იცი, მაქსიმე!

მაქსიმე. მე? აბა, რა ვიცი. ადამიანმა რო იცოდეს ხვალ რა მოელის, ხომ თავის თავს წინდა წინვე უპატრონებდა. იცი შენ, ხვალ რა ამინდი იქნება? ხომ არ იცი. ესეც ისეა. აი, მიგდეთ ყური და საქმეს კარგად ჩაუკვირდით! (მკემზახდება საღაპარაკოდ. მელანო და მაქსიმე შიშით შეჭყურებენ აფალებში.) ჭალაზე გუშინ ჩაველი. მოყვრებთან საქმე მქონდა და გულ-და გულ იმათთან მივდიოდი. სოფელში რომ შევე-

დი, ერთი ჩოჩქოლი და ხმაურობა შემამესმა. ვიკითხე, მითხრეს: გორა მარიაშიძეს მარხავენ, მთელი ხალხი იქ არისო. მეც წავედი. ის იყო მივედი და კუბოც გამასვენეს სახლიდან. არ იკითხავთ ახლა რა ხალხი იყო. ან რამოდენა იყო! გეგინებოდა ვინმე დიდი თავადიშვილი მამკვდარა და მთელი ქალაქის ხალხს თავი მოუყრიო. ვინ არ იყო? მე დღეობასაც არ მინახავს მაგ-გვარი ხალხი. ცხედარი მივასვენეთ ეკლესიაში, ანდერძი აუგეს და შემდეგ სასაფლაოზე წავასვენეთ. მაგრამ ეს არაფერი, კუბო რომ საფლაოში ჩაუშვით და ის იყო მიწა უნდა მიგვეყარა... (გახუმდება და მიისეხ-მოიხედავს) უცბად რაღაცა უცნაური ხმა მოგვესმა... გავიხედეთ, იქვე საფლავის ქვაზე ვილაცა კაცი იდგა და ლაპარაკობდა. ხალხი ერთ ალაგს გაშეშდა და პირი დააღო. ყმაწვილი კაცი იყო, უბრალოდ ეცვა, მაგრამ უბრალო არ უნდა ყოფილიყო... შიშითა და კანკალებით ვუგდებდით ყურსა.... დიდხანს ილაპარაკა... ჩემს სიცოცხლეში მაგისთანა არა განმიცდია-რა! ხალხი ერთ წუთს რომ ქვითინებდა და ქვიან საფლავს ცრემლითა რწყავდა, მეორე წუთში თვალზე ცრემლი გვაშრებოდა და შიშით ვცახცახებდით... ასე იყო ჩვენი საქმე. რომ უცბად ვილაშც და იძახა: მოდიან! მოდიანო! გავიხედეთ, პრისტავი ცხენს მოაჭენებდა. უკან სტრაჟნიკები მისდევდნენ. ჩვენ არა გვესმოდა რა და სიზმარში გვეგონა ჩვენი თავი. უცნობმა ლაპარაკი შეწყვიტა და რო მივიხედ-მოვიხედეთ, აღარსად იყო. თითქოს მიწიდან ამოძვრა და იქვე ქვესკნელში ჩაძვრაო...

მიქელა. მერე, მერე?

მაქსიმე. ჩვენ მათრახებით სოფლისკენ დაგვიფრინეს...

მელანო. მერე ცხედარი?

მაქსიმე. ცხედარს თვითონ მიაყარეს მიწა.

მელანო. (პირჯვანს გადაწეხს) ღმერთო, შენ გვიშველე!

მიქელა. ღმერთო, დაიფარე ტანჯული ხალხი! (სიჩუმე ჩამოჯანდება).

მელანო. ვინ იყო, მაქსიმე, ი კაცი?! ეს იყო!...

მაქსიმე. (კარში უჩვენებს) ეს იყო!... ქველადის სახლში რომ სდგას!

მიქელა } რას ამბობ?!
მელანო }

მაქსიმე. ეგ იყო! არ მენახა. ახლა ვნახე. მაშინვე ვიცანი.

მიქელა. (ჩაფიქრებულია) განა არა!.. განა არა!.. აი, ახლაც ვლაპარაკობდით... გრძნობდა ჩემი გული...

მელანო. (ხუჩხულით) მაქსიმე, მაცდურია ეგ კაცი, მაცდური!... მე მეშინიან მა კაცისა... მაცდური ადამიანის სახით მოგვევლინება, მიგიზიდავს, გულში ჩაგიკრობს და სულს ამოგხდის!..

მაქსიმე. ჰე, ჰე, ჰე! მიკვირს მე თქვენი საქმე! წიწილკრუხივით განაბულხართ მიწაზე და მტრედმა რომ ჰაერში გადაიაროს, თქვენ ქორი გგონიათ. ერთი ეს მითხარით, რაღა, მაცდურები გელანდებათ თვალში, დედამიწაზე ანგელოზი სულ არ არის? თქვენ ხომ მაგას ამბობთ, მე კი იცით რას გეტყვით? (ახლა მიიწევს). იმ დღეს დაქრილი მე ბევრი ვნახე, ბევრს მიუგდე ყური. . თავი არავის ენანება, თითქოს უხარიანთ კიდეცა... სახეში რომ ჩასცქერა, ჰფიქრობ: ამ კაცს ისეთი კარგი რამ უპოვია, რომ აქაც დასტოვებს და თან საფლავშიაც წაიღებსო!..

მიქელა. მართალია, მართალი. სოლოს რომ ვუყურებ, ხანდახან სახეზე ბედნიერების ღიმილი უკრთის...

მელანო. (თავს ჩაჭკიდებს) ღიმილი უკრთის... უხარიან... ვაი შვილო! მე რაღა ვქნა, მე უბედურმა! შენ თვას რას ვიპოვნე მე აქ, ამ ქვეყნად! ცრემლს რა შემიშრობს, რა ჩამიქრობს გულში ცეცხლსა და ვარამს? (ტიჩის).

მიქელა. (სიჩუმის შემდეგ) დაილოცა, ღმერთო შენი სამართალი! (წამოადგება). მშვიდობით იყავით. წავალ სახლს მივხედავ.

მაქსიმე. წადი და ყური მიუგდე, იქნებ ხარის რეკა შე-

მოგესმას! (მიქელა ცადის. მაქსიმე შეჯანთს მიუბრუნდება) სოლო ხომ შეიძლება ვნახო, ჭალაზე ორი სიტყვა დამაბარეს, უნდა გადავსცე.

მელანო. წავიდეთ. ექიმი წავილოდა. (მიდიან ოთახისკენ). ნუ იტირებო, მაშ რა ვქნა? სხვა რა იარაღი მაქვს ხელში, ან რა შემიძლიან! (შედიან ოთახში).

გამოსვლა ამოთხე

მიხა მარტოდ.

მიხა. (შემოდის მწაქედ ჩაფიქრებული). ვის ვუთხრა?.. ვის განუზიარო ჩემი გულის თქმა!.. ვინ მანუგეშებს, ვინ დამადებს მალამოს გულზე! (ოთახისკენ მიიხედავს. სიმწარისაგან დაიკვანება და გამობრუნდება). არა, არა! ის ჩემზე ბედნიერია... საცოდავი მე ვარ, მე უბედური!.. იმას რა უშავს ის კვდება, მე ცოცხალი ვრჩები!.. სად წავიდე? სად გადავიკარგო? როგორ ავსცდე ამ ხალხს, რომ არ დავინახო არავინ, არავინ!.. მიხა სად არის? ნახეთ მიხა! მიხა, რა მოგდის?... დამანებეთ თავი, დამა . . ნებეთ! (დაეცემა სკამზე და მწაქედ ქვათინებს) მაგინეთ, მლანძღეთ, შიმაჩვენეთ, პირში მაფურთხეთ! ეს მინდა მე... სამძიმარი, დამშვიდება, ნუგეში... არ მინდა, არა, არა! (თავსაღუნული ტირის შემოდის ნინია).

გამოსვლა მხუთი

იგივე და ნინია

ნინია. (ნელის ნახიჯით მიუახლოვდება შეიჯს და თავზე ხელს დააოებს) შენ კიდევ შენსას არ იშლი! ტირილი, შვილო, ვაჟ-კაცს არ უხდება. რა დაგემართა. კაცი არა ხარ: (მიხა ხმას არა სცემს და ქვათინებს) გეყოფა, შვილო! (ტრემულს მოიწმენდს) სოლო შენს ნახვას თხოულობს... შედი... მოიწმინდე თვალები და შედი... ნურაფერს აგრძნობინებ... ნამტირალევი ნუ ეჩვენები.

მისა. (წამოდგება და მამას თვალებში ჩაატყქრდება) ექიმი წავიდა?

ნინია. წავიდა.

მისა. მამა, რა სთქვა?

ნინია. (თავს ჩაღუნავს) ყველაფერს უნდა მოველოდოთ, შვილო!.. ერთი შვილი ვიპოვნე, მეორეს ვკარგავ! რადა? ვის რა დაუშავე! (მისას შესქდავს) შვილო, რა მოგდის?

მისა. (თავს შეიმავრებს) არაფერი! (შიდის ოთახში).

ნინია. ღმერთო. შენ მიშველე! (მწარედ ჩაფიქრდება. შე-
მოდის თინა).

ბამოსვლა მემკვსე

ნინია და თინა

თინა. (შემოდის თავსახურავითა და ქაფკითა. ხელში კალამი უჭირავს, რაშიაც ბოთლები და სხვა და სხვა სანოვავკე აჯავია). უუუ, დავიღალე! (კალათს გვერდზე მოიდებს და თავსახურავს გაიხდის) როგორ არის ჩვენი ავადმყოფი? ექიმი იყო განა? რა ნაირად ვწუხვარ, რომ აქ არ დავესწარი. გიო ბლიაძის ცოლია ძალიან ავად. იქ ვიყავი და მომიგვიანდა. ოხ, ნინია, რამდენი ადამიანი წვალობს და იტანჯება მხოლოდ იმიტომ. რომ მოვლა არა აქვს. არც წამალი აქვთ, არც ჭამა სმა. ჭუჭყიანი ქვეშაგები და შეხუთული, მოწამლული ჰაერი მე ახლა იმ აზრს დავადექი, რომ გლეხკაცი თუ ერთი დავარდა და ლოგინად ჩაწვა, იმას საშველი აღარა აქვს!. ყველას ვერ უშველი, ყველას სიღარიბიდან ვერ ამოიყვან და სხვის ტან-ჯვას რომ უყურებ, შენც იტანჯები! რა სთქვა ექიმმა?

ნინია. არაფერი. გასინჯა და წავიდა.

თინა. მე ის გუშინ ვნახე, მითხრა: თუ ტყვია ამოუღეთ, არა უშავს რაო. ტყვიას-კი ეგ ვერ ამოუღებს. ლევანმა ქალაქიდან სხვა ექიმი გამოიწვია.

ნინია. გმადლობთ, გმადლობთ! (ცრემლს მოიწმენდს) თუ

ღმერთმა არ შემიბრალო და არ მომკლა, თქვენს დავალებას არ დავივიწყებ.

თინა. ეგ დავალება არ არის, ჩემი ნინია. ეს ყოველი ადამიანის მოვალეობაა. მაშ რისთვის ვცოცხლობთ, თუ ერთმანეთს ჭირშიაც-კი არ დაგვხმარებით. ოხ, ნეტავ შემეძლოს, რომ ყველას, ყველას დავეხმარო და ოდნავ მაინც შეუმსუბუქო ის აუტანელი მდგომარეობა, რომელშიაც თქვენ იმყოფებით... აგერ შენს გვერდით რომ მშიერსა ჰხედავ, ლუკმა გიშხამდება პირში, შენი თვალით რომ ხედავ, რომ შენი მეზობელი, შენ გვარჩევ ადამიანი ჭუჭყიან ნაფლეთებში ეხვევა და მხოლოდ იმას ნატრობს, როლას გამითენდება დილა, რომ სიცვიისგან გათოშილი სხეული ცეცხლზე მოვიტბოო, შენი რბილი, სუფთა, თბილი საწოლი გძლოს, გეჯავრება! ოჰ, არ იცო შენ, ნინია, რა მტანჯავი, რა აუტანელია ჩემთვის ეს გრძნობა!

ნინია. გულკეთილი ბძანდები, ვინ არ იცის!

თინა. (ზატარა სანს ჩაფიქრებული) ეხ, დავანებოთ თავი ამ ლაპარაკს (შივა და კალათიდან ამოაღაგებს საჭმელსა და სანმუღებს) აი ცოტაოდენი საჭმელი მოვუტანე ავადმყოფს. ექიმმა მაგარი ღვინო გამოუწერა. ისიც მოვუტანე.

ნინია. მადლობელი ვარ.

თინა. საჭმელი ძალად უნდა აჭამოთ, რომ არ დასუსტდეს და ტყვიის ამოდება ადვილად გადაიტანოს.. შენ რადა ხარ ანგრე დაღონებული? გიტირია კიდევ! რა დავემართა? (ნინია სმას არ იღებს) ნინია, მითხარი, რა ამბავია?!

ნინია. ყველაფერი ამაოა... ჩემ შვილს ველარა გამოაბრუნებს!..

თინა. ნინია, რად ამბობ მაგას?

ნინია. დავიღუპე, თინა, დავიღუპე!

თინა. როგორ?!. სოლო...

ნინია. ცნობა. დაჰკარგა... ბოდავს... მეტად იტანჯება.

თინა. ექიმმა გითხრათ რამე?

ნინია. თქმა რად მინდა!.. ის ამ ქვეყნისა აღარაა!

თინა. ნინია!

ნინია. ვაი, შეილო! შეილო!

თინა. (მოწვევითი და ხმა დაეშვება), ღმერთო, ღმერთო, რა უბედურობაა!

ნინია. ეს გული მაინც აღარ უნდა გვქონდეს... თუ პირუტყვები ვართ, თუ ეს წილი გვხვდა ჩვენ აქ ამ ქვეყნად, გრძნობა მაინც არ უნდა მიეცათ ჩვენთვის.

თინა. (ტიჩრის. მივა და სელს მოჭხვევს) არა, არა, ნინია, ნუ ამბობ მაგას. მარტო თქვენ არ ხართ, მარტო თქვენ არ გიწერიანთ ტარილი. მწუხარებიცა და მხიარულებიც ადამიანს დაბადებიდანვე თან დასდევს. ხოლო მის გულში არც ერთს და არც მეორეს მუდმივი ადგილი არა აქვს. დღეს დარდი სცვლის მხიარულებასა, ხვალ მხიარულება დარდსა... არა, არ მჯერა, რომ თქვენ მარტო ტანჯვისთვის იყვეთ გაჩენილი, ნურც შენ დაიჯერებ!

ნინია. იქნებ არის მაგისთანა ადამიანი დედამიწაზე, მაგრამ ჩვენ არა, თინა. ჩვენ არა! ჩემი ჯერი, ჩემი ოჯახი დღემდის ვატარე შიშითა ტანჯვით. დღეს ქარმა დაჰბერა და აღარ მაქვს ოჯახი! ჩვენ ჭიანჭველა ვართ, გამოგვიარა ადამიანმა, ფეხი დაგვადგა და არც კი იგრძნო, რომ მის ფეხქვეშ სულიერი, არსება გაისრისა, სიცოცხლეს სამუდამოდ გამოესალმა...

თინა. (თავისთვის) ღმერთო, ნუ თუ ხსნა არსად არის?!

ნინია. ყმაწვილი რომ ვიყავ, რა მიშავდა, ტკივილი გადმივილიდა, იარა მიჩებოდა. მაშინ დრო ბევრი მქონდა. ახლა? ახლა?! მე უნდა ვიცოცხლო, ის კი უნდა მოკვდეს. მე მიწაზე უნდა ვბობლავდე, მის მძლავრს სხეულს კი ჭიები უნდა სჭამდნენ!.. ქვეყანაზე ეს უსამართლობა მაინც არ უნდა იყვეს!.. (შეკრთება და ოთახისკენ მიუგდებს უუჩს) გესმით!! სიკვდილი აღარ იცდის!

თინა. (უუჩს მიუგდობს) ეს მეღანო ტირის! (ჩქარის ნაცვით შწავრდება ოთახში).

ნინია. დაილოცა, ღმერთო, შენი სამართალი! (ბარბაცით მისდევს თინას. სცენა ჰატარა სანს ცარიელა. შემოდის ომიანიძე).

გამოსვლა მირვე

ომიანიძე მარტოდ

ომიანიძე. არაფინაჲ. სჩანს ცუდად არის. ამ გვარი სი-
ჩუმე ჩამოვარდება სახლში, როდესაც უღმობელი სიკვდილი
დასტრიალებს მას თავზე და ოჯახის წევრის მოტაცებას უქა-
დის. უბედურნი! ერთად-ერთი სიმდიდრე: ძალა, სიცოცხლე
და ჯანსაღობა, ისიც კი ეცლებათ ხელიდან. ამის ბატონიცა
ჰყავთ, ამის წამგლეჯიც არის. (ათახისკენ მოახედავს და ჩა-
ფიქრდება) ემ... ხელის გაქნევა ვერ მოასწრო, იქვე დაჰკრეს,
იქვე ჩაუკლეს სული. მძინარე ვეშაპი შეიშმუშნა, თვალთ
გაახილა, დიხაც რომ სახითათოა! საჭირო იყო მისი მოკვლა,
მოკლეს კიდევაც. ყველაფერი უცვლელად დარჩა. მძოვრით
სავსე, დამპალი, ხავს-მოკიდებული ტბა. ისევ თავის კალა-
პოტში ჩადგა. ჭუჭყიანი მყრალი წყალი სდგას ისევ უნძრე-
ლად და წუმპე ტალახში სიამოვნებით ჰყუმბალაობენ ქვე-
მძრომნი, გველნი, ბაყაყნი (ათახიდან შემოდის მელანო, ცო-
ნება დაბნეულია გაჩერდება და ჭკუაშეშლილივით ერთს წერტილს
მიაჩერდება. შემდეგ თვალს შეაჩერებს ხატებზე. გაქანება, დაჩო-
ქებს და ღოცულობს. ომიანიძე გულსეღდაკებილი უუურებს ამ
სცენას) იქ... იქ ეძებს ხნასა და შველას! (თავს გაიქნევს და
ჩქარის ნაბიჯით მიუახლოვდება მელანოს) მოხუცო, რას ეძებ იქ?
რა დაგკარგვია?! (მელანო შეკრთება, წამოვარდება და შეშინე-
ბული უუურებს) მითხარ, რა გტკივა?

მელანო. შვილი მიკვდება!

ომიანიძე. ის აქ მოკლეს. მისი მკვლელნი აქ არიან. ის
ტყვია, რომელმან შენ შვილს გულის ფიცარი შეუნგრია, აქ
არის გაკეთებული.

მელანო. მეც მაგას ვტირი.

ომიანიძე. ვხედავ, რომ ტირი. ბარიცა ტირის, როდესაც მის ძმას, შვილსა, ამხანაგს სისხლს გამოსწუწნიან და შემდეგ დაჰკლავენ, რომ დახეული ტყავიც კი თან არ გაატანონ!

მელანო. (შეშინებული) რა გინდა ჩემგან?!

ომიანიძე. მე არაფერი. მაგრამ მაგ კითხვას რატომ იმათ არ მისცემ, ვისაც მართლა რომ უნდათ შენგან!

მელანო. ოჰ, ღმერთო!

ომიანიძე. მოხუცო, ვერ ჰხედავ შენა, საით იცქირება, სად მიუპყრია შენს შვილს დაქანცული მოღლილი თვალი? ხსნასა და შეველას სად ეძებს ის, ეს შენ არ იცი!

მელანო. ვიცი!

ომიანიძე. მაშ ეგ თუ იცი, უნდა იცოდე ისიცა, რომ ის შეებრძოლა სწორედ იმას. ვისაც...

მელანო. ნუ, ნუ მეტყვი მაგას... მაგას ნუ მეტყვი... მერე მითხარ... შემობრალე. (მოისმის ხმა წინასი:) მელანო! გესმის? მიძახიან! უნდა წავიდე, შვილს თვალები დავუხუჭო! გესმის! დედა ვარ, დედა! შემობრალეთ! ყველას გთხოვთ, ყველას! (შევაძრება ოთახში).

გამოსვლა მათი

ომიანიძე მარტოდ

ომიანიძე. (თვალს გადაქვებებს შელანს) საბრალო დედა! შენ გულს სწყურია თანაგრძნობა, დარდის დაყოფა, დანაწილება, მე კი... მე... მაპატიე, მეც საბრალო ვარ, მეც ვიტანჯები: სადაც მწუხარება და ტირილია გამეფნებული, ჩემი ადგილი მხოლოდ იქ არის, ვინც ჭრილობისაგან მწვავედ ღრიალებს, სიმწარისაგან იკლაკნება და კბილებს ინტვრევს, ჩემი ამხანაგა მეგობარი მხოლოდ ის არის... აჰ! (ფიქრებს გადაიყრის). ჰა, ჰა, ჰა, როგორც ვხედავ, ჩემს გულს სისკელე ჯერ კიდევ არ გამოლევია: გული ამიჩუყდა როგორც დიაცს,

როგორც ბავშვს, რომელმაც ხელი გაიკაწრა და ცრემლი გადმოსდის! (გაიფლეს ოთახში და დაინახავს თინას თავსახურავსა და ქაღვას) ოჰო, ეს ქალბატონიც აქა ბძანებულა! აი კიდევ ერთი პირუტყვი, მამლარი, უღარდელი, ნებიერი პირუტყვი! როო, ის კეთილია! ერთი იჯარა სასმელ-საჭმელი მოურთმე-ვია მშიერ ხალხისთვის! ესეც არ კმარა. თავადის. ქალი, მსუ-ბუქსა, წმინდა ჰაერს ჩვეული დამცირებულა და უკადრნია გლეხის ოჯახი! ეს ხომ დიდი, დიდი მსხვერპლია! არც სიტყვას ზოგავს, არც სიმლთაღეს: მაშერალთ ანუგეშებს, ლატაკთ ტანთ აცმევს, ჰა, ჰა, ჰა! (შემოდის თინა).

გამოსვლა გეთერთმეტე

ოქიანიძე და თინა

თინა. (ვერ დაინახავს ოქიანიძეს. ფანჯარასთან მიიბუნს, გააღებს და გასძახებს) ვინა ხართ მანდ? არ გესმით? ვანო! ვანო?.. გაიქე ჩქარა, ლეგანს უთხარი, საჩქაროდ ეტლი გაგ-ზავნოს სურამში, უთხარი: სოლო ძალიან ცუდად არის-თქო! აბა, ჩქარა, ჩქარა! (გამოტრიალდება) ღმერთო, ღმერთო! (დაი-ნახავს ოქიანიძეს) უკაცრავად!

ოქიანიძე. (მთელი დრო ზიზღით უცქერდა) არაფერს. განაგრძეთ თქვენი საქმე.

თინა. რა საქმე?!

ოქიანიძე. ატყუეთ სხვა და თქვენი თავიც, ბოდიშს რად იხდით!

თინა. (გაოცებული) არა მესმის რა!

ოქიანიძე. არა გესმით რა? შეიძლება შეუსმენრობის მიზეზიც იყოს, ეგ მე არ ვიცი. მხოლოდ ერთს გკითხავთ: თქვენ ძალიან გსურდათ ამ ავადმყოფის მორჩენა?

თინა. ეგ რა საკითხავია?!

ოქიანიძე. ისე ვკითხულობ. თქვენმა ძმამაც, როგორც ვიცი. თავის ფულები არ დაიშურა ამ საქმისთვის!

თინა. მეც და ჩემს ძმასაც როგორც შეგეძლო...

ომიანიძე. ისე ეხმარებოდით ამ საცოდავებს, მერე უშველეთ რამე?

თინა. ადამიანის გაცოცხლება ჩვენ ხელთ არ არის?

ომიანიძე. სამაგიეროდ ადამიანის მოკვლა ხომ თქვენ ხელთ არის?

თინა. რად შეურაცმყოფთ, რა დავაშავე?

ომიანიძე. ოოო, უკაცრავად! მე დამაფიწყდა, რომ შეურაცყოფას თქვენ ჩვეული არ ხართ! დამაფიწყდა, რომ, მთელი სოფელი ფებ-ქვეშ გეგებათ, თქვენ ფებთა მტვერს ლოკავენ! უბედურები! წყევლა-კრულვის მაგივრად, მადლობას გიძღვნიან, პატივისცემით, მოწიწებით ნაზსა, ფუნჩულა ხელებს გიკოცნიან. იმ ხელებს, რომლებითაც თქვენ მათ პირიდან ლუკმას შეტად ნაზად აცლით!

თინა. ღმერთო, ეს რა მესმის? მიცნობთ თქვენ მე?

ომიანიძე. ძალიან კარგად! კარგად ვიცნობ თქვენს „ძველ მოქმედებას“. „მოღვაწეობას“. თქვენ „ანათლებთ“ ხალხს, დაუარსეთ მათ სკოლა, საავადმყოფო. ვიცნობ თქვენს ძმასაც...

თინა. (ხელებს გაუწვდის) არა, არა... ჩემ ძმას ნუ შეეხებით! ისევ მე მლანძღვით... ის ისეთი პატიოსანია... გულკეთილი...

ომიანიძე. გმ... თქვენ ანგრე გგონიათ? მე კი წარმოიდგინეთ. სულ სხვა მგონია! მე მგონია, რომ ის ადამიანი რომელსაც ყოველისფერი თავსაყრელი აქვს, სხვას კი ქერი და პური ენატრება; ის ადამიანი, რომელიც თავის სიმდიდრით მეფობს ღარიბზე, ის ადამიანი, რომელსაც მთა და ველი დაუქერია, გველაშაპივით გადაფარვია და ჩაყლაპვას უძალის ყველას, ვინც კი შეეხება მის სამფლობელოს, წარმოიდგინეთ, მე ის ადამიანი უპატიოსნოთ მიმაჩნია, ხოლო ის ვინც ამას ვერ ჰხედავს, შესაბრალისიც!

თინა. მაშ მე... ჩემი ძმა...

ომიანიძე. გინდა გაიგოთ, რას წარმოადგენთ?

თინა. სთქვით, სთქვით ყველაფერი!

ომიანიძე. თქვენ ხართ მავნე სულდგმულნი! თქვენ მეგობრის სახით ევლინებით თქვენი სოფლის გლახს, რომ უფრო ადვილად, შეუმჩნევლად გააძროთ ტყავი, ამოჰხადოთ საბრალოს სული!

თინა. კმარა, გეყოფათ ღვთის გულისათვის! (დაეშუკება სკამზე).

ომიანიძე. მეყოფა მერე თქვენ? თქვენ? თქვენ იკმარებთ ხოლმე, როდესაც მუხლმოდრეკილი გევედრებიან: ღვთის გულისათვის ნუ დაგვალბეთ სიბინძურეში, ნუ ჩაგვარჩეთ სიბნელეში, ნუ დაგვხოცეთ სიმშლისაგან; სიცივისაგან, წყურვილისაგან! უსმენთ მათ? უსრულებთ მათ თხოვნას? გებრალლებით, გეცოდებათ თქვენ ისინი?! (სიჩუმის შემდეგ უცბად). მაპატიეთ... მე ვლაპარაკობ საზოგადოდ... თქვენს სახეს მე პირველად ვხედავ... იქნებ მართლა კეთილად ხართ, მაგრამ... მაგრამ (მოჭკიდეებს სეფს და ფანჯარასთან მიიყვანს) ჰხედავთ ამ სოფელს? გაჰხედეთ ამ ხვრელებს, სადაც ნადირით შემძვრალა ადამიანი და თბება მხოლოდ თავისი სხეულის სიცხოვლით. თქვენი საცოდავი სკოლა ვერ გამოიყვანოს იმას ამ მიწურიდან! თქვენი საავადმყოფო ვერ გაჰკურნავს იმ ავადმყოფს, რომელიც ნესტიან კედელს ეკვრის და ხმელ ფიცარზე წოლით გამწარებული, ღმერთს მხოლოდ სიკვდილის-ლა სთხოვს! ეს ხომ ის ხალხია. ის საუნჯე, რომელიც გძენდათ და გძენთ თქვენ სიმდიდრეს, თქვენ-კი ამ სიმდიდრის ნამცეცებს უყრით მათ და ამაყად თხოულობთ, რომ ხალხმა მეგობრად გიცნოს, თქვენ მიერ დამწვარ-დატანჯული გულში ძეგლი აგიგოს!.. მაგრამ რად გეუბნევით მე ყველა ამას. თქვენ ხომ ამას ვერ გაიგებთ! მშვიდობით იყავით! (აიღებს გუდასა და მიდის ოთხისკენ. შეჩერდება და ფიქრობს. შემდეგ უცბად გამოტრიალდება) მშვიდობით... დღეს ისევ თქვენ ანუგეშეთ ეს საცოდავი, ხვალ-კი... ხვალ მე დამითმეთ! (გადის შუა კარებში).

თინა. წავიდა... გამლანძლა და წავიდა.. რა სიძულვილი რა ზიზლით გამოიხატებოდა მის თვალებში! რამდენი მკაცრი უსიამოვნო სიტყვა მოხვდა ჩემს გულს!.. მაგრამ... რად მტკინა მე ასე გული! რად ჩამივარდა ენა! ნუ თუ არ მქონდა გასამართლებელი საბუთები! ნუ თუ არ შემეძლო ამცილებინა თავიდან საზარელი ბრალდებანი! ღმერთო, რა მომძლია რა მემართება! (შეკრთება და უუჩს მიუგდებს მოისმის. მეჯანსხმას): ვაი! ვაი! აააა! (დაიწვივლებს და უუკრებთან სელებს მათ ტანს).

(თასის კარები გაიღება და შემოვლენ მასიმიე, კახა და რამდენიმე გლეხი. მოისმის მეჯანსხმას): შეილო! შეილო! (გლეხები ქუდებს მოისდიან და ჰირჯჯაას იწერენ. მეჯანსხმას მამომკალით! მომკალით! (მასიმიე და კახა ცრემლს იწმენდები სტენაზე შემოვარდება მისა. თმა გაწეწილია, გუდა გასსნილი აქუკან მისდევს ნინია).

ნინია. შეილო! გულს დაუხმე! შეილო. რას სჩადი? (წვივდება).

მინა. (ხელს ჰკრავს მამას) გამიშვი... გამიშვი!.. (წარდგენ წინ და გლეხების წინ გაჩერდება) ხალხნო! გამიგონეთ, გითხრათ! ჭკუაზე შემოლილი არ გეგონოთ! ჩემდა საუბედუროდ ჭკუა კიდევ შემრჩა, ჩემდა საუბედუროდ, კადეც ცოცხალი ვარ. სული მიდგას, ყველაფერს ვგრძნობ, ყველაფერს ვხედავ .. (უვირთით) მე მოვკვდი ჩემი ძმა!! გაიგეთ ჩაისმინეთ, ჩემი სოლო აი ამ ხელით მოგკალი; ჩემი ის ტყვია, ჩემს ძმას რომ გულში დარჩა... ის ტყვია მე იქიდან... იქიდან გამოვისროლე... გესმით ხალხნო! ის სიზმარი იყო... არა, სიზმარი არ იყო!.. აი, ნახეთ ჩემი ხელები, ადამიანის სისხლითაა იგი შესვრილი!.. მისი ნაღვლიანი ქერა თვალები ახლაც, აი ახლაც წინ მიდგას! საზარელი სასტიკი ხმა ახლაც ყურში მაქვს! მარგველაშვილი, მარჯველა ჰკა მავას! შუბზე ააგე! მეც დავბოდი გამმგეცებული და უარალო ხალხის სისხლით ქალაქის ქუჩებსა ვრწყავდი!..

ჰა, ჰა! არ გჯნრათ განა? როგორ მოხდა ეს. არ იცით განა? გიკვირთ, რომ ციმბირის მაგიერად, სხლში მადლობით გამამისტუმრნს! მერც რა? გამამისტუმრეს, რომ ჩემი თვალით შენახა მოკლული ძმა გამამისტუმრეს, რომ ვიტანჯო¹ დანარჩენი. ჩემი სიკოცხლე...

ნინია. შვილო, შვილო!

მინა. მომავალი, მამა, მომკალი (მამის გულზე ტარის).

ფარდა

მოკმედებზე მეორე

ტყე. უსწორ-მასწორად ხეებითა და ბუჩქებით დაბურული. სცენის რილმეში ნახევრად მოსჩანს ხევი, სადაც სოფლები თავს იყრიან. შუაში ჩაუდის გზა. მთვარეანი. ღამეა. სცენის ზირას ერთ-ერთ ხის ქვეშ წაშლადიდან სოფლის ბიჭები ილიკო, ვანო, და პეტრე. შორი ასდის წევს და ცას შესტყერის სოლო. მთვარეანი ღამეა.

გამოსვლა პირველი

ილიკო, ვანო, პეტრე და სოლო

ილიკო. მე ვიცი აქ ღამეს უთევთ ჩვენ! სად არი, კაცო, ე ხალხი?

ვანო. არ ვიცი, ყველას დავუარე და ვუთხარი. ზოგმა თავი მოიხადმყოფა, ზოგმა სთქვა: საქმე მაქვსო, მაგრამ არავის არ მოვეშვი.

პეტრე. არც ის არის ჯერა.

ილიკო. ის მოვა. წუხელის ჩემთან იყო. დილაზე მითხრა: მე ზედ უბანში მივდივარ, ხალხი მყავსო დაბარებული საღამოზე აქ ხალხს თავი მოუყარე და მეც მოვალო.

ვანო. ეჭვი! მე მაგითანა დაულაღავი ადამიანიშვილი არ მინახავს. დღეს რომ აქ არი, ხვალ იმერეთში, ზევ კიდევ ბაქოში. როგორ უძლებს ამდენს სიარულსა?

პეტრე. ეგენი, შენ არ იცი, ჩვენთვის თავდადებულნი არიან. აბა კნიაზ ლვანი შენთვის კი არ გაიცხელებს თავსა.

ვანო. ოჰ, იმას ბედლები პურიით აუვსე და ჯიბეში ბლომად წითლიანები ჩაუწყე.

ილიკო. ეგეე, ახლა ყველაფერი კარგად გამოჩნდა (შიიხედავს სოფლისკენ) რას უყურებ, სოლო, მა ცასა? ხომ არაფერი იპოვნე?

სოლო. ვარსკვლავებს ვუყურებ. აი ის ძალიან რომ ანათებენ, ისინი თავად-აზნაურები არიან. ის კი ოდნავ რომ ბეუტავენ, ის ჩვენა ვართ.

ვანო. (ცაში აისედავს) მართლა განა. აი დასწყევლა ღმერთმა რას არ გამოიგონებს!

ილიკო. ეტყობა, იქ ჯერ ბაიბურში არ არიან თორე ი ბჭყვრიანები მალე მიიმალეობდნენ.

პეტრე. როგორც ჩვენი კნიაზები მიიმალნენ სოროებში (აგინიან).

სოლო. ოჰოჰო! ახლა როგორ არიან მოკუნტულები! სალამს კი ვეღარ დაასწრობ. „ბიკოს“ აღარ იტყვიან, „ჩემო სოლო“ „რასა იქ“? „როგორა ხარ“? რო გელაპარაკებიან, გეგონება, ბოდის იხდიან, მაპატივე, შეგაწუხებო.

ვანო. ჰაი, ჰაი! რა არის ძალა და!

ილიკო. წინანანი უკანაო, უკანანი წინაო!

ვანო. შარშან, დიდი თოვლი რომ მოვიდა, შეშა შემაკლდა. ვეღარსად წავედი. ცოლშვილი კი სიცივით მესოცებოდა ავდექი და მივედი ყარამანთან: ბატონო, ჯადის გამოსაცხოზი შეშა აღარა მაქვს, თქვენ ტყეში ერთი გამხმარი წიფელა სდგას, ახლო არის „მოვჭრი და ბაყი, რაც გენებოს, აიღე მეტქი. უჰ, რა მითხარიო ეგა, რა მითხარიო! სულ გადირია. გადი, გადი აქედან, თორემ გული შემეწუხდაო. ხმა აღარ ამამაღებინა ისე გამაგლო კარში.

ილიკო. ჰა, ჰა, ჰა! როგორაა? გული მიწუხდებაო?

ვანო. გული მიწუხდებაო! ახლა მე მიწუხდება გული, ოც ვერშოკიან ხეებს რომ წამოაქცევენ იმის ტყეში და მტკვრისკენ ეზიდებიან!

ილიკო. ამას წინად დაუვლია თავისი ტყე. საცა მოჭრილ ხეს დაინახავდა, ჩამოჯდებოდა თურმე ჯირკზე და ტიროდა: შვილებო, ჩემო შვილებო, რომელმა სამიწე ხელმა დაგჭრათ ხელებიო! (ევეჯანა იცინიან).

სოლო. ოცი წლის შენახული ჰქონდა, იმიტომ ეწვის

გული და! ევე! ღმერთმა აცხონოს, კარგი კაცი იყო! (საჩუქე ჩამოფარდება).

პეტრე. (ფიქრის შემდეგ). ილიკო, შენცა სოლო, ერთი ეს შითხარით: ამ ქალაქის მუშებს რაღა აზუნტებთ, კარგს იცვამენ და კარგს იხურავენ. იმათაც ჰყავთ თავად-აზნაურები?

ილიკო. ოხ, რა ტუტუცი ხარ, ჩემი პეტრე! ქალაქში თავად-აზნაურებს რა უნდა? იქ კაპიტალისტებია!

პეტრე. კაპიტალისტები რაღა ჯანდაბაა?

ილიკო. (სოლოს) აუხსენი ერთი ამ ტუტუცს.

სოლო. (ჩაჩვენებს) კაპიტალისტები მდიდარი ხალხია. იარაღი იმათ ხელშია. სხვანი მუშაობენ, ისინი-კი მდიდრდებიან იმიტომ რომა ზოგი მათგანი ათას კაცს ამუშავებს. ამა იანგარიშე ახლა ათასი კაცის ნამუშევარი. ჩვენი ფოდრაჩიკი დღეში ხუთ კაცს ამუშავებს და უყურე იმის ჯიბესა? გაიგე?

პეტრე. მე მხოლოდ ის გავიგე, რომ კურდღელს არა ჰყავს იმდენი შტერი როგორც ჩვენა.

ვანო. მიხაკა მედუქნესავით ან წონაში მოგვატყუებენ, ან ხელადაში.

ილიკო. ჰოო, მიხვდა ღორი ჩხინკელასა! (შემოღის გიორგი).

ბამოსვლა გიორგი

ივინავე და გიორგი

სოლო. ოჰ, მობძანდი გიორგა. რას დაგიშვია ცხვირი, პრისტავს ხომ არ დაუბარებინარ!

პეტრე. (მოდუშუფი სახით) სულ ერთი არაა ვინც დაგიბარებს?

ილიკო. მაშ შენ გინდა, რომ არავინ დაგიბაროს? ნადირი ხომ არა ხარ?

პეტრე. ვაი, ნეტავ ისევ ნადირი ვიყო!

ვანო. მე და ჩემმა ღმერთმა. აბა ნადირი დაიჭირე და

ახლში მოიყვანე, თუ ერთს საათს გააჩერებ! ისევ ტყისკენ მიტოვხავს (მატყხნივ მსრიდან გამოხდება ერთი ჯგუფი სოფელ-ლებისა).

ილიკო. ოჰო, მოდიან, მოდიან! (ადგება და შეეგებება შეებიტ ადგებიან) სადა ხართ, კაცო, აქამდისანა?

ერთი ჯგუფი. გვიან გაგვაგებინეს.

მეორე ჯგუფი. დღეს ომიანიძე იქადაგებს?

ილიკო. ის იქადაგებს, საცაა მოვა.

მესამე ჯგუფი. კაცო, რაღა უნდა გვიქადაგოს? ე ჩვენთვის კარგად, ვართ. ტყეში არაფერს გვიხდება და მინდორში. სასაულოს მგონი ჩემი კარების გზაც-კი დაავიწყდა. ახლა მეტი დაგობითა ჩვენ კაცი-კი არ გამოვჩნრიკოთ.

ილიკო. ეი, ჭკუის კოლოფო! მერე ტყეში რო არაფერს ხდება, იასაული რო შენ კარზე აღარ დადის, რითი ხდება ესა, იცი შენა? კი არაფერს ინაღვლი, ბედაური ცხენივით თუ გაგიშვებს იალაღზე!

სოლო. მაგას უნდა ეკლესიაში რო მივა, პირს დააღებს და ჩვენი მღვდელი ზიარებას რო ჩაუღებს ხოლმე (ეგუქანის აგინიან).

ვანო. მერე პირსაც რო მოწმენდავენ..

პეტრე. ხა, ხა, ხა! დიაკვანი წითელ ღვინოს რო დააღვინებს: (ეგუქანის იტყინიან).

ვანო. ეე, გიორგა. გიორგა, როგორ პოგივიდა ევა!

ეველანი. ძირს გიორგაი. ძიირს! (იტყინიან შემოდინ მიხს და გზბო).

გამოსვლა მესამე

იგინივე მიხა და ვაბო

მიხა. (გაბოს) ჰხედავ, იცინიან! უხარიანთ ეს ამბები. არც უხარიანთ, ფეხებზე ჰკილიათ. ეე, ჩემო ვაბო, ჩვენ არც მაშინა ვარგივართ, როდესაცა გვცემენ და არც მაშინ, როდესაც ჩვენ ვცემთ!..

გაბო. ყმაწვილები არიან. ჰგონიათ, კლდეს რომ დავეტაკოთ. გადავანგრევთო!

მიხა. (მიუახლოვდება ბიჭებს) გეყოთ ქილიკაობა. წადით ხალხი შეათვალიერეთ და საქმეს ცოტა ფრთხილად მოექცით. ფონში გასვლას ჯერ კიდევ ბევრი გიკლიათ.

ილიკო. აი ამის ბრალია. (გიორგაზე უჩვენებს) წავიდეთ, ბიჭებო! (ეკვლანი მიდიან) გაიგონე, გიორგი? შენ-კი გინარიან რომ დღეს დღეობით იასაული კარებს არ გიტალახებს (გადიან მარჯვნივ).

გამოსვლა მიმდინარეობს

მიხა და გაბო

მიხა. იცი, გაბო. ამას წინად ერთი წიგნი წავიკითხე. ძველი დროის ამბავია. ერთგვარი ხალხი ყოფილა, გლადიატორებს უძახდნენ. გამიყვანდნენ თურმე ცირკში და ერთმანეთს ახოცინებდნენ. იმათი ბატონები-კი სიერს უყურებდნენ და იცინოდნენ. იცინოდნენ, გაბო, იცინოდნენ!

გაბო. რა უხაროდათ?

მიხა. მონის მორჩილი გული, უძლურება. ბატონი ბრძანებდა, მონა ასრულებდა. (უიქრის შემდეგ) იცი, შემდეგში ისინი. მონები აჯანყდნენ, მაგრამ ვერ გაიმარჯვეს და დაიხოცნენ. განთავისუფლდნენ მათი შვილის შვილები მონის მუცლიდან შობილი მონა, მონად უნდა მოკვდეს. თავისუფლებისთვის ის არ ვარგია!

გაბო. შენ კიდევ შენსას არ იშლი. ანგრე არ შეიძლება, მიხა. მთელი სოფელი შენ შემოგჩერებია, ხომ ხედავ, საქმე გამწვავდა, უკან დახევა გვიანლაა. შენ კი... შენი ნახვა რომ კაცს უნდოდეს, სამი დღე უნდა გეძებოს.

მიხა. (აწ უკვდება ყუჩს) გაბო, შენ იყავი იქ... იმ დროს. მიაბზე; როგორ იყო. დაწვრილებით მიაბზე.

გაბო. ისა? ჰოო! ის ისეთი რომ მოხდა, რომ ახლაც

გონს ვერ მოვსულვარ. აბა, გლახის გული რამ უნდა გააკვირგოს. ბევრი შავი დღე უნახავს, მაგრამ ის რაც მოხდა, მეტად სახარელი იყო. ამ ახლო-მახლო სოფლებში ოჯახს ვერ იპოვნე, რომ შავებში არ იყოს გახვეული. ზოგი შვილს ტირის ზოგი ქმარსა, ზოგი მამას.

მინა. როგორ იყო, როგორ?

გაბო. ხაშურში მოვდიოდი. სადილობა იქნებოდა, გორათის საყდარს რო მოვიტანე. ჯერ შორიდანვე შევამჩნიე, რომ ხაშურის თავში ხალხი ირეოდა, მეგონა, მუშებს ზურთის თამაშობა გაუმართავთ მეთქი. რო დაუახლოვდი, საშინელი ხმაურობა შემომესმა. ვუყურებდი ამ ამბავსა და ვერაფერი გამეგო. აქეთ, სურამის მხარეს ჯარი იდგა, იქით სტრატეგები. შუაში შეგგუფულიყო ათასზე მეტი მუშა და როგორც მახეში მოწყვდიელი მხეცი, ქოჩორი აეშვა, ღრიალებდა და თავის ხორცს თავისივე კბილით იგლეჯდა. ვინ რას ლაპარაკობდა, ხალხის ყვირილში არ ისმოდა. ახლოს მისვლა ვერ გავბედე, ერთ ხეს მივეყუდე, და სული გავმელე. შემდეგ რა მოხდა კარგად არ ვიცი. თვალთ დამიბნელდა, მუხლები ჩამეკეცა და აღარაფერი არა მესმოდა რა საშინელი სროლა იყო... ხალხი გარბოდა... მხოლოდ სროლა, კენესა დი მაყურებლების წივილ-კივილი და ისმოდა...

მინა. სოლო არ დაგინახავს? სოლო, ჩემი ძმა!

გაბო. დაგინახე, თვალი მოვასწარ. ის განცალკევებით იდგა. ერთ ხელში ორი შუბი ეჭირა, მეორეში ერთი კონდახი და სამი სალდათი დაბმული ძაღლებივით უკან იწევდნენ და ერთმანეთს ეხეთქებოდნენ. ბოლოს სოლომ მძღავრად დაიქნია ხელები, გამოჰგლიჯა სალდათებს ორი თოფი და შორს გადაადგო,—რადა მცემთ, განა ჩვენ ძმები არ ვართო!—დაიღრიალა საწყალმა, მაგრამ... გავარდა თოფი და... ძირს დაეცა.

მინა. ოოხ! განა ჩვენ ძმები არა ვართო!! (ხმა სტენის გატყდა): მოდით, ხალხნო, მოდით.

ვახო. (მოჭკიდებს ხელს მიხას) წავიდეთ, მიხა. გაანებე მაგ ფიქრებს თავი! შენიცა და იმის ცოლიც სხვის კისერზეა.

მიხა. წავიდეთ! წავიდეთ!! (მიდიან მარჯვნივ. იქიდანვე შე-
მადიან მაქსიმე და მიქელა).

გამოსვლა მისუთი

მაქსიმე და მიქელა.

მაქსიმე. მოდი, აქ დავსხდეთ, მიქელა და ჩიბუხს მოუ-
კიდოთ. (დასხდებიან ხის ძირში) იმას ვამბობდი. ძმებს რომ
გავეყარე, ჩვენს ოჯახში ჯოჯოხეთი დატრიალდა. გავიყარე-
ნით და დავმშვიდდით. შენ ისა სთქვი, რომ ყველაფერი ჩვე-
ნი სიზარმაცის ბრალია. სახრისა და ცულის მეტი არა ვიცი
რა. სხვა საქმის გაკეთება გვეზარება. დამიჯერე, ე საოხრო
მუცელი რომ არა გვქონდეს, შინიდან კარში არ გამოვი-
დოდით.

მიქელა. მერე, რა გამოდის?

მაქსიმე. არაფერი. გამოვალთ, ჩავიყრით მუცელში და
ისევ სოროში ვძვრებით.

მიქელა. ჰმ, სხვა რაღა გვინდა?

მაქსიმე. სხვა რაღა გვინდა! დანარჩენი ყველა ადვილი
ასატანია. გავცივდებით, მოვრჩებით. გვცემენ, ნაცემი ადგი-
ლები მალე მოგვირჩება, პირში შემოგვაფურთხებენ, ფურთხს
ჩოხის კალთით მოვიწმენდავთ და გზას გაუდგებით.

მიქელა. მართალია, მართალი! ადამიანისაც გვეშინიან
და საქმისაცა.

მაქსიმე. ღმერთმა მგელი და ცხვარი რო გააჩინა. ერთს
მეორის შეკმა დაუწესა. ჩვენ ხომ ცხვრები არა ვართ!

მიქელა. ცხვრები რად ვიქნებით? მორევაზე თუ მიდგა
საქმე!- არა. აქ რაღაცა სხვა ძალა მუშაობს. გამოვა ერთი
გამხმარი, წიწლაკა კაცი, რო შეუბერო გადავარდება, შენ
კი გბატონობს და როგორ გბატონობს! პირუტყვები ვართ
პირუტყვები.

მაქსიმე. ეე, უარესი ჩემო მიქელა. პირუტყვმა რჩოლა მაინც იცის! ერთი ხარი მყავს უღელს რომ დავადგამ, თუ ერთი რქა მაინც არ ამამკრა, არ მაისვენებს. (მარცხნივ მხრიდან გამოხდება ნინია). ეს ნინია არ არის? საწყალი ბერი კაცი ძალიან გატყდა.

მიქელა. შვილის სიკვდილმა ძალიან იმოქმედა მაგაზე, ახლა მეორე შვილის დარდიც აწუხებს.

მაქსიმე დარწმუნებული ვარ, იმას ეძებს. აქეთ მობძანდი, ნინია აქეთ.

გამოსვლა მთავრად

ივანივე და ნინია.

მიქელა. (ადგება და ადგილს დაუთმობს). აი ასე დაბძანდი, ნინია. რასა იქ, როგორა ხარ?

ნინია. ჩემი მიხა ხომ არ გინახავთ?

მაქსიმე. აქ არის. რა, საქმე გაქვს რამე?

ნინია. რა საქმე უნდა მქონდეს! ისე ვკითხულობ.

მიქელა. უნდა გითხრა, ნინია, რომ შვილებით შენ ბედნიერი ხარ. ის იყო, ის უბედური და როგორი ბიჭი იყო! ეს არის და, ამისთანა ბიჭი მთელ სოფელში არ გამოსულა. ეგაა და მთელი სოფელი. უმაგისოდ ერთ ნაბიჯსაც ვერაფერს გადადგამს. კარგი ბიჭია კარგი!

ნინია. თავისთვის არის კარგი... მშობლისთვის კი... არ ვისურვებ არავის, ჩემი მტერი რომ იყოს.

მაქსიმე. პირველში ძაან ჩაფიქრებული იყო, ახლა არა უშავს რა. თუმცა... ეეე, იმას ისეთი საქმე შემთხვევია, რომ...

მიქელა. რა ვუყოთ მერე, მაგისთანა საქმე ყველას შეხვდება. მინდვრად გაშვებული საქონელი ჭიას გვერდს აუქცევს, ან ზედ გადააბიჯებს, ურემში შებმული კი ფეხს დაადგამს და გასრესავს.

მაქსიმე. მართალი ხარ. ვინ იცის ახლა ჩემი შვილიც...

მიქელა. მართლა. შენი შვილიცაა რუსეთში გაგზავნილი რა ამბავი მოგდის?

მაქსიმე. კარგი, კარგი ამბავი. ამას წინადაც მივიღე წერილი. მწერს შემოდგომაზე ჩამოვალაო.

მიქელა. ისიც კაი ბიჭია, მე და ჩემმა ღმერთმა.

მაქსიმე. მეტიც მეტი მარჯვეა. პირველ წელიწადს ხუთი მანათი გავუგზავნე. მეგრე მამწერა არ მინდა, ფულს ნულარგამომიგზავნიო. ახლა კი თვითონ ის მიგზავნის.

მიქელა. ჯან, ბიჭო! არა ჰგვანებია ზაქარას ბიჭსა. კვირაში ერთი წერილი მოსდის: ჩქარა ფულიო. თანაც სწერს: შენ ჭკვიანად იყავი, სხვას ნუ აპყვები, თორემ ცუდი საქმე დაგემართებაო.

მაქსიმე. დახე იმ უსვინიდიოსსა!

მიქელა. თუ მიბძანეს, მამა ხარ, მაგრამ იცოდე, გესვრიო! ჩვენაო აქ დღეში ერთ ხარს გვიკლავენო, შენ კი ლობიოსაც ხეირიანად არ გვაკმევდიო.

მაქსიმე. აჰ, ჩემი მაგისტანა სისულელეს ვერ მამწერს.

მიქელა. ის სხვა ბიჭია!

მაქსიმე. ის რო არ მყავდეს იქა, დავიღუპებოდი. წლებანდელი გადასახადები ისე გადვიხადე, რომ არა მიგვრძენია რა. ჯერ ამ შემოდგომაზე გამომიგზავნა ხუთი თუმნის საღირალი რამეები და თუმანი ფული. საშობაოთ თხუთმეტი მანათი. ახლა მწერს, ამ ცოტა ხანში კიდევ გამოგიგზავნიო.

მიქელა. ყოჩაღ, ბიჭო! სადა ვშოულობო?

მაქსიმე. შოულობს. იმ ქალაქში, სადაც ის არი, ხალხს დუქნები დაუნტვრევია. დიდი არეულობა ყოფილა. როგორც იწერება. ურიებს დარევიან.

მიქელა. მაშ მართალი ყოფილა, რომ ამბობენ, ეს ამბები ყველგან არისო. ღმერთო, გვიშველე! გამოვიღვიძეთ. წინია, გამოვიღვიძეთ!

წინია. გამოვიღვიძეთ... მაგრამ დამშვიდებული ძილი სჯობია, ტირილით გამოღვიძებასა!

მიქელა. ეჰ, რა ვუყოთ, ჩემო ნინია... დიდი უბედურობა შეგემთხვა, მაგრამ ღმერთი შენსკენაც გადმოიხედავს.

ნინია. ღმერთი, ჩემო მიქელა, ჩვენსკენ ჯერ არ გადმოიხედავს და თუ გადმოიხედა, ისეთი თვალით გადმოგვიბღვერს, რომ იტყვი, ნეტავი არ გადმოეხედნაო! (ასეულებს).

მაქსიმე. მაშ დაწყევლილი ხალხი ვყოფილვართ. რა დავაშავეთ ისეთი?

ნინია. მაშ არ იცი! თქვენ ყმაწვილები ხართ. ბატონულობას არ მოსწრებხართ. ჩვენი ცხოვრება, პირუტყვის ცხოვრება იყო. მიწა ჩვენ არ გვქონდა, უფლება და ადამიანობა. საქონელივით პატრონისთვის ვმუშაობდით და რომ გაგვყიდნენ, ხარივით კბილებს გვისინჯავდნენ... ვცხოვრობდით მაინც და ღმერთს შევეყურებდით, როდის გადმოიხედავდა ჩვენსკენ. ბოლოს... გადმოიხედა, ერთ ღღეს გამოგვიცხადეს: თავისუფლები ხართ, ღღეს იქით ბატონი აღარ გეყოლებათ, საკუთარი მიწა გექნებათ და თქვენთვის, თქვენი ოჯახებისთვის იმუშავეთო. გაგვხარდა. ვსთქვით: ჩვენც ადამიანები ვყოფილვართ. ადამიანის სული გვდგამია, ღმერთიც ყოფილაქვეყანაზეო და მხურვალეთ ვლოცულობდით. გავიდა ერთი წელიწადი, რა დავინახეთ? ისევ ის სიმშლი, ისევ ის ბატონი, ისევ ის ღმერთი!...

მაქსიმე. ყველაფერი ტყუილი გამოდგა აჰა?

ნინია. ტყუილი გამოდგა! (ჩაფიქრდება) ჩვენ მღვდელს ერთი ვირი ჰყვანდა, არ ამუშავებდა, იალალზე უპატრონოდ იყო გახვებული. მაგრამ ერჩინა დაბმული ყოფილიყო. დიდი და პატარა ზედ ჯდებოდა და აღმართ და —აღმართზე დაარბევინებდა, ცემისაგან. ბანალი აღარ შერჩა. ხუთ-ექვს ალაგას ცულით იყო დაჩხილი, ბოლოს ხრამში ნახეს მკვდარი... ჩვენც იმ ვირის საქმე დაგვემართა! (გზაზე გამჩინდებიან თავ უაჩაძანი და ჭეზო).

მაქსიმე. სსსუ! ყვავები მოდიანი (გამოადგება) სჯობს ვავეცალოთ! (ყველანი ადგებიან და წასვლას დაიწყებენ)

გამოსვლა ვეზვიდე

იგინივე თავ. შარამანი და რეზო.

ყარამანი (შორიდან) გამარჯობათ, გამარჯობათ!
რეზო. გამარჯობათ! (საღამოს აჩაფის აძღვეს).

ყარამანი. სალამი ღვთისაა. ამას რაღას გვერჩით?

მაქსიმე. (მიქელას) ანდრო არ გინახავს? საქმე მაქვს იმასთან (მოდის).

გიგლა. (მიდის) მეც საქმე მაქვს იმასთან. (გადის).

რეზო. (ნინიას, რომელიც წასვლას აზიარებს) შენ აქეთ მობძანდი, ნინია. შენ მაინც ნუ აპყვები სხვებსა.

ნინია. (გამოტრიალდება) ეეეებ!

ყარამანი რა ოხრავ, ბერიკაცო? საოხრავი რა გაქვს? ქვეყანა თქვენ დაგრჩათ ტყე თქვენს ხელშია და ველი.

ნინია. დაგვცინით! მაინც დასაციინი ვართ.

ყარამანი. ღმერთმა შეარცხვინოს, ვინც დაგვცინის დღემდის შენ შოდოლი ჩემთან ბარათებისაივის, დღეს მე უნდა შენთან მოვიდე, ეს ტყუილია?

ნინია. მართალია, მართალი.

რეზო. არა, ნინია, კარგია ეს ამბები! ეს შერისხვა, ეს ლანძღვა-გინება რაღა არის? მე შენ ხელში ვარ გაზდილი. შენ დაბერდი, მეც აღარა მიკლია რა, მითხარი, როგორ ვცხოვრობდით მე და შენ დღემდის. ერთმანეთსთვის გვიწყევინებია როდისმე რამე?

ნინია. (თავს გააქნევს) არაფერი.

რეზო. მე მამასაებრ გიყურებდი, შენ მე კიდევ შვილისავით. ურთი-ერთობა კარგი გვქონდა. ერთიერთმანეთთან მისვლა-მოსვლა, ერთად პურის ჭამა. გაგიჭირდებოდა. გეხმარებოდა, გამიჭირდებოდა, მეხმარებოდა. ერთის სიტყვით ჩვენში სიყვარულისა და პატივისცემის მეტი არა ყოფილა რა... მართალია მე... მემამულე ვიყავი...

ნინია. დიახ, მემამულე იყავი.

რეზო. შენ გლეხი...

ნინია. მე გლეხი....

რეზო. შენზე მე მეტი მქონდა...

ნინია. მეტი გქონდათ... ჩვენ არაფერი... მშვიერი ვიყავით.

ყარამანი. მერე რა. რომ ჩვენ მეტი გვქონდა და თქვენ მშვივრები იყავით. ჩვენი ბრალი იყო ესა? ერთი ეს მითხარი შენ რომ სხვაზე მეტი გქონდეს, სხვას მისცემ? მამაშენს რომ შენთვის ასი ღლის მიწა დაეტოვებინა, სხვას მისცემდი? მისცემდი?

ნინია. არ ვიცი. არ ვიცი... აბა რა ვიცი... მე ჩემი წუთი სოფელი მოვქამე. ახლა სხვები არიან... მე რა ვარ... რა ჩემი საქმეა.. მშვიდობით ბძანდებოდეთ! (შიდას).

გამოსვლა მერვე

თავ. ყარამანი და თავ. რეზო

რეზო. (გააღკვნებს თვალს წინააღ) ჩაუკვირდი მაგის სიტყვებს? ეგეც ნაკბენია.

ყარამანი. ჩაუკვირდი. ეს ისეთი სენი ყოფილა, რომ არავის არ ინდობს, არც ბებერსა და არც ბავშვს.

რეზო. მართალი იყავი, შენ რომ ამბობდი. არ მიგვიღებენო. ხელავ როგორ იბღვირებიან? ესენი ბოიკოტს არ გვიკმარებენ. თუ მეტად დაგვძლიეს, არ დაგვზოვავენ როგორც ძაღლს!

ყარამანი. რომელსაც კბილები აღარა აქვს, აი დედასა!

რეზო. შეგიმჩნევია? როდესაც გლეხს შენთან რამე სათხოვნელი აქვს, რა მოკატუნებულობა, რა საცოდავ სახეს მიიღებს! ახლა? რა ამაყად. რა მრისხანედ გამოიყურებიან!

ყარამანი. (კბილების კატუნით). გმ. ერთი კარგი მსხვილი მათრახი მალე მოუხრიდა მავათ კისრებს!..

რეზო. (შიშით მიიხეჯ-მიიხეჯავს) სსუუ, კაცო, რას სჩადი? არაფერს მოჰკრას ყური.

ყარამანი. ჰოო, შენც სუუ, მეც სუუ, იმანაც, იმანაც და ხედავ? მიტინგებსა მართავენ, ჩვენ ბედსა სწყვეტენ! შენ იცი, ეს რით გათავდება? ათი-ათასს კაცს თუ ტყვიით არა სიმშლით დაგვხოცავენ!

რეზო. რას იზამ? უპატრონოდ დავრჩით, ღმერთმა ზურგი გვიბრუნა, მთავრობამ დაგვივიწყა.

ყარამანი. ეე, სიბერემდინ სიქაჩლე გეწეროსო, კარგად უთქვამთ ჩვენს ძველებსა!

რეზო. იცი. რა ყარამან? სჯობს, სახლში წავიდეთ! (ჩუჩხუჯით) გლესი და მგელი ერთია, მგელი მშიშარაა, ხროვა საშიში წავიდეთ, სჯობია.

ყარამანი. სწორედ მაგიტომ არ წავალ. მე მინდა, ვნახო ეგ ხროვა და აქედან გავიგო, რა მოელის ჩემს ცოლ-შვილს. წელან აივანზე დავდიოდი, ტყიდან რამდენიმე ბიჭმა გვერდზე ჩამომიარა. დამინახეს. მაგრამ სალამი არ მომცეს. შემდეგ ერთმა ჩემ გასაგონად ხმა მალლა დაიძახა: იარე, იარე, მალე დათვივით გამოგწვავთ მაგ შენ ბუნაგშიო. გესმის? მაგათი გაბედულობა შორს წასულა! გლესს გაბედვა უჭირს და თუ ერთი გაბედა...

რეზო. მაშინ ჩამეცალე, გგონია, ღმერთი მოიგონოს თუ!

ყარამანი. ამიტომაც გვმართებს ჩვენ ფიქრი! როდესაც კაცი ხანჯლით დაგადგება თავზე, ან უნდა ხელი გაანძრიო, ან დაიყვირო. და ეს ახლავე, გესმის, ახლავე, თორემ მერე გვიან იქნება!

რეზო. მაშ თუ ანგრეა, რაღას ვაგვიანებთ! ავილოთ და მოვილაპარაკოთ. აი ლევანსაც ვუთხრათ.

ყარამანი. ლევანს თავი დაანებეთ! ლევანი ნასწავლი ბძანდება! მალალი აზრები უტრიალებს თავში! იცი, ის რას ამბობს? ეს ასე უნდა მომხდარიყო, გლესს შიან და გამწარე-

ბული ვის ეცემა და ქვეშ ვის მიდებს, თვითონც არ იცისო. წადი და ელაპარაკე იმისთან კაცს, რომელიც გეუბნევა, რომ მოგკლან კიდევაც, უნდა მოითმინოვო.

რეზო. მაშ, ეგეც ჩვენი მტერი ყოფილა?

ყარამანი. მტერზე უარესი. ჩხუბში რომელიც ხელს დაგიჭერს, ის მტერზე უარესია. ჩუ! მოდიან, ვგონებ, აი აქედ გადაუხვიოთ (მოდან მარჯვნივ)

რეზო. ეე, დათვი საძაღლეთ გახდაო, იმისი საქმე წახდაო! (გადაან, სტენის სიღრმიდან მოისმის ხმა: მოდით, ხალხნო, მოდით! მარცხნივ მხრიდან უზასუსებენ: მოვლივართ, მოვლივართ! გზაზე გამოვლის საში სოფელული.)

გამოსვლა მისხრამ

სამი სოფლელი

პირველი. ხალხი უკან კიდევ ბევრია. ერთი კაცი არ უნდა დარჩეს სახლშიო! რა საჭიროა, რო არ ვიცი? დღეს სურამში მივდიოდი და დავრჩი. ხვალაც უნდა გავცდე.

მეორე. მეც გავცდი. შენზე მეტი საქმე მქონდა, მაგრამ ესეც საქმედ.

პირველი. საქმე რა არის, კაცო, შენ ხომ იქნები, ის იქნება, ისა. მოხვალთ მერე და მეტყვით. რაც გადაწყდება, ხომ უკან არ დავიხევ! უთუოდ ყველანი უნდა ვიყვეთ?

მეორე. უნდა ვიყვეთ, არ იცი! შენც აქ უნდა მოკვდე, აქა. აი ამ ადგილას უნდა მოვკვდეთ შენცა და მეცა. საქმე ვის არა გვაქვს? მაგრამ ეს საერთო საქმეა. აქ გუთნის ქაპანი ერთად უნდა გავსწიოთ, წამო აქ, წამო! (ხელს მოჭკიდებს და მოდიან) შენ რომ შენი საქმე გქონდა, მე ჩემი, იმას თავისი, იმიტომაც გაჯდა ყარამანი კისერში (გადაან, შემოდან თინა და შელანო).

გამოსვლა მათი

თინა და მელანო.

თინა. შენ რაღას აკეთებ აქა, მელანო?

მელანო. ჩემი შვილი აქ არის... მე უნდა ვიჯდე სახლში და ვტიროდე. მაგრამ ცოცხალმა მკვდარი დამავიწყებინა! სახლში რომ ვარ, ასე მგონია: აი გაიღება კარები და სისხლში შესვრილ შვილს შემამიტანებენ მეთქი...

თინა. (მოასვენებს სეჯს) საბრალო დედა, საბრალო დედა! საბრალონი ვართ ქალები, როდესაც ჩვენი ძმები, შამები, ქმრები ხმლით ხელში მტერს ეომებიან, ისინი ხარობენ, ჩვენ ვიტანჯებით, ისინი კვდებიან ღიმილით პირზე, ჩვენ კი მივტირით წარსულს და შიშით მოველით მომავალს.

მელანო. გირჩევიან წახვიდე, შვილო! შენ ყმაწვილი ხარ, თავადის ქალი! არ არის ეს შენი საქმე.

თინა. არა, მელანო, არ წავალ, ტყუილადა მთხოვ (მიიხედ-მოახედავს). გაუგებარ შიშსა ვგრძნობ. გული მელევა. მგონია აგერ რაღაცა მამეპარება ხელსა მტაცებს და გამაქრობს მეთქი.

მელანო. სახეზე ფერი არა გაქვს! წადი, გენაცვალე წადი.

თინა. (თვალს ან აშორებს ბუნებს) ეს ღამე, ეს ტყე, დიდებულთ სიჩუმე ბუნებისა და ამ სიჩუმეში ადამიანის გულის საიღუმლო: (მელანოს) იცი, მელანო, აქ ორ ძალას მოუყრია თავი: ბუნებასა და ადამიანის ცხოვრებას. ორივე ძლიერია, დიდებული გონება მიუწდომელია. არც ამას და არც იმას ჩვენ ვერ ვიცნობთ. ვცოცხლობთ, ვცხოვრობთ და ვერ ვიცნობთ. ბევრი დაიბადება, ცხოვრების გზას გაივლის და მოკვდება იმ აზრით, რომ ქვეყანაზე დაიცვა სიმართლე, მოიხადა თავისი მოვალეობა და ახლა სხვას დაუთმო ადგილი. მოკვდა, ასცდა დღევანდელ დღეს. მოკვდა ისე, რომ არც თვითონ,

არც სხვას არ დაუნახავს ნამდვილი სახე, ჭუჭყ-მოდებული დახავსებული გული. ვაი იმათ, მელანო! მაგრამ ვაი უფრო იმას, ვისაც დასვამენ ბრალდებულის სკამზე...

მელანო. ვაი ჩვენა. თორემ თქვენ რა გიშავთ! ჩვენ პირუტყვები ვართ.

თინა. მართალია, მაგრამ მართო შენ არა. მელანო. მეც პირუტყვი ვარ. შენ სუსტა, მე შენზე ძლიერი, მაგრამ ორივე პირუტყვი. თქვენ დღეს გაახილეთ თვალები, მეც თქვენთან ერთად დავინახე ჩვენი ცხოვრება. ომიანიძე მოვიდა?

მელანო. არა, არ მოსულა.

თინა. სად იქადაგებს? აი ამ ხევში? მე ბუჩქებში მივიმალე და იქიდან გიგდებთ ყურს. მე მინდა, დავინახო თქვენი სახე იმ დროს როდესაც თქვენ ყურს უგდებთ მის ტკბილს ლაპარაკს. თქვენ ამ გვარად ხომ პირველად გელაპარაკებიან?

მელანო. მერე რაა შეილო?

თინა. პირველად გელაპარაკებიან ადამიანურად, არ გამცირებენ, მაღლა აჭყაფხართ! არ გეუბნებიან: მოგვეცი, გეუბნებიან: შენია, აიღე, მოჰკიდე ხელიო! მელანო, მიიხარო შენ გეშინიან ომიანიძისა?

მელანო. წინად მეშინოდა.

თინა. ახლა?

მელანო. ახლა აღარა.

თინა. მეც ანგრე, მელანო, წინად ძალიან მეშინოდა, მეჯავრებოდა კიდევც. ოხ, მელანო, რამდენი ცდა, რამდენი ცრემლი დამჭირდა, სანამ მე ის ადამიანურად მომექცეოდა! ახლა მე თითქოს ძილში ვარ, ტკბილს სიზმრებში და მეშინიან გამოღვიძებისა. არა! არ მინდა. საზარელია გამოღვიძება. მძულს ყველაფერი; ჩემი ცხოვრება, ადამიანი, მისი სახე, მისი არსება. არ მინდა ვიგრძნო, რასაც ვგრძნობდი, რაცა მტანჯავდა და არ ვიცოდი. რაც ღრღნიდა ჩემს გულს, მე კი იმას ვუაღერსებდი და ვსცდილობდი მას სულით და ხორციით შევთვისებოდი. (მზისმის ხმა): მოდის, მოდის, ხალხნო, აქეთ

მოდით, აქეთ! მასუოა, მე წავალ, მივიმალეები. შენც წადი, არ დაიგვიანო, მელანო, ჩქარა, ჩქარა!

მელანო. მე შენთან დავრჩები.

თინა. არა, არა... იქ წადი... იქ იქეებს ხმა მოციქულისა, იქ დაიცვენ ალტკმის ქვეყნის ნეტარ ცხოვრებას, იქ წადი, იქ, ჩემთან რა გინდა? (მელანო მიღას მარჯვნივ. თინა მარცხნივ, სცენაზე შემოდის ლევანი და ომიანიძე ღაზაჩაყით)

გამოსვლა მითერთმეტე

ლევანი და ომიანიძე.

ომიანიძე. არა, არ ვეტყვი მე მაგას.

ლევანი. რატომ? რატომ ვერ ვეტყვით?

ომიანიძე. ვერ ვეტყვი: ხალხნო ის თავად-აზნაურობა, რომელიც თქვენ გაჯდათ კისერში, რომელიც იკვებებოდა თქვენი სისხლით, რომელიც გამუშავებდათ, როგორც თქვენ ამუშავებთ ხარსა და კამბეჩს, და თქვენ გიტოვებდათ თქვენი ნამუშევრის ნაბოლარას, როგორც თქვენ თქვენს ხარსა და კამბეჩს ზხესა და ჩაღას, ის თავად-აზნაურობა დღეს გიწვდის შენ ხელს და გთხოვს ძმობასა, ერთობას! ეს ტყუილი იქმნება, მე-კი ხალხს ტყუილს ვერ ვეტყვი!

ლევანი. ეს თუ მას დალუპავს, როგორც ხალხს, როგორც წევრთ ერთი ოჯახისას?

ომიანიძე შეგნება, თვითცნობიერება ხალხს არ დალუპავს!

ლევანი. თქვენ დარწმუნებული ხართ, რომ ბევრს მოიგებენ?

ომიანიძე. ვისაც არა აქვს რა, იმას წაგებისა არ ეშინიან.

ლევანი. სტყუით! იმას ბევრი რამ აქვს, რასაც თქვენ ვერ ჰხედავთ, ან განზრახ არ გინდათ, რომ დაინახოთ.

ომიანიძე. თქვენ ილანძღებით. სჯობს, გავშორდეთ ერთმანეთს. (წასვლას აპირებს).

ლევანი. მოითმინეთ... მაპატიეთ! დამიგდეთ ყური. ეს ხომ იცით თქვენ ძალიან კარგად, რომ ვეგენი ნადავლის მოსაპრავებლად შორს არ წავლენ, რაც გვერდზე უძევთ, იმას სტაცებენ ხელს და ზურგს გიბრუნებენ შემდეგ? იცით, შემდეგ? იცით, შემდეგ რა იქმნება? ისევ ის სისხლი... ცეცხლი... ძმათა შორის სამუდამოდ ჩამოგდებული მტრობა, შუღლი და სიძულვილი! გამიგონეთ. ლამაზ ვარსკვლავთან თამაში, მისი ალერსი, მისი ტრფობა მეტად კარგია, მაგრამ... ღმერთო, ღმერთო! ეს სტიქიონი, ეს ქარიშხალი რომ ჩვენს მინდვრებს არ გაცილდება, აქვე იქროლებს. მიღეწ-მოღეწავს აქაურობას და განთიადის მზე გაანათებს. მხოლოდ ნანგრევებს ჩვენის სიმდიდრისას...

ომიანიძე. კმარა!.. ლამაზ ვარსკვლავს მე-კი არა, თქვენ ეთამაშებით. დედამიწაზე არის ხალხი. არის მშვიერი, არის მაძლარი...

ლევანი. სხვა არაფერი?

ომიანიძე. სხვა არაფერი! მშვიდობით, ძალიან ვწუხვარ, რომ თქვენთან ლაქლაქში მე დრო დავკარგე! (გადის მარჯვნივ).

ლევანი. (თვაჯს გააღვენებს) ვის, ვის ხელშია ჩვენი ბედი, ჩვენი სიცოცხლე! ვინ მიუძღვის ურიცხვს ჯარს ლამის წყვედი-დში? სად მიიყვანს, სად გადაჩეხავს, რომელ ხევში ამოჰხდის მას სულს! (შემოდიან ყარამანი და რეზო).

გამოსვლა მითორმეტა

იგივე, ყარამანი და რეზო

რეზო. ძაან ჩატიქრებულია.

ყარამანი. ძაან გაჯორა ომიანიძემ...

რეზო. მწყენია. ახლა მაინც ჭკუას მოიკრებს.

ყარამანი. ვნახოთ, რას იტყვის (მიუახლოვდებიან) კნიაზო ლევან, ცხარე ლაპარაკი გქონდათ შენ და ომიანიძეს. რაზე მუსაიფობდით?

რეზო. თუ მუსაიუს დაფუძახებთ ყვირილსა და ხელებით ჩხუბსა.

ლევანი. (კარგა ხანს უყუარებს ორივეს) არაფერზე.. ლაპარაკი გქონდა თქვენზე და ჩემზე. მე ვუმტკიცებდი, რომ დაუძღვრებულსა, სულთ-მობრძავ ლეშთან ბრძოლა სასაცილოა... ეს იყო, სხვა არაფერი.

რეზო. მარტო მაგაზე გქონდათ ლაპარაკი?

ლევანი. მარტო მაგაზე.

ყარამანი. ჩვენ ყური მოგვარით ზოგიერთ სიტყვებს... სიტყვებიც რო არ იყოს... მერვა და...

ლევანი. მერე რა? რა?

ყარამანი. არაფერი! ჩვენ არაფერი...

ლევანი. ხომ არ გგონიათ, რომ...

ყარამანი. რა უნდა გვეგონოს?

ლევანი. რომ აზრი შევიცვალე, რომ იმას აღარ ვფიქრობ, რასაც ვფიქრობდი...

ყარამანი. არა... დიახ, გვეგონა, რომ...

ლევანი. მოტყუებულხართ! აზრი მე არ შემიცვლია. ან რა მოხდა ისეთი, რომ აზრი შემეცვალა? ეს, რასაც უყურებთ, იცვალა მხოლოდ გარემოება, ჩვენ კი ყველა უცვლელად დავრჩით (გარკვევით) ესენი იყვნენ და არიან პირუტყვები, ჩვენ კი ვიყავით და ვართ....

ყარამანი. რა?

ლევანი. კორა-ბუხები (კატრიაჯდება და გადის მაჯჯვნივ)

გამოსვლა მესამეზე

ყარამანი და რეზო

ყარამანი. გესმის? ხომ გითხარი მე. ამ ვაჟ-ბატონს უნდა, რომ ფრთებიც ესხას და მიწაზეც ხოხავდეს. (მოასმის ხმა: გაუმარჯოს ომიანიძეს! გაუმარჯოს! გაჩუმდით, გაჩუმდით! (სტენის სიღრმეში გამოჩნდება თინა).

გამოსვლა მითოტხმებთ

იგინივე და თინა

თინა. სული შეფოთავს, ზღვასავით ღელავს, აღარ ეტევა უძღურს სხეულში. (ხვეისკენ იუყრება) რა დიდებული სანახავია! ზღვა ადამიანის სახეებისა, უწვერ-ულვაშო, ყმაწვილი, ქალარა, ლამაზი, ულამაზო სახეები შესჩერებია ერთ წერტილს და უნდათ იქ ამოიკითხონ მომავალი ბედის-წერა, დაინახონ თავის ვარსკვლავი... (მოისმის ხმა): სისხლი, სისხლი... მზადა ვართ! მზადა ვართ!

ყარამანი. სად არის ახლა ორი ჩაფარი! ორი ჩაფარი, რეზო, ორი!

რეზო. დამშვიდდი! ეგეც იქნება. ასე არ გაგვწირავს ღმერთი! (ისმის ხმა): ძირს მტარვალები! ძირს! ძირს! (შემოვა ლევანი).

გამოსვლა მითუთხმებთ

იგინივე და ლევანი

ლევანი. უგულო, უტვინო ბრბო! მას უთხარ მხოლოდ ჰკარ, მოჰკალ, დასწვი, გაცარცვე! მაშინ შენ ღმერთი ხარ მისი; უთხარ: შეჰქმენ რამე, ის უკუ გაგდებს, შეგაჩვენებს, ქვებით ჩაგქოლავს. იყავით წყეულნი!

თინა. (ხვეს თვალს არ აშორებს) დგანან ტანჯულნი. სკექს ხმა მოციქულისა. ყოველი მისი სიტყვა ნუგუზალივით ეცემა მათ ტანჯულ გულს და ცეცხლს აჩენს შიგ. უძღური, მომჩვარებული სხეული ძალას იკრებს, ერთი წამი კიდევ და ლომად იქცევა...

(სცენის სიღრმეში ფარდა აიხდება და გამოჩნდება ხვეი, მადლბუკ სდგას ომიანიძე. თავი მადლა აუღია და მარჯვენა ხელი ხალხისკენ გაუშვევრია, ხალხი შესჩერებია ომიანიძეს ადგზნებულის ავალვებით. თინა აღტაცებით შესცქერის ამ სურათს, ლევანი წინა-ზღვით, ვარამანს სანჯალზე მოკვიდია ხელი).

(ფარდა ნელ-ნელა დაეშვება)

მოქმედება მესამე

(საშუალო შეძლების შემამულის აჯახისი. შუაზე, მარცხნივ და მარჯვნივ კარები. ერთი კუთხეში სდგას სწორი მაგიდა. მეორეში ტასტი მუთაქებით და პატარა რგვალი მაგიდა. კედელზე ჩამოკიდებულია სხვა და სხვა იარაღი.)

გამოსვლა პირველი

კნ. მაიკო და თინა

მაიკო. (შემოვა, მარჯვნივ მიდის) თინა. თინა! (თინას ხმა აქა ვარ, დედა, აქა, რა ჰქენი, ქალო. ვერ მორჩი? (თინას ხმა: ახლავე, დედა, ახლავე.) უფ, მოვკვდი. ამაზე მეტი აღარ შემიძლიან (დაეშვება სკამზე) უნდა გადავიკარგო სადმე. (ტირს) რა ცოდო მიგვიძლოდა ღმერთო, შენ წინაშე, რომ ასე გვსაჯავ! (შემოდის თინა).

თინა. მორჩა. ყველაფერი დავალაგე და დავასუფთავე. სუფრა-კი გაეშალე, რომ შენთვის მესიამოვნებინა. ახლა თუ გინდა, მოვიდნენ სტუმრები, თუმცა არ ვიცი, ამისთანა დროში ვის უნდა ახსოვდეს ან აღდგომა, ან მოლოცვა. (შესედავს დედას) დედა, რა დაგემაართა? რა გატირებს?

მაიკო. ჯანაბა და დოზანა. მათირებს, შვილო, ჯანაბა და დოზანა. აი, ღმერთსა ვსთხოვ, უკეთესი აღდგომა არ გაუთენდეს თავის სიცოცხლეში, ვინც ჩვენ ამ განსაცდელში ჩავვაგდო. მოვკვდი, წელი მე აღარ შემრჩა და ხელები. წაღი; ბოსლიდან საქონელი გამოუშვი, წყალი მაინც დაალევიინესამი დღეა უჭმელ-უსმელები არიან.

თინა. ამ საათში გამოვუშვებ, მაგაზე რას იბორბობებ გულსა. ლევანი სად არის?

მაიკო. ბაღში. რაღაცასა სჭრის. შეშა აღარა გვაქვს, რომ საჭმელი მოვხარშოთ.

თინა. მაშ მივდივარ. მერე საქონელი ისევ ბოსელში ჩავრეკო?

მაიკო. რა ვიცი! არ ვიცი. მშივრები არიან.

თინა. მაშ ხილის ბაღში ჩავრეკავ.

მაიკო. უი, არა, არა! იქაურობას გააფუჭებენ: მაგრამ... არ ვიცი, არა. რაც გინდათ, ის ჰქენით, მე აღარ შემიძლიან აღარც ფიქრი, აღარც საფერი საქმე. ეს სახლ-კარი და ეს თქვენა.

თინა. ჰოო, ანგრე სთქვი, ახლა მე ვიცი. (გაღის).

გამოსვლა მეორე

მაიკო მარტოდ.

მაიკო. მერე, როდემდის? როდემდის? საქმეს რომ ბოლო არ უჩანს? რაც დრო მიდის, უფრო და უფრო გადიან თავსა. ახალ-ახალ ამბავს არ გვაკლებენ ყოველ დღე. გუშინ ადგილ-მამული წავგართვეს, დღეს მოსამსახურეები ჩამოგვართვეს, ხვალ მოვლიან და ერთიანად ამოგვბუგავენ. ვინ არის პატრონი ან მაშველი! ღმერთო, ღმერთო, ეს რა დრო დაგვიდგა! მშიერი, გაშმაგებული მგლები გარს გვახვევია და კბილებს აკაწკაწებენ. როდის გვეცემიან შესაქმელად, არავინ იცის. ღმერთო, შენ დაგვიფარე ყოველი განსაცდელისაგან! (შემოდის ლევანი).

გამოსვლა მესამე

იგივე და ლევანი.

ლევანი. (ჩელები დაშკლავებული აქვს. ცხვირსახოტით ხელებს და სხეს იწმენდავს. სხე მძღუპული აქვს. მაგიდას მიუჯდება და ქაღალდებს სინჯავს. აიღებს ერთ ქაღალდს) ეს ქალაღლი ვინ მოიტანა?

მაიკო. სტრაჟნიკმა მოიტანა და სთქვა: გარდაეციოთ პოსტოვნიკს, რომ ძალიან საჭირო საქმეაო.

ლევანი. (ქაღალდს გადააკვებს და მწარედ კაიღიმებს) ჰმ, სოფლებში ყველა მოხელე გადააყენეს, კანცელარიები გადასწვეს, მე-კი ყოველდღე მოწერილობა მომდის: მამასახლისებისა და მწერლების ფული აკრიბეთ და საჩქაროდ წარმოადგინეთო, ნეტავი, ვის იგდებენ მასხარად! (წამოდგება და გაივლის). ხვალ რამდენიმე კაცი გვეყოლება ვენახში, სადილი უნდა მოამზადოთ.

მაიკო. (გაკვირვებით) როგორ, მუშა გვეცლება?!

ლევანი. დამშვიდდი. გლებები არ იქმნებიან. სოფელი ბოიკოტს მხარს მარჯვეთ უჭერს. ხვალ შოვა რამდენიმე ჩვენი ყმაწვილი და ვენახში იმუშავენს. სხვა და სხვა სოფლებიდან რამდენიმე ყმაწვილმა მოიყარა თავი და გადასწყვიტა რიგ-რიგად იმუშაონ სხვა და სხვა მემამულესთან. ხვალ ჩვენთან მოვლენ და რამდენიმე დღეს დარჩებიან.

მაიკო. კარგია ეგა, შეილო, მაგრამ რა გამოვა? ჯერ ერთი ცოტანი არიან, მერეა და, მე მგონი, ქამის ფასსაც არ გააკეთებენ.

ლევანი. ვიცი, ვიცი, რო არა გამოვა რა, მაგრამ რა ვქნათ? მითხარი, რა ვქნათ? ერთი, ერთი კაცი არავინ არის, რომ გული გაუხსნა, მოელაპარაკო, რჩევა მისცე, ან მისგან მიიღო. ამ საბრძოლველად გამზადებულს ორს ბანაკში ისეთი მტრობა, დედა, ისეთი სიძულვილია ჩამოვარდნილი, რომ ყველას, ყველას სიკვდილი მოგველის არც ერთს, არც მეორეს დათმობა არ სურს.—საქმეს-კი არც თავი უჩანს და არც ბოლო. დავრბივართ თავგზა დაბნეული კარჩაკეტილ ოთახში და ერთმანეთს ვეხლებით, ერთმანეთს ვქელავთ. წავიდა ჩვენი საქმე, დედა. იმას ველარა გამოაკეთებს რა.

მაიკო. შეილო, წავიდეთ აქედან. ჩავიდეთ ტფილისში, პატარა ხანს თავი მოვარიდოთ. შემდეგ, რომ დაწყნარდება აქაურობა, მაშინ ამოვიდეთ. მივანებოთ თავი აქაურობას, როგორც არის და წავიდეთ. დღემდის არ მინდოდა მეთქვა შენთვის, ახლა-კი გეტყვი: ჩვენი სიცოცხლე ბეწვზეა დამო-

კიდებული. (საიდუმლო კილოთი) ამას წინად სოფელს თავი მოუყრია. ბევრი ილაქლაქეს თურმე, შემდეგ სთქვეს: წავიდეთ ლევან ფიანძეს ღობეებზე დაუნგრიოთო. იგრილა თურმე ხალხმა და წამოვიდა, მაგრამ ღმერთმა უშველოს გიო მარგველაშვილს, ის გადაუდგა თურმე წინა და არ გამოუშვა. როგორ თუ შენ არ გაგვიშვიო, მოსვლიათ თურმე ჩხუბი და საწყალი გიო უცემიათ ისე, რომ ღღესაც ლოგინში წევს.

ლევანი. ვიცი მე ეგ ამბავი, დაწვრილებით ვიცი.

მაიკო. მაშ თუ იცი, რაღას ვუყურებთ, შვილო. ღღეს მარგველაშვილი გადაუდგა წინ და არ გამოუშვა, ხვალ არავინ გადაუდგება და ვინ იცის რა მოგველის!

ლევანი. არა! მაინც არ გავალ აქედან! აი ეს ჩემი სახლკარი, დაე-დასწვან, დაე მომკლან, მე აქედან ფეხსაც არ გადავდგამ, თუ მოსაკლავი ვარ, მომკლან. ამას კი არ ვიზამ, რომ სთქვან: წარსულის ანგარიშის მიცემისა შეეშინდა და გაიქცაო. (შეშინდის თინა).

გამოსვლა მმოთხე

იგინივე და თინა

თინა. ხარები გამოუშვი და ბაღში ჩავრეკე. ისეთი მშვიდრები არიან, ისეთი, რომ ფერდები ერთმანეთს მიკვრია. ბაგა მთლად გადაუხრავს, ლევან, შენთან გიგო არის, საქმე მაქვსო.

ლევანი. რომელი გიგო?

თინა. ჩვენ რომ გვედგა... მოჯამაგირეთ.

მაიკო. აი, ის უსვინილისო ისა. მიგვანება თავი, მე ბოიკოტს გიცხადებთო და ახლა მობძანდა! რისთვის მობძანდა?

თინა. ალბად ჯამაგირისთვის თუ მოვიდა.

ლევანი მერე სადა მაქვს ახლა, რომ ჯამაგირი მივსცე?

მაიკო. მამა-უცხოონდა, ღაღები რომ მომიტანა, იმას გავყიდი და მივსცემ.

ლევანი. სად არის?

თინა. ბოსელოთან გიცდის. (აქვანა გადის).

გამოსვლა მხუთე

მაიკო და თინა

თინა. უუფ, მეც დავიღალე. საქონელი თითქოს გრძნობსო ქალის სისუსტეს, ქალის ცემასა და ყვირილს არავითარ ყურადღებას არ აქცევს. ძლივს ჩაერევე ბალში. შენ წარმოიდგინე, დედა, გიგო იქ იღვა, უყურებდა. როგორ ვწვლობდი და ხელი არ გაანძრია. იღვა და ისეთი უსიამოვნო ღიმილით მიყურებდა...

მაიკო. აბა, როგორ ეკადრებოდა, ხელი გაენძრია. ის რომ ახლა ბატონი ბძანდება. აი, მეხი კი დავაყარე მაგათ თავზე... (აჯავჭებს ჯანჯარაში) ბოიკოტი, ბოიკოტი. ნახეთ, როგორი ყოფილა მუშაობა! სულ ხომ ჩვენ არ ვიმუშავეთ, ახლა თქვენ იმუშავეთ! თითქოს ფულს არ ვაძლევდით და მუქთად მუშაობდნენ. მთელი ჩვენი საცხოვრებელი მაგათზე არ შიდიოდა? ასე გგონიათ, ჩვენ კი გვეხალისებოდეს ჯამაგირების მიცემა! დაიცადონ, არც მაგათ დაადგებათ ხეირი.

თინა. (უკმაყოფილოდ) შენ მაგის ჯავრი ნუ გაქვს. მაგათ თუ არაფერი მოემატებათ, არაფერი დააკლდებათ.

მაიკო. ვითომ რატომო?

თინა. იმიტომ რომ, მოიგებენ თუ წააგებენ, მარჯვენა ხელი მაინც შერჩებათ და იმუშავებენ.

მაიკო. სამუშაო რო არ ექმნებათ?

თინა. თუ ბუნება თავის ადგილას იქნება, სამუშაო მუდამ ექნებათ.

მაიკო. მაგასაც ვნახავ. (ადგება) საქონელს კისერი თავის ალაგას აქვს, ბუნებაც თავის ადგილზეა, მაგრამ... ეჰ, შვილო, ლაქლაქის თავი არა მაქვს, მე ჩემი გაკირება მადგია. უნდა წავიდე ახლა, ქათმებს მივხედო. (გადის).

თინა. (ფიქრებში გასული) ჩვენი დედაკაცები დარწმუნებულნი არიან, რომ დედამიწა სდგას ერთ უზარმაზარ გველშაპზე, როდესაც გველშაპი შეინძრევა, დედამიწაც ინძრე-

ვაო. ეს გველაშაბი— მუშაა. როდესაც მუშა შეინძრევა, დედამიწაც ზანზარს იწყებს. ამიტომ არაფისთვისაა სასურველი მისი გამოღვიძება. მშვიდობიანი, უზრუნველყოფილი, ცხოვრება ერყვეა ყველას, ყველა ზარალობს. (ჩაფიქრდება). რა მოწყენილობაა! ვერც საქმე, ვერც ძილი ვერ ართობს ჩემს გულს. ფიქრი არ ემორჩილება გულს, გული—ფიქრს. აუტანელი მდგომარეობაა! (მივა ფანჯარასთან და სოფელს გასცქერას) რა სიჩუმეა! სოფელი მიყრუებულია. მოდრუბლული ცა თითქოს დასტირის დედამიწის აზღვავებულს ცხოვრებას, ადამიანი კარ-ჩაკეტილა და სდუმს. მხიარულება მის გულს არ ეკარება (გამოტრიალდება. შეშოდის მალანო).

გამოსვლა მუშას

თინა და მელანო.

თინა. მელანო!! შენა ხარ?

მელანო. მე ვარ, გენაცვა. გულმა აღარ მოგვითმინა. ვსთქვი, ავალ, დაეხედავ, იქნება, რა გაჭირებაში არიან მეთქი.

თინა. მერე? სოფლისა არ გეშინიან?

მელანო. მეშინიან, როგორ არ მეშინიან, მაგრამ... ე, როგორა ხართ? ძალიან გიჭირთ?

თინა. გვიჭირს, მელანო. დაჩვეულ აჯამიანისთვის უმოსამსახურობა მეტად ძნელია, მაგრამ რას ვიზამთ? უნდა მოვითმინოთ.

მელანო. უნდა მოითმინოთ, უნდა, ეს ერთი სენივით არის, გადაივლის და წავა. ქალბატონი როგორ ბძანდება?

თინა. ჩვენ არა გვიშავს რა. შენ ეს მითხარი, თქვენ როგორა ხართ? ხომ ყოჩაღათ ხართ?

მელანო. ეჰ, როგორა ვართ! (თავს ჩაჭკიდებს) ხანდახან მივჯდები ხოლმე კუთხეში და ცხარე ცრემლითა ვსტირი... ხალხი მეცოდება, თქვენც მეცოდებით. (შეშოდის მალანო).

გამოსვლა მუშვიდი

იგინივე და მაიკო

მაიკო. (დაინახავს მელანოს) მელანო!! (გაეჭვანება და გულში ჩაიკრახს) მელანო, ჩემო მელანო! (ცრემლებს იწმენდავს).

მელანო. როგორა ბძანდებათ, ქალბატონო?...

მაიკო. აძაღლებული ვართ, აძაღლებული! ჩემო მელანო, რომ დაგვხედე. სჩანს გული გეწვას ჩვენზე. (თინა გადის).

გამოსვლა მირვა

მაიკო და მელანო

მელანო. გული როგორ არ მეწვის. თქვენ ოჯახს ჩემში არ ვარჩევდი. ლევანს ჩემი ძუძუ უწოვია, თინა ჩემი გაზდილია.

მაიკო. კიდევ იმიტომ მიკვირდა, ჩემო მელანო, რომ ჩვენს ოჯახში იყავი გაზდილი და...

მელანო. რა ვქნა. ქალბატონო! მოგეხსენებათ, სხვა-ნაირი დრო დაგვიდგა. ჯერ დიდ შაბათს ვაპირებდი ამოსვლას. ვამბობდი. ავალ, დავეხმარები, სააღდგომოდ ვინ იცის რა არ დასჭირდებათ მეთქი. მაგრამ ვერ მოვახერხე. დღეს, როგორც იყო, ამოვიბარე. მეშინიან, ქალბატონო, დამინახვენ და ცუდს დღეს დამაყრიან. სხვა? გიჭირთ, განა, ქალბატონო? ვიცი, ვიცი...

მაიკო. რა ვუყოთ, ჩემო მელანო.

მელანო. მე ბევრი ვუთხარი ქალსსა: ლევან ფიანძის ოჯახმა რა დაგიშვათ ისეთი, რომ ასე უდიერად ექცევით მეთქი. ყველა ერთ ჭილობში როგორ უნდა გაახვიოთ მეთქი, მაგრამ ვინ დაგიჯერა...

მაიკო. არა უშავს რა. მელანო, ჩვენც დავისწავლოთ და... მე მხოლოდ ისა მწყინს, რომ შენი შეილი...

მელანო. ჩემი შვილი...

მაიკო. არა უშავს რა. მე მაინც შენი მადლობელი ვარ, რომ მოხვედი. ლევანი არ ნახე?

მელანო. ვნახე. ვილასაც ელაპარაკებოდა და ისეთი გაჯავრებული იყო, რომ ხეირიანად ხმა არ გაუცია. (უცბად) აბა, ქალბატონო, თუ რამე გაქვთ გასაკეთებელი, გავაკეთებ. საღამომდინ მიმსახურეთ. ხომ გაქვთ რამე საქმე?

მაიკო. საქმე როგორ არა გვაქვს, მელანო! გაოხრდა და გატილდა აქაურობა. ერთი კვირაა ოთახებისთვის არ მოგვივლია.

მელანო. მოუვლი გენაცვა, დავგვი, დავასუფთავებ.

მაიკო. ქათმები დასასმელია. ვინა ჰყავს პატრონი!

მელანო. ქათმებსაც დავსვამ. კვერცხი ხომ გაქვთ.

მაიკო. არის, მგონი. მაგრამ ეგ არაფერი. პურს ვერაფერი მოეუხერხეთ...

მელანო. გამოვაცხოვ, პურსაც გამოვაცხოვ. აბა მაშ წავალ, ჯერ ოთახებს მოუვლი (წასვლას აპირებს).

მაიკო. მოიცა, მეც წამოვალ, მოგეხმარები (მადიან) ეს დღეს შენ გამიკეთებ ყველა ამასა, ხვალი, მელანა, ხვალია? (გადიან). (სტენა ჰატანა სანს ცარიელია შორიდან მისისის ზრმების ჭრიალი და სმაურობა: მანამ-ჰო, მანამ! სმაურობა თან და თან ახლოვდება. შემოვარდება თინა).

ბამოსვლა მისხრე

თინა მარტოდ.

თინა. (შივარდება ფანჯარას) ეს რა ამბავია? ვინ არიან? (მობრუნდება და ოთახისკენ) ლევან, ლევან! (შემოდის ლევანი) გაჰხედე ერთი რა ამბავია! (ლევანი გაიხედავს) ვინ არიან ასე დედაბუდიანად რომ აყრილან?

ლევანი. (გამოტრიალდება) რამ დაავიჟა ეს ხალხი! სად მიდიან, სად!! (შემოდის მაიკო და მელანო).

გამოსვლა მათი

ლევანი, თინა, მაიკო და მელანო.

მაიკო. (მოგა ფანჯარასთან) ნამდვილი მეორედ მოსვლაა! უი, უი! მთელი გვარეულობა აყრილა დედიან-ბუდიანად და მიდიან. სად მიდიან ეგ უბედურები!

მელანო. ბავშვები, ბავშვები მეცოდება. რა საცოდავად მისდევენ ურმებს! (მოაისმისი ხმაურთბ: მაჰო, მაჰო! მოდი ასე! გახეკე! გახეკე! თჳო, თჳო, ზატაჳა ხანსი ჴემდეგ: კასწი, კასწი)!

თინა. მაგათ თავზე რალაც უბედურობაა, რომ ასე თავი გზა დაუკარგავს.

მელანო. ამ ორი დღის წინად რაზმელებს იარალი ჩამოურთმევიათ, ალბად იმიტომ თუ მიდიან!

მაიკო. არა, არა იმიტომ არ წავიდოდნენ, ალბად დააფორიაქეს, დააწიოკეს... ლევან, რა ამბავია ესა?

ლევანი. დამანებეთ თავი, დამანებეთ! არა ვიცი რა, არა გამეგება რა!

მაიკო. რალა გვეშველება, რალა? ყველა, მიდის, ყველა! (გადის მარცხნივ).

მელანო. ღმერთო, ღმერთო, შენ გვიშველე! (გადის მარცხნივ).

თინა. დადგა დღე განკითხვისა! ყველა, ყველა უნდა წარსდგეს ჩაგრულთა სასამართლოს წინაშე.

ლევანი. ანგრე რომ იყოს, სასურველია. მაგრამ ეს სასამართლოა? ეს ხომ აღამამედ-ხანის შემოსევაა! ეს რეშია, წარღვნის რეში, რომელმაც არ იცის არც ცოდვილი და არც მართალი, არც მდიდრის სასახლე, არც გლეხის ქოხი. ყველას წალეკავს, ყველას მოსპობს, რასაც მოასწრებს. (მოგა ფანჯარასთან) გახედე, ამ ხალხს, დიდ მემამულეებს, ქვეყნის მარილს, სახელმწიფოს ბურჯს, ბრწყინვალე წოდებას! შეხედე მათ ქონებას! მთელი თავის სიმდიდრე ერთ ურემზე მო-

უქცევიათ! უყურე ბავშვებს, მითხარი, რითი განსხვავდება ის გლეხის ბავშვებში! ვისთვისაა ეს საჭირო? ვის უნდა მათი მოკვლა, დამარხვა, როდესაც დღეს თუ ხვალ თავის სიკვდილით დაიოცებიან და საფლავში ჩავლენ!

თინა. მაშ რა არის ეს...

ლევანი. რა არის ეს? ჩვენი უგუნურობა, ჩვენი ლაჩრობა. ჩვენ გამოვწყვედელი ვართ უზარ-მაზარ გალიაში და ტკივილისა, სიმშლიისაგან გამწარებულნი ერთმანეთსა ვკბენთ, ერთი, მეორეს შექმას ვუქადით! აი რა არის ეს! (მოისმის ხმა მაიკოსი: დაიცა, დაიცა შენ უსვინილისო, შე წუპაკო!) რა ამბავია? (შეშოკადება მაიკო ადელოვებული)

ბამოსვლა მეთერთმეტე

ლევანა, თინა და მაიკო

მაიკო. ღმერთო, ამას რა დღეს მოგვეწარით! (დაეტემა ტახტზე) ავილოთ, შევებათ ჩვენც ურემი და გავევით იმათ, აღარ გვედგომინება ჩვენ აქა არა, არა!

ლევანი. რა იყო, რა მოხდა?

მაიკო. გი... გომ... ხარები მოგვტაცა!

ლევანი. როგორ თუ მოგვტაცა?!

მაიკო. ჩავიდა ბაღში, გაირეკა დიდი ხარები და წაიყვანა.

ლევანი. სად წაიყვანა? რად წაიყვანა?

მაიკო. წაიყვანა... ჯამაგირი გმართვეთო.

ლევანი. მერე, მე ხომ ველაპარაკე! ხომ ვუთხარი, რომ დღეს არ შემიძლია ჯამაგირის მიცემა, რომ ამ ცოტა ხანში მივსცემ!

მაიკო. ვიცი, უთხარი, მაგრამ... ღმერთო, რა სიტყვებით დამადგა, როგორ გამლანძლა, გამათრია რასაც უკანასკნელ დედაკაცს არა ჰკადრებენ, ისა მკადრა:

ლევანი. დიდი ხანია წაიყვანა?

მაიკო. ჯერ წყაროს არ იქნება გაცილებული,
ლევანი. მე ახლავ მოვალ! (გაქანება კარებისაკენ).

თინა. (წინ გადაედობება) მოიცა. სად მიხვალ?

ლევანი. გამიშვი! როგორ ბედავს? ეს ძარცვა გლეჯაა!
გამიშვი!

თინა. ძალაზე რომ დაგიდგეს? არ დაგანებოს?

ლევანი. ძალაზე დამიდგეს? (მივა სსჩქაროდ მაგიდასთან
და რეკოდუქს ამოიღებს) დამიდგეს ძალაზე!

თინა. (აჩ უშუებს) მოიცა, დამშვიდდი!... აქ დედაჩემია
დამნაშავე!

მაიკო. რაო?!

თინა. წელან გიგო დაკმაყოფილდა შენი ლაპარაკით და
წასვლას აპირებდა, მაგრამ შემდეგ გაუვარდა დედაჩემი და
უშვერის პირით გალანძლა.

მაიკო. რაო?! ვერ უყურებ ამ უსვინილისოსა!!

თინა. დამშვიდდი. წაიყვანოს, რა მერე? ხვალ, ზევ მის
კუთვნილ ფულს გაუგზავნი და ხარებს დაგიბრუნებს. (რეკოდუქს
გამოართმევს და ისევ მაგიდაში ჩასდებს).

მაიკო. ეს დაბრიყვება! თავზე ლაფის დასხმა!

თინა. თავმოყვარეობა გვერდზე გადასდეთ! ჩვენს თავ-
მოყვარეობას მაშინ ჰქონდა ადგილი, როდესაც გლეხი იყო
და ჩვენ მებატონე. დღეს არც ის და არც ჩვენ ის აღარა
ვართ, რაც ვიყავით.

მაიკო. მაშ!.. შენ! შენცა, ლევან! ღმერთო ამას რას
ვხედავ!

თინა. დედა...

მაიკო. იქით! მე არ ვიცოდი, იმათ სცოდნიათ, სცოდ-
ნიათ, რა შეილებიცა ხართ, იმიტომ წამოგვაჯდნენ კისერზე,
იმიტომ შეგვსხდნენ ზურგზე...

თინა. დედა!

მაიკო. ახია, ახია თქვენზე!... თქვენ ენა წაიგძეღეთ,
დასხედით და ილაქლაქეთ, ხვალ-კი რომ მოვლენ და ამ ჭერს
თავზე დაგვაქცევენ, მაშინ იცით თავში!...

ლევანი. დედა!!

მაიკო. დედა-ღვთისა მაშინ გამიწყრა, თქვენ რომ ანა ბანა გასწავლეთ, თქვენ რომ სკოლის კარები გიჩვენეთ, მამული მაშინ დავკარგეთ, ეს სახლი ლა დავგრჩა, როდესაც აქედან გამოგვრეკავენ, მაშინ დასხედით და იწუხეთ „დაჩაგრულ“ გლებზე, სანამ არ დაიღლებით, სანამ არ მოგშივიათ! (გადის მარჯვნივ. ლევანი და თინა სასეკლად დაჩხებიან. შემოდინან კნ. ნატალია, თავ. ყარამანი და თავ. რეზო. რეზოს სეკლი შესვეული აქვს).

გამოსვლა მათორმობა

ლევანი, თინა, ნატალია, ყარამანი და რეზო.

ნატალია. სალამო მშვიდობისა. (ლევანი და თინა თავს უკრავენ).

თინა. მობრძანდით!. (სკამებს დაუდგამს) დაბძანდით.

ლევანი. (თავისთვის) ესენი თავისას მაინც არ იშლიან! (ეველას) უკაცრავად, მე ამ საათში გეახლებით. (გადის მარჯვნივ)

რეზო. მგონი უდრო-უდროვოდ მოვედით. (დაჯდება).

ყარამანი. (დაჯდება) საკვირველი დრო დაგვიდგა. წინად ერთი რომ სტიროდა, მეორე იცინოდა. დღეს ყველა სტიროს.

ნატალია. (თინას) კნენია მაიკო სადა ბძანდება?

თინა. სახლში გახლავთ. ახლავე დაუძახებ. (გადის მარჯვნივ).

ნატალია. (დიდ-მნიშვნელოვნად). ამათ თავზე რალაცა ამბავია!

რეზო დიდი უსიამოვნობა აქვთ თურმე ერთმანეთში. მეტადრე დედასა და ამასა. დღე არ გავა თურმე, რომ ლაპარაკი არ მოუვიდეთ.

ყარამანი. ჰო, ეს ახალი აზრების ქალია და აბა დედასთან როგორ მორიგდება.

რეზო. მარტო მაგათ თავზე არ არის ეს უბედურობა. რომელ ოჯახშიაც გინდა შეხვიდე, ყველგან თავპირის ნტვრევია, ამისთანა (ხელთ უჩვენებს) ლაწირაკი მამას ეკამათება და ეუბნევა: თქვენ გახრწნილი ლეში ხართ და უნდა დაგმარხოთო! ამ სიტყვებს სადა სწავლობენ, ეს მიკვირს მე, სხვა არაფერი.

ნატალია. ჩვენი უბედურობაც ეგ არის, რომ გლახთან თუ ერთი სიტყვა დაგცდა. მთელი სოფელი მოგესევა, ჩვენ კი ზოგი ალთას მოვდივართ, ზოგი ბალთას, ზოგი კიდევ ჯანდაბას! ახია ჩვენზე რაც მოგვივა. კნიაზ ყარამან. თქვენ სახლში არ იყავით, მთელმა დიდებულებებმა ბარგი ბარხანით რომ აქეთ ჩამოიარეს...

ყარამანი. როგორ არა სახლში ვიყავი, მაგრამ სირცხვილით კარში ველარ გამოვედი.

ნატალია. ღმერთო, რა საცოდავობა იყო! იმისთანა ტირილი და თავში ცემა იყო, რომ ერთ ვერ ასწერს ადამიანი.

რეზო. წინა დღით მისკროდენ ვილაც ყაჩაღები. მთვრალეები ყოფილან. შესულან სახლებში და ყველა დაუფორიანებიათ. ქალებს გული შესწუხებიათ. ზოგი დღესაც ავად არის. წაუღიათ იარაღი, ფული და რაც კი რამესთვის მოუსწვრიათ. შემდეგ დამუქრებიათ: ამ ცოტა ხანში ხეებზე უნდა ჩამოგკიდოთ ყველა და ჩამოგარჩოთო.

ყარამანი. ჩვენც გვმართებს მაგაზე ფიქრი. ეგ დღე მალე ჩვენც დაგვადგება. რაც დრო მიდის, უფრო და უფრო მეტს თავხედობას იჩენენ. ახლა თავიანთი სასამართლოებიც გაუჩენიათ, ერთი ცუდი სიტყვა რომ დაგცდეს, მაშინვე გასასამართლებენ და ვაი შენი ბრალი.

ნატალია. ასე რომ ბურთი და მოედანი მაგათ დარჩათ, ჰა?

ყარამანი. რაში არ ეტყობათ!

რეზო. მე მეორეთ მოსვლა, მესხვანაირად მქონდა წარმოდგენილი, აი თურმე როგორი ყოფილა! (შემოდის მათკა)

ბამოსვლა მესამეტი

ივინივე და მაიკო

მაიკო. (მხიარულად) თუმცა მისაღები არა ხართ, მაგრამ მოგიტევეთ (ჭკოტნის ნატალის) ასე გვიან რად მოგვილოცეთ?

ნატალია. თქვენ რატომ არ მოგვილოცეთ?

მაიკო. (ხელს ატმევეს რეზოს) მე თქვენ გელოდით. (ხელს ატმევეს ყარამანს) კნიაზ ყარამან, აღდგომის დღე და თქვენ ფხიზელი? ახლა კი მწამს ქვეყნის გადაბრუნება! დაბ-დანდით! დაბდანდით!

ყარამანი. გემო აღარასფერსა აქვს, კნენა, აღარც სიმ-ღერა დამხიარულებას და უამისოდ ღვინო. ყელში არ ჩავა. დღეს ცვარი ღვინო არ დამიღვია.

მაიკო. ეხ, რა აღდგომა გვაქვს? ვინმე მოსწრებიხართ ამ ამბავსა?

ნატალია. არც მოვსწრებივარ და მეორე ამისთანა აღდგო-მას ნურც მამასწროს ღმერთმა.

მაიკო. ასე ამბობენ, რა აღდგომა უნდა იყვეს, სოფელ-ში ბუნტიაო. რა ვუყოთ მერე? დღესასწაული დღესასწაულად უნდა ყოფილიყო.

რეზო. ვილას სწამს ახლა ან სარწმუნოება, ან ჩვენი წესი და ადათი? ღმერთი რა არისო? ღმერთის სახელით რომ ხალხს არ აშინებდნენ, არც ამდენი მშიერი იქნებოდაო.

ყარამანი. აღდგომაც ისეთი დღეა, როგორც სხვა დანა-რჩენი დღეებო.

რეზო. მოდი ახლა და ელაპარაკე!

ნატალია. დასწყევლოს ღმერთმა. ამ სარწმუნოებას რა-ღას უკარგავენ ხალხსა. აბა რა უნდა იყვეს ჩვენი გლეხი, თუ ღმერთისა არ ეშინიან.

ყარამანი. ოოო, კნენა. გლეხს თუ ღმერთისა, ან პო-ლიციისა არ ეშინიან, ტყის ნადირს გადააჭარბებს!

რეზო. გაირყვნა, გაირყვნა ქვეყანა. ახლანდელ ცხოვ-რებას რომ ვუყურებ, არა ღირს სიცოცხლე.

ნატალია. მართლა რომ არ ღირს სოცოცხლე. (მაიკოს) სხვა, კნენა, როგორა ბძანდებით? როგორ ატარებთ ამ ტანჯულ დროებს?

მაიკო. ნულარ მკითხავთ, კნენა. ხანდახან ვიტყვი.. ნეტავი დამძინა და მაშინ გამომალვია, როდესაც ქვეყანა დაწყნარდება მეთქი. ქალო, ყველაფერს შეურიგდება ადამიანი, ყველაფერს აიტანს, მაგრამ ეს უმოსამსახურობა მეტის-მეტია. ყველაფერს ჩვენი ხელით ვაკეთებთ.. მთელი დღე ერთი წუთი მოსვენება არა გვაქვს და საქმეს მაინც ვერ ავდივართ. დადნი, კნენა, აღარ შემძლიან.

ნატალია. აი დადნეს და გაოხრდეს ჩვენი სოფელი, როგორც მართლა ჩვენ დაგვადნეს და გაგვაოხრეს... გუშინ ჩვენსა რომ მობძანებულიყავით, ნამდვილი ჯოჯოხეთი გეგონებოდათ, მაგრამ (შეხედავს რეზოს და გაიციანებს) ბევრი-კი ვიცინეთ, კნენა, პურს ვაცხოვდით, ქალო, მე და ჩემი ქმარი. ჰა, ჰა, ჰა! პურის გამოცხოვბას რა უნდა, ქალო? მეგონა, ჩვენ დედაკაცებზე კარგ პურს გამოვაცხოვდით, მაგრამ... უნდა გენახათ ჩვენი ტანჯვა! ცომი, ქალო, კარგად მოვზილეთ, ჯერ მე ვზილე, შემდეგ ამანა. თონეც კარგად გავახურეთ. ახლა გუნდის დაკვრაზე მიდგა საქმე. ამან მითხრა, მე დავაკრავო, მაგრამ არ ვქენი, მე უნდა დავაკრა მეთქი. პირველი რიგი კარგად შემოუარე, მეორე რომ დავიწყე, აქ კი დავილუპე! ერთ გუნდას რომ დავაკრავ, მეორე ვარდება, იმას რომ წავწვდები, მესამე ვარდება. ითათა, ქალო, არ გაჩერდა, არა და არა! ვწივი და ვკივი, კნენა. თავპირში ვიცემ და ვიძახი: რეზო, მიშველე, დავილუპე მეთქი! ეს საცოდავიც დასტრიალებს თონესა და აღარ იცის, რა ჰქნას. ერთი არ გაჩერდა თონეზე, სულ კუტებად ჩაცვივდა. ბოლოს დაუცდა ფეხი ამ საწყალსა და ცალი ხელი შიგ ნაღვერდალში წაურია, ჰა, ჰა, ჰა! (რეზო მომტყნავს უჩვენებს ხელზე. ყველანი იცინიან).

მაიკო. (ცრემლებს იწმენდავს) ეე, გვეცინება, მაგრამ გასაცინარი არა გვაქვს რა.

ყარამანი... (კარები ბრახუნით გაიღება და გამჩინდებიან მისა, ილიკო, ვანო, ჰეტრე და სოლო. შესაჩსოშებუღნი არიან. სტენაზე მეოღნი წამოცვინდებიან ზესე და შიშით შეჭყურებენ კარებს. ყარამანი და რესო ხანჯალზე ხელს მოიკიდებენ. ბიჭები ერთმანეთს ხელსა ჭკვრენ. შესულას ვერავინ ბეღავს).

მისა. შედი, ბიჭო, შედი! რისა გეშინიანი მე შევალ (შემოვა. მას მოჭყუებთან სსვებიც. გაჩერდებიან კარებში და ოთახს ათვალეერებენ) მოვედით, მოგილოცოთ!

მაიკო. (გამოერკვევას) მობ... ძანდით, მო... ბძანდით, რატომაც არ უნდა მოგილოცოთ!

ილიკო. ყველასთან ვიყავით... ყველამ მიგვილო... გვინდოდა გაგვეგო. მიგვიღებდნენ თუ არა!..

მაიკო. (სკამებს უღვამს კარებში) აი სკამები. დაბძანდით, რატომაც არ მიგიღებთ! დიდის სიამოვნებით მიგიღებთ. თქვენ არ გვეკარებით, თორემ ჩვენ... დაბძანდით, დაბძანდით! (ბიჭები დასხდებიან და ათვალეერებენ ოთახს) (ჩატალას) რისა გეშინიანი, ქალო, აი ის ნინიას მიხაა, ისიც ილიკოა, ჰაატას ბიჭი...

ნატალია. სხვები?

მაიკო. სხვებიც აქაურები არიან.

ნატალია. მე კი ჩემი დამემართა და...

მაიკო. ნუ გეშინიანი, არაფერს გაბეღავენ... (ბიჭებს მიუბრუნდება.) სხვა, როგორ ატარებთ აღდგომას?

სოლო. აღდგომა ვიღას ახსოვს! ზოგს ერთი მუჟა ფქვილი არა აქვს, რომ ბღარებს ჭადი გამოუცხოს.

ყარამანი. შენ ერთი, სოლო, ეს მითხარი, აღდგომა დამეს ხალხი რატომ არ იყო ლიტონიაზე.

სოლო. რა ვიცი მე, რატომ არ იყო. აღბად აღდგომისა არავის ცხელა.

ყარამანი. არა, ეგ არ არის მიზეზი, მიზეზი სხვაა.

ნატალია. მართლა, მაგ ამბავმა ჩვენც გაგვაკვირვა. ორი სამი მოხუცებული იყო თურმე, სხვა არავინ.

ყარამანი. არ იცოთ მიზეზი? მე გეტყვით. წინა დღეს ვილაცხას ხმა გაუფრცვლებია, ვითომ ჩვენ თავად-აზნაურებს ყუმბარები მოგვეტანოს ტფილისიდან იმ განზრახვით, რომ ლიტანიის დროს ეკლესიაში ხალხი აგვეფეთქებინა. მართალია თუ არა!

მიხა. მართალია, ამბობდენ!

ნატალია. უი, უი! გაუხმეს ენა, ვინც პირველად ეგასტქვა.

ყარამანი. ლევანს მღვდელი დაუბარებია და უთქვამსო; როდესაც თვალით განიშნო, შენ გარედ გამოდი და მე ეკლესიაში ყუმბარას გადავადებო.

მაიკო. ვისაო? ლევანს უთქვამსო? ლევანზე როგორასტქვეს ეგა, ლევანზე!

ნატალია. მერე, ბიჭო, თქვენც დაიჯერეთ?

მიხა. რატომაც არ დავიჯერებდით.

რეზო. აი, უყურეთ!

მაიკო. ყოველ კორსა და მითქმა-მოქმას როგორ უნდა დაუჯეროთ!

ყარამანი. თქვენ ეს ვერ შეგიგნიათ, რომ როგორც თავადი არ ვარგა უგლებოთ, ისე გლები არ ვარგა უთავადოთ! თქვენ არ იცით, რომ თუ თავად-აზნაურობა არ იქნება, გლები დაილუპება. ამიტომ ჩვენში მტრობა არ უნდა იყოს, არა.

მიხა. ეგ არ ვიცი მე. ის-კი კარგად ვიცი, რომ თუ გლები არ იქნება, თავად-აზნაურობა ერთ დღეს ვერ იცოცხლებს.

ყარამანი. ვითომ რატომაო?

მიხა. იმიტომ რომა თავად-აზნაურობა სვავია, რომელსაც ჩვენ ჩვენი სისხლით ვკვებავთ.

ილიკო. ეს პასუხი ხომ მოგხსენდათ. ახლა თქვენ გვითხარით. გლახი რად დაილუპება?

რეზო. რად დაილუპება? გითხრათ, რად დაილუპება?

ილიკო. ჰო, ჰო, გვითხარით, რად დაილუპება.

რეზო. იმიტომ დაილუპება, რომ მას არ ეყოლება დარაჯი, მცველი, მტრის მომგერებელი!

მიხა. მოითმინეთ, მოითმინეთ! ესე იგი საქონელს არ ეყოლება პატრონი, რომელიც ზოგს წველის, ზოგს ჰკრეჭავს, ზოგსაც ტყავს აძრობს! ეს გინდოდათ გეთქვათ, არა?

რეზო. აი, მოდი და ელაპარაკე. მე რას ვეუბნები, ეს რას მიპასუხებს!

ბიჭები. (ერთხმად) ჰოოო, ჰოოოო!

ილიკო. წავიდეთ ახლა, ბიჭებო! (ევეჯანა წამოაშლებიან).

მაიკო. სად მიხვალთ? მოიცადეთ, თითო ჭიქა ღვინო დალიეთ! თინა, თინა! (შემოდის თინა).

თინა. ოჰ, გამარჯობათ, გამარჯობათ! (ევეჯანს ხელს ატმეჯს) როგორა ხართ?

სოლო. ჯერ კარგადა ვართ და მერე რა იქნება, ღმერთმა იცის.

მაიკო. ღვინო გამოუტანე და დააღვინე!

თინა. ღვინო? ეხლავე. (გადის).

მაიკო. დაბძანდით, დაბძანდით! ჯერ ადრეა, რას მიეშურებით. (სიხუმე ჩამოფარდება).

ნატალია. ე ყველა კარგი, მაგრამ ე მიუკარებლობა რაღა არის, ეს კი ვერ გამიგია!

პეტრე. მიუკარებლობა ის არის, რომ თქვენ ბოიკოტი გაქვთ გამოცხადებული.

ნატალია. მერე, რადა, ბიჭო? იმისთანა რა დავაშავეთ?!

ვანო. ის დავაშავეთ, ნათლია, რომ აქამდისინ ჩვენ გვეძინა, არა ვიცოდით-რა, ჩვენ გვატყუებდა მღვდელი, ერი და ბერი, ეხლა ჩვენ ვიცით ვინცაა ჩვენი მტერი და მოყვარე.

რეზო. მოიცა, ბიკო ვანო, სხვა, იქნება, მართლა გატყუებდა, მაგრამ ჩვენ რაში გატყუებდით? აბა მე რაში მამიტყუებინსარ? მამაშენს ჩემგან ერთი დღის მიწა უჭირავს და სამ კოდს ღალას იხდის, ეგ არის და ეგა. აბა სხვა რა წაგართვი?

ილიკო. ჰოოო, კიდევ ეგ არის და...

სოლო. კიდევ ეგ არის, რომ ამისი მამა ხნავდა, სთესავდა, შიგ ოფლსა ღვრიდა, შენ კი გაღეწილ კალოზე ჩანახითა და ტომრებით მიხვიდოდი ხოლმე.

ილიკო. მოიცა, მერე რაში გაძღვედა ღალას?

რეზო. რაში და მიწაში!

სოლო. მერე ვინ მოგცა ეგ მიწაი შენა?

ილიკო. მოიცა, მოიცა...

რეზო. ვინა და მამა-პაპამა.

სოლო. მამა-პაპამ რო მოგცა...

ილიკო. მოიცა, მოიცა, მერე მამა-პაპას ვინ მისცა?

რეზო. პაპის-პაპამა.

ილიკო. პაპის-პაპას ვინ მისცა?

რეზო. რა ვიცი, ვინ მისცა.

ბიჭები. (ერთხმად) ჰოოო, ჰოოო! (ატიანან).

ილიკო. მოიცათ, მოიცათ! მე რომ ტყეში წავალ და ხეს მოვჭრი, რად მახდევინებ ბაჟსა? ის ხე შენ გაზარდე, შენ დარგე, შენ მოუარე?

სოლო. წყალში თევზი შენ გააჩინე?

პეტრე. რიყეზე ქვა და ქვიშა შენ მოიტანე?

ილიკო. ყველაფერი თქვენა და ჩვენ მართო ჰაერი? რა ვუყოთ ამ ჰაერსა, ძირს დავიგოთ, თუ ზედ დავიხუროთ!

სოლო. ეჭვი, რა სამართალია!

მიხა. (ილიკოს) შენ რა გგონია, რატომ არ ადევს ჰაერს ბაჟი? იმიტომ, რომ ყარაულის დაყენება ვერ მოუხერხეს, თორემ იმას კი უფასოთ მოგცემდნენ?

ილიკო. არა, შევილოსა, ახლა კი ვიცი თუ ყველაფერი!

რეზო. აბა რა გელაპარაკოთ! თქვენა, შვილო, ქვევრივით რასაც ჩაგძახებენ, იმასვე ამოიძახებთ.

ყარამანი. კაცმა ისეთი არაფერი არ უნდა სთქვას, რომ თავისი ჩიტყვები როდისმე წინ დაუხვდეს. ეს ყველაფერი წავა-წამოვა, ჩვენ კი აქ დავრჩებით!

ილიკო. მერე, რა რო დავრჩებით? შენა გგონია, ისევ ის იქნება, რაც იყო? იცით თქვენა (ამხანაგებს მიუბრუნდებ), ძმებო, ამხანაგებო, აი, ეს ვაჟ-ბატონი მამაჩემს ორი დღის მიწაში რას ახდევინებდა? (თითებზე ჩამოთვლის) ექვს კოდ ჰირნახულსა, ექვს ჩანახ ლობიოსა, ოთხ მუშასა, ოთხ ნალო შეშასა და ოთხ... კარტოფილის სანთელსა (ბიჭები იცინიან).

სოლო. ე კარტოფილის სანთელი რაღაა?

ილიკო. უყურეთ აქა! მამაჩემი ჯერ აძლევდა პურსა და ლობიოსა. ერთხელ დაიბარა ამან მამაჩემი და უთხრა: ჩემო გიო, ამ პურსა და ლობიოს რო მაძლევ, პური რითი გამოვაცხო, ლობიო რითი მოვხარშო, ამას შეშა არ უნდაო!? (ბიჭები იცინიან).

პეტრე. ეჭეჭე. საიდან მოუვლია და!

ილიკო. მამაჩემმაც უთხრა: კარგი, ბატონო, შეშასაც მოგართმევო. გავიდა ერთი წელიწადი, დაიბარა და უთხრა: კარგი, ეს პური გამოვაცხე და ლობიო მოვხარშე და სადილად მოგართვი. ვახშმათ? სანთელი არ მინდა? ბნელაში ხომ არა ვჭამო? (იცინიან) კარგი, ბატონო, კარგი. კარტოფილის სანთელსაც მოგართმევო! აი, ძმებო, ამხანაგებო, ეს ვაჟბატონი გაიძახის: ის ღრო ისევ დავგიბრუნდებო!

ბიჭები. (ერთხმად) არ დაბრუნდება, არა! სისხლს დავაქცევთ, სისხლსა!

ილიკო. ის ღრო წავიდა. დღეს რომ მოხდეს ეგ საქმე, მიმცემსაც და ამღებსაც ერთ ხეზე ჩამოვარჩობთ!

სოლო. და იმ სანთლებს ხელში მივცევთ! (იცინიან).

ყარამანი. იცინეთ, სანამ გაქვთ გასაციანი! (შემოდის თინათა და შემთქმეს ღვინო და სტაქჩები).

გამოსვლა ამთოთხმებთ

იგინივე და თინა

თინა. (უხსამს ღვინოს და აწოდებს ყველას) აბა, დალიეთ სადღეგრძელო სთქვით.

ილიკო. (აიღებს ჭიქას. სმა-მადლა) ეს ღმერთმა აცოცხლოს, ძმებო, ამხანაგებო! ღმერთმა აცოცხლოს, რომელიც რომა ჩვენი კეთილის მყოფელია! გამოგვარვიდა და... ჩვენი გულისთვის თავს დასდებს... როდესაც რომა ჩვენ არა ვიცოდით-რა, ჩვენ წინ ბნელოდა, იმან გზა გვიჩვენა! გაუძარჯოს! (სვამს).

ყველანი. გაუძარჯოს! გაუძარჯოს!

სოლო. ძირს მტარვალები! (დაახეთქავს ძიხს ჭიქას. ყველა შეკრთება).

თინა. (უმსებს ჭიქებს) აბა, თითოც კიდევ.

მიხა. ძმებო, ამხანაგებო, გამიგონეთ! როდისმე ჩვენ მოვსულვართ ამ სახლში, აი, ასე, როგორცა ვართ? ხომ არ მოვსულვართ? მე ამათ სამზარეულოშიაც კი არა ვყოფილვარ, და აი დღეს...

მაიკო. აბა, რად ლაპარაკობ მაგასა, მიხა! მოსულხარ ჩვენთან და არ მიგვიღიხარ? მოსულხარ როდისმე?

ყარამანი. ეგ არ გეთქმისთ ჩვენზე. ეგ თქვენთვის არას დროს არ გვიგრძნობინებია. განა ჩვენ ერთნი არა ვართ? ეგ თქვენა ხართ იმ აზრისა, რომ ჩვენ სხვა ვართ და თქვენ სხვაო, თორემ ჩვენ...

მიხა. ეს, რაც ხდება, უნდა მომხდარიყო! ეს დრომ მოიტანა...

ნატალია. ბიჭო, მიხა! აბა ცუდი რა მიქნია შენთვის? მოსულხარ—პური არ მიჭმევია? თავი დაგიკრავს—პასუხი არ მიმიცია? გამილანძღვიხარ? მიცემიხარ? აბა, მითხარი, რა დამიშავებია.

ვანო. ნათლია, ჩვენ იმას გემდურით, რომა...

ნატალია. არ გეკადრება, ბიჭო, კნენინა დამიძახო! ჰა, ჰა, ჰა! (ნაძალადევად იცინის).

ვანო. იმას გემდურით, რომა... როდესაც რომა თქვენ ეს ყველაფერი ჩვენზე ადრე იცოდით და არ გვითხარით, არ ჩაგვაგონეთ, აი, როგორც ახლა ვართ. მაშ ეს თქვენთვის სართა არ ყოფილა.

სოლო. ესეც ღმერთმა თქვენ გაცოცხლოთ. იმ დღეს მოგვასწროს, რომ ჩვენ ერთი-ერთმანეთში სტუმრად დავდიოდეთ; (ქალებს) იმ დღეს მოგვასწროს ღმერთმა, რომ თქვენა დედა-ჩემთან ერთად კალოსა ჰგვიდეთ, ეს კნიაზები კი მე გვერდში ამოძღვომოდნენ და სინინდს ერთად ვთოხნიდეთ! გაუმარჯოს! (სვამს)

მაიკო. გმადლობთ, გმადლობთ მაგ პატივისცემისთვის!

ნატალია. (თავისთვის) აო, ნუ მოგასწროთ ღმერთმა მაგ დღეს ნურც თქვენა და ნურც თქვენი შვილი-შვილები.

ილიკო. აბა, ბიჭებო, წავიდეთ!

ყველანი. წავიდეთ, წავიდეთ!

ილიკო. მშვიდობით (უგელას დაუუღლის და ხელს ჩამოაჭთმეკს. სხვებიც იმას მოჭბაძავენ).

ყველანი. მშვიდობით, მშვიდობით! (კარებში ერთმანეთს ეხლებიან და გაჟღენ).

ყარამანი. (აჩივს ხელებს შემოიკრავს თავში) ვაი, რას მოვესწარით! (ფარდა ნელ-ნელა დაეშვება).

მოქმედება მეოთხე

ზატარა მინდორი. აქა-იქ სეები და ბუჩქებია. სტენის სიღრმეში სოფლის სამმართველოს შენობა მოჩანს. გვერდზე ჩაუდის სოფლის გზა; სამმართველოს ეზოსა და გზასე ხალხი მიდი-მოდის. სტენასე, სის ქვეშ, გამართულია გძელი სკამი, რომელზედაც სხედან მაქსიმე, მიქელი და გაბო. (ილიკო შორა ახლო დგას)

გამოსვლა პირველი

მაქსიმე. აბა, რაღას ვაგვიანებთ! კაკიაშვილი მოიყვანეს?

ილიკო. კარგა ხანია მოიყვანეს. თქვენ გიცდით.

მაქსიმე. ჩვენ მზადა ვართ. შემოიყვანეთ,

ილიკო. (გაბრუნდება და გასიძახებს) მოიყვანეთ. მოიყვანეთ! ხალხნო, თქვენც მოდით. (შეტრე და ვანო შემოაყვანენ გიორგი კაკიაშვილს. ხელები უკან გაკრული აქვს თოკით. უკან ხალხი მისდევს.)

მაქსიმე. აქეთ მოიყვანეთ. დადექი, აი ასე. ხელები გაუხსენით! (ხელებს გაუსხიან) რა გვარი ხარ?

კაკიაშვილი. (თავ-ჩადუნული) გიორგი კაკიაშვილი.

მაქსიმე. სადაური ხარ?

კაკიაშვილი. იმერეთიდან.

მაქსიმე. რა ხელობისა ხარ?

კაკიაშვილი. მეღუქნესთან დახლიდრად ვიყავი.

მაქსიმე. რა დანაშაულობა მიუძღვის, ხალხო, ამ კაცსა?

ქედნაძე

ერთი. ქურდია!

მეორე. ქათმები მოიპარა!

მესამე. ეგ წინადაც ქურდობდა!

მეოთხე. ეგ მეხუთედ ვიჭერთ ქურდობაში!

მაქსიმე. ვინ დაიჭირა ეს კაცი?

ილიკო. ჩვენ დავიჭირეთ.

მაქსიმე. აბა, როგორ იყო საქმე?

ილიკო. ჩვენი დედაკაცები ხშირად სჩიოდნენ, ქათმები გვეკარგებო. ბოლოს რამდენმამუ ბიჭმა გადავწყვიტეთ გვეთვალთვალეზინა და ქურდი დაგვეჭირა. ორ ღამეს ვუდარაჯეთ. მესამე ღამეს, გათენებამ რომ მოატანა, დავინახეთ, რომ ვილაცა ლომინაძის სახლისკენ მიიპარება. ჩვენ ავღღვენეთ და ლომინაძის ლობეს ამოვფეფარეთ ქურდი მივიდა საქათმესთან, გამოიყვანა რამდენიმე ქათამი, დანით თავები დააყრევინა და ტომარაში ჩაყარა. იმ დროს მივცვივდით და დავიჭირეთ აი ეს ბატონი.

პეტრე. ეგ ამას ხშირად სჩადიოდა თურმე ოცს, ოცდაათ ქათამს მოიპარავდა და გასასყიდლად ქალაქში მიჰქონდა.

მაქსიმე. რას იტყვი შენა, კაკიაშვილო?

ხალხი } **ერთი.** რა უნდა სთქვას? გადაუწყვიტეთ რამე, თორემ
მაგისაგან მოსვენება არ არის.
მეორე. რაც სოფელში იკარგება, სულ ეგ არის, ეგა!
მესამე. ჩვენი სოფელი მაგან გააჩანავა!..

მიქელა. კაკიაშვილო, გესმის, რას ამბობს ხალხი? აი, შეხედე, ეს ამოდენა ხალხი მოგჩერებია ზიზლით და მზად არის შუაზე გაგხლიჩოს, რადგან შენა ხარ ქურდი, ქვეყნის გამჩანავებელი! რას იტყვი, რა პასუხი გაქვს ამ ხალხისთვის?

კაკიაშვილი. დამნაშავე ვარ.

ილიკო. ამხანაგებო! დღეს ჩვენი ძალა და ჩვენი ღონე საერთო საქმეს უნდა მოვანდომოთ. დღე-ღამე იმაზე უნდა ვფიქრობდეთ, თუ როგორ, რა გზით მოვიპოვოთ ადამიანური უფლება და ლუკმა-პური. ძალა კი ერთობაშია. ვინც გვერდში არ ამოგვიდგება, ვინც ჩვენთან ერთად არ იმოქმედებს, ის მოლალატეა!!

ხალხი. (ერთხმად.) მოლალატეა! მოლალატეა!!

ილიკო. ვინც ხელს შეგვიშლის, ის მტერია ჩვენი!

ხალხი. (ერთხმად.) მტერია! მტერი!!

ილიკო. ეს მტერია ჩვენი! ეს ერთობის საქმეს ხელს უშ-

ლის! ეს უნდა დავსაჯოთ ისე, რომ მაგალითად იყოს სხვებისთვის! სიკვდილი მაგას!!

ხალხი. (ერთხმად) მოვკლათ! მოვკლათ! სიკვდილი! სიკვდილი!!

მაქსიმე. მოიცათ, ხალხნო, მოიცათ! ამასაც ვათქმევინოთ. კაკიაშვილო, სთქვი, თუ რაზე ჭაქვს სათქმელი.

კაკიაშვილი. რა მაქვს სათქმელი! დამნაშავე ვარ!.. მაგრამ (დაეცემა მუხლებზე) მაპატიეთ. . . შევცვდი, გთხოვთ, მაპატიოთ!

ილიკო. დამნაშავე რო ხარ, ეგ ყველამ ვიცით, შენ სხვა სთქვი, სხვა!

გაბო. ქურდი ჯერ ტირილს დაიწყებს, მერე დაიფიცებს: თავის დღეში აღარ ვიზამო, მაგრამ ხელებს როგორც კი გაუხსნი, თუ მოითავხელა, იქვე გვერდით მოგპარავს. ქურდის აღსარება ტყუილია!

მიქელა. ეე, კაცი რა გზითაც ერთხელვე დაეწვევა, მუდამ იმ გზით ივლის.

ხალხი. ერთი. ვინც ერთხელვე ქურდობას იგემებს, ის მუშაობას ხელს აღარ მოჰკიდებს!

მეორე. მუშაობა ძნელია, ქურდობა ადვილი!

მესამე. პატიება არ იქნება, არა!

ილიკო. ჩვენი სუდი მირთი სუდი კი არ არის, ქურდს ზამთარში თბილად ციხეში რომ ჩასვამენ და ფოთოლი რო გამოვა, გამოუშვებენ. ჩვენ ქურდებს ჩავკლავთ, ჩავარჩობთ!

ხალხი. მოვკლათ! მოვკლათ! სიკვდილი მაგას!

კაკიაშვილი. ხალხნო, მაპატიეთ!.. მათქმევინეთ...

ხალხი. ათქმევინეთ! სთქვი! სთქვი!

მაქსიმე. სთქვი, ყურს გიგდებთ.

კაკიაშვილი. შვიდი წლისა ვიყავ, დედ-მამამ დუქანში რომ მიმბარა, მასუკან დუქნის მეტი ჩემ სიცოცხლეში არა მინახავს-რა. დღე-ღამე სულ ლოთობას ვხედავდი. ლოთი კაცი რომ დახლზე წამოჯდებოდა, იგინებოდა და ფულებს აპნევ-

894.63

5 592